

بېرانيڭىن من

دەرھەقا حەجييى جندى و مالباتا ويدا

ئەز ۋىن پەرتۇوکىن پېشىكىيىشى
بىرائىنا باقى خوه حەجىيى جىندى
و دايىكا خوه زەينەقا ئىقۇر دىم

فریدا حەجى جەوارى

بېرالېتىپەن مەن

دەرھەقا حەجيي جندى و مالباتا ويدا

دەزگاي چاپ و بلاوكىرىنى وەدى ئاراس

ھەولىر - ھەرييمى كوردىستانى عىراق

هەموو مافیک ھاتووهتە پاراستن ©
دەزگای چاپ و بلاۆکردنەوەی ئاراس
شەقامى گولان - هەولىر
ھەریمی کوردىستانى عىراق
ھەگبەي ئەلىكترونى aras@araspress.com
وارگەي ئىنتەرنېت www.araspublishers.com
تەلەفۇن: 00964 (0) 66 224 49 35
دەزگای ئاراس لە ٢٨ تىرىزىن (٢) ١٩٩٨ ھاتووهتە دامەززان

فریدا حەجى جەوارى
بىرانيينىن من
كىتىبى ئاراس ژمارە: ١١٣٥
چاپى يەكەم ٢٠١١
تىريز: ٥٠٠ دانە
چاپخانەي ئاراس - هەولىر
ژمارەي سىپارىن لە بېرىۋەپەرىي كىشتىي كىتىخانە كىشتىيەكان ٥٨٦ - ٢٠١١
نەخشانىنى ناواوه: ئاراس ئەكرەم
رازاندەوەي بەرگ: مىرىم موتەقىيان
ھەلەكىرى: ھۆزان رېبار

ئەقابەرتووکا ب شىرقەكىنا، ئىزباتىيىد ئارشىغا
قىيمەتكىننا، نىرينا، فۇتۇياڭا و چەند گۆتارىن نېيسىكاراڭا
تى وەشاندىرى

پیشگوتن

رۆناکبیرەکە مە کوردان ل پایتەختى ئەرمەنستانى- يېرىقانى دەmine، كەچا کوردزانى مەزن حەجيي جندى، يا ب ناڭ پاشناڤى فريدا حەجي جەوارى. زەمانى داویدا، ب چەند جارا ئەو من، خەربى ل يېلچىكايى ب ھەديا، دىيارىيەن گرانبە دلخوش دكە يېن ب شكلى پەرتۇوكىن دو مەزىتىن مە کوردان: يېن حەجيي جندى ب گرانى وەك بەرەقۇكىن بەرەمەيىن زارگۇقتا کوردى و لىكۈلىتىن لىسەر وان و يېن مېرى وى فيرىيكتى ئووسق يېن ب گرانى وەك بەرەقۇكىن ھەلبەست و دەستانىن وى. و گافا ئەز پەرتۇوكىن وان ھەردو گۆرگەوشتان دەستىنەم دەست خۇدا ب ئىمەيلى يان ژى ب تىلىي فۇنلى سپاسىيا خوه ژىرا بىزىم. قان رۆزى ژى من دو پەرتۇوكىن حەجيي جندى و فيرىيكتى ئووسق، كو فەريدى ژى منرا ب رى كىبوون، سەستانىن: يا حەجيي جندى ب سەرنافى (فۇلكلۇرلا کوردان) و يا فيرىيكتى ئووسق ژى (پامپا من). ۋى جارى من بىيار دانى سپاسىيا خوه و ب سەردا ژى يا ھەموو ھۆگۈرىن خوه يېن پېنۇوسى، ھەموو رۆناکبىرىيەن كورد ژى ژىرا بىزىم، هلبەت، كو ئەۋى ژى يالى خودا ۋى دەستىورى بدن من پشتى خوهندىن ۋى ئاكاھداريا من د مالپەرىن کوردى دا.

حەجيي جندى و فيرىيكتى ئووسق كەدەكە دەولەمەند كەرنە و دوو خوه ھىستەنە: ژيۇنا گەللى خوه. ھەر چقاسى ژى وانا زىنديتىا خودا گەلەك پەرتۇوكىن خوه دانە وەشاندىنى، لى دىسا ژى هەنەك ژ وانا نەچاپكىرى، دەستنەقىسار مانە. ئەۋىن وەشاندى ژى بۇونە دەگمەتىيەن بىبلىوگرافىك، دژوار ژى دەست دكەن. بلى ۋى يەكى، ئەو ب گرانى ب تىپىن كىريلىك (رسى) ھاتنە چاپكىنى و بەر ۋى يەكى ژى ئەو ھەما نەبۇونە مال و ملکىن خوندەقانىن كورد ل دەرڭايى سۆقۇتىستانا بەرى، ل كوردستانى و بەشىن دىياسپۇرلا كوردى يېن دىنى. ژيۇنا ژەۋلى راکرنا ڭان كىيماسىيان و ئاستەنگىيان فريدا حاجى ياب پىشى خوهشا مامۆستا ماتىماتىكايى، ۋان سالىئىن داۋىي، خوه دا ل بەر كارى كوردزانىي و چاندا كوردى

ب گشتی و ئەدەبىەترانىي ب تايىەتى ژبۇنا ژنۇوغا وەشاندىندا پەرتۇوکىن حەجىيى جندى و فىرىيكتى ئۇسق يىين چاپبۇويى و نەچاپبۇوى.

ب ئاوايى خودگىهاندىنى، خوهپەرەدەكىرنى فريدا جەوارى خوه ئامادە كر ژبۇنا وەركەراندىندا بەرھەمىن گۆربەوشتان سەر تىپىن لاتىنى و ب سەردا ژى ب كۆمپۇوتەرى داكتىلۆكىرنا وان. لى ئەقا هى دەسىپىكا بجىيانينا كاروبارى پېويسىت بۇو. وى گۆتى ژ قولچ و بوجاخىن ئارشىقابەرھەمىن وان يىين ھەتانى نەنا نەوەشاندى دەرخستانى يىين ب دەستنۇقىسازىن لىسەر رۇوپەلىن كاخازان يىين نافا زەمانى درىزدا زەربۇوى، بەترەنگبۇوى. ئەقا ژى شۇونا خوددا. وى گۆتى ئەو بەرھەم ژبۇنا چاپكىرنى ئامادە بکرا ب پېشىكötىن، كۆمكىنтар و پېنناسىتىن پېويسىت ۋا.

ب خوهپەرەدەكىرنى و ژبەر وى يەكى، كو ھاژا وى ژ كاروبارى باقى و ھەلائى خوه ھەبۇو، ئۆمىز ئەف ئاستەنگ ژى ژبەر خوه، داراڭىنى. و ب سەردا ژى فريدا حەجى ئاگاھدارىين وسا سەر ژيان، كاروبارى حەجىيى جندى و فىرىيكتى ئۇسق د پەرتۇوکىن بەرھەمىن واندا يىين ژنۇوغا و جارا يەكمىن چاپبۇويىدا ب جى كرن، كو بلى وى بەلكى كەسەكى دىنى نكاربۇويما ئەو ئاگاھدارى ب دەستخستانى، ھەر چقاسى ژى ئەو كەس زانا و شەرەزا بۇويا. بەلى، وەك نەفەر و مەرقىقا ژ مالىن ھەردو گۆربەوشتان ھايا وى ژ ھەموو كەسان بىتىر ژ ژيان و كاروبارى وان ھەيءە. ئەقا يەكا كەلەك ئاگاھدارىين فريدى ژى بۇنا مە خۇوندەقانان پېشىكىش دكە يىنگىنباها.

ب قى ئاوايى، فريدى ناقبەرا ھەفت-ھەيشت سالادا وەكە ٢٠ پەرتۇوکىن گۆربەوشتان دان وەشاندىنى و نە كوب تەنلى وەشاندىنى، لى ب دىتتا زەھەمەت و مەسرەفا مەزن گەلەكان ژ وانا دگەينە بەر دەستى خۇوندەقانان، بلى يىين ل ئەرمەنستانى و وەلاتىن يەكىتىيا سۆۋىتى يَا بەرى، و ل كوردىستانى و بەشىن دىياسپۇرا كوردى يىين دىنى.

بەريا ژ يالى خودا ب ئاوايى داوى ئانىنى تامكىن و تەمامكىندا كاروبارى فريدا حەجى ئەزى نرخاندىندا ھۆگۈرى خوه يى پېنۇوسى، سايىرى كورد يى ناشدار عەسکەرە بۆيك يَا لىسەر ئەينى كاروبارى بىنم نافى، بەر كو ئەوئى پر پېويسىت

دبيئم. گافا من جارهکى ب تىلىيفونى دەرھەقا ئى كاروبارى فريديدا شابۇونا خوه عەسکەرا بؤيکرا پارە ۋەدەكىر، ئەوى، كو هايما وى زى وەكە من ژ ۋەكى بەبۇ، ھەر ب تەنى ب سى پەيغان ئەو كار دا نرخاندى: "فريدى شۆرىش كر".

ھەجىيە جندى و فيرىكى ئوسىف يېن و لاتپارىز ئەف كەدا زەنكىن ژ بۇي كەللى خوه و ب تايىبەتى ژبۇنا پېشىخستنا چاندا كوردى كرنه. بەر ۋەكى زى ئەم خزمەتكىرنا فريدا ھەجى دوارى ئامادەكرنا بەرھەمەين واندا يا بۇنا وەشاندىن وەك يَا ھمبەرى ئەدەبىيەت و چاندا كوردىدا ديبىن، ھەر چقاسى زى ئەوى وەزىفە، بەرسىياريا خوه ھمبەرى باڤ و مالخوى خودا ژ ناشى ھەمۇو ھۆگۈرىن خوه يېن پېنۇوسى، بۇو، كو من دەسىپىكا ئى نېيسا خودا ژ ناشى ھەمۇو ھۆگۈرىن خوه يېن پېنۇوسى، ھەمۇو رۇناكىبرىن كورد زى سپاسى فريدا ھەجىира گۆت. نە ئاخىر خۇددى دەركەتنا ل كەدا وان ھەردو مەزنىن چاندا مە وەزىفا مە ھەمۇو رۇناكىبرىن كورد زى دەھەسبە. ب كاركىرنا خوه يَا ئىكىن، ڇىھاتى، بىيۆستا وئى دۆتا گەللى مە يَا شىرەلال بارى مە رۇناكىبرىن كورد، دەزگەھ و رېخستىن چاندا مە سەقك كر. بەر ۋەكى زى ئەز وەكە رۇناكىبرەكى كورد فريدا ھەجى جەوارى ب مافى تەمام ژبۇنا بجيانيينا ئى كارى مەزۇن و پېرۇز دەرمىز رۇناكىبرىن كورد يېن بەرھەمدار و لىكۈلەندىرىن ھېڭىز دوارى ئەدەبىيەت و چاندا كوردىدا و ب سەردا زى ڇىرا بېيىم: "دەستتى تە خۇوش خۇھىنگا مە يَا ھېڭىز. تە ب كاروبارى خوه ھەر وا مېرخۇھىسى، قەھرەمانىيەك ژى كر و ب تەمامى ھېڭىز ئەم ۋەكى مەسەلا گەللى مە يېن كورد ھمبەرى تە ب كار بېيىن: "شىئر شىئە، ج ڙۇن ج مېرە".

***

نېيسا من يَا سەر فريدا ھەجى و ب تايىبەتى كاروبارى وئى د ناشا وەشاندىن بەرھەمەين دو مەزۇنىن ئەدەبىيەت و چاندا كوردىدا ھەتانى ئى تانگى ئامادە بۇو، گافا ئەوى دۆتا كوردا سوورپىزىكە نۇو ژبۇنا من چى كر: ژ يېرىيەنلى لسەر ناشى من ب شاندىن ل بىلەجىكا دەستنۇنىسىرا بىرائىنلىن خوه. ئەوى بىرائىنلىن خوه ژ منرا دو مەرەمان ب رى كربۇون: يَا يەكەمەين، كو ئەز رىداكتۇرىنى ل وان بكم، وانا سەراسىت بكم، لى يَا دويەمەين، كو ئەز ھەنەك دىتن و بىرائىنلىن خوه سەر مالباتا وان و ب تايىبەتى سەر ھەجىيە جندى ئامادە بكم.

من ب دلخوهشی پیشنيارا فريده خانمی په زراند، بهر کو ئەز وان بيرانينان بونا چاندا كوردى ب گشتى و بونا زلا لكرنا گەلهك وارين ژيان و كاركرنا حەجيي جندى پر مووهيم دېيىم. ئەزى، كوشما من باش ژ ژيانا مالباتا حەجيي جندى و ۋى مەزنى چاندا مە ب خوه ھەيء، ئەف بيرانيين فريدا حەجي ب هنەك ئاگاهدارىين خوهقا بون وەك چاقكانيكە ژىفييربۇونى، چاقكانيكە وسا، كوش ز ۋى هنەك وارين ژيانا حەجيي جندى و مالباتا وى ژ نووقا حەسيام، وارين كوشتاني ستاندىن و خوهندىا قان بيرانينان ب منقا تارى بون. ئاوا ئاگاهدارىكە ژ وان ئاگاهداريان فريدا حەجي بيرانيين خودا قالا سالا ۱۹۴۸ دكە، گاشا شپووكەكە نوو سەر گەلەن يەكتىيا سۆقىتىيدا بارى. ئەقا سالا دوياربۇونا زۆر و زولما دەستهلاتا ستالىن يا دىكتاتورىي يا سالىن ۱۹۲۷ و ۱۹۳۸ بۇو، وەكە ۱۰ سالان پشتى گرتىن و حەبسىرنا حەجيي جندى ب دەستى ئىستىخباراتا سۆقىتىي KGB. ئەقا بىرىقىياتۇورا كۆميتا ئامىيەتا دەولەتى ياب زمانى روسييە. ئەف دوياربۇونا ۋى زۆر و زوللى ياداوى ب گۆفەك و هيىزا خوه ژ ياب يەكەمین كىيەتىرى بۇو، لى ژىھەر كوشلەن سۆقىتىي و ب وانرا ژى مالباتا حەجيي جندى يەيدى ياب يەكەمین دىتبۇون و گرانىيا ۋى سەر چەرم و لاشى خوه تەجرووبە كربون، ۋى كامپانىيا داوى ژ ياب يەكەمین بىتىر ترس و خۆف خىست سەر وان. خوندەغان دى ب هوورگلى دەرەقەقا تەسىيرا ۋى كامپانىيا زۆر و زوللى سەر حەجيي جندى و نەفرىئىن مالا ۋى د ۋى ھەرتووكىدا بخوين.

د نافا بيرانيين فريدا حەجيدا جى ستاندە گەلهك ھەقال و ھۆگرەن باقى وى يېن نىزىك و ب تايىەتى رۇناكىبىرى كورد يېن ب نافودەنگ، بىنگەھدارەكى ئەدەبىەتا كوردى ل سۆقىيىتستانى، بەپرسىيارى رۇزناما كوردى ياب يەكەمین رىيا تەزە جەردۆيى گىنجۇ. گۇتنىن فريدا حەجي، كوشما تىنە نافى، يېن سەر جەردۆيى گىنجۇ زانىين مە سەر وى رۇناكىبىرى پەھىز تەمامتر دكەن. مىندا جەردۆيى گىنجۇ ياب ژەمان زووتر (۴۱ سالىيەدا) تەسىيرەكە كران سەر روحىەتا حەجيي جندى چى كر، نە كوب تەنلى ژىھەر وى يەكى، كوش سەنۋونەكە خانىنى چاندا كوردى ياب نافىن بول ئەرمەنىيستانى، لى ھەر وسا ژى گوندىي وى (روونشىتەۋانى ئەمەنچايرا ھەرىيما قەرسى) و ھۆگرەتىي بۇو. ب سەردا ژى حەجيي جندى و جەردۆيى گىنجۇ ب ھەفرا خىستن حەبسخانا و KGB

ب هەفرا ژى ئازا كرن. فريدا حەجى گەلەكى ب جى و وار كفشدكە، كو مىنا جەردۇيى گىنجق زيانەكە مەزن بۇو بۇنَا چاندا كوردى. "گافا گۆتن دهات سەر جەردۇيى گىنجق، - فريدا حەجى بىرانيين خودا دنىيسە - باشى من دىگۈت: "جەردە رۆزىنامە (يا رىيا تەزە- و.د.) دخەملاند سەد حېف كەس ل نېمىساريئ رۆزىنامى نەبۇو خودى، بەرەف نەكەرە". ب راستى ژى گەلەك نېيس و گۆتارىن وي روپەلىن رۆزىناما رىيا تەزەدا بى ناڭ هاتته وەشاندىنى، بەر كو وەكە بەرپىسيارى رۆزىنامى ئەوي فەدى، شەرم دكىر ناۋى خۇھ بىن هەر بەرەمەكە خۇددا دايىن، چىمكى جارنا د ژمارەكە رۆزىنامىدا چەند ماتىرىپالىن وي ب خۇھ دهاتن چاپكىنى. لى ئەو مەجبور دما ب بەرەمەن خۇھ روپەلىن رۆزىنامى داگەرە، بەر كو رۆناكىرىرىن كورد سالىن ٢٠ ى پر كىيم بۇون، نەمازە رۆزىنامەقان نۇوچەگەھانىن كورد. يېن كو هەبۇن ژى پايى پىرى ب نېقۇ، ب زانىنېن خۇھ نە كۆرى ستاندارتا رۆزىنامەقانىي بۇون. ئەم ئىدى وي يەكى نايىېزىن، كوب زەمانى ھەرى درېز جەردۇيى گىنجق سەرۆكى تىياترا كوردى يا دەولەتى بۇوې ل گۈندى كوردا بى ئەلەگەزى و شۆپا ھەر كوور ھشتىيە ناڭا دىرۆكَا شانۆكىرىيا كوردىدا ب گشتى و يال وەلاتى سوْقۇيىتى ب تايىبەتى.

ئەز، وەكە مروقەكى، كو باش ھاز ژيانا مالبەتا حەجيي جندى ھەمە، دكارم بىرانيين فريدا حەجى دەرەقەقا مالبەتا واندا ئىزبات بكم وەك يېن ھىزايى باوھىرلەن تەمام و ھنەك ئاگاھدارىيەن وى زېۋەنە من ژى وەكە يېن نۇو بەھسبىين. حەجيي جندى بلى بجيانىنا كارەكى ھىزايى نرخا بلەندرىن د ھەموو وارىن چاندا كوردىدا و نەمازە چاندا گەلەرى ياخىدا، د وارەكى دىنيدا ژى ب كىرى جڭاڭا مەرثايى ب گشتى و ياكوردى ب تايىبەتى هات: ب مەزنەن و كىيەندا پىنج كەچىن خۇھ و دانىئا وان سەر وى خزمەتكىنى، هلبەت، نە بى ئالىكاريا ھۆگرا خۇھ ياخىنى زەينەڭا ئېقۇ.

حەجيي جندى، يې كوب شەف و ب رۆز سەر بەرەمەن خۇھ كار دكە، وەزيفا خۇھ ياخىنى ياكوردى تەكتەن زارقەكىن خۇھ ژى قەت ژ بىر نەدكەر. ئەلوى ھەرپىنج كەچىن خۇھ دان بەر خوهندىنى و ھەرپىنجا ژى خوهندىن بىلدە تەمام كرن. ژ وانا دودو بۇون دۆكتۆرىن زانىنان: فريجا گۆربوھوشت دۆكتۆرا زانىن دۆختىرىي،

دۆسیت، لى نورى- دۆكتۇرا زانىنین ھونەرمەندىيە. فريده بۇ ماتىيماتىسىيەن، زىنى - كىيمىك، لى نازى ژى ماتىيماتىسىيەن د وارى كىبىرنىتىكايدا و نەما ژى مامۇستا زانىنگەها بازارى رووسىيايى بى بىريانسىكىيە.

ھەربىئىنج زارىن حەجيى جىنى ژى بۇون رېناكېرىيەن ب كىيرهاتى كۆرۈ زانىنین خوھ، رېناكېرىيەن خودانى زانەبوونىن كورۇ دەولەمەند، بەر كۆ ئەو رەي باشى وان خستىبوو و وەكە فريدا حەجي بىرالىنىن خودا كەش دە ژ وانارا گۆتبۇو: "ئەم بایلۇزى (ئامباسادۇردى) كەلى خوھنە ناڭا بىيانىاندا. ئەف گۆتنا حەجيى جىنى دەباتە وى مەنى، كۆ ئەو و نەفرىن مالبەتا خوھ بەپرسىيارىن كەلى خوھنە و گۆتنى ب كاروبارى خوھ نە كۆ ب تەنلى شەخسى خوھ، لى كەلى خوھ ژى ناڭا بىيانىاندا رووسىپى، سەرفراز و سەربىلند بکن. و گۆرى ئى گۆتنا باشى و ب سەردا ژى ب مىسالا كاركىندا وى ب خوھ يَا بى وەستا و بى ھېۋاشاندنا ھېز و ھەرەكەتى خوھ كەچىن وى، وەكە دېيىن، هەتانى ژ وانا ھات خوھ دانە بەر خوندن- پەروھردى، كۆبن كادرۇيى ب كىيرهاتى و باشى خوھ ب وى يەكى كىفخوش و سەربىلند بکن.

فريجا، وەك خانم- خاتونەكە كورمانجىي ژبۇنا مەلەتى مە ژى بۇو سەددەما سەربىلندىيە. ئەزى مىسالەكە بچووك دەربارى وى يەكىدا بىنم ناڭى. سالەكى كەچا منه ب ناڭى كارى نەخوھش كەت و مە ئەو خستە وى نەخوھشخانى، د كىيژانىدا فريجا حەجي وەك سەرەتكە باشەكى وى كار دىكىر. وى زەمانى كارا من هى شەش- ھەفت سالى بۇو. كاڭا وى دىدىت، كود وى نەخوھشخانىدا ژ نەخوھشان كرتى هەتانى نەخوھشمېز و دۆختىران ب چ ئاوايى رېز و ھورمەتەكە مەزن فريجىرا دىگرن، ھەفآل و ھۆگرەن دۆرە خوھرا ب قورەتى و سەربىلندى ب زەمانى وان يې ئەرمەنكى، يانى ژى رووسى دەكتە:

- ھۇون زانى، كۆ فريجا حەجي مەتا منه؟

لى چقاس كەچ و كورىن دنى و دى و باقىن وان ژى ب پىرا ب فريجى كىفخوش و سەربىلند دبۇون.

د ناڭا كەچىن حەجيى جىندا نۇورا حەجي جەوارى خوھ ل رېچ و شۆپا باشى گرت: بۇ زانىارا ھونەرا كوردى يَا سترانى و موزىكايىن و نە كۆ تەنلى چەند بەرھەۋەكىن تىكىستىن سترانىن كوردى ب نۇتانغا دانە وەشاندىن، لى ب پىرا ژى

لیکولینین کوور د وارئ هونهرا کوردى يا ستران و موزيکاييدا ب جى ئازين. خيالا باقى، كوقت نەفە كەچەكە وى خوه ل كوردزاني بگەرە، ب سەرئ نۇورى هاتە سېرى و نەمازە خيالا دەرەقەۋى يەكتىدا، كو سترانىن كوردى يېن گەلەرى ب نۇتاڭا بىن تۇماركىرنى، بەر كو ئەتكەن دېشىيا، كۆزەمانى خودا ئەسى پر تىكىستىن سترانىن كوردى بەرەق كربوون، دابۇون وەشاندىنى، لى بى نۇتا.

ھەر چقاسى ژى فريدا حەجى پېشى خوهقا ماتىيماتىسىيەنە، لى داوايا داۋىي، تەمەنلىقى مەزنداد خوه ل كوردزاني گرت ب ئامادەكرنا لىكولينىن باقى خوه و تىكىستىن زارگوتتنا كوردى يېن ژيالى وى بەرەقىرى و چاپنەبۈسى، لى ھەرسا ژى بەرەمىن مېرىخوه- فيرىكى ئۆسۈف ژيۇندا وەشاندىنى ب وەركەراندانا وان ھەمووشكان ژ تىپىن كىريلىك(ب گرانى- روسى) سەرتىپىن لاتىنى و چاپكىرنا وان ب كۆمىتىر، پېناسىن و زېرىن تۇنانقا. دەرەقەقا قى كاروبارئ فريدا حەجى بى ھېزايى نرخا بلند مە دەسىپىكا قى پېشىگۈتنە خودا گۈتىيە و ئەم وى يەكتى دوبىارە ناكن. ھەر ب تەنلىقى كەن، كو د وارئ كاروبارئ وىدا، وەكە گەلەلى مە دېيىز، ئان بىرانيتىد وى، سەرئ لۇدى گرت: وەك گورزى داۋى.

ژيۇندا كەچىن حەجيي جندى ئىديالا مەرقايتى و رۇناكبىيرتىي يا ھەرە بلند باقى وان ب خوه بۇو، ئەو باق، كىراثان روونشتەۋانىن ئەرمەنيستانى يېن كورد، ئەرمەنلىقىن دنلى، وەكە دېيىز، ژ دوورقا ب تلىيەن دەستتا نىشانى ھەف ددان و دەگۈتنى: "ئا ئەو حەجيي جندى يى نېيسكار و زانىارئ كورد، كۆھاپاسى پەسىنى وى ددن، ئەۋى هانە".

بلى ۋىيەكتى، زارۆكىن حەجيي جندى ژى چووكتىيا خودا ل بەر چاقىن خوه دىيىتىن، كانى چقاس مەرقىشىن دىن ھەوجى زانىن، ناڤودەنگ، روومەتا باقى وان ياخىن و بلند، ژ گوندى و بازارقانىن باسېت گرتى هەتانى نېيسكار و زانىارىن ب ناڤودەنگ يېن كورد و يېن بىيانى. و ژبەر ۋىيەكتى بۇو ژى، كۆ زارۆكىن وى ھى يول ددان ھېزايى وى ناڤودەنگى وى يى بلند دىن.

تەئىسيرا حەجيي جندى يا قەنچ سەر زارۆكىن وى قەت ژى ب شىرەتىن ۋە- ۋەلا چى نەدبۇو، لى بىنگەها چىبۇونا وى تەئىسيرا، سەبەپىن وى تەئىسيرا يېن بىتىر سېرىيىز ھەبۇون، كۆ ئەم دكارن وەكە يېن ئوبىزىكتىش ب ناش بىن. فاكتورەكە

ههره گرنگ يا وئي يهكى، كوههجيي جندى تهئسىرەكە مەزن، هلبەت، وەكە مە گۇت، ب قەنجى سەر زارۆكىن خوه چى كر بۇنا كوبىن رۇناكبيرىن كىرهااتى ژېۇنا جەفاكا مەرۆۋاتىتى ب گشتى و يا كوردى ب تايىبەتى ئەو بۇ، كوناوايى ژيان و كاركىرنا وئى ژېۇنا وان بۇ مىسالا زېپېرىبۇون و چەقلىدانى زارۆكىن وى دىدىن، كانى باشقى وان ب ج ئاوايى ب زەمانەكى درېڭ بەر تەختى خوه يىنى نېيساندىن روودنى و كار دكە.

ئەز سەبەب و بىنگەھەكە سەركەفتىنا حەجيي جندى و زارىن وى ياخەرنگ دەھسىيەن تفاق و يەكتىيا وى و پېرىھەكا وى – زەينەڭا ئىيقۇق و وئى رەوشاش ئارامى ياخەر ئەنەن ئەز دىكارم ب باوهەرىكە تەمام بېئىم، كوهيا هەموو مەرۆۋەتىن ناس و نەناس ژ وئى تفاقا مالباتا حەجيي جندى ھەبۇ و گەلەكە بۆسى ئەكى خۇزەكە خوه ل وئى مالباتى دانى. دەقى وارىدا رۆلەكە سەرەكىن زەينەڭا ئىيقۇق دەلىست. وئى كولفەتا ئاقلىبەندەرەن وەھول ددا، كوهيا ئافتورىيتا مېرىخ خوه نە كوب تەنلى نافا خەلکىن دەرقادا، لىھەر وسا ژى نافا زارىن خودا بلند بىپارىزە. مەتا زەينەڭ ژى كارى رۇناكبيرىتى ب جى دانى ب سەرەستكەن و ئامادەكەن بەرھەمەن مالخۇى مالا خوه بۇنا وەشاندىنى و نافا پرۆسىسا چاپكىنيدا. حەجيي جندى رېز و ھورمەتەكە بلند ب ھىزاتى ھەلا خودرا دىگرت. مەرۆۋەتەن دكارە سەر ئەنلىقى، سەر ئەنلىقى ھەۋروونشىتاندنا ۋان مېر و ژنان مەتەلمايى بىمینە.

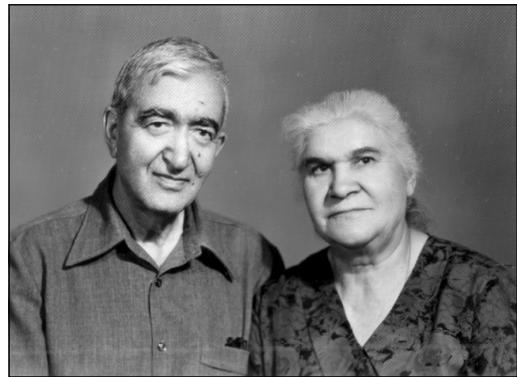
وەك هایا من ژئىھەي، حەجيي جندى، كوهكە خوه ب پۇونكتۇوالى، ب رېك و پېيك ھەرۆز بۇويەرەن نافا ژيانا خودا و ب گشتى نافا ژيانا كوردىن ئەرمەنيستانى ياخانى لىسەر كاخەز تۆمار دىكەن، لىپېرا نەگىيەنەن ب پەرتۇوكەكە جودا، ب ئاواكى، وەكە دېئىز، دوور و كور بىرانيتىن خوه بىنۋىسىنە و بده وەشاندىنى يېن سەر زەينەنىگاريا خوه و ياخەقال و ھۆگۈن خوه. پەرتۇوكا فرىيدا حەجيي "حەجيي جندى، ژيان و كار" (س. ٢٠٠٧)، كودىيارى بۇرۇق ١٠٠ سالىيا دايىكبوونا حەجيي جندى و وسا ژى ئەڭا پەرتۇوكا يابىرانيتىن وئى ھەتانى وارەكى كىيماسىيا دەقى وارىدا چىبۇوېي دادگەن، تەمام دكەن و وەكە يېن نەھەرەكە مالباتا حەجيي جندى دكارەن بىن چاڭكائىكە ژېباوهەركرىنى ژېۇنا زانىاران، يېن كوبخۇوزن لېتكۈلىناب جى بىين سەر وارىن ژيان، كاروبارى حەجيي جندى، ھەتانى

کاراکتیری وی ژی.

حەجىيىچى جىندى مەزىنەكى چاندا كوردىيە و ب ۋى فىرىئى بىرانيينىن فريدا حەجى يىن كەلەكى پېتۈست و ب نرخن. ھىزابۇن و مۇوهيمبۇونا ۋان بىرانيىنان، ھەگەر ئەم دكارن ب ۋى ئاوايى ژى بېشىن، د ناخا ئۆونىكالىيا واندانە: ھەگەر فريدى ئەو بىرانيىن نەنۋىساندانا، كەسەكى دنى و تو زەمانىدا نكاربۇو ئەو كارى گرنگ ب جى بانيا؛ وەكە وى.

ئەز ب باواريا تەمام دكارم بىزىم، كو ئەف پەرتۇوكا فريدا حەجى جەوارى وى ب بالكىشىكە مەزىن ژ يالى خوهندەغاندا و لىتكۈلىنەراندا بى خوهندىنى، پەزىزەندىنى و ب كارانيىنى، ئۆغرا قەنجىيى بە ژ ۋى پەرتۇوكى را.

وەزىرى ئەشىق

دی و بافچ من:

حەجىيى جندى و زەينەقا ئىقۇق، س ١٩٨١

سالىن ٢٠ يىي يىن سەدسالا ٢٠ ئى

باشى من حەجىيى جندى، سالا ١٩٠٨ ل گوندى ئەمەنچايرا قەزا قەرسى، لى
دايىكا من زەينەقا ئىقۇقل گوندى ئىنگۈوكى ديسا قەزا قەرسىدا، سالا ١٩١٤
هاتبۇونە دىنى.

سالىن شەپى جىهانى يىي يەكەمین، ئەوانا دى،
باڭ، كالك، پىرك وندا دىك و ئىتىمخانادا مەزى
دىن.

نوورا خانم

سالىن رەف و بەزى كالكى من ئىقۇق (باشى دايىكا
من) دمرە. گوندى ئىنگۈوكى مەهاجر دىن، تىنە
ئەرمەنيستانى، دچنە بازارى ئىجميازىتنى. ل وى
دەرى ئەوانا پى دەھىسن، وەكى بۇنا زارى كورد بىن
ئىتىم ئاشتاراكىدا ئىتىمخانە ۋەبووې. پىركا من
شاڭا عەرەب، تەقى ٣-٢ كولوفەتا، تەقى زارا ب
زۆرجەفاكى تىنە ئاشتاراكى، دچنە وى ئىتىمخانى.

مەزى ئىتىمخان ئاشتاراكى كولوفەتكە كورده خودنى، ئەگن - نوورا عەگىت

ئاغا پۇلاتبىكۇقا بۇويه، خwooشكا شۇرۇشقانى سىبىرىيائى پر ئەيان فىرىك
پۇلاتبىكۇق. نورى خانم زەنۋە و بۇندۇ ئىتىمخانىدا قەبۇول دىكە، لى زەقق، كو قىزا
مەزىن بۇ و پىرىشانا بچووك قەبۇول ناكە.

پىركا من ۲-۳ جارا سەر زارى خۇددا تى- دچە، و وئى شۇوندا، دىبىا من پى
دەھسە، وەكى دىبىا وئى و پەرىشانا خwooشک ژ برچىبۈونى و نەخوهشىي مەنە، لى
زەقق ئاپان دانە مىر.

وئى ئىتىمخانىدا تەقى نۇردا عىچىگىت ئەلىخانى سەردار شاھىنۇق، كىژانى
سىمیناريا يېرىقانىيە رووسى خلاز كربوو، كار دىكە.

پايزا سالا ۱۹۲۱ بازارى ئېجمىيازىنىدا

ئەلفبایا كورمانجى ب حەرفىن ئەرمەنكى چاپ
دە، و خودانى وئى ئەلىفبایى، ئەمە كدارى
چاندا گەلى كورد لازق (هاكۆب خازاريان) تى
وئى ئىتىمخانى و ب وئى پەرتۇوکا "شەمس"
زارى كوردا هيىنى خوهىدى دىكە. دىبىا من گلى
دەكى، دەكى:

- ئاپى لازق يەكى زاف حەيف بۇ، مەرا دەكى
"بەرخىكى من". ئەوى زارو دۇرا خەوه ددا
روونشتاندىنى، پەرتۇوکىن "شەمس" ددا
دەستى مە و ئەم هيىنى خوهىدى دىكەن. مە
ھەقرا دخوهند: "... يەكشەم، دوشەم، سىشەم" ..

(ب حەرفىن ئارمەنكى ئەقان خەبەردا وسا تىينە نەقىسلىرى و خوهىدى - ف.ح.)

وئى ئىتىمخانىدا هەتا ۵۰- ۶۰ زارى كورد ھېبۈونە. ژاپان: نېمىسكار،
رېداكتورى رۆژنامما "ريا تەزە" جەردۇيى كىنچق، خwooشكا وى - تەزق، برى وى -
شڭۇ، زمانزان، دۆكتور چەرەز باكايىق، كورئاپى وى - سەرۆكى خوهىدىخانان
كوردا يەپىداگۇكىي بىرۇيى مەمۇق، پىرەكاجاسمىن جەليل - خانما رىزگۇ، پىرەكاج
بىرۇيى مامۇق - دەرسدارا باخچى زارا حىسرەتا مىززە، سېپىكىرا (بىزەرا) رادىيېتى
ب زمانى كوردى سالىن ۳۰-ى، پىرەكاجىنى - زىنەشا بېققۇ، برى وى

هەجىيى جوندى و زەينەقا ئىقۇق، سالا ۱۹۳۱

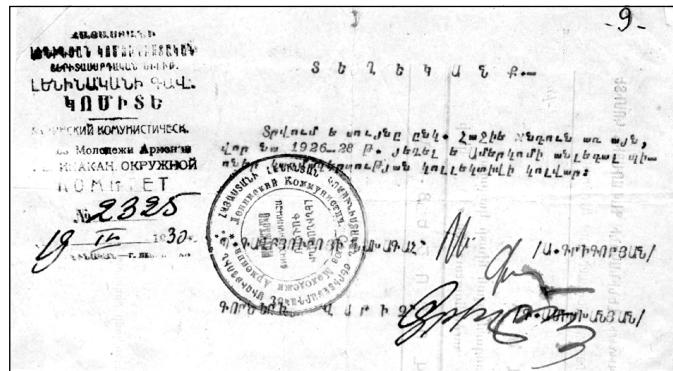
بۇندۇيى ئىقۇق، مامۆستى دېستانانى گۈندى شامىرامى ئۇسۇقى عەلى و يېن دن.
دايىكا من هەتا سالا ۱۹۲۶ ئاشتاراکىدا دەمینە، پاشى وانا دىنە جەلاللۇخلىق
(نها سەتىپاناقان)، پاشى ئىچىغانى و پەى كوتاكرنا دېستانان حەفتىسالىيەر، سالا
۱۹۳۰، كەچكاكى ئىزىدۇرما، وەكى كارخانادا بىخېتن. ناھا وانادا سى كەچىن
كورد ژى هەبوون: زانق - زەينەقا ئىقۇق، خانما رىزگۇ و حسرەتا مىرزە.

نىسىكار جەردۇيى گىنچۇ وى دەمىن تەقى زەرىكا بەرمالىيا خوھ يېرىقانىدا دما
و وەختا پى دەسە، وەكى كەچكى ئىتىمەخانا وانە ئاشتاراکى ئانىننى بازىر، دچە
وانا دىنە، تەكلىفى مالا خوھ دكە. مالا جەردۇيى گىنچۇدا بۇو، وەكى حەجىيى
جندى راستى زەينەقا ئىقۇق تى.

حەجىيى جندى و جەردۇيى گىنچۇ ئالى ۋان ھەرسى كەچكاكى دكىن، وەكى
تىخنىكۈوما (خوندنخانا) كوردادا قەبۇول بن.

***

باشى من - حەجىيى جندى، ل ئىتىمەخانا ئەمېرىكى يال قەرسى، پاشى ياكىر
بىي مەزن دې.

قى دۆكۈومانتىدا تى گۆنتى: {هەفالى حەجىيى جندى سالىن ۱۹۲۶ - ۱۹۲۸ ئىتىمخانا ئامىركۆمىدا سەرۋەتكۆلىكتىقا كۆمسۆمۆلەيە نە لەگال (يا دىزىكاۋا) بۇويە.

پەى كوتاكرنا خودنەخانىرا، ھەما ھافىنا سالا ۱۹۲۹، ئەو كورسىيەن كورت يىن حازركرنا مامؤستا كوتا دكە، كىژان وەزارەتا ئەرمەنيستانىيە رۇنىكايىن ئامادە كربون. ئەو كورس هاتبۇونە ئامادەكرنى، زېر كو دېستان دەرباسى ئەليفبا كوردا يە تەزە دبۇون. دەرسبىيىزى وان كورسسا سازكەرى وى ئەليفبايى - دۆستى گەلى مە ئىساهاك ماراگۈولۇقى مەخىن (ئاسۇزى) بۇ. ھەما وى سالى بۇو، وەكى ب وى ئەليفبايى (ب تىپىن لاتىنى) كتىبا زمانى كوردا "خو خو ھىنبۇونا خاندنا نېيسارا كورمانجى" رۇنىكايى دىت. ئەو ئىساهاك ماراگۈولۇق و ئە. ش. (يانى: عەرەبى شەمۇ- ف.ح.) ئامادە كربون.

پەى وان كورسارا، چاوا مامؤستى زمانى كوردى باقى من دشىين دېستانى گوندى قوندەخسازى (نها رىا تەزە). وى يەكىرا تەقايى ئەوى ل دېستانى گوندى جاموشقانما مەزىدا (نها ئەلەگەن) دەرسى زمین كۆلخۇرقانى جوانرا ب جى دانىن.

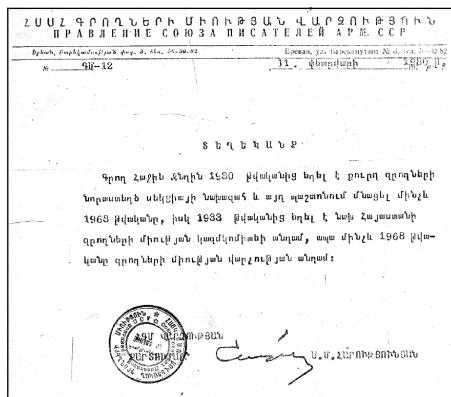
حهچيي جندى (روونشتى، ژ چەپى يې سسيا)

۱۹۲۹ءے لہ گہ زیدا، سالا خوندی کاریں خوہ (کولخونڈان جوان)، تھی خوندکاریں خوہ

سالیں ۳۰ یہ

حهجيي جندى سالا ۱۹۳۰ تى يېرىقانى و زانىنگەھىدا، بەشا فىلولۇزىيىدا تى قەبۈول كرنى.

سالین ۳۰ ب بریارا موسکو فایی - پهیته ختنی یه کیتیا سوچیتی، کومارا

ئەرمەنیستانىدا ئوجاخىن كوردىيە چاندى، خوهندى قىدبىن.
ز-٢٥- ئادارا سالا ١٩٣٠ دا رۆژناما "ریا تەزه" چاپ دىه. حەجىيى جندى

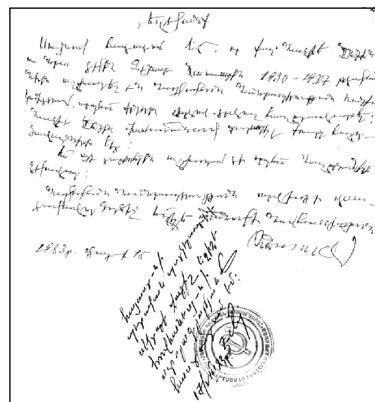

زەينەقا ئېقۇ سالا ١٩٣١

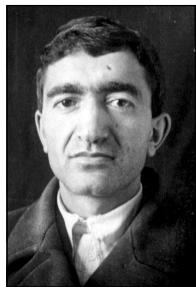
ھەما وى سالىنىڭ زى چاوا سەروپىرى پارا وى
رۆژنامىيى چاندى و ئەدەبىيەتى تى كىشى كىن.
سالا ١٩٣٠ دا ب خەمخوريا حەجىيى جندى
سېكسييا (بەشا) نېيسىكارىن كورد رەخ
ئاسو سىياسىا نېيسىكارىن ئەرمەنیستانى تى
ئامادە كىنى و ب خوه دىه سەرۆكى وى پارى.
قىزى دەكۈمىمانلىقىدا تى كۆتنى، وەكى ح. جندى ز
سالا ١٩٣٠ هەتا سالا ١٩٦٨ سەرۆكى بەشا
نېيسىكارىن كورد، لى سالا ١٩٣٢ ئەندەمى
كۆمىتىيىا ئامادا كىرنا يەكىتىيىا نېيسىكارىن
ئەرمەنیستانى بىوو.

***

"يېرىقان خەبەر دىدە، كوهدارىن عەزىز، بىھىسىن خەبەردا نا مە ب زمانى
كورمانجىيە" ئەقا جوملا ھى پايىزا سالا ١٩٣٠ جارا يەكەمین ب لوڭىسى دى و باشى

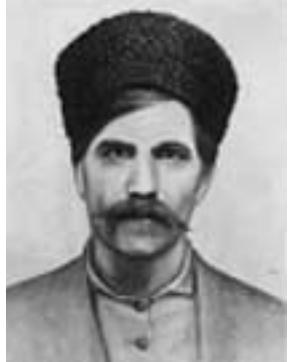

من: حهجيي جندى و زهينهقا ئيقۇ ب راديويا بېرىقانى بەلايى جىهانى دبه...
دایكا من كلى دكىر، وەكى ئەوانا هەتا سالا ۱۹۳۲ ھەرچىچ دەقا راديويا
كوردادا داخقىن، پاشى، زەمان زىدە كرن ھەتانى ۱۵ دەقا، تەقى دەنگوباسىن نوو
وسا ژى بەرھەمەن بچووك يېن نېيسكارىن كورد دخوهندن.

مە، ل قىز ئارشىقا باقى خو، نېيسارا سەرۋەكتىن
ئاخاافتىن راديويا ئەرمەنىستانى يېخىشى ھۇقانىسيان
جى كريي، ل كوتى گۆتنى، كو حهجيي جندى و كەقانىا وى
زهينهقا ئيقۇ جەوارى سالىن ۱۹۳۰ - ۱۹۳۷ راديويا
بېرىقانى يابەشا كوردىدا چاوا سېيکىر كار كىنه.
بەر كو، ئەقا نېيسارا سالا ۱۹۸۳ دا ھاتىيە نېيسارى، يېن
ھۇقانىسيان وسا ژ نېيسىيە، وەك ح. جندى دەرس دانە
سېيکىرىن كورده جوان (دەرھەقا سېيکىرىن سالىن ۵۰ - ۶۰ دا تى گۆتنى -
ف.ح.)

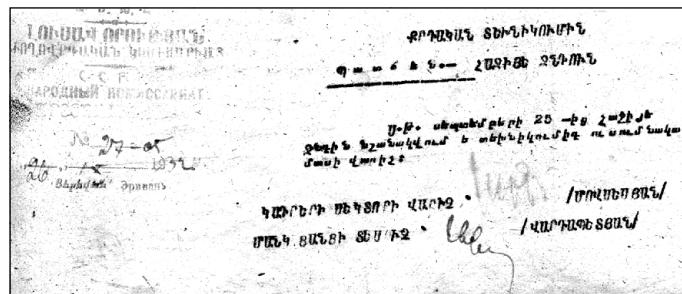
مەها چە سالا ۱۹۳۱ بېرىقانىدا خوهندىخانا (تىخنىكوما) كوردىيە
پشقاڭكارىيە پىداگۆژىيى (دەرسدار حازركىنى) ۋەدە. پەخ خوهندىخانى كورسىن
دەرسدارايە يەكسالە ژى ۋەدبىن.

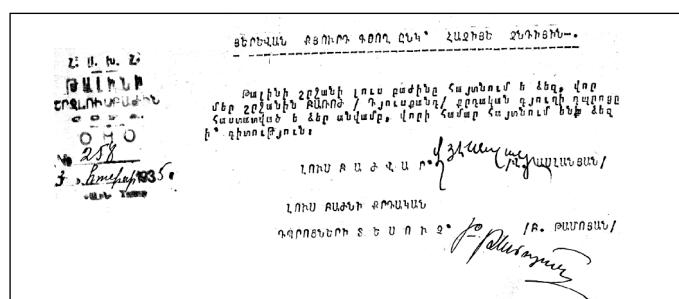
خەلیل ئەسەد
ئاپىچەجيي جندى

حەجيي جندى ھەما ژ وى سالى ھەتا مەها
ئادارىيە سالا ۱۹۲۸ (ھەتا گرتىنا خو) وى
خوهندىخانىدا دە مامۆستى زمانى كوردى.
خوهندىخانا كوردى يابېشقاڭكارىدا و
بىستانانىن گوندىن كوردادا دەرس ب زمانى
كوردى دەراتىنە دەرباس كىنى، زلام و زارۋەكىن
كورد ب زمانى خو دەرسى زمانى كوردى،
حەسابا (ماتىماتىكايى)، تەبىەتزاپىنە، دېرۋەكى،
فيزىكايى، كيمىاپى، دنيازاتىنە و دەرسىن دن
فيئر دېعون. بۇنا دەرباسكىرنا وان دەرسا كەدكارىن
چاندا كوردا رووبىن درامپىيان، ئىسماھاك

ماراگولوپ، ئاساتور خاچاتريان، حەجيي جندي، ئەمینى عەفال، نورى، فەتيي ئيقۇق، ۋاردان پېتىۋيان، تىتال مۇوارادۇق و يېن دن پەرتۈوكىن وان دەرسا ژ زمانى ئەرمەنكى وەردگەرین سەر زمانى كوردى. دېستانا دا خۇەندىخانا (تەخنىكۈوما) كوردىدا ب وان پەرتۈوكا دەرس دانە. دېمەك، ئەرمەنىيەتىدا سالىن ۳۰ گوندىن كوردادا دېستاتىن كوردى ھەبۈنە. وان سالا وەكە ۷۰ پەرتۈوكىن دەرسا تىنە وەشاندى. حەجيي جندي، كو پەرتۈوكىن ئەلەپبا و يەن زمانى دى ددانە وەشاندى. ئەمە وسا ژ پەرتۈوكا ماتىيەتىكايى بۇنا دەرسخانا ۱- ئى زمانى ئەرمەنكى وەرگەراندبو سەر زمانى كوردى.

زى دۆكۈمانلىقى تى كىشى، وەكى "زى-25-ئى ئىلىونا سالا ۱۹۳۲ حەجيي
جندى تى كىشكىرنى وەك سەرقىكى بەشا خۇەندى با تەخنىكۈوما كوردا".

شى دۆكۈمانلىقى تى كوتىنى: بىرىقان، نېيسىكارى كورد ھەف. حەجيي جنديرا.
بەشا رۆنکايى ياناوچا تالىينى ئەلامەتىي دەدە وە، وەكى مە نافى وە دانىيە سەر
دېستانا گوندى بەرۋە (دووزكەند). ۳-ئى حەزىرانا سالا ۱۹۳۵

فی دوکومانتیدا تی گوتني، ودکی ح. جندی ژ سالا ۱۹۳۲ (دما ه) لا خوندکاری زانینگه هی بوبو - ف.ح.) بئنسنستیوتوتا دیرۆكا چاندیدا کار کریه.

	МОСКОВСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ СЕКРЕТАРИАТЕЛЬСКАЯ УСТАНОВКА ГОСУДАРСТВЕННОГО НАЛОГОВОГО СОВЕТА СССР <hr/> Родильный Отдел
44	
1990-91 1 105 35.	
С В О Д Е Ч И Й	
Сообщение о поиске. Задержаны подозреваемые в совершении преступления, а также подозреваемые в том, что они участвовали в этом преступлении.	
Сообщение о поиске:	
Объектом поиска является гражданин РИАНОВА Геннадий Петрович, 1951 г.р., проживающий в г. Красногорске Московской области, по адресу: ул. Мира, д. 15а, кв. 101.	
Признаки:	
Мужчина, рост 175 см, вес 75 кг, темно-коричневые волосы, карие глаза, правая рука синяя из-за перелома кисти, левая рука синяя из-за перелома кисти, левая нога синяя из-за перелома кисти, правая нога синяя из-за перелома кисти.	
Сроки:	
Сроки поиска: с 15.09.2010 г. по 15.10.2010 г.	
Сроки выдачи сообщения: с 15.09.2010 г. по 15.10.2010 г.	

ل فر تى كوتتنى، وهكى ح. جندى سالا ١٩٣٣ و هشانخانا دهوله تيدا وهك
كار يكتورى (ته مزكري تيكسندا) پير تووكين كوردا كار كريه.

بۇنا گرنگىيا كارى حەجيي جندىي پىداكۆگىي ناڤى وى ددىن سەر دېستانا
گوندەكى كوردا يى ئەرمەنيستانى.

پەى گرتنا باشى منرا ناڤى وى ژ سەر دېستانى تى ھلدانى. پەى عەفوو كرتىرا
ئىدى باشى من كۆه نادە وى پرسى
٢- ئى تەباخا سالا ١٩٣٣ ب بىيارا كاتبىا كۆممەركەزىا پارتىيا كۆمۈونىستىيە
ئەرمەنيستانى حەجيي جندى دكە ناڤا كۆميتسا ئامادەكرنا يەكىتىيا نېيسكارىن
كۆمارا ئەرمەنيستانىيە سۆقىتىيە.
سالا ١٩٣٣ باشى من زانىنگەھى كوتا دكە.

پايىزا سالا ١٩٣٣ حەجيي جندى ئىنسىتىوتا دىرۆكا چاندىدا چاوا ئاسپىراتنتى
دەرەجا بەرەڭىن و لېكۆلىنكرنا فۆلكلۆرى تى قەبۈول كرنى. پروفيسۆر ئاساتور
خاچاتريان تى كەشكەرنى چاوا سەروپىرى وى.

***

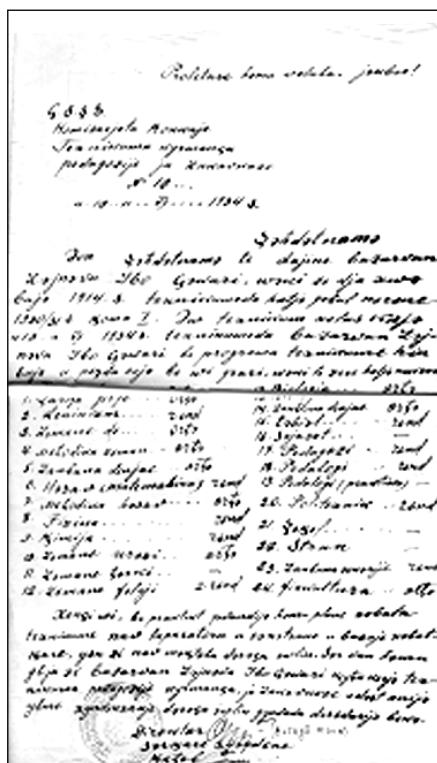
حەجيي جندى ب ئاكتىيە بەشدارى كارى
بجىانىنا كۆنفيرانسا كوردىزانىي يا ب گۆفەكا
تەمامىيا يەكىتىيا سۆقىتىي ل پەيتەختى
ئەرمەنيستانى بىرىقانى دبە.

كۆنفيرانس -٨- ئى حەزىزانى سالا ١٩٣٤
بىرىقانىدا ۋەدبە. زانىارىن بەرىقانى،
مۆسکۋاپايى، لىنىڭگاردى، تېلىسىيە يى يا
ناۋدار، دەرسدارىن زمان و ئەدەبىيەتا كوردى
يىن دېستانىن كوردى، كۆئەرمەنيستانى،
ئازەربىجانى و تووركەمەنيستانىدا ھاتبۇونە
ۋەكىنى، خودانىن كېيىن دەرسا زمانى
كوردىيە و رەوشەنبىرەن مایين تەۋى وى
كۆنفيرانسى دبن.

دايىكا من سالا ١٩٣٤ دو خوهىندىخانا كوتا دكە: خوهىندىخانا كوردى و ياخىنى
ئەرمەنى يىن پىداكۆگىي.

پهی خلازکرنا خوهندنخانیتیرا، هما ژ وئی سالانی ژی نه ووهک ماموستا دهرسنی ته بیهی تزانی خوهندنخانیدا ب جی تینه. ووسا ژی د کوورسید هلدانانه خوهندنیتیتی د نافا ژناندا دهرسنی زمانی کوردی دده. خوهندکارین وئی بوونه ژه زنیقا رهشید، ئالماست، ئاسا ژنا علهی ھەجی ژ گوندی چوبانمازی (نها ئاقاشیئن)، فریجا خودق، ژنا وزوقی بەکر ژ گوندی پامپی، نینا، نازی، گۆزیه.

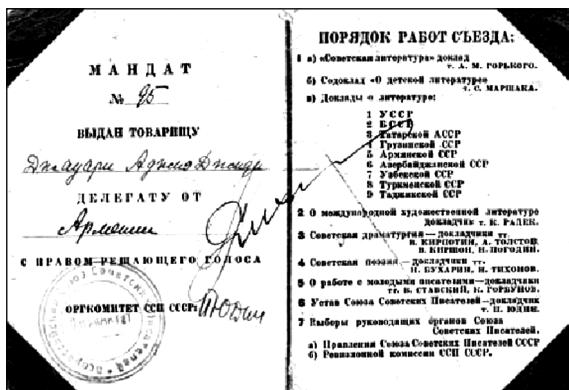
* * *

ئەقاشادەتناما دايىكا منه، دەرچەقا وىي يەكىدا،

و ۵ کے تھے، سالا ۱۹۳۴ تھنڈکووما

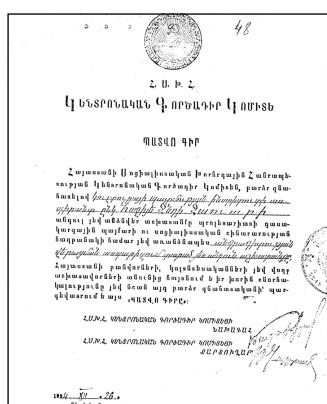
(خونهندخانا) کوردی خلاس کریه.

مانداتا حەجىيى جىنى

حەجىيى جىنى چاوا دىلىگات تەقى خەباتا كۆنگريتى يەكىتىيا نفييىكارىن ئەرمەنيستانى يەپىشىن دې (سالا ۱۹۳۴). ل ۋەتىن تىنەتلىكىندا چاوا ئەندامى سەروپىتىيا يەكىتىيا نفييىكارىن ئەرمەنيستانى و دىلىگاتى كۆنگرەتى يەكىتىيا نفييىكارىن يەكىتىيا سوقۇيىستانى. ئەو كۆنگرا يەكىتىيا نفييىكارىن سوقۇيىستانىيە پېشىن بۇو. ئەو ۱۷-ئى تەباخا سالا ۱۹۳۴ مۆسکۋايىدا قەدبە.

حەجىيى جىنى سالا ۱۹۳۴ بۇنا كارىن نەھىيەشاندى د دەرەجا ھەلدا نەخودىتىيە هورمەتناما كۆمارا ئەرمەنيستانىيە تى رەواكىنى.

هورمەتنامە

سالا ١٩٣٤ حەجىيى جىندى رەك ئەندەمى (پارلامېنتارى) شىپورا بازارى
بىرەتىانى تى هلبرىارتى.

***

حەجىيى جىندى يى وەلات، دىئ و باف ونداكىرى ب ھەستا خوھ تەخمين دىك،
وهكى دور و جەواھەرى گەل: پىسەرهاتى، هكىيات، كلام، مەسىھلىك ژى دكارن يىنە
وندا كىنى.

سالا ١٩٣٦ نموونىن زارگۇتنى كورمانجا، كوناقيبەرا چەند سالاندا وي ز
زاربىئە نفىيىسى بۇو، ب پەرتۈوكەكە مەزنقا ب سەرناشقى "فۆلكلۇردا كورمانجا" تى
وەشاندىنى (ز ٦٥٠ رووبەلەن وي ٥٧٠ رووبەل ح. جىندى نفىيىسىنە). بىرا من تى
وان سالا دو پەرتۈوكىن كوباقى من ئامادە كربۇون، دايىكا من باشقە، ب
خەمخورى وانا خوبى دىك: ئەو "فۆلكلۇردا كورمانجا" ياسالا ١٩٣٦ و "كلامىد
جمەتا كورمانجا" بۇون ب نۆتايمىن مووزىكايىي يى كۆمپۈزىتۈر كارق زاكاريان، كو
دىسا وي سالىدا چاپ بۇوبۇو، ئەۋى دىگەت - باقى وە دېنى: "ئەقان پەرتۈوكانان
زاف بەاگران".

***

حەجىيى جىندى ژ حەسوئىي مەمۇز زارگۇتنى دنىيىسى
سالا ١٩٣١

سالا ١٩٣٦ باقى من دخوهست ببۇويا ئەندامى پارتىيا كۆمۈونىستىيى، باقى من
دكە بىرا خوھ، دىگەت:

کاتبی تەشكىلەتا خوەندنخانى يى پارتىيائى ئا. دەركەتە پىشىيا من.
- ئەو چاوانە، - ئەوى گۆت، - پروفېسۆر خاچاتريان تو جارا ئاسپىرانتىن
كۆمۈنىسىت و كۆمسۆمۆل خوبى ناكە، لى حەجيي كۆمسۆمۆل ئاسپىرانتى وى؟
وە دەنگى خوە نەدانە من.

وى چاخى قەدرى من كەت: ناس و نەناسا دەكتەن: "ھلبەت، قى ئۇرتى تىشتەكى
مەرا نەئەيانى خراب ھەيە، كو حەجي ھلنەدان ناڭا جىزگى پارتىا كۆمۈنىسىتى"
دىسييرتاسيا (تىزا) من دەرەققا لىنھېرەندىن ئىپسەسا "كەر و كولكى سلىمانى
سلىقى" دا تام حازر بۇو، لى خويىكىرنا وى شۇوندا دىخستن، ژېر كو بەشا
دەرەققا "عەكسى شۇرشفانى و ناسىيونالىستىيا" مندا گەيشىتىبو ئىنسىتىتۇوتى
رې.

ژئارشىفا باقى من:
"فەرمانا ھەزما ۳۹۵ يى دىرىھكىسيا (سەروپەتىيا) خوەندنخانا پىدا گۆكىي يى
ئى جۆتمەها سالا ۱۹۳۷
"ژ- ۶- ئى جۆتمەها ئىسالدا دەرسدارى خوەندنخانا پىدا گۆكىي يى زمانى كوردى
حەجيي جندى ژ خەباتى ئازادكەن:
1- بۇنا گۆتنى وە ناسىيونالىستىي (ملەتپەرەستىي).
2- بۇنا چاپىبۇونا گۆتارەكە وى د رۆژنامەكە وەلاتى دەرەكىدا يى رامكاۋار
داشناكساكانا يى ملەتچىتىيدا ...

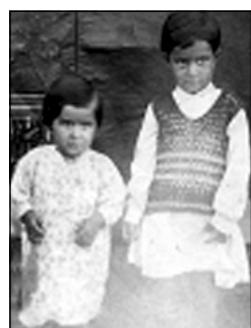
حەجيي جندى ژ ھەموو كاروبىاران ئاڤىتنە
پەي ئەرزا شكىاتكىنى حەجيي جندى مەها چەلە يى سالا ۱۹۲۸ كارىن خودا
تى داسەكناندىنى. تانى رادىيەيا كوردى ئاخاڤتنىن خوە بەردهوام ناكە.
لى پىشتى دو مەها ئادارا سالا ۱۹۲۸ باقى من دىگرن، دكەنە حەبسخانى.
نفيىسكار و دىرۋەتكەن ئەرمەنلىك ئارمەنلىك مانووکيان د پەرتوووكا خوھىي "زەخت
و زۇرىيەن سىياسى ئەرمەنلىك سالىن ۱۹۲۰- ۱۹۵۳- دا نفيىسيه:
"كەرە سەردا زىدەكەن، وەكى ماكىينا زۇردەستىيە مەرفخور وسا ژى هنداشى

وهکیلین کیمنه ته وادا هیوشاندن دیيار نه دکر، خوبه رفه مداریه، وهکی گلی
دەرەقا رەوشنېرادرانه.

بەهارا سالا ۱۹۳۸ رەوشنېرادران کورد، ئەندەمین يەکیتیا نثیسکارین
ئەرمەنیستانى، ریداكتۆرى رۆژناما "ریا تەزه"، پاشوهختى سەرۆكى تىاترۇيا
کوردايە دەولەتى جەردۆپى گىنچقۇ و ئىزەزان، پاشوهختىي دۆكتىرى
ئەدەبىيەتزاپىتىيە، پرۆفەسۆر حەجييى جندى دىگرن، دكەنە حەبسخانى. ئۇ سووجكار
دىگرن، وهکى خوھدىگىراھى ئەوانا سەرۆپىرى ل "كوما ئىسىيانجىيەن كورد و عەكسى
سۆۋەتىيە دىگرن". حەجييى جندى وسا زى كونەكار دىگرن وئى يەكىيدا، وهکى "د
خەباتا خوھى پېشەنىا و ئىزەيا كوردىدا روپەلىن چاپەمەنييىدا رامانىن
نژادپەرسىتى دەرباز دىگر و تىكەلىن وئى ھەبۈون تەقى سەرۆكى سازىيا خۆبۈونى
يا كوردى جەلا دەت بەرخانرا كاشا ويرامە علۇومەتىيەن جوور ب جوور داشاند
دەرەقا كوردىن ئەرمەنیستانىدا ...

ئەم پاشى مىرنا باۋى خو - حەجييى جەنديرا، شوغولى گرتنا وېيى رىچگەرېتى
ھەزمارا ۷۶۲۳-را، كوئارشىفا كەلا KGB وەزارەتا ئەولەكارىيا دەولەتى دانە،
بۈونە ناس و مە چەند روپەل بەر نثىسى.

ھەما سەقىتى وى شوخولىدا كاخەزەك وەھىيە، كو سالا ۱۹۳۵ ھاتىيە نثىسارى.
خودانى وى كاخازى دىسا ئا. ج. بۇو. ئەوى نثىسى بۇو: "مەنا بەرەتكىندا
زارگوتنا فۇلكلۇرى حەجييى جندى تم گۈندىن ناوجىن تەلىنى و ئاخبارانىدا كارى
عەكسى سۆۋەتىيە دې."

ئەز و فريجەس ۱۹۳۶

****

ئەز - ۴ سالى بۇوم. دايىكا مە ئەم دىگرنە نافا جى-
نثىينا، بەر سەرەت مە روودنىشت، دىگريا، دىگو: "ئا خىر
چما حەجيى گرتن، كرنە حەبسخانى؟ ئىتىمخانىدا
مەزن بۇويە، كارىن خوھ تەمى ب ھەلالى كريي، خەلقىرا
تمى قەنجى كرنە. ئەز و خۇوشقا من فريجە، كو دو
سالا ژ من مەزنتىر بۇو، مە گوھ ددا دايىكا خوھ، ھەي
دaiyaka خوھ دنهىرى، دبۇو ئىسکە- ئىسکا مە و ئەم
خەورا دچوونە

جارهکى ئەۋى تەخمين كر، وەكى ئەم پى بەرخوه كەتىنە، دەرھەقا حرجى- دىلەكى مالا كالكى مەدا مەرا گلى كر، گۆق: "جارهكى حەجى تەقى باقى خوه جندى ژ گوندى خوه ئەمەنچايىرى دېنە قەرسى (دە قەرس نىزىكى ئەمەنچايىرىتى)، حرجى ژى دەدە دو وانا دې. دەما دخوهزەن ھەرنە گوند_ دەگەرن حرجى تونە. ها ۋەر، ها ور - تونە و تونە. خەمگىن قەلگەرن دېنە گوند. دېنە مالى، دەھىرن حرجى وى مالدانە، لاكا خوه دخوه پشترا من تمى دىبىا خوهرا دىگى: "يا "حرجى" مەرا بىزە، لى ئەۋى چاوا رى ناس كىريھ؟. چاوا مال دىتىيە، وەنا نەبۈويھ؟"

دايىكا مە، چاوا پىرەكە "دۇمنى دەولەتى" ز كارىن مامۆستاتىيى ژ خوهەنخانَا كوردى دەرخستىبوون و بۇ خوهەيىكىنە مە ئەول كارەكى دنى خوهرا دىگەريا.

ئەز دىگرىيام، من دىگۆت: - لى كانى باقى مە؟

خۇوشقا من دىگۆت:

- شەفەكى سى مەرف هاتن، باقۇ بىن، تو رازايى بۇويى، لى ئەز ھشىيار بۇوم و من ئەوانا دىتىن، - دىگۆت و كەر دىگرىيام

هاتن ئۆدا مە چۈركۈچ مە ستاندىن، گۆتن:

- ھۇون سى نەفەرن، ئۆدەك بەسى وەيە.

ئەز زاپ بەرخوه دەكتەم، من دىبىا خوهرا دىگۆت:

- چاوان، ئەمى ئىدى باقى خوه نەقىن؟

***

رۆژمەكى سبى زۇو دايىكا مە ئەم راڭىن، گۆق:

- كنجى خوه زۇو- زۇو خومكىن، ئەمى ھەرنە باخچى زارۋىكە. ئازىگۇوشَا ھەڤالا باقى وەيە ئىتتىمەخانى ئەز ھەلدامە سەر كار، ئەزى باخچى زارۋىكادا چاوا تەربەتدار كار بكم و ھۇونى تم بەر چاشى من بن.

ژ وى رۆزىدا سبە- سبە كەر- كەر ئەم رايدىبوون، لەزو بەزو مە خوه داڭت باخچى زارا.. ئىقشارا ژى دەرەنگ دىسا ترسە- ترس، وەكى تو كەس مە نەقىنە، دەھانە مالى، خۇوشقا من دىگۆت:

- ماما مە (رووسى: دايىك) دىرسە، مە رىقىا بگەن و سرگۈونكەن، بشىين

سیبیریه (دە من ترئى سیبیر جىكى تەرى و سارە)

جارەكى مە دىت ھەفالەكى باقى مە بەر ب مە تى. ئەز زاف شا بۇم، ئەو بۇ
ئەزى بىرەشىاما بەر ب ويشه لى ئەوى ب لەز رىا خوه گوهاست ئەز گريامە مالدا
دايىكا مە كۆ:

- بەرخوه نەكەفە، ترس دلى گشکادا ھەيە، دەكەك مروقەكى خراف ئەو مىرك ب
مەرا بىيتا، شكىياتى وى بىكرا و ئەو ژى بختستان حەسخانى.

***

ديا مە روڭى سەر شرييتا بالكۆنە مە (حەوشى مە) خالىچا مەبە مەزىنە بەدەوە
گولگولى داردا كېپۈرۈپ داوشىنىنە. خالىچە شەق دەكەفە بىرا دىيا من، رادبە دچە
بالكۆنە، دنهىرە خالىچە تونە. زاف خەمگىن دبە، بەربانگا سەقىرا ئەو دەردەكەفە
كۈوچى خالىچى بىگەرە. پىرەك راستى وى تى و ژى دېرسە:

- قىزا من، تە خىرە، ج بۇويە، تو ۋىنى سېنى زۇو ج دەگەرى؟

پاشى، كاڭا دەرەقەقا وندابۇونا خالىچىدا پى دحسە، ژ دايىكا مە دېرسە:

- دەرگى تەنگىدا كى تە ھەيە؟

ديا من دېنى:

- مالخوى من!

پىرىنى دېنى: - دە ئىدى ھەرە، ھەرە مالا خۇدە خالىچا خوه نەگەرە، - و لى دخە
دچە.

***

مەها ئادارى بۇو، تەزە تەرى كەتبۇو عەردى، مەتا ئالماستا ژنا ئاپى ئەمین ھاتە
مالا مە، دىبيا منرا گۆ:

- زانى، ئەمین كاخەز سىتەندىيە، سېنى وى دادا لەوكا، دادا حەجى و جەردۆيە.
كازى ئەمین كرنە چاوا شەدە، - كۆت و ب لەز ژ مال دەركەت، چوو.

پاشى دىبيا من پى حەسيا، وەكى چاوا شەدە گازى نفيىسكارىن ئەرمەنى
ھراجچىا كۆچار، ھارووتىيون مكىتچىيان و جاسمىي جەليل ژى كرنە (باقى من ناڭى
وان ھەرچار شەدا دابۇو).

دایكا مه پاشوهختیي گلی دکر:

"داد، دادا لاوکا، سبیه" چهند دهقا من ئەف خەبەر وەکلاندن- نزانبۇو شابۇوما، يان بکرياماه من رجا ژ جينارا خوه ۋاردا نووشى كر، وەكى بەر وە بە، و ئەز رەشـ رەشـ چۈمم مالا جەردىي گىنچق، چۈمم زەريكا ژىن ويرا ژى بىزىمە ئەم سەر هەۋدا گرييان، و ئەز مەلولۇل ۋەگەريام مالىـ.

شەف خەو نەكەتە چاقى من. سبى شەبەقى من ھۇون بىرە باخچى زارا. من دەستورا خوه خۇھىست و بېرى خودا حەبسخانىـ - كەلا نكەند (سەر سۆقاقا نالباندىيان). زەريكى ئىدى ور بۇو.

باران دبارى، ئەم شىل بىيون، لى فكرا مەرا دەرباز نەببۇو، وەكى ۋەگەرن، ھەرن مالىـ مە ھەۋرا خەبەر ددا : "كەلۇ وى چاوا بە، كەلۇ دادى ج بىريار بىرە، كەلۇ، كەلۇ". مە دوعا خودى دىكىر، ھىقى ژى دىكىر، وەكى بى ھەوارا مە و زارۆكىن مە.

رۆزى دودا دايىكا مە ديسا ئەم ھشتىن باخچى زارادا و ديسا چوو بەر كەلىـ سەكىـ.

رۆزى سىسىيا دايىكا مە ديسا چوو دادى ۋى جارى ئەم مانە بال جىنارا مە ۋاردا نووشىـ. ۋاردا نووشىـ. ۋاردا نووشىـ. دىپا مە دىكەت، وەكى مىرى ۋى ژى گرتىن، بىرە، ئەو ژى ھەرسى زارۆكىن خوهقا تەننى مانە.

- رۆزى سىسىيا، - دايىكا من گلى دىكىر، - خوهىي گرتىيا ھشتىن ھەرنە ھوندۇرى ئاقاي: ئەم چەند تاقا پەيپارى ژىرى كىن و كىيلەكى سەردا دادى دانە سەكىنىـ. نېقىرە دادى ناقىرى دا. لەشكەرەكى ئەم تەھ دان بەر دەريكى، بەر مە سەكىنى و ھەر ھەيشت گرتىيەن كوردـ سەر روويى وان ھاتى، مەلولۇل بەر مەرا دەرباز بۇونـ. ئەوانا دۇرا خوه نەدەنھىرەنـ.

پېشىيا گشىكا يەكى بلندى بەدەوى پېرىسىپى دچوو: پاشى ئەم پى حەسىيان، وەكى ئەو جانگىر ئاغا بۇو، ئەو مىرىخاسى مىرىخاسا، ھۆگۈرى مىرىخاسى ئەرمەنيا ئاندرانىكى سەرەسکەر بۇو، وەكى پېشىپەرى تىركا شەر كىرىپۇن، نېيىسکار ئەحمدەدى مىرازى و سەرەسکەر شامل تىيمۇرۇق ژى نافا وانادا بۇونـ. من حەجي دىت، تە دىكۆ خۇون ژ دلىـ من نىقىـ - ھەيفا من وى ھات، زاف ھاتبۇو گوھاستىـ، ئېڭارى داد بەردەۋام بۇوـ. كەسى مەرا نىشتەك نەكەتـ. مە نزانبۇو، وەكى ئەو

رۆژا دادى يَا داویيە.

دەرى سەرا دادى ۋەبۇو، مەرا گۆتن: "وەرن ھوندوردا رۇونن". ئەم ب ترس و كەرە-كەتنە ھوندور و سەر كورسييەن پاشن روونشتن. سەر دكى كەس تونەبۇو. من ئالىيى گرتىيا نەھىرى، لى ئەوانا سەرى وان بەر واندا مە نەدەھىرىن. دەرى پېشىيى ۋەبۇو، دادگەر ھەقالى خوھقا ھاتنە ھوندور. ئەم رايوبۇون ژپىا. من تەخمين كر، كو چۆكى من دلەرن. چ دەقى چەتن بۇونە و دادگەر بريارا دادى خوھندە

ئارشىقا باشقى مندا بريارا وى دادى ھەيە:

"١٥، ١٦، ١٧ - ئەدارا سالا ١٩٣٩ جىفينا دادىيى دەرىگرتييدا شوغولىتى گونەكاركرنا، حەجييى جندى و جەردۇيى گىنجۇ (ويىن دن - ف.ح.) - هاتن لىزەيراندى، دادى پرسا وان نەھىرى و بريار گرت: حەجييى جندى، جەردۇيى گىنجۇ، ئەحمدەدى ميرازى، عەفوو بىن."

ديا من دكۆ: "بەختى مە ئانى - حەجي، جەردۇ، ئەحمدەدى ميرازى، شامل تىمۇرۇقۇ و يەكى دنى زى ب بريارا دادى ژ ھېسخانى ئازاد بۇون، وانا عەفوو كرن.

بەلى، حەجي ژ كەلى ئازا بۇو و ئەم ھەقرا ۋەگەريان، هاتنە مالى. ئەز ژ شابۇونا دگريام، حەجي بەر دلى مندا دهات و ھەي ب دلخوهشى دكۆت: - ئەز پر ژ خوھ رازيمە، وەكى سەقەتەھەتا كوتاسىيى من شەر نە ئاقىت خوھ، نە زى ھەقال-ھۆكرا، نە زېراندىن و نە زى بودخانا و نە زى ئەتافىن، كو دانىن سەرى من - نكاربۇون من مەجبۇرلىك، قەواتا روحى من قەلسکە شەدەتى و ئاخاھىتىن نېيىسكارتىن ئەرمەنيا يى ناھدار ھراجىيا كۆچار و ھاروتىيون مكىرچيان زى، ھەمین، سەرى لۇدى گرتن.

باشقى مە دكۆ:

- راستى زى بەختى من و چەند لاوكا ئانى. وان سالىن زۆر و زولما ستالىن مەرقىين عامۇوتام دكىتن و زاف جارا بى داد ئەوانا يان سرگۈون دكىن، يان زى كولە دكىن.

مە باشقى خوھ بىر كربو، نەدچوونە بال وي، ھەما دوو دىيىا خوھ دگەريان،

دچوون، دهاتن. ئەۋىز ژى دىگۆت:

- بى سىملا، وە خىيە؟ ھەلا ۋى عەجىقى بنھىر، وە چ زۇو باقى خوھ بىر كىر؟

كىم ھاتىھ سەرى حەجى، نەھا ژى ھونى باقى خوھ ھېرسكىن؟

باقۇ دىگۆت:

- عەقىدا خوھدى، تە ژ زارى من خىيە؟ سالەكى ئەز نە ل مالى بۇومە، زارۇنى،
بىر كىرنە.

فرىجا خووشك جارنا گلىي دى و باقى من منرا دىگۆت: "بەختى مە ئانىھ باقۇ

ۋەگەريا ھاتە مالى" ... من ژ وان خەبەرا فەم نەدەكىر - بەخت چىھ، چرا ئانىھ؟

دەرھەقا فريجا خووشكدا دىپا من دىگۆت:

- فريجە زارەكە پىر گىرىنۈك بۇ، شەف - رۆ دىگەريا. د سالىين ۳۰ يى وەختا ئەز
دچوومە تەشى باقى وە بەشا رادىيەپا يەرىقانى يَا كوردىدا چاوا سېپىكىر كار دەكىر،
من زاف جارا زارى خوھ خوھرا دېرن، لى وەختا دچوومە خوھندىخانى - من
زارۆكى خوھ دۇپا بال حىسىرەتا قىيزاپا حەجى دەشتىن، يان جەم كازۆ، يان جنارىن
دەنە چاوا دهاتىمە مالى، جىنارا دىگۆتن: "دەقاكى كەربۇونا فريجى تۈنەبۈویە".

لى وەختا بەر چاقى فريجى حەجى گىتن بىرن، د وى رۆزىدا فريجى تەركا گىرىي
خوھ دا، تە دىگۆت بەر چاقى من فريجا من مەزىن و فەمدار بۇوبۇو ...

***

باقى مە تەزە ژ كەللى هاتبۇو مالى، ئېقىارەكى دەرى مە خىستن و يەكى بلندى،
پۇركۈريشىكى بەدەمەتە مالا مە دىتىنا حەجىيى جىنيدا ئەو دو سال بۇو كەسى
دەرى مە قەنەدەكىر ... ئەنۋەسىكار وەزىرى نادرى
بۇو باقى من ژ جىيى خوھ رابۇو، ئەۋى و ئاپى وەزىر ھەف
ھەمىز كىرن، ھەف بەرنەددان.

وەزىرى نادرى

مە دىت شابۇونا وان ھەردا، چاقى وانە ب ھىسەر تىزىھ
چەند دەقى دن ھەردو ژى روونشتن. لى عەجىب ئەو
بۇو، وەكى خەبەر نەددان، چاقى ھەف دەھىيىر،
بەشەرخوھش دبۇون، ھەى ب دەزمالى ھېستىرى چەقا
تەمىز دىكىن.

دایکا من دکره بیرا خوه: "نشکیشا حهچی منرا گوت:

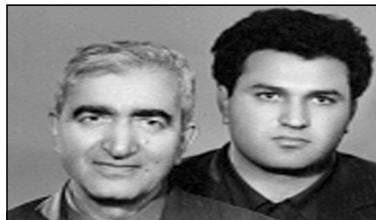
- ده راشه، نافینی میفانه کی عهزیز هاتیه مالی، راشه نان داینه.
- هز-ها- هانگا رابووم، لی وهزیر گو:
- نا، خوشکنی، هزی لهزم، مهربی هیقیا منه.

حهچی مهدي خوه کر، هزوی تره "هنکا" هزو شاندنه مالا مه، وهکی وانا را
دەرەقا حهچیدا گلیکە وهزیر زى تەخمنى کر، وهکی حهچی مهدي خوه کر، گو:

- حهچی، ئى نه تو پايسارى ناس دكى، هزو هیقیا من.

حهچی ب دەنگە کی شابوویی و بهشەرخووش گو:

- پايسارى سلاڭکى، - وئوانا خاترى خوه ژ ھەف خوهستن، و وهزیر چوو.
- دە وهزیرى نادى خوهش مىر بۇو، خالى كىياز بۇو، "دۆكتۆر-پروفېسورد
كىيازى ئىبراھىم ميرزۆييف، كوناكا ل
قاراخستانى دىرى.

***

پەى ئازابۇنیرا هزو ٨-٧ مەھ بۇون،
باۋە مە وى سەقى ژ مالى دەركەتا،
ئىثارى وى بەھاتا وەستىيائى، خەمگىن و
بەرس دىگوت:

حەجىيى جندى تەقى كىياز ميرزۆييف

- كار نادىنە من "دژمنى" ، دېيىن: "كار
بال مە تونە. "هەز دېيىم: "جيى كارى منى بەريدا- ئىنسىتۇتا زانىيارىيدا، خەباتەكى
بدىنە من، ئى نه دادى ئەزەھەفوو كرمە؟ كارى من ئىنسىتىوتىدا نىقچى مانە.. ئى،
كىترا دېتىم؟ بەرسىغا وان ئەقە: "كار تونە" ...

(دە ئۆجاخىين كوردا - رادىق، رۆزنامە، تىخنىكۈوم، بەشا نىكسكارىين كورد،
دېستانىين كوردى هاتبۇنە دادانى، زارۆكى كورد ئىدى ب زمانى كوردى هين
نەدبۇون، دچۇونە دېستانىين ئەرمەنیا).

***

رۆكى باشى مە هاتە مالى كىفخووش، كاخەزەك دەستى ويدا بۇو، هەى وى

کاخوھزى دنهىرى، ھەي بەشەرخوھش دبوو، دگۆت:

- فادىيىېف منرا تىلىيگرام شاندیه. شكر ژ تەرا، خودى، ۋان رۆژا پرسىن
خەباتا من و ئۆدا مەقا بىنە چارەسەركىنى.

نېيىسکارى ئەمامىيا سۆقۇتىستانى بۇو
نېيىسکارىن تەمامىيا سۆقۇتىستانى بۇو.

تىلىيگرامىدا ھاتبۇو نېيىسارى:

ھارووتىيونىان (ھارووتىيونۇق) سەرۆكى پارتىا
كۆمۈونىستىيە يَا ئەرمەنسەنستانى بۇو.

ديا من دگۆت: شكر تەرا، خودى، قى شابۇونا مە زىدە
ھەساب نەكى، كارى حەجى راستكى.

Прием	28/16	пор. №		Бланк № 71	ЕРЕВАН ПЛОЩАДЬ
Почтамт				ЛЕННИНА СОЮЗ	
Перевалка	го	пор. №		ПИСАТЕЛЕЙ ПИСЬМЕНЬ	
	в	пров. №		ПРОФ... АДЖИНДИ ДЖАУРАЙ	
Передал					
МОСКВЫ: 16'91/ 01:3'7: 11 7 27: 22 23: 1					
ДОГОВОР ИЛСЯ АРУТЮНЯНОМ ПО ВОЗВРАШЕНИИ ОН ПОМОШЕТ ТЧК ПРИВЕТИ ФАДЕЕВ; ;;					

يېرىشقان، مەيدانا سەرنەقىلىنىن، يەكتىيا نېيىسکارا، نېيىسکار جندى جەوارىرا.

من ھارووتىيونىانرا خەبەر دايىه. ئەو كو فەگەريا (ژ مۆسکىفایى - ف.ح.)

وئى ئالىكارىيى بەدە وە. ب سلاڭ فادىيىېف".

فادىيىېف پاشى منرا گۆتن، وەكى ھى سالا ۱۹۳۴ باقى منى ۲۶ سالى تەقى
نېيىسکارىن ئەرمەنيا يىبن ب ناۋودەنگ ھاتبۇو ھلېزارتنى چاوا دىلىيگاتى كۈنگرا
نېيىسکارىن تەمامىيا سۆقۇتىستانى يَا يەكەمین. ل مۆسکىفایى، جۇينىدا، باقى من
ناسىيا خوه دابۇو ئالىكساندر فارىيىېف. پايزا سالا ۱۹۳۹ فادىيىېف ھاتبۇو

ئەرمەنستانى و باقى من چۈپبۇو بال وى دەرھەقا رەوشَا خوددا ژىرا ھور گلى گۇتبۇو، وەكى چاوا جىيى عامۇوتام ھاتىھە گىتنى، پاشى عەفۇو كىرنى، ناكا ژى ئازادىيەدانە، لى كەسەك گوھ نادە وى، كار نادىنى و ئۆدەك مە ژى ژ دەستى مە گىتنە.

پشتى چار رۆزا، مە ترى مالا مەدا عەيدە: سەقەدا دى و باقى من رابوبۇون، دايىكا من ب عەشق و كەن (دە زووقا مە دى و باقى خوه وسا دلشا نەدىتىپو) تاشتىيا باقى مە حازر كر، باقۇ تاشتى خار، ئەوي ئەم پاچ كىرن و ژ مالى بەشەرخوھش دەركەت. مە ژ دايىكا خوه پرسى:

- باقى مە كودا چوو؟

ئەۋى ب شابۇون كۆ:

- چاوا كودا چوو؟ چوو ئىنسىتىوتا خوه، چوو سەر كارى خوبى بەرى.

***

رۆزا باقى مە وا دەست پى دبوو: سەقە- سەقە بەر تەختى خەباتى روودنىشت، ئەز دېتىم دنثىسى، كا وى رۆزىدا چ كارى بکە، پاشى دايىكا من سەپووبىي وى ھىلدا، ئەوي سەرچاھى خوه دشۇوشت، دىكۆت: "ئەر ھەمدل، شىكىر... دايىكا مە نانى وى دادانى، ئەوي دخوار، و باقى مە دچوو سەر كارى خوه.

لى پشتى كار، دهات ديسا بەر تەختى خوه روودنىشت، رۆزىنيشا وى ھەبۇو، ۱۰-۱۵ دەقا دنثىسى (كا رۆزا وى چاوا دەرباس بوبىيە، چ بوبىيەر وى رۆزىدا چى بوبونە)، دەستى خوه دشۇوشت و سەعەتا ۵ مە خارنا خوه دخوار. دەگە دەقەمى، وەكى بەر تەختى مەيى نانخوارنى مىقانى مە تونەبوبونا.

سالىن ٤ - ى

مەها كانوونما سالا ۱۹۴۰ بوبۇ. بەرى ئىقمارى مەرۆقىن ئەرمەنی ھاتبۇونە مالا مە، دىيىا من شىقەكا باش حازر كربۇو، مىقانى مە باقى مە ب دل پېرۆز دىكىن، شا دبۇون. پاشوهختىي مىزرا كۆتن، وەك باقى مە تىزا خوبى دۆكتورىي خوبى كىرىھ و بوبىيە دۆكتورى زانىيارىي يى دەرهجا يەكەمەن- كاندىداتى زانىيارىي.

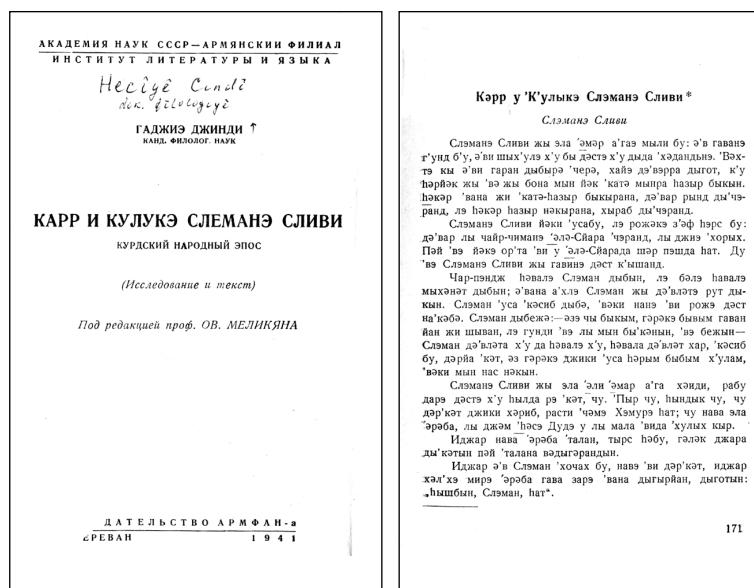
سالا ۱۹۴۱- ئى لىكۆلينا حەجيي جندىھ دىسىئرتاتسىيۇنە "كەپ و كولكى

سلیمانی سلیقى" وەك پەرتووک حازر بۇ، كۆپى وەشاندىنى.

وى زەمانى ب داخوهدا دەولەتا سۆقىتىيە كەلين وەلتىت، يېن كۆھەتاني هنگى ئەلفەبا لاتىنى، يانى ژى عەرەبى ب كار دانىن، كۆتى ئەلفەبا خۇه ب تىپپىن كىرىلىك (رووسى) چىكرا.

وى پەرتووکىيدا پېشىگۇتن، لىگەرين ب زەمانى ئەرمەنكى بۇ، تىكىست ب كوردى، ئەرمەنكى و رىزبۈومى و پىرادانۇك - رووسى. ب قايىلپۇونا دىرىھەكتىرى ئىنسىتىتووتا زمان و ئەدبىيەتى پرۆفېسۇر مىلىكىيان تىكىستا ئىپۋاسا "كەر و كولكى سلیمانى سلیقى" يابزارە، كۆپەرتووکىيدا ھەبۇو، سالا ۱۹۴۱-ئى جارا ئەولۇن ب ھەرفىن كىرىلىي ھاتە وەشاندىنى (ب چەند ھەرفىن لاتىنىقا).

پشتىرا ھەجيي جىنى ئەلفەبا كوردai ياكىرىلىي تەزە حازر دكە (ئەوا كۆئىسى كەر و كولكىدا دابۇو خېبتىدان، ھەفەكى دەھ گوهاستىنى). ئەو ئەلفەبا سالا ۱۹۴۱-ئى ژئالىيى حوكومەتا ئەرمەنيستانىدا تى پىيژراندىنى.

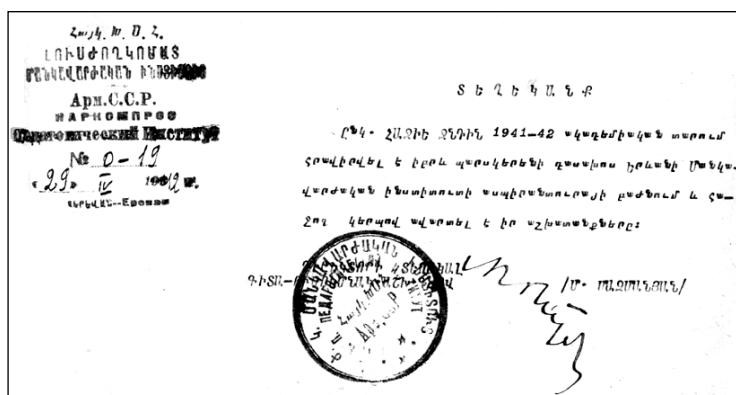
لئى شەرىجىهانى بى دوييەمین مەجال نەدا، كو پەرتوووكىن كوردى ب حەرفىن كىريلى چاپ بن و پرسا وان حەرفا ژ ئۆرتى دەرتى.

٢٥- ئەزىزلىنى سالا ١٩٤٤ ئەلېفبا تەزە، خودانى كىرماشىنى حەجيي جندى بۇو، ژ ئالىي كۆميسىيەتىدا تى لىنەتەراندىنى و قەبۈلكرنى. ئەندامىن وىن كۆميسىيەتى بۇون: ئەندامىن ئاكادەميا ئەرمەنیستانىيە زانىارىيىكە ئەينسى گ. خاپانسيان، ئە. ئاچاريان، وسا ژى ئە. عەفالى، ج. جەللىل، نورىن پۇلاتۇقا، ن. ماخموودوڤ، خازاخىسيان.

سالا ١٩٤٦ ب وان حەرفان "ئەلېفبا" حەجيي جندى چاپ دې. هەما وى چاخىدا زى دەست ب وەشاندنا بەرھەمین نىفيسيكارىن كورد ب حەرفىن كىريلى (روسى) دې.

***

فرىجا خووشك دچوو دېستانا روسى. مالا مەدا كەسەكى روسى خەبر نەدا. باقى مە ژى روسى كىيم زانبۇو، ئەو ژى تەمامىما رۆزى مژۇول بۇو، دچوو سەر كارى خود، پىشتىرا مالىتىدا ژېز زارى مىقاندا (باوەرپا وەھبە، ھەر قەمىۋانى مە

قى دۆكۈمانىتىدا تى گۈتنە، وەكى "ھەفالى حەجيي جندى سالىن ١٩٤١-٤٢ چاوا دەرسبىيىزى زمانى فارسى بەشا ئاسپىرانتۇرمايى يائىنسىتىوتا يېرىيقاتىيە پىدا كۆكىيدا كار كرىيە.

هەبۇن) زارگۇتن دىقىسى. خۇوشكا منرا چەتن بۇو، روسى كىم زانبۇو. هەفلا
ۋى ئاقايى مەدا دما. باقى من رجا دىيما وى- گاليا رووس كربۇو، وەكى فريجە
تەقى كەچا وى دەرسى خوه حازركە فريجا مە زاف غىرەت بۇ، زاف ئاقل. ئيدا
زۇوتىكى دەرسى خوه خوهخوھ دىك و مامۇستا وى ژى پەسنى وى ددا.

***

نۇورا خۇوشكا من تەزە ھاتبۇو دنى، ناشا بىشىكىدا بۇو. نۇورى پۇلاتۇقا (دۇتا
عەگىت ئاغا پۇلاتبىيكتۇف) تەقى مالخوى خوه وەزىرى نادىر ھاتبۇونە مالا مە.
باقى من گۆ:

- خۇوشكا نۇورى، ژەزكىن دىيالكى مە ناقى كەچا خوه ژى دانىيە نورى.
ئىجىار نۇورا خانم - خاتۇن پىشىكىش، خەلات خۇوچا مەرا ئانى بۇون، دانى
بن بەلكىي نۇورا مە، ئەوانا ئەنیا نۇورا مە پاچ كرن، ناقى وى پېرۆز كرن، پاشى
دايىكا مە تەختە دانى و ئەوانا ھەتا ئىقشارى دەرەنگ مالا مەدا دەرەقى ئىتىمخانا
ئاشتاراكى دا، سەرۆكاكىيىنى نۇورا خانم بۇو، كوردىزلىيىدا خەبەر ددان.

***

گۆتن، شەرى ئالەمان دەستپى بۇويه (شەرى جىهانىي بى دوبەمین) ... ئاپى
خاچۇ ژى شىپىدا بۇو و پشتى چەند رۆژان يەكى نامە ئانى مالا مە، دايىكا من نامە
ۋەكىر و بۇو قورىيىنا وى، كىريا: گۆ:

حەجييى جندى

- خاچۇ شىپىدا شەھىد بۇويه، - و ئەم تەقى
دايىكا خوه گىيانە
پاشى باقى مە ژەكارى خوه ھاتە مالى، دىيما
من كەلۆگرى ژىرا گۆ:

- "كاخەزا رەش" ھاتىه.
باقى مە ئاخىنەك راھىشت، چوو بەر تەختى
خەباتى رۈونشت، كەلا دلى وى رابۇو كىريا،
پاشى ب دەنگەكى مەلۇول گۆت:
- ئاخ، خاچۇ!

بیرا من تى، دايکا من بهر دلى ويدا دهات، دگو:

- حەجى جان، ئەز قوربان، شەرى فاشىستانە، شەپ كەسى ناهىقىشىنە، ھلېت ئەو ژى يازيا وي بۇوه.

دايکا من پاشوهختىي گلى دكر، وەكى ژئيتىمخانا گومرىتى، كۆ حەجى تەفى برى خوه خاچۇ دمان، زارى بچۈك بربۇون بازارەكى دن. خاچۇتى - ٤ - ٥ سالى ژى ناڭا واندا بۇو. پشتى - ٣ - سالان زارىن بچۈك ديسا شۇوندا ئانىبۇونە گومرىتى. حەجى ناڭا واندا برى خوه گەريابۇو، نەدىتبۇو. ژىرا گۆتۈبون: "ناڭى ۋى گەدەيى خاچىكە، دەقە ئەفە برى تە؟" حەجى ئەو حەساب كربۇو وەك برى خوه و خودى لى دەركەتبۇو. مە زاف جارا ژارى باقى خوه بەيىستىيە: "ئاخ، براق، برايى من تايىنى ب تەننى، گەلۇ تو كوى؟" هەلا ئەز ژى دەتكىريم: "چاوانە، بىر كريي، وەكى ئاپى خاچۇ شىرىدا ھاتىبە كوشتنى؟" دايکا من دگۆت، وەكى باقى مە تەمى خاچۇ دانى بىر و دگۆت: "دەقەك ئەو برى من نەبوبۇيە؟ دەخاچۇ ساغە؟" ئەو شىك، وەكى "ئەو خاچىك" دەقەمە نە برى وي بوبۇيە، هەتا ھەتايى ژىرا بوبۇو خەم. دەرەقەقا وندابۇونا بىرىدا باقى من رۆمانا خوهىي "ھەوارى" دا نەفيسييە: "...آخر من ژى برا وندا كريي. برايى من تەفەقىدو پېنج سالى بۇو، لى ئەز چ بېتىم، چ بېتىم خوھرا: نە زانم ھەيە، نە زانم تونە، نە رەنگى وي تى بىرا من، نە بەزىن و بال" (بنەپەر رۆمانا "ھەوارى" يېرىشان، ١٩٦٧، رووپەل ١٢).

***

سالىد شەرى جىهانىيىدا كۆمەتىيىا كۆمسۆممۇلما يى ئەرمەنىيستانى حەجىيى جىندى چاوا زانىيارى كۆمسۆممۇل، زانەيى زمانى كوردى و ئەرمەنكى داشاندە ناوجىين ئەلەگەزى و تالىنى، بازارا و گوندا، كۆ بۆنە ئەرمەنىا و كوردا لېكىسيا (دەرسا) بخوونە. ئەوي ناڭا بىنلەيدا كارى ئاگىتاسىيۇن دك، بىرارىن پارتىيا كۆمۈنۈستىيى و دەولەتى، عەلەمەتىيەن ئىنفۆرمېبۈرۈي سۆقىتىي ناڭا گەلدا بەلا دەك.

پەى شىرىا، بۆنَا كارى خوهىي ئاگىتاسىيۇنى بەربچەف و كاردار د سالىن شەرى جىهانىيى دا، حەجىيى جىندى ھاتە رەواكىرنى:

سالا ١٩٤٦ ب مېدالا "بۆنَا خەباتا ئەفات ل شەرى وەلاتىيى مەزىدا"، سالا ١٩٧٥ ب مېدالا "بۆنَا ٣٠ سالىدا سەركەفتىدا شەرى وەتەنېيى مەزىدا" ، سالا ١٩٨٥

ب ميادا "بۇنا ٤ سالىيا سەركەفتىنا شەرى وەتەنئىيە مەزىدا". سالىد شىر تەقى كارى خويى ئاگىتاسىيون، ژ دەنگىز و زارىپىشىن كورد و ئەرمەنى، كو بەرەمەين زارگوتىنا زەمانى شىر سىوراندبوون، وان بەرەمان بەرەف دكە و سالىن شەر دوو پەرتۈوكىن چووكە يا كالاما تەقى كۆمۈزىتىرقىس، گاسپاريان دىدە وەشاندى ب سەرنافىن "وەتەن" و "ئەولەدىن وەتەن" (سالىن ١٩٤٢ و ١٩٤٣).

***

سالىن شىردا رەوشامىيە ئابىرىيە نەپاڭ بۇو، دەئەم پىر نەفەر بۇون، تەنلى باقى مە دخەبتى. ھەقالەكى باشى من سىويىخانى ھەبۇو، ناشى وى نايى بىرا من، سەرۆكى بازارى گومرىي بۇو.

رۆكى يېرىقانىدا راستى ھەف تىن، مىركى دەقى:

- ھەجى جان، نەھەرە مالا تە زافن، ئالىكارى لازمبە، وەرە بال من.

جارەكى باقى من دچە لىنيتاكانى (گومرىي) بۇنا كارى خويى ئاگىتاسىيون، پشترا گۇتنا ھەقالى وى، كو سەرۆكى بازىر بۇو، تى بىرەن و دچە بال وى، بۇنا پرسا ئالىكارىي، مىركى نە ل بازىر بۇويە و باقى من ب تىرىنلى تى ھەتا ستانسيا ناچا تالىنى، وەكى ژ ور ھەرە گوندى ھەكى، بۇنا ديتنا نەفرىن بالتووزا خوه و بۇنا كارى خويى ئاگىتاسۇن. گوندىكى ژ گوندى ھەكۆ عەربىيدا كىلەكى روونشتى بۇويە، مىركى پى دەھسە، وەكى ھەقال ژ يېرىقانىيە، دەقى:

- زەقايى زەقۇيا گوندىما مە، ناشى وى ھەجىيە، نىقى يېرىقانى دەستى ويدانە، پى دەولەتىيە.

باقى من دەنگى خوه ناكە، ھەكۆدا مىركى ھە دەنھەرە باقى من دچە بەر ب مالا خاتىا زەقۇ، باقى من تى مالا بالتووزا خوه، گلىن خوه و وى جامىرى دكە، تەيپىي باجاناخ ب كەن دەقى:

- ھەجى جان، دەنگى دەقى ژ دوورقا خوھش تى، - و وى گلى ھە دكەن بىرا خوه و ھە دكەننە.

***

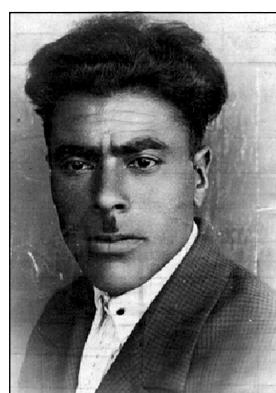
ニسانا سالا ١٩٤٥ بۇو. دايىكا من ھەردو خووشكى منه بچووكقا چوبوبونه گوندى شاميرامى. ئەۋى باخچى زارۆكىا گوندادا ۋەدكەر و ب خوه ژى دبۇو

تەربەتدارا وان.

وى سالى ئەز و خwooشكا منه مەزن فريجه تەقى باقى خوه يېرىقانىدا مابۇن،
ھى مەھەكى زى ئەم كۆتى بچوونا دېستانى، دەرسى خوه.
چەند رۆز مابۇو، وەكى شەرى جىهانى يى دويەمین كوتاپە، خەلقى ئەو يەك
تەخمين دىكىر، شابۇن كەتبۇ دلى ئىسانان. كەسى باور نەدەكىر، وەكى نەفەرى
وانە مىئىر، كور و برى وان وى ژ شىئەرنەگەرن، هەنەكا دەگۆت: "كاخەزا رەش"
هاتىيە، لى دەتكى ناڭ و فەمەيل شاش كرنە، دەتكى لاوك ساخن؟ "وى بىن، وى بىن"،
- ووه ب گومان ھىقى بەندى كوتاپۇندا شىئەر بۇون.

***

چەند بىرانيين دەرەھقا جەردۆيى گىنچىدا، ئاپى جەردۆدا (1904 - 1945)، يى
كۆچەند رۆزى بەرى كوتاپۇندا شىئەر، پەى نەخوھشىيەرا ژ وەدە زووتر 1 ئى گولانا
سالا، 1945، حسرەتا ئەمەر د ناڭا چەقان، چوو ئاخ و بەرى سار.

ئاپى جەردۆ گۈندىي باقى من بۇو، ھەۋالى وى
بى نىزىك، ئەوان مينا برايىن ھەلال بۇون.
مرنا ھەۋالى حەجيي جىنى يى نىزىك نە كو
تەنلى بۇنا وى، وسا ژى بۇنا چاندا كوردا زىيانەكە
مەزن بۇو.

سالىن رەقىي- بەزى، يى شەرى جىهانىيى
يەكمىن دا، دىن و باقى جەردۆيى گەنجى دەرن و
ئەو ھەتا سالا 1924 ئىتىمخانا ئاشتاراکىدا
دەمىنە.

ئەو ئەندامى كۆممىمۇلا بۇو، پاشى بۇو
كۆممۇنىست. سالا 1926 جەردۆيى گىنچى تى هلبىزارتىنچى وەك كاتبى يەكمىن يى
كۆميتا كۆممىمۇلا يَا ناواچا حەجى- خەليلى.

سالىن ۳۰ جەردۆيى گىنچى رېداكتۇرى رۆزىناما رىا تەزە بۇو، رۆزىنامىدا ئۇنى
كورتەچىرۇكى خود ددا وەشانى، باقى من دەق: "جەردۆ رۆزىنامە دخەملاندە سەد
ھەيف، كەس نەقىساريىن وى نەبۇو خوهى، بەرەق نەكەرە" تەقى باقى من سالىن زۆر

و زهختى ستالينىي هاتبۇو گىرتى، كربۇونە حەبسخانى بۇنا كارىن "عەكسى شۇرۇشقانىي" و پەى سالەكىرا ئۇزى عەفو كربۇون.

ئازادىيىدا چەند مەھا ئادمىنىستراتورى تىاترا نىشاندانا كىنۋېلىما بۇو، يا سەر ناشى "مۆسکۋا". ھەما فيلمىن تەزە دستاندن، ئۇرى دى و باقى منرا دىكت:

- برا بەرخىتى من بىنە فيلما تەزە تەماشەكىن.

و ئەز و خۇوشكا خۇھ كوبار- كوبار دچوون و ئاپىن جەردۇ، كوتى بەرچەڭكى تى بىرا من، بى بلىت، جىئى لەپى باشدادەم ددانە رونشتاندى.

جەردۇيى گىنچق پاشى، ژ پايزا سالا ۱۹۳۹ ھەتا سالا ۱۹۴۵ بۇو سەرۋەتكى تىاترا كوردايە دەولەتتى ياكىنلىكىزى.

بەلى، يەكى گولانا سالا ۱۹۴۵، ھۆگۈرە باقى مەھىي نىزىك، نېيىسكارى ناسكىرى، جەردۇيى گىنچق ۴۱ سالىا خۇهدا، ھى د بەنگا خۇھ يابەرھەمدارىي ياخوهشدا، خاترى خۇھ ژ جىهانى خوهىست. بىرى وى- شىكۈيى گىنچق، ژنا خوهقا

تىاترا ئەلەكەزتىيە دەولەتتى، ژ ملى راستى، يى ۲ جەردۇيى گىنچق،
نادق ماخموودۇق...، پشت وان حەجىيەندى سەكىنە.

ژ بازاری لفوقی هاتبوونه ههواریئی، تهزویا خوشکا وی ژی ژ گوندی شامیرامی
هاتبوو.

دیا من گلی دکر، دگۆچق: "من بەسا مارنا جەردۆبىي برا گوندی شامیرامیدا
بەھىست و ئەز چەند رۆژا كەر دىگرىام، زاف بەر خوه دىكتم. گوندیا دېرسى:
- خوشكى، جەردۇڭ كى تە بۇو؟

من دگۆت: - گوندېي حەجى بۇو، مەرا وەكە برا بۇوە ئەز و جەردۇ ئىتيمخانا
بازارى ئاشتاراکىدا مەزن بۇون.

ھەيشت رۆزى دن شەپى جىھانىيى دويھەمین كوتا بۇو.
باشقى من ھەرسال، ۲ ئى گولانى دچوو سەر مەزەلى ئاپىچەردۇ و پاشوهختىي
وسا ژى سەرمەزەلىن ئاپىچەمىن و ھاراچىا كۆچار (ھەرسىيەك ژى گۆرستانى
يېرىيغانى يا "تۆخماخگەل"- ئى هاتتنە دەفن كرنى).

***

ئەز سالا ۱۹۴۲ دېستانا مووزىكايدا ھاتمە قەبۈول كرنى، بەشا كەمانىدا. دەھ
پرس دادانە من، من بەرسقا وان ددا و گۇتن، وەكى ئەز تىمە قەبۈول كرنى، ژېر كو
مەرىفەتا من د دەرەجا مووزىكايدا ھېيە: باشقى من پەلشا بوبۇو، ئەۋى زاف
دخوهست، وەكى ئاوازىن سترازىن كەلەرى ب نۇتا بىنە نېيسارى، نېيىنە وندا
كىنى. دەھك وى دەملى ھېقىا وى ئەز بۇومە؟ لى ئەز بىن دلى خوه دچوومە دەرسى
مووزىكايدى. خوشكىن من زىنى و نورى چۈچۈك بۇون، دايىكا من گاڭ و سەھەت
واناڭا مىژۇول بۇو، كەسى گوھ نەددە دەرسى من و ئەز ژى بىھەواس دەرسى
مووزىكايدىقا "مۇروول" دبۇوم و چەند مەھى دن گازى

باشقى من كرن، گۇتن:

- ھەواسكاريا كەچا و بەر ب مووزىكايدى تونە،
دەرسى خودا سىستە.

وو سالا خەندىتى ھى تەمام نەبۈوبىي ژ دېستانا
مووزىكايدى بەرى من دانە و ئەز وسا ژ مووزىكايدى
ئازا بۇوم.

باشقى من كېلەكا من روونشت ب دەنگەكى نىز گۇ:

- قىزى من، تو دەرسى خوه حازر ناكى، يا تە پى گرتىيە نە پاکە، وسا نابە، هەر كەس گەرە كارى خوهقا مژۇول بە، ژەھقلا نەمىنە، خوهندىنا خوهدا پىشىبە.
و بىرا من تى چاوا ئەز بەرخوه كەتمە من خوه نەھق حەساب دىك، وەك وسا قەومى، وەكى دى و باشى من ژى من نەرازىنە، وەكى ژەھقلى خوه پاش كەتم، وەكى ژ دېستانان مووزىكايى بەرى من دانە ئەز برمە دېستانان رەخ مالا مە، يا يېرىقانىيە ھەزمارا ھ سەر نافى ئە.
هاكۈبيان، يا ئەرمەن. و دېستانان نۇودا من هەر تەھەرى دخوھىست، وەكى خوهندىدا پىش بەم. و ئىدى من ژى سەرئ خوه كەرە بەر خوه و خوهندە وەلە، دا خوهندىدا تم پۇپەش بۇومە. باشى من ھەر جار دچوو دېستانانى جىفينا دى و باشا، دهات دىگۈت:

- ئەمرى تە درەز بە، لاوق، تو مە رووسىپى دىكى، ئەز زاف كەچا خوه رازىمە.
و، ... ئەز چاوا دلشا دبۇوم، ھى دەكتە خىرەتى.
پاشوهختىيە، دەرسخانان - ادا دى و باشى من مىرا ئاكاردىقىن كرین و ئەز بەھۋاس دچووم كۆما ئاكاردىقىستا، كو دېستانان مەدا ئامادە كربون و من زاف باش ئاكاردۇنى دخست.

***

ھافىنا سالا ۱۹۴۶ بۇو. ئەجىيى كورى خاتىا باشى منە كدى ب مەقانى ھاتبۇو مالا باشى من (نافى وى ئەجەم بۇو، دىگۈتن ئەجق). ئەوى گۇ:
- حەجي، دخوهزى كەچەكە خوه ب مىرا دايىنە، ئەز وىيىا ژەھقى كەرمى دەرخ، بقىمە گۈند.

گوھى من سەر خەبەرداانا وان بۇو. ئەز قولۇز بۇوم، من گۇ:
- باشۇ، ئەز دخوهزم تەھى ئەجق ھەرمە گوند، بال خاتىا كدى (ئەجق عەمدا مەزىن بۇو، لە من تم ڑىبرا دىگو - ئەجق).
و ئەز چووم. سېھەترى، شەھقى ئەم ژەمالى دەركەتن. ب ئۇتۇبۇوسى ئەم ھاتن ئاخبارانى، پاشى ئۇتۇبۇوسەك دىدا ھاتن ھەتا ئەلەگەزى. ئەجق گۇ:
- وەختىدا ئەم ھاتن، ناكا شالىكۆيى عەرەبەچى، شالىكۆيى ئەشىۋ، وى مە

عهربى سياركه و ئەمى هەرنە گوند.

ئەوى منرا كۆتبۇو، وەكى كايى كۆلخۆزى عەربىقا گىرىداينه و شالكۆ ھەرس بە
ب وى عەربى شيرى كۆلخۆزا پامپى تىنە ئەلەگەزى، تەسلىمى فابريكا شير دكە و
قەدگەرە گوند، كۆ: "وهختە، وى ناكا بى قىرا ھەر گوند."

راستى ژى، چەند دەقى دن شالىكۆ هات، چەند بىدۇنلىشىر يىن ۋالا عەربىدا
بۇون، ئۇوانا دان ئالىكى و ئەم عەربى سيار بۇون و بەرى خوھ دان پامپا كوردا.
رۆزە ئەورايى بۇو.

حەجۆ كۆ: - دە ببارە؟

شالىكۆ كۆ: - ج بىتۈم؟

ئەز ژى دلى خوھدا دېيىم: "پىه ئى نە دەگۆتن ژ ئەلەگەزى ھەتا پامپى دۇپا پەيا
دچن-تىن، لى ئەو چاوانە-ئاواقا دوورى ھەقىن؟.. و ھەئورا دنهەرىم و من
نەدخوهست، كو باران بى.

ب ھەواسكارىكە مەزن، شابوبىي من ل وان چيا- بانيا، وان چايرا و كوليلكىن
رەنگ- رەنگى دنهەرى و خوھ خوھدا دەگۆت: باقى من راست دېيىھ: "تبىيەت و ھەوا
پامپى جنەتە".

ئەم گەھىشتەنە پامپى. من خاتىا كدى، كورىد وى عەگىيت، مەحمدە يەرىقانىدا
ديتبوون. ئۇوانا زاف باش ئەز قىبۇول كرم.

خاتىا باشى من كدا ئىقۇيەكە پى دلوقان، كاركر و پى خىرەت بۇو شەقىدا ھشىار
دبو: پاز، دەوار دىدقت، دەو دكلا، ھەقىير دسترا،

خەباتا مالى دکر و ئەز تم ژ بىنا دووپىي تەندورى
ھشىار دبوم (ئەز خىينىدا رادزانم). ئەوي رەھتى
نەددا من ژى، دەگۆ: "جا كىشتەكى مالى خە (نافا
مالى گىزىكە)، جا چاوا بادە، جا سەرى پىز بىگە،
جا نانى پالا تەھ كەچكە باقى، جا تەپكالىخە، جا
تەھى كەچكە ھەرە پنچارى. تەنى ئىقشارا، پەى
ھاتنا گارانىرا ئەم، زارى مەھلى، ئازا دبۇون،
بەرەھ دبۇون و مە دلىست. چەقگەرنىتۆك زاف ل من

خوهش دهات. ده ئەم جارنا دكەتن ناقا كەردىيى كارتۇلا زى – مە خوه قەدشارت.
رۆكى هشىيار بوم، من دى خاتىيا كدى دىكىرىيە دقى: "حەجى، برا خاتىيا تە كۆربە، دنىدا نەمینە. هەلا دنيا چاوا نەھەقە، كافره، ب خوهدى، پتى حەجى كىم بون، تە يەك زى دايىد؟" من پاكى فەم نەدكىر، دەرچەقا چدا دشى و وسا دكەوگەرە، پاشى مىنرا گۇتن: "زىينەقى قىزىزەك زى ئانىيە."، ئەز زى چۈوم پشت تەولى روونشىتم و گريام.

ئەرى، ئەمەها تەباخا سالا ۱۹۴۶ بۇو، نازا خۇوشكا من هاتبۇ دىنى.
پاشوهختىيى دىبىا من گلى دكىر، دكۆ: "ژنا فلانكەسى (نافى وئى نەدكۆت) گۆتبۇو، كى مزكىنېيى مىنرا بىبىنە، بىزە - زىينەقى قىز ئانىيە، مزكىنېا وئى سەر چافى منه دە هەر وەختا زى مەرثىيەن كەرەت ھەبۇونە".

يۇزما مە ز دايىكا خوه دېرسى:

- لى باقۇ زاۋى بەرخوه دكەت؟

دكۆ: - نا، لا وۇ، نا! دكۆت - دايىنا خوهدىيە. دەھەك دلى خوهدا بەرخوه دكەت، لى تو وەختا ئەيان نەكىرىيە، مىنرا تەمى باش، حەيىف و حەلال بۇويە، دە حەجى، ب خوهدىشا ئەيانە، قىزىخ خوه زاۋەز دكىر، - ئانى بىرا خوه، گۆ، - جارەكى زينا مە نەخوهش بۇو، گەرمە وئى زاۋ بۇو، باقۇ وە زاۋ بەرخوه دكەت. ۋاردانووشما جىنار ب لاقىرىدى گۆ:

- هاجى جان، چرا وسا بەرخوه دكەقى، شەكر قىزىن تە زەفن.

وە بىيتا باقۇ وە چاوا ھېرس كەت، دەرىت ئۆدا مە قەكىر، گۆ:

- نا، من ترى تو جىنارەكە حەيىفيە كەرەمە خوه ژئۇدا مە دەرى، ئەز ناخوهزم تە بېقىن.

پاشى ئەۋى پىشكىشەكە مەزن بۇنا زينا مە كرى، ئانى دايىدما، وسا باقۇ وەرا ل ھەف ھات، گۆ:

- حەجى جان، قەت لاقىرىدا زى فەم ناكى؟

باقۇ وە گۆ: - تەنلى نە لاقىرىيەن ئوسا!

غەزال

پايزا سالا ١٩٤٦ ئەسكەرئى بريندار ئانىبۇون ھۆسپىتالىن يېرىقانى. ھۆسپىتالەك نىزىكى دېستانا مە بۇو، سەر سۆقاقا ئاميريانى. و مەھى جارەكى - دودا زاپى دېستانا مە دېرنە ورا، وەك ئەم وان بريندارا مىژۇول كن، كۆننسەرتى چۈوك نىشانى وان كن. ئەوانا ئۆدا مەزندا بەرەڤ دبۇون و مە وانارا كلام دىگۆتن و درەقسىن، مە ھەلبەست دخوهندن.

جارەكى كەته گوھى من، وەكى ژ ئۆدا كىيەلەكى يەكى بريندار ب كوردى ھەما وسا دېيىزه: "ئاخ، خوەزلە". وختا ئەملى ۋەگەريانا مالى، ئەز زقىرىم وئى ئۆدى،

نىزىكى وي بريندارى بۇوم و من گۆ:

- ئابقۇ، تو چرا دېيىزى "ئاخ، خوەزلە؟..

ئەوي چاھى خوه نەيسەيى ۋەكىر، گۆ:

- تو كەچا كىيى؟

من گۆ: - كەچا حەجيي جندىمە.

ب ھېرس پرسى:

- حەجيي جندى چوویە بەر شىپە؟

من مەدى خوه كر، ھېرس بۇوم و ئەو بۇو ئەزى ژ ئۆدى دەركەتمام، لى ئەز مام و ب خەيد ژىرا گۆ:

- نا، باشى من نەبرىنە شىپە، ئاپى من شەردا ھاتىيە كوشتنى. باشى من نەبرىنە، چمكۇ دەستى وي، - هى خەبەر دەقى مندا، ئەوي گۆ:

- نا، وەلە، تويى بى خوه بېخشىنيخ خووشكا منه بچۈوك، ئەز جارنا بى حەمدى خوه ھېرس دېم و پرسى نەحەق دېيىم، - ئەوي ب بەشەرەكە خوەش ل من نەيرى و ئەز ژى پېردا بەشەرخوەش بۇوم، - پاشى زىدەكىر، - خووشكا منه بچۈوك، ئەز ناڭىزىم "ئاخ، خوەزلە" ، ئەز دېقىزم: "ئاخ، غەزال" غەزال دەركىستىيا من بۇو، پايزا سالا ١٩٤١ - ئى وئى دەواتا مە بۇويما، نە ب خېر شەر دەست پى بۇو، ئەز برم شىپە. نافا ۋان سالادا ٤ - ٥ جارا ئەوي بەرسىقىا نامى من دايە. ئەقا دو مەھە ئەز ئانىيمە يېرىقانى، لىكىكى من بېرىنە. من كوراپى خوەرا جاو كر، وەكى پى

بەسەغەزالى مىر كريي، يان نا؟ من گۇ، هەگەر مىر نەكريي، جاوكە برا سەر مندا بىي.

جاو كربوو. بىستەك بەرى ئەو، دى خۇوشكا خودىيە بچووكغا هاتن سەر مندا، ديسا ئەو بىو، ئەو خەزلا منه شەرمۆكە، نازك، خاشكە خاسيا من خوه ئاڤىتىه پىسىرا من، كريا، گۇ، وەكى مالخوه وئى ژ شىپەنەگەر يايى و ھەردو ئىتىم مانە ستۇويىت وېدا لهەزكى دىنى خاسيا من ژ ئۆدى دەركەت، من دەستىن غەزلا خوه پاچ كرنە خاسيا من ۋەگەر يايى ئۆدە نەخوخەشخانى، وانا خاتىرى خوه ژ من خوهستن، گۆتن ۲-۳ رۆزى دن وئى ديسا سەر مندا بىي. بىست رۆزە ئەز ھېقىيىمە، تونەنە. كوراپى من وئى ئېرۇ- سقىي بىي، من ژ نەخوخەشخانى دەرىخن، ھەلا بىي وئى بەسەكە چاوا ژ منرا بىي؟ ئاخ، غەزال.

من گۇ:- ئاپۇ جان، بىيەنا خوه فەركە، ئەۋى بىي، ھەر تشت وئى باشىبە.

ئەز ب دلىش هاتم مالى، من دەرەقا رۆستەمدا (ناڤى وى رۆستەم بىو) گلى كر. باشى من گۇ:

- ئەزى سبى تەقى دىيىا تە هەرن دىتنا وئى، ھەلا چاوا دكارن ئالى وى جامىرى بىن؟..

سبەترى ئەز ژ دېستانى هاتم مالى، دىيىا من گۇ:

- قىي سبى ئەز و حەجى ئەم چوونە ھۆسپيتالى، دۆخترى وى مەرا گوت، وەكى كوراپى وى دوھ نېقۇق هاتىيە و ئەو بىرە مالا خوه تېيلىسيي، چىكى گونددا كەسى رۆستەم نەمايمە. باق و برا شىپەدا بۇونە شەھيد، دايىكا وان ژى ڈېرىپۇونى و كەربى مالخوى خوه و ھەردو كورى خوه روھى خوه دايىھ.. مەرا گۆتن، وەكى مالا خاسيا ويدا ئەقىدا چەندەكە كەس نازى، ژ گوند كۆچ كرنە، چوونە.

ئەز كريام، من گۇ:- چاوا چوونە؟ ھەلا سەردا نەھانتنە، چاوا غەزالى رۆستەم تەنلى ھشتىيە؟"

ديا من بەر دلى مندا هات، گۇ:

- لا- لاوق، سەردى ھىتلىيردا رەش بە، شەرە، لىنگىكى مىر كى تونە بىو، دىيىا غەزالى حەيفا خوه، كونى خوه كەچا خوه ئانىيە، بۇنا وئى يەكى ژى قىزا خوه ژ گوند دەرخستىيە، ئەو ھېسىرى كى زانە ناكا كونە؟ بۆى خودىي بە، قىزا من، تو

نەکە گونى دايىكا وى و غەزالى.

لى من دەمەكە درىز رۆستەمى بىرىندار و خەبەردا نەدىكىر، حەيفا من
وى، خەزالا نەناسە دەلالە و دىيىا وىتىه ھىسىر دەتات.

***

سالىد شىپۇر و چەند سالا زى دو سىپۇر را، ھافىينا، ھزارەتا خوهىنى يى
ئەرمەنيستانان سۈقىتىي دايىكا من دشاند گۈندىن كوردا، ئەۋى ل وان دەرا باخچى
زارا ۋەتكەر، دېبوو تەربىەتدارا وان. دە سالىن شىپۇدا مىز گۈندىدا كىم بۇون، دۇپا ژىن
دچۇونە كۆلخۆززادا (شريتەكىن گۈندىيان دا) دەختىن، زارۆكى خوه زى جەم دايىكا
مە دەشتىن.

دايىكا مە ئەم زى ب خوهرا دېرن گۈند.

***

سالەكى ھافىينى ئەم ئودەكە مالا ئووسقى حەسەن دا دمان. ئاپى ئووسق تەقى
كەفانىا خوه مەتا سەيران تەنلى دمان، ھەۋرا زاۋ حەيىف بۇون. كەردىنا كەچا وان
بۇوكا خاتىيا كەتى بۇو.

ئەز گۈندى پاپى دا سەر ئاكا بىيىنلى سالا ۱۹۴۸

سەرئى پەزى نىقىرقۇ تەم من دىگرت. جارەكى ئەز نە مال بۇوم، تەقى زارا دلىست.
پەزى نىقىرقۇ تى، مەتا سەيران دەردەكەفە سەر شۆشى و گازى من دكە "فرىدە، ھا
فرىدە". من دەنگى وى بھىسىت، من دوورقا گۇ:

- مەتا سەيران، فريجە مالدانە، برا ئىرىق ئەو سەرئى پېز بىگە.
- پىيە، گۇ، - ئى نە حەيفا فريجىيە. قىزا من، دە تو وەرە، زۇو وەرە، دەرەنگە،
پەزى ھەرە.

دە ھەتا گوندىدا ژى خەلقى ماقولىيا فريجىي، نازكايىا فريجى تەخمين دىرن.
ئەۋىنى سبە- سبە گىشكارا دگۇ: "سبە خىرا وە، بەرى رازانى دچۇو بال وان- ئاپىن
ئۈوسىفرا، مەتا سەيرانرا دگۇ: "شەقى وە بىمینە خوهش" ...
ديا من دگۇ: - ماقولىيى، فريجە باشقى خوه چۈويە.

پىلا دودا

سالىين ۱۹۴۸- ۱۹۵۰ دىسا بازىردا مەرف دىگرتن، سرگۇون دىرن. ئاقايىچى دۆكتىر ئازىنتىن فىلەلۇزىيە ئارارات خارىبىيانى ئەرمەنى رەخ مالا مە بۇو.
شەقەكى هاتبۇون بالتووزا وى، مىرىي وېرا سرگۇون كن. بالتووزا وى لەزى خوه تا
دكە، ژەرى دخوه، لور دمرە، لى مىرىي وى دەن.

زولم بۇو

باشقى من پى خەمگىن بۇو. دىيا مە مەرا دگۆت:
شەف خەو ناكەفە چافى حەجي، دفى وى دىسا من تىكىنە حەبسخانى، يانى
ژى وى مە مالىيە سرگۇون كن" ...

من زانبۇو، وەكى رۆژا گرتنا باقە مە - ۱۸ ئادارا سالا ۱۹۲۸، وەختا پېلىس
بۇنا دىتنا ئىزباتان ناقىملا مە سەرۆبىنى كربۇون تەنلىكەزىمەرە كۆفارا ھەوارى
يا ۲۶ دىتبۇون، لى ھەزمارىن دن، كودىيما من ناشا سوقۇ دىويىردا، بن ئىزىنگادا
ۋەشارتبۇون، وانا نەدبىتوو (ھەر سال ۱۵ مەھا ئادارى مالا باشقى من ئىدا سوقە
قىيەدەخستن و دارى كوبەر دمان دىرنە ناشا وى سوقۇ. گرتنا باشقى من ژى پەي
۱۵ ئادارى بۇو). بەلى، چەند نامىن جەلادىت بەدرخان، چەند كۆفارى ھەوارى و
وسا ژى چەند نامىن دن مالا مەدا ھەرسال وسا دهاتنە ۋەشارتنى. لى وەختا

ئەف پىلا دودا دەستىپى بۇو، گافا مەرفى عامۇوتام دىسا دىگرتن، سرگۈون دىرن، رەھتىيا باقى من تونەبۇو. دەستى وى نەدچۇو وان تشتا باقىزە، بىشەوتىنە، دايىكا مە زى نەۋىربۇو ھېرسا باقى مە راكە.

رۆكى ئەز چووبىوم دەرسى، مامۇستا مە چەند زارۆك شاندىن مالا رۆزا ھەفلا مە، وەكى پى بەحسىن، كا رۆزا چرا نەھاتىيە دېستانى. ئەز زى وانارا چووبىوم. جىنارا وان دىزىكاڭا، كەلۆكىرى مەرا گۆ: "برن، شەف مالىقى سرگۈون كرن، بىن..."

ئەز پى دەرسارا ھاتم مالى، من دىيىا خوھرا گۆت:
- مالا رۆزا ھەفلا من زى سرگۈون كرنە. ھلا ھى باقۇ نە مالە، بىنە ئەم وان كاخەز باشەوتىن.

گۆ: دەستى من ناجى.

من گۆ: ئەلبەكە خامەت بىدە من، ئەز دەرىم بالکۆنلى (ھەوشى)، وانا بىشەوتىن.

من ئەو كاخەز كرن ئەلبى، ئاڭر بەردايى. دايىكا من ب چاھىن ھىسىر ھەى دەرى بالکۆنلى ۋەدەر، دىگۇ: "زوو بىكە!"، ھەى دىگۇ: "باقى تەمىي چ بىزە؟"، ھەى دىگۇ: "وسا بکە تە نەبىن". ئەم تاقى چارادا دىمان، دە دىسما ھەفسا خوھ دەرى - "خەلق تىشەكى تەخمىن نەكە؟"

بەرى ئىفارى، پى خارنا شىقىرا باقۇ گۆ:

- ھون چ ژ من قەدشىرەن، ھون ج قەوى وسا كەر و لالن؟
دەرەو كرن، دەرەو گۆتن مالا باقى مندا تو دەمى تونەبۇويە. و دىيىا من باقى منرا گلى كر، گۆ:

- من ئەو نامە، كۆثار دان فريدى، فردى ھەوشىدا شەوتاندە باقى من مەلۇول بۇوە لى پىشتى لەزەكى گۆ:
- ئاخ، سەد حەيفە، وەلە، ئەمر چقاس چەتنە، ئەز ج بىزەم؟ نا، نە گونى وە بۇويە.

لى، چەندەك بۇو بەشەرا باقى من قەت خوھش نەدبوو، پە مەلۇول و خەمگىن بۇوە.

***

دایکا چاردانووشما جینارا مه ژ تبیلیسیی بwoo، مه ژیرا دگۆ- بابو (ب گورجکی: پیرکتی). هەرسال ۲- ۳ جارا دهاته ییریقانی. خوەخوه تەرزى بwoo. و ھەر جار دیبا منرا دگۆ:

- دە ھەلا بینە وەرە، ئەمی کنچى کيژان كەچا تە بۇنا كېژانى كنکن، بگوھىزىن، بدرۇون، (دېرى قىريجى بۇنا من ددرۇوتىن، يېن من بۇنا زينىيە). كنچى قىريجى و نورى گەرە تم خاس بۇونا، دایکا مە دگۆت:

- فريجە دېستانا روپادا دخوونە، لى نورى دېستانا مۇوزىكايىدا - و هوون گەرە وئى يەكى فەم بىكىن، وەكى ئەو ھەردو دېستان ژى ژ يېن وە باشقەترن، گەرە كنچى وانا خاس بن.

دیا چاردانووشى دگۆ:

- دېچم تفلىسى جینارى خودرا ھەر جار بەسا مالا وە دىكم، دېچىم ناقا دو ئودادا ھەفت نەفەرن و ھەيران، قەت دەنگى وانا نايى، ھەر يەك كەر و لال كارى خوھقا مژۇولە، و چقا مىيقانى قەبۇول دىكىن، ۋەرئى دىكە حەجي و بەرمالىا وى زەينەف زاف ئالى ھەوجەكارا دىكە

سالىن ۵۰ - ى

نيفي سالىن پىنجىيى دىسا ئوجاخىن كوردىيە چاندى، زاييارى ل كۆمارا ئەرمەنىستانى ۋەبۇون. ل پەيتەختى كۆمارا ئەرمەنىستانى، ل يېرىقانى، دىسا رۆژنامما "ريا تەزە" هاتە وەشاندىنى، ل كۆ سالىن ۱۹۵۵ و ۱۹۵۶ ھەجييى جندى وەك كاتبى بەپرسىyar كار دىكە. بۇنا رۆژناماقانىيد جوان ئەو و ئەمېنى عەقدال دېنە وەك مامۆستە.

ھەما وى سالى ژى خوەندىخانا ئەرمەنىيائى پېداگۆگىيىدا بەشا كوردى ۋەبە. ھەجييى جندى وى دەرى دەرسى زمانى كوردى و ئەدەبىيەتا كوردى ددى.

ھەجييى جندى هەرسال مەھىن ھاقىنى سالىن ۱۹۴۹- ۱۹۸۴ د كۈورسەن تەمامىكىندا زانەبۇونىن مامۆسستان دا، كو وەزارەتا ئەرمەنىستانىيە رۆنكايانى ۋەدەكىن، ژ شتاتى دەر، دەرسىن زمان و ئەدەبىيەتا كوردى ددان.

سالا ۱۹۵۵ ھەجييى جندى بۇنا كارى خويى بەرپەۋە د دەرەجا كوردىزانىيىدا

سالا دایینے وختا دھرنس جندي جي ١٩٥٨

АРХИВНАЯ СПРАВКА

Решением Бюро ЦК КП Армении от 7 - 8 января 1955 г. Джаяари А.Д. был утверждён ответственным секретарём и членом редколлегии редакции газеты "Риа таза".

Заместитель директора Армянского филиала ИМЛ при
ЦК КПСС по партийному архиву /Ю.В.МРАВЯН/

Ю. В. МРАВИН

فری دوکومونتیدا تی گوتنتی، وهکی ب پیرارا بایوورقا کومیتییا نافهندی یا پارتیا کومونیستییه ئرمەنیستانی یا ۸-۷ مها جله سالا ۱۹۵۵ چاورى ھجىي جندى هاتىكى كشى كرنى وەك كاتبى بەرسىيار و ئەندەمى رېداكسۇنا رۆزئىناما "ریا تەزە".

<p>ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՍՀ ԿԸՀԱԿԱՐԱՔԱՆԻ ՄԱԿԱՀՆԵՐԻ ՈՒՍՈՎԵՐՇԵՎՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ Ի Կ Ս Պ Ի Տ Ո Ւ \$</p> <p><i>Երևան, Գևորգ Քոչարի փողոց № 38, շեն. 2-33-04 Էլեկտ., ան. Պուշկին № 33, տելեֆոն 2-33-04</i></p>	<p>MINISTERSTVO PROSVEЩENIJA ARM. SSR INSTITUT USOVERVERSHENSTVOVANIJA UCHITELJIV</p> <p><i>№ 0-36 12 · յանվար 1965 թ.</i></p>
<p>С П Р А В К А</p> <p>Тов. АДЖИЕ ДЖИНДИ ДЖАУАРИ с 1949 года является внештатным лектором курдского языка и методики курдского языка института Усовершенствования Учителей Министерства Просвещения Арм. ССР</p> <p>ДИРЕКТОР ИНСТИТУТА <i>М. Назарян</i> /НАЗАРЯН Б.Л./</p>	

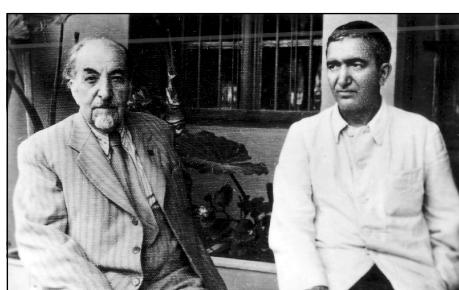
ب.ئوردىنا "نیشاناتا ھورمەتى"- ۋا تى رەواكىنى.

***

سالا 1959 ئانەگۆردى بىريارا سەرتىيا ئاكادەميا ئەرمەنيستانىيە زانىارىي حەجيى جىندى ژ بىنىستىتۇوتا ئەدەبىيەتىيە سەر نافى م. ئابىخيان جىگوھىزى سىكتۇرا رۈزھلاتزانىيى دې، ل ور دې سەرۆكى بەشا كوردا زانىيى.

بال ئىساهاكىان

سالا 1954 بۇ، رۆژهكە ھاشىنى باقى من هاتە مالى، كۆ:

- ۋان رۆزا ئەمى فۇتۇيى خوه تەقى ئاقىتىك ئىساهاكىان بکشىن.
- ئەم كى؟ - مە ژ باقى خوه پرسى.
- ئەز و ھەردو قىيزى خوه - فرجە و فرىدە.

- ئى نە فۇتۇيى تە تەقى ۋارپىت ھەنە؟ - دىيما من گۆتى.
- ئىزارج، وەكى ھەنە؟ ئىرۇ مالا نېيسكارادا راستى ۋارپىت ھاتم (ئاقىتىك

ئیساهاكیانرا جارنا دگوتن ۋارپىت، يانى ھۆستە). من ژىرا گۆت: "ۋارپىت، بۇنا ب مۇونەسىبەتا ۸۰ سالىيا ژدایكبوونا تە، من ب ھەزكىنەكە مەزن چەند بەرھەمەن تە وەرگەراندە سەر زمانى كوردى. ئۇي ب بەرھەقەكە جودا ب سەرنافى ئەمۇيى كورمانچ "سالا تى بى وەشاندىنى".

ۋارپىت كىفخوھش بۇو، رازىبىوونا خودا من. پاشى من زىدە كر، گۆتى، وەكى دخوهزم فۆتۈيى وى ژى وى بەرھەقەكىدا ھەبە. من ژى پېسى:

- ئەز و فۇتۇچىك دكارن بىنە مالا وە، فۆتۈيى تە بکشىن؟

- ئەو ج گلىنە؟- گۆت، - كەرەمكىن، وەرن، ئەسە وەرن، ئەزى ھىفيما وەبىمە نەھەرالا وەرن.

وى ئىقشارى كورى ھە فالى باشى منى نىزىك، كورى جەردۇيى گىنجۇ- لىوقا ب مىقانى هاتبوو مالا مە. باشى من ويرا ژى گۆت:

- ھەرگى خوهستنا تە ھەيە، فلان رۆزى، فلان سەعەتى باخچى پىشىپەرى ئاقايىقىيەرەيى ھىفيما مەبە، ئەملى ھەقرا ھەرن مالا ئاڭىتىك ئیساهاكىان، فۆتۈيى خوه تەقى وى بکشىن.

ئەز و خووشكا من فريجە بىسەبر ھىفيما وى رۆزى بۇون نە ئاخىر ئەملى راستى لاوى گەلى ئەرمەنیايى مەزن بەاتانا، ھەلبەستقانى دىنەيانە وەدى كەشكەرى ئەم چوون مالا ئیساهاكىان. ژىنەكە جاھل دەرى بەر مە قەكى و كۆ:

- ۋارپىت ھىفيما وەيە.

ئەم چوونە ھوندورى مالى.

- كەرەمكىن، كەرەمكىن، - دەنگى ۋارپىت ژئۇدا پەشبەر ھات و ئەم چوونە ورا. باشى من ناسىيا مە دا ۋارپىت، گۆت، وەكى قىزا وىھ مەزن فريجە، خوندكارا ئىنسىتىتووتا دۆختىرىيە، فرده- خوندكارا ئىنسىتىتووتا دەولەتى يا پىيداگۇگىتىيە ل بازارى مۆسکىقايى، لى ئەو خۇرت- لىوقا، كورى ئەقىسلىكىرى مەيى ناۋدارى رەھمەتى جەردۇيى گىنجۇيە، خوندكارا ئىنسىتىتووتا ئىكۈنۈمىكىتىيە ل بازارى لەققۇنى.

يساهاكيان مهرا كيفخوهش بورو، ئەوي گۇ:

- ئەز زاف شامە، حەجي جان، من كەلى وە زوودا ھەز كريي، - و ژ ئەمرى كورمانجى دىتى ئانى بير.

گلى كر، وەكى گۈندى واندا ئاشى وان
ھەبوبىيە. زارۇتىيىدا ئەول وېدەرى راستى
كورمانجا ژى هاتىيە، گلى- گۈندى وان، كلام
و مقامى وان بھېستنە. گلى كر دەرەقا
شقانىن گۈندى خوددا:

- مەخسۇت بلوورغانەكى ھىلە بورو، ھاسۇ
دەنگبىيىزەكى ب گۈتنا تە... - زاف جارا ل
ژ چىپى: فريده، ئاقە، ئيساهاكيان
فريجه، ليۋقا
وانا قەسىديمە، ب دل و ھزكىن كلام و مقامى
وانا بھېستىيە، ھەلالى و پاقىزىا روھىتە وان
تەخمين كريي.

يساهاكيان وى چاخىدا فۆلكلۈرە مە ھەز كريي، بەرھەمین خوددا ژى فۆلكلۈرە
كوردا يە دەولەمەند دايە كارانىنى.

ئەم دەركەتن بالكۆنلى. شىككىش بۇنَا بەرھەقۆكى فۇتۇيى ۋارپىت كشاند، پاشى
فۇتۇيى ۋارپىت و باشقى من، پاشى ژى فۇتۇيى ۋارپىت و مە خوندەقانَا.

- حەجي، - ۋارپىت گۆت، - قەقەرس تى بىرا تە؟
- نا، قەرس پاكى نايى بىرا من، - باشقى من بەرسىيغا وى دا، - ئەز و باشقى خوه
جندى چەند جارا چوونە قەرسى كىرىن - فرۇتانى، لى گۈندى مە، گۈندى
ئەمەنچايىرى، كونىزىكى قەرسى بورو، رىند تى بىرا من: ئەو چىا، ئەو چايىر-
چىمەن، مالا مە، مالىيد كالكىد من، ئەو كانىيە
ۋارپىت گۆ:

- قەرس نە دوورە، ژ ئالىيى گومرىيەغا لاب نىزىكە... حەجي، خودزلا رى ئەبۇونا،
ئەز و تو ئەم بچوونا قەرسى.

باشقى من ب حىرىتە كە مەزن گۇتى:

- خهوزل، ۋارپىت جان، خوهزل.

دەمە ئەم ژ بالکۆنى هاتنە ھوندورى مالى، كولفەتا ئىساهاكىيان- سۆفيا خانم، بەرب مە ھات، گۆت:

- كەرەمكىن روونتىن، قاوه حازره.

ئەم روونشتىن، كولفەتا جاھل قاوه و تۈتكىن شىرىن دانىن سەر تەختە. سۆفيا خانم ژى رەخ مە روونشتىت. ئۇيى ژ باقى من پرسى:

- حەجى جان، چەند زارى تە ھەنە؟

باقى من گۆت: - پېنج قىزى من ھەنە!

- خودى وانا خوهىكە، وان گشكا خوهىكە.

باقى من گۆ: - سۆفيا خانم، ئەز زاف ژ وە رازىمە، برا خودى كورى وە ۋىگىن ژى خوهىكە، مرازى وە وىبە.

پاشى دەرەقا وەرگەرەدا خەبەر دان، ئىساهاكىيان پرسى:

- حەجيي پىسامام، كەرمە خوھ بىزە، گەلۇ بەرەققۇكا نۇودا تە قە ج وەرگەر ب جى كرنە؟

باقى من گۆ: - "ئەمۆيى كورمانچ، "نادۆيى بەنگى، "لەيل و مەجرۇوم، "دىا منرا. "كىندى و چەپىك ...

شارپىت گلىي باقى من نىيچىدا ھشت و ژى پرسى:

- "لى ئەبۇو ل ئالە ماھارى؟

باقى من گۆ: - نا خىر. ئەبۇو ل ئالە ماھارى "جەواھەرەكە، وەرگەر اۋى دەستانى چەتنە، من بۇنا ھى بەرەققۇكى پىرا نەگىيەندى.

- بەلى، چەتنە، ئەزى ٣٤ سالى بۇوم، وەختا من ئەو دەستان نېيىسىيە

اڭ. ئىساهاكىيان ژ مە پرسى، گەلۇ ئەم ئەفراندىن ئى زانى؟

- چاوا نزانىن، - من زووزكاكا گۆتى، ئەز ژ جىي خوھ رابۇوم و ھەلبەستا وى ئەلەگەزىرە" زاركى گۆت.

گشكا دەستى خوھ منرا لەف خىتن.

زەمان دىرى، ئەو دو- سى سەعەت بۇ ئەم ور بۇون، لى مە ترى چەند دەقە

دەرباز بۇونە.

لى ئىدا وەخت بۇو. ئەم رابۇن، باقى من رازىبىعونا خوه بۇنا وى راستهاتنا
ھەواسكار، فۆتۆكىشاندىن و تەكلىف كىرنى گۆتى، مە خاترى خوه ژ ۋارپىت و
كولفەتا و يە مىڭانەز خوهست و ب دىلەكى بارستان و شا ژ مالا ئافىتىك
ئىساھاكىيان دەركەتنە

***

... رۆژنىشا خودا ۲۱-ئى سباتا سالا ۱۹۵۹ باقى من نېمىسىيە: "ئىرۇ من

گوھداريا وەرگەرە فېرىيکى
ئووسق كر يا "ئەبۈل ئالە
ماھارى". فەرم فېرىيکرا!
ھەركى ۋارپىت ھەبۈوا، منى
ژىرا بىكوتا: "ۋارپىت، ئەو
دەستان ب ھۆستاتىكە مەزنقا
ھاتىھ وەرگەراندىن سەر زمانى
كوردى ب قەلەما شايىرى ۲۵
سالى فېرىيکى ئووسق".

ھەجيي جندى تەقى دۆستىن خوه فولكورىستىن
لەن حەيف، ئەفا سالا دودانە ئەرمەنى كارومىلىك ئۆھانجانيان (روونشتىيە) و
ئارام خانالىيان سالا ۱۹۵۷
ئىساھاكىيانى مەزى خاترى خوه
ژ جىھانى خوهستىيە."

***

ھەجيي جندى سالىن ۱۹۳۲ و ۱۹۳۳ تەقى ئىكسپىدىسييا بەرەشكىرنا زارگۇتنا
ئەرمەنيا و كوردا دې، ئاها ئاکادىميك ئارام خانالىيان ج دنفىسى:
"وەكە سى سالا من و ھەجيي جندى تەف كار كرييە. دەستىپىييونا سالىن ۱۹۳۰
تەقايى تەقى ئىكسپىدىسييا يىد زارگۇتنى بۇونە، كو ب سەركاريا كارق مىلىك-
ئۆھانجانيانى ئەمەكدار هاتته تەشكىيەرنى. گەلە گوندىد ئەرمەنىيستانى گەريانە،
گەلە قىنیياتىن زارگۇتنى بەرەف كرنە..."

***

سالین ٥ سوّقادا مهدا کوردی مه تمی قاتخ (ماست) دانین دفروتن. جارنا دایکا من ژی ژ وانا دکری. یهکی ب سمیل، نافی وی ئەسلام بwoo، سوّقادا سقەرلۇقیدا تم دکرە گاز: "ماسوون، لاف ماسوون، ئارارات ماسوون". جنارى مه، کو زانیارى ئەرمەنیي ئەيان بwoo - ئارارات خاربییان، قاتخ ژی دکری، ژیرا دگۆت: "باریکام، می ئاسا ئارارات ماسوون، ئاسا ئانارات ماسوون" (پسامام، نەقیزە ئارارات قاتخ، بەزە - قاتخە تەمز). وسا دقومى ئەسلامنى قاتخفرۇش دایکا مترا دگۆت: "خووشکى، ئېرۇ شىرى مە بىسىرىي بوبوبو، ئەزى سىئى قاتخى تەمز وەرا بىنم".

سالا ١٩٥٦ فريجا خووشك ئىنسىتىوتا دۆختىرىي كوتا كر و هەما هافينا وى سالى ژى دهواتا فريجى و شەكرق كرن.

رۆكى، پەي دهواتىرا، ئەسلام دەرى مە خست، قاتخ ئانىبۇو، دىبىا من ژى كرى. پشترا ئەوى گۆ:

- خووشكى، دىبىن وە قىزا خوه بى قەلەن دايە مىر، لى ھەنک ژى دىبىن: "حەجي قەلەن دزىكاشا ستەندىيە، گۆتىيە: "كەسىرا نەقىزىن" ، گەلۇ راستە؟ دىا من ژیرا گۆ: - وەلە، مە قىزا خوه بى قەلەن دايە. ۋا، حەجي مالە، وەرە ژى پرسكە.

گۆ: - نا، نا خووشكى جان، ئەز باوەر دكم، دە بەرا خەلق ژى خوھرا خەبردە. باقىي من دەرەقا قى خەبەردانىدا پى هسيا، گۆ:

- من قىزا خوه بى قەلەن دايە مىر، ئەزىزى قىزىنى دنى ژى بى قەلەن بىمە مىر. قىز، گۆتى نەچلىمسە ئاخ، خوھزلى، سەد جار خازل، ئەو عەدەتى گەللى مەيى زرار و پاشدامايى تەمام ژ نافىي بەباتا راکرنى. لى، چ كو ما دەرەقا وان خەبەردانا دا، دە برا بىيىن، گوھ نەدنى.

سالین ٦٠ - ى

ئەز دېيىم سالا ١٩٦١ - ى بwoo، خاتىا من زەقۇب مىقانى ھاتبۇو مالا مە. باقىي من پەي خەباتىي وەستىيائى، كەسرى هاتە مال. خاتىا زەقۇب خەمگىنى ژى پرسى: - حەجي جان، تو تمى وا كەسرى تىيى مالى؟

باقى من گو:- نا، زهقان، ئيرق جفن بورو.
مه رقى وسا هنه هرگاڭ هرسا من رادكىن، پەى
من كەتنە.

- پېھەجى جان، - خاتىا من گوتى، - تە ژى
يانى تشت گو؟ خەلق بىكەپەيىشىما مەريا - رندە، يان
پەى مەريا؟ هەيران، خودى كرى كەتنە پەى تە،
نەكەتنە پېشىاتە. دە برا وسا پەى تە كەفن و
نەگەيىزە تە.

بورو پېرقىينا گشكى، ئەم كەنيان.

باقى من گو: - دە برا گوتتنا تە به، خوشكى جان، خەمى من رەفین، بىنا من
دەركەت.

***

مە مالىيدا خەبەرا "نا" نەدېھىست. ئەگەر چۈونىنەك، هاتنىك لازم دبوو، مە ژ
دايىكا خوه دېرسى و ئەۋىز هەرجار دىگەر:
- ژ باقى خوه پرس كن.

باقى مە وئى گوھ بىدا مە و ئەگەر بىكۆتا "ئاقلى من نابىرە" يىدا خلاس، مە گەرە
دەنگى خوه نەكرا و كارى خوه ندىتىشا مۇصول بۇونا، يانى وەختا مە دىكۆت "ئەو
كلى، يان چۈونىن لازمە" ئەۋىز دىكۆت: "من سەروھخت كن بۇنا چىيە؟"
مالا مەدا ھەشقەمكىن، ھەزىزلىك و گىرتقا درى مەزنا ھەبۇو.
مە بەر چاقى خوه دىيت خەباتەزى و خىرخازيا دى و باقى خوه. مە تمى
دەرەقا دەرسىيەن خوددا، پشترا كارىن خوددا، پېشىدا چۈونىن و چەتايىن خوددا
وانارا گلى دىكى، وانا دشىيورىن، مە گلى- گۇتنىن دى و باقى خوه سەر چاقى خوه
قەبۇول دىكى.

***

دبستانى كومىن سالىيەن درىيەت وەك مامۆستا دەرسىيەن ماتىمماتكايىي بۇوم، ئورتا
مالا باقى من و يا مندا بورو.
دى و باقى من دىكۆتن:

- بئری چووینا مالا خوه، پئی کارئ خودرا، ژ دبستانى وەرە سەريکى بىدە مە،
پاشىنەرە مالا خوه.

رۆكى ئەز هاتم مالا باشى خوه، باشى من حازريا خوه دىيت، كو جيادا هەرە.
گۇ: - ئەز ئېرۇنە چۈمىھە سەر کارئ خوه، دەرسىتىزەكىرا پەف كەنمە، كو بۇنا
خۆرتەكى خوندەكار پىترا خەبردم.
نشكىغا دايىكا من بىئىزى.

باشى من كەر و لال پۇتى خوه ئىخست، گۇ:
- ئەز جيادا ناچم.

من گۇ: - باشۇ، چاوا ناچى؟ ئى نە تە گۇ - پەف كەتى، ناكا مىرىكى بەندە تە بە.
گۇ: - ناچم، سەبىرەت، - و مە خوه كەر كەر.

١٥- دەقى دن بەرماليا مىرىك باشى منرا ب تىلىغۇنى ئاخفى، ژ ناۋى ئەرى
خوه باخشاندىن ژ باشى من خوهست، گۇ، وەكى مىقانى وان ھەبۈونە، پشترا وان
مىقانىا مىرى وئى برنە گوند. شا بۇو، وەكى باشى من ھى ژ مالى دەرنەكتىبۇو.

ديا من گۇ: - پاك بۇو، قى ساپ و سەرمى حەجى نەچوو ھىقىيا مىرك
نەسەكىنى.

حەجيي جىنى يەكى وسا بۇو، "سەبىر" ئى ژى باوەر دىكى.

***

مەها ئادارى سالا ١٨٦٤ مە تىلىگرام ژ سىيدا روودىنکۈيى ستەند: "ئەز ب دل
دۆكتۈرى زانىارىي كوردى پىشىن بىمارەك دكم." دەرھەقا بىيارا كۆمىسىا
ئاتىستاسىيۇنە ھەرە بلند ل مۆسکۋايى سىيدا روودىنکۈيى ئەم ئاگاھدار كىن.
باشى مە بى خوھىكىدا دىسېرتاسىي بۇو دۆكتۈرى دەرھەجا دويھەمەن.

"لىتىراتورنایا گازىتا" يىدا (رۆژنامما ئەدەبىەتى، مۆسکۋا) ١٢ - ئى حەزىرانا
سالا ١٩٦٥ ئەف فۇتۇ ھاتبۇو جى كىنى و بن ويدا نفيىسى بۇون:

"مالباتا حەجيي جىنى جەوارى: كوردى پىشىن سۆقىتەستانىدا، كو ناۋى
دۆكتۈرى زانىارىي ستەند".

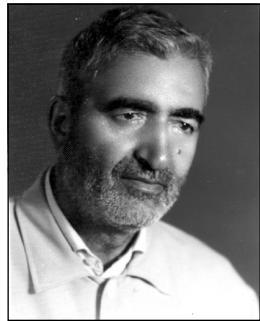
***

ژ چهپی: زینی، زهینه‌فاییق، نازی، نوری،
حه‌جیی جندی، فریده، فریجه.

پاییزا سالا ۱۹۶۴ - ۲۲ - ئ
مه‌ها ئیاقنی ئەمینی عەفادا -
ھۆگرئ حه‌جیی جندی،
پیشەوتیي چاندا کوردا،
زانیار، نثیسکار، مامۆستا -
پهی نەخوهشیا دریز و گرانرا
خاتری خوه ژ جیهانی
خوهست.
مه باقى خوه ئاوقا
بەرخوھکەتى، دلشکەستى
نەدیت بیوو، ئەوی پر دریز
سەررووی خوه هلنەردا، دىگۇت: "ھیفا ئەمین، ھەفالەکى پر ھەلال بۇو، بۆرجناس،
خیرەت".

باقى من دگوت: "ههلا ل گوندى ئەمەنچايرىدا مە
ھەۋالىتىھەڭرا كرييە. ئەو دو سالا ژ من مەزنتر بۇو.
من تمى حورما تا ئەمەن گرتىيە، يەكى حەلال بۇو،
پاقش، راستىگۇ، كاركر. ھەۋالىن منه نىزىك،
گوندىيىن من جەردۇيى گىنچقۇ، ئەمېنى عەقدال، سەد
مخابن، زۇو چۈونە سەر دلۇقانيا خوه..."
ب خەمخوريا حەجيي جندى ئەو هاتە بناخىرنى ل
پانتىييونا يېرىيغانى، كىيدەرلى مەرقىتىن ناڭدار دەفن
دەن، ئەوی ھەر وسا زى دو پەرتۈوكىيەن ئاپى ئەمېن پەى وەفاتبۇونا وېرا دانە
وەشاندىنى.

***

سالا ۱۹۶۶ باقى من لايقى ناڤى پرۆفېسوردىي بۇو.
حەجيي جندى ژ سالا ۱۹۶۸ ھەتا ۱۹۷۴ ل زانىنگەها يېرىيغانى مامۆستى
زمان، ئەدەبىيەت و فۇلكلۇردا كوردى بۇو بى بشاش فاكولتىتى رۆزھاتىزانىي
كوردزاپىيە.

حەجيي جندى و شەكىر مەھىي تەقى
خوھىندىكارىن بشاش كوردزاپىيە
زانىنگەها يېرىيغانىيە دەولەتى.

پرۆف. حەجيي جندى ژ خوھىندىكارىن بشاش
كوردزاپىيە ئىنتىامى ھلتىنە

سالین ٧٠-ى

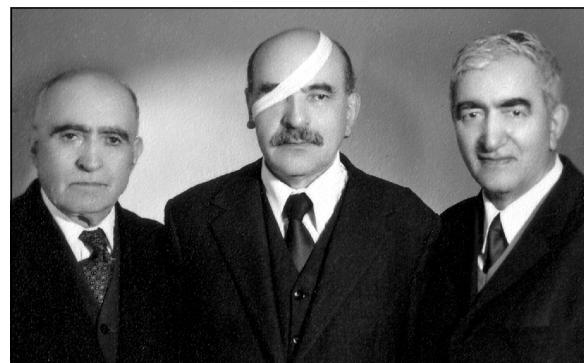
سالا ١٩٧٠ حهجي جندى ب مىدالا "بۆ خهباتا ئەفات" ، ب موونه سەبەتا ١٠٠ ساليا بووينا ڦ. لىنين، هاته رهواكرنى.

سالا ١٩٧١ - ى نوررا خووشك تىزا خوه ب سەرناڤى "هونه رمەندىيا سترانين كوردا يه گەلەرى" ل بئىنسىتىوتۇتا هونه رمەندىيى يا ئاكاديمىيا ئەرمەنيستانى يا زانىيارىيدا ب سەرفريازى و يەكدهنگى خوبىي كرو دەرجا كاندىداتا (دۆكتىرا) هونه رمەندىيى سىتەند.

سالا ١٩٧٢ حهجي جندى وەك ئەندام- مقالىدارى ئاكاديمىيا كوردا (يراق) تى هلبژارتى.

حهجي جندى ب بريارا سەدرتىيا شىپورا ئەرمەنيستانىيە تەورەبلند سالا ١٩٧٤ ھېۋايى نافقى "كاركىرى ئەرمەنيستانىيى زانىستىتىيى ئەمەكدار" ھورەتلى بويىه. ھەما وى سالى ڦى ب بريارا وەزارەتا ئەرمەنيستانىيە رۆنكايى ئەو ب مىدالا رۆناكبىرى ئەرمەنيا خ. ئابۇقىيان تى رهواكرنى.

سالا ١٩٧٤ فريجا خووشك ديسىيرتاسيا خوه ب تىما كاردى يولگىيى ب سەرفريازى و يەكدهنگى خوهىكرو ببو دۆكتورا بېشىكى.

حهجي جندى بن ڦى فۆتۆيى نىسيسيه: "ئەز و دۆستىن من"
عەزىز: دۆكتور، پروفېسۈر ھارۇوتىيون مكىرتچىان وو دۆكتور
سارىبىتك مانووكىان، س. ١٩٧٦

باقى مه سالا ١٩٧٥ دويه مين تى هلبژارتني چاوا ئەندەمى (پارلامېنٽەرئ) شىورا بازارى يېرىقانى.

***

سالا ١٩٧٦ حەجيي جندى دنىسىسە: "جاپەكە نەبىخىر ھات گەھىشتە مە: كىنیزا مە، كوردىزانا مەشۇور، ئەدەبىيەتران، زارگۇتنىزان، دۆكتۇرا ئەدەبىيەترانىي مارگاريتا (سېيدا) روودىنکۆ وەفات بۇوه ئەۋىي ب وەشاندىدا بەرھەمىن خوھ نىشان دا، كا سەدىسالىن نافىندا ئەدەبىيەتكە

حەجيي جندى تەقى سېيدا روودىنکۆيى سالا ١٩٦٠

مەيە دەستتىقىسارە چاوا ھەبوو يە. ئەقا يەكا بۇويەرەك وسا بۇو، چاوا مەرف پېشىپەيد خوھىي ئاقلىبەندە خوھىكەمال و مەريفەتا مەزن ڇ خەوا هنگۈرى ھشىيار بکە.

ئەمارگاريتا بۇرۇسۇشنا نايى بىركرىنى. وئى ناثا گەللى مەدا كارەكى نەمرى و نافەكى قەنج ھشىتىيە. ("رۆزئاما" رىا تەزە").

***

بۆ ٧٠ - سالىيا بۇويىنى و بۆ كارى پر مەزن د دەرەجا پېشىدا بىرنا كوردىزانىي و ئەدەبىيەتا كوردى و پىداكۆكىيەدا حەجيي جندى سالا ١٩٧٨ ب. بۇردىندا "دۆستانىيا كەلا" و ھورمەتنامامىا ئاكادىميا ئەرمەنىستانىيە زانىستىيە تى رەواكىنى.

***

باشقى من روکتى ژى ژ تەيپىتى كورئ خالقى خوه، كو پانزدەھ زارىن وى ھەبۈن،
پرسى:

- تەيپ جان، بەرى رازانى تو چاوا زانى، وەكى نەفەر ئەمۇوشك مالادان؟

تەيپ پە لەرقىچى بۇو، بەكەن گۆ:

- ئاپىچى جان، ئەز و بۇوكا تە ئەم وانا دېمىرن - يەك، دودو، سىسىخ، - پاشى بۇو
پىرقىنیا وى، كۆ، - نا، وەلە، ئاپىچى خوهرا بىڭىم، زارى چووك زوو رادزىن، لى يېن
مەزن خوهخوه زانى كى پەي كىرانە و بەرى رازانى ئەلامەتىي دىنە مە ھەلا كى نە
هاتىه مالىيە

باشقى من گۆ:- تەيپىتى من، خوددى زارتى تە خوهىكە! زارو كولىلىكتىن مالىتىنە.
تەيپ گۆ:- زارو خلامى تەنە، ئاپىچى جان.

سالىن - ۸۰ - ى

حەجييى جندى سالا ۱۹۸۵ بۇويە ئەندام - ھىمىدارەكى ئىنسىتىتۇوتا كوردا يَا
پارىسىتىيە شەرفى.

سالا ۱۹۸۶ خەلاتا رۆژناما "ريا تەزە" - يە مەخسۇوس "بۇنا وەرگەراندىنا
ئەدەبىيەتا ئەرمەنیا سەر زمانى كوردى" دىنە وى.

سالا ۱۹۸۸، بۇ - ۸۰ ساليا بۇويىنى، حەجييى جندى ب ھورمەتناما سەدرتىيا
شىئورا ئەرمەنیستانىيە تەورەبلەندىغا تى رەواكىنى.

هاتنا رزا

خەزال خاتىيا باشقى من بۇو، مەتا فيرىكى ئۇوسقە وەختا كۆچبەربۇونى مىرى
خەزالىيەتى دەكۈزۈن و حەسەن يكى جەمالدىنى خەزالىيەتى دەكە ژن. ئەو
ناوچا دىكۈرتىدا دەمەنە.

ھەممۇنىي بىرى فىيرك وى بەھاتا مالا باشقى من، وى نەما چەند گوندى ئەزا
قەرسىرا بىنۋىسيانان، باشقى منى بىرا بدا وەرگەراندىنى سەر زمانى تۈركى و بشاندا،
ب وى ھىقىقىي، وەكى دەجاوەكە خىرەت دەرەققا خەزالىدا بى بىگەھىزە وانا.

دنقیسین و هیقیا خوه نه‌دبرین.

و روکن جاوهک هات، رزایی کورئ غەزالى نقیسی بwoo، وهکی غەزال ژفى
جیهانا روئنک چوویه، لى ئەب خوه دەھ بى دیتنا خالا، خاتىي و لاوین خاتيا.
شابوونا، كۈزىر سستانىدا وى نامى كەت نافا نەفەرى مالا مە ب پەيشا نايى
گۆتنى.

لى باشقى من بۇنا غەزالا خاتيا خوه بەر خوه دكەت، دكۆ:
- ھەبىي واخ، ھەبىي واخ، ... خاتى جان، خەزالا خووشكا زۆزاندا دى، خووشكا
دايىكا من.

بۇ خاترى غەزالا دىيىا خوه ب پرس-پرسىيارا نوخورىي غەزالى - رزا، زفستانى
سالا ۱۹۷۸ ژ تۈركىيەتە ئەرمەنیستانى، ئەوى گلى
كر- چاوا دىيىا وي ھەرتەم دەستى وي دىگرت، و ئەو دهاتنە
بەر ئاقى- وي ئالى سینور، و ئەۋى دىكىرە گازى، ژ
سینورچىا پرسا خووشك- برى خوه دكەر.
سەرعەسکەرئى سینورچىا كورد بwoo. ئەوى باشقى منرا
گلى كىربوو دەرەقا وى ژىنكا ھېسىردا و باشقى من ئەو
نەحەق دكەر، وهکى نافى نەفەر را ژىرنا نەگۆتىيە.

رۆز و مەھ دەرباز دبۇون، دەنگ و هس تونه بwoo، گشك بىسەبر بەندىا هاتنا رزا
بۇون.

و شەفەكه زفستانى ب تىلىققۇنى مەرا گۆتن:

- بەرسىيغا مىڭانى خوه يى ژ تۈركىيەتىن.

فېرک قلۇز بwoo، تەلىققۇنىدا كەرە گازى:

- رزا تو؟ ..

- فيريك، ئەزم، ئەز ب قوربان، خالىن من قە چاوانى؟

گۆ: - تو بىزە كىزىن ھۆتىلىدانى، ئەمىي بىن خەبەردىن.

گۆ: - ھۆتىلا "ئانى" يى دامە.

فيريك كنجى خوه روزىكا خوهكى، گۆ: - بلغ، ئەمىي ھەرن ھۆتىلى.

من گۆ:- سەبرىكە، ناكا تاكسى ژى تونەنە

گۆ: - نا، رزا ئاواقا ئەرد ھاتىيە، ئەم نكارن پەيا ھەرنە ھۆتىلى؟

و ئەم چۈونەرىيەقا مە خەبەر نەددا، ھەرى يەك مە متالادا بۇو، و مە دلەزاند، و مکى دەقەكى زۇو رزا بېقىن... .

دەرگەۋانى ھۆتىلى مەرا گۆ:

- ھېشىيا وەنە، ھەرنە فلان ئۇدى.

مە دەرى وى ئۇدى خىست، رزا دەرى ۋەتكەرەن چاۋىن بەپەپىر، وى و فىرىيەك ھەۋەمىز كىرن، ھەۋەپەدانە ڇنا رزا- گولى، ڇنەكە زارخوهشە خاشك بۇو. ئىسکە- يىسکا مە ھەردا بۇو دۆردا وان دچوون، دەتتە پېشىرا ئەو روونشىتن، ئىزىزار فىرىيەك گۆئەز كى مە، ئىزىزار ئەم چۈونە رووبىتىن ھەۋە.

ئەز دەفكىريم : "وەلە حسرەت چقاس زۆرە."

رزا دەرەقا خال و خاتىيا خۇھۇ ژ مە پرسى، فىرىيەك گۆت:

- ئەو چۈونە ناقا ئاخ و بەرى سار...

بۇو كورىنىا وى گىريا.

گۆ: - ئاخ، دايىي، ئەز دەرەنگ ھاتىم دتنا خۇوشك و بىرىن تە، واخ. پەى وەفاتا دايىكا خۇھۇ، من كەھشى خۇھۇ، وەكى چاوا ژى ھەبە ئەزى وەرمە ئەرمەنىيەتىنى، ھەما ئەز دەوسا دايىكا شىرىن گەرە برى وى و خۇوشكى بېقىن. ئەز دەرەنگ ھاتىم، ئاخ، غەزلا دىئى، تو بىباخشىنە كورى خۇھۇ. ئاخ، دايىي، دايىي... دە گدى، بەختى وەمە، مە زۇو بىگەيىن پامپى، ئەز دەخوھۇم ھەرم سەر مەزەلىيەن خۇوشك و برايىن دايىكا خۇھۇ.

يىدى بەريانگ بۇو، ئەم ھاتىن مالا باقىي من، ل ور ژى شابۇونا گىريان. باقىي من دىگۆ:

- بەرا رەحىما خۇهدى خاتىيا من بە، بەرا روحى خاتىيا من غەزالى راگەھىيەز كەسەفرى رەم و رەھتىيا ھەتا- ھەتايى، - دىگۆت، - وەلە، ئەز ئىرۇق پىر دلشامە بۇنا ھاتىن رزا يى برا، رزا يى كورخات و ھەللا وى گولا خۇوشك، - دىگۆت، - ھۇون ژ

گوندی قزلقولی هتا فرا سهر هردو چافی منرا هاتنه.
فیریک گوندرا ب تیلیفونی بری خودرا ئاخشی، کوت:
- چافی و گشکا رون، رزا، ژنا خوهقا هاتنه بیریثانی.
گو: سهر هردو چافی مه، سهر سهرى مهرا هاتنه، ب خیر هاتنه... وله، بهرف
راف كەتىه، رى هاتنه گرتنى، لى چاوا رى هېبە ئەمە ئىرۇ ب "ولىسما" ھەمۆ بىن.
هاتن، ئىدا نىقىرقى بوبو، باقى من نەھشت وى رۆزى رىكەقىن، سېھترى پەي
تاشتىرا رىكەتن. برى فیریک گوتىن، وەكى لاۋەتى گوند ناكا رىيا پامپى و
گورستانى ۋەكىرنە. رزا و گولا ھەللا وىھ دەلالە زارخوهش چوونە پامپى، و رزا،
چاوا فىريكتى ئوسىف دەستانا خودىيە "رزا يى كورمەت" دا نفيسيه:

تهقى خزم و خۇوناھى گوند
خوهى- خۇوناھى دەرەنگ هاتى
دچەپالا چىايى بىلند
سەر مەزەلى خال و خاتى

چەنگە خوهلىا مەزەلى خال
و مەزەلى كدا خاتى،
دكە ناڭا دەزمالا ئال
ب تېھركى، تولزماتى.

وەكى بېھە هەرە ورا
برەشىنە ب شىن- شاي،
سەر مەزەلى خۇوشكا وانه
ئاخ و كەسەر دلدا مای

فیریک كلى دىكىر: "دەر و جىينار تەمام هاتن، ھلشىيان سەر مە و ھەر كەسى
چەۋۇنایى ددا مە. گشک د ھېرا رزادا بۇون، دگۇتن: "سەر چەثارا هاتى، ب
خىر هاتى". ھەرچەن ئەوان مىڭانى براكى من بۇون، ھەر دەرا ب دەف و زورنىڭا كىف

دکرن، گوچه‌ند دگرتن، رزا و گولی ژی دله‌شق دکه‌تن گوچه‌ندی.

وزیری ئەشۇ بېرانىتىن خودا دىنفىسى:

"من تەمى ل لاۋىن ئاپى ئووسقى ئىقۇڭ كر، كوئەو رزا و گولى ژ پامپى بىن سېپىتاكى، دىتنا بىرى من- شىيرالىي ئەشۇ، كول ناخوهشخانا وى بازىريدا سەرۆكى خىروورگىي بۇو. من دخوهست، كوشىيرالىي وەكە من حسرەتا قەرسىياندا ژى رزا و ژنا وى بېينە، شا و كىيغىخوش بېبە. يەكتى ژى گولى ژ سەھەت، توندورستىيا خوه دىگارنى. من دخوهست، كوشىيرالىي ئالىكاريا وى بىكە. لاۋكا داخوهذا من ب جى ئانى بۇون: رزا و گولى بىربۇن سېپىتاكى مala شىرالى. لورا شىرالى تەسەللىا توندورستىيا گولا بۇوك كىرىبو، بىرچەكى مەن زېرا دوو- دەرمان دانى بۇون، كوشىتى چۈپىنى ئەو وانا بخوه. كافا رزا و گولى ژ پامپى ۋەگەريان، گولا بۇوك ھەر وا ھەيرا شىرالىدا بۇو، پەسنا وى ددا و دگۇت: "شىرالىي من مىرە ..."

بەرى چۈپىنا خوه يا رۆمى، رزا و گولى داگەريان يېرىيغانى، مala باشى من. هاتنا رزازا باشى من پى كىيغىخوش بۇوبۇو. دايىكا من پاشوهختىي دانى بىر: "كافا رزا، بەرمالىيا وى لاۋكارا چۈنە پامپى، حەجى نشىكىشا دوپلى بۇو: دگۇت: كەلۆ راستى رزا كورى خاتىيىه؟ دگۇت;- دېبە مەرۋى خەرېبە، تركا ويا "بۇنا من شاندىنە" ، (ژ بەر كوشەجىيى جىنى پى رادىيەيا يېرىيغانىيە ب زمانى كوردى پى جارا بىقەتلىاما و ئىنكاركىرنا كوردا دىزى تركا خەبەر ددا و خىنۇز وى، پەى كەلا بولشىقىكرا ژ مەرفا-ھانگا باوەر نەدەرك، ئى نە وى دەملى چۈپىن- هاتن ژى پى چەتن بۇو -ف. ح.). لى وەختا رزا ژ پامپى ۋەگەريا و گلىين دىيما خوه - خەزالى، دەرەققا شەوتاندىندا لۇدى و دىزىن و دەرەققا مېرخاسىيا خاتىيا خوه يە زۆزانىيدا گلى كر (ئەو ج كوشەجىي زانبۇو)، ئەوى تەزە ژ ويا سەد سەلەف باوەر كر و دىيسا هاتنا وېرا بىتەھەد و حەساب شابۇو، و پاشوهختىي پى بەرخوه دەكت، وەكى پېرا نەگىيەنەن فۇتۇيى خوه تەقى رزا بىدا كشاندىنى". رۆزى سىسىا ئەم چۈنە ھۆتەلى، وەكى رزا حەق-ھەسافى ھۆتەلى بىدە، پېشتىرا ب ئائۇتۇيىن لاۋكىن گۈندى ئامپى رى كەتن بەر ب بازارى گومرىيى، وەكى ژور ب ترەنلى ھەرنە قەرسىي. ل گومرىيى، دەما خاترى خوه ژ ھەف دخوازن، رزا ب دلشەوات دېيىزە:

- قوربانا وه بم، ئەزى ديسا بىم ديتنا وه ...

فييريك كلى دكر: "ئەو خەبەر بۇون ئاگر، دلى من شەوتاندىن، وي دەقى، نزانم چما، من ترى ئەزى ئيدا رزا نەفيىم و من زۇوزكى ب دەزمالى ھىسىرى چاۋى خوه تەمز كىن..."

بەلى، دەوسا هاتنا رزا، مە سالا ۱۹۸۰ نامەك سەتەند، بېشىكەكى ترك سەر كاخەزەكە مۇر كرى نەيىسى بۇو، وەكى رزا ووزقارىش پەى نەخوھشىيەرا وەفات كرييە ...

ج- ب رزا هات؟- ژ ھەف پرسىن، -

ب وى مىرىنى سپ- سلامەت...

نەخوھشىيە مر، يان ب قەزىيى

يانى كەته تۆرا نەمەرد؟...

"تو ب ۋان چىرۇڭ كا ئەبۇورا خوه دكى؟"

سالا بەرى خاتىيا باشى من- كدا ئىقۇق، ژ گوندى پامپا كوردا (ناها سىپان) هاتبۇو مالا مە.

باشى من، حەجييى جىنى، بۇنا نەيىسارا زاركۆتنى چۈوبىو گوندىن كورمانجا دو روژى دىنى باشى من هات.چاوا ھەركاۋ- بۇنا هاتنا خاتىيا خوه زاف شا بۇو، پاشى بالولە كاخەز دانى سەر تەختى خوه

دئ و باشى من و خاتىيا كدى

و ب بەشەرەكە خوھش، ژ خوه پر رازى، كۆ:

- من خىزنى كە چاوا بەرەف كريي، ئەقا

بەيتا، كو من بەرنەيىسي، فلانكىسى گۇتىيە،

ئەقا كلاما - بىغانكىسىيە

خاتىيا كدى پرسى، كۆ:

- تو ناھىي وان مەربىيا ژى دكى دەفتەرا؟

گۆ:- ئەرى وەلە، ناھى زاربىيىرا مقىيم

دنقىيسم!

- ده وهکي ئوسانه، - خاتيا كدي ب شابعون گوت، - ئىفارى ئهزى ژى تهرا
دو- سى چيرۆكىن بچووك بىزىم، ناھى من ژى، فرهيا سەھەتا خوه، تىكە دەفتەرا.
گۆ: - سەر چەقا، خاتى جان، تەك تو بىزە!

ئىفارى خاتيا كدى چەند حكياتىن چووك گۆتن، و حەجيي جندى بەر
نفيسي سبەترى كىفَا خاتيا كدى تونەبوو، بېھەواس، مەدەكرى بۇو.
ۋى گۆ: - ئىشەف- مشەف خەو نەكەتە چاھى من، - و بەرخو كەتى، مەلولول
زىدە كر، - مالا منى، ئاخ من قىركى حەجي، لاوق، توھەما ب ۋان چيرۆكى،
قەلىبۈتكا ئەبورا خوه دىكى؟

حەجيي جندى ئەمردا كيم دەكەنيا، لىت فىتى جارى ب دل تىر كەنەن، رابو خاتيا
خوهى كىتىزە خىرەت پاچ كر و گۆ:

- خودى من بىتى "چيرۆك و قەلىبۈتكا" نەكە، خاتى جان، ئەز وانا زاف ھەز
دكم، ناخوھزم ئەوانا بىتىن بىر كەرنى، وندا بن: ژ خانمى مينا تە هيٺى دكم- مىرا
بەيت، كلام، حكيات، قەلىبۈتكا بىزىن، و ئەز ژى بەر بىنۋىسىم.

سال بوهورىنە... بەلتى، حەجيي جندى ب زارگۇتنى (فۇلكلۇرى) نە كوتەنى
ئەبورا خوه، لىت وسا ژى ئەبورا گەللى خوه دىكەر، ئەبورا روھ و روستقەتى.
حەجيي جندى زيانا خوه پىشكىشى "ملكتى مالى"- بەرەشقەن، لىتكۈلىن و وەشاندىنا
زارگوتنا گەللى خوبى پر ھىزكىرى كر.

سالىند شەرئى جىھانى بى يەكەمین، هىنزا زۇلما رۆمى، رەف و بەزى حەجيي
جندى ژ ئىل و ئىشىرا خوه قەتىا، خوناھى خوه: دى و باش، خۇوشك و برا، كالك
و پىركىيد خوه وندا كرنه ئىتىمەخانادا مەزن بۇو. حەجيي جندىرە تەنلى مابۇون
روتى كورمانجىي، خىرەتا مەلەتىي و سدقى قەنجىي.

گوندىن ئەرمەنىستانىيە كورمانجا- ئەلهگەز، قۇنداخساز (نها رىيا تەزە)، پامپا
كوردا (نها سىپان)، ھەكۆ، تلک، گەلتۆ و بىن دن بۇندا حەجيي جندى ب تۆمۈرى
بۇونە گوندى زاروتىيا وى - ئەمەنچايرا دودا. زارگۇتن ئىرا بۇ دەنگى دايىكا وىھ
ھەزكىرى زۆزانا ئىقۇ.

زلامىي بىر و مىسکەن، دى و باش ونداكىرى ب ھەستا ونداكىنىيە خەدار تەخمين
كر، وهكى دور و جەواھرى گەل- بەيت- سەرھاتى، حكيات، كلام، مەسەلۆك ژى

دکارن بینه وندا کرنی.

حەجىيى جىندى نفىسييە: "خىزنهكە جىمەتى دەور و زەمانا خوبى كرى ھەما ل بەر چاھى مە دەھلىا، بەتەقە دبۇو، ئىۋى فەمدارىيى رەھتى نەددا من."

و ئەوى بەر زارى زاربىزدان نفىسييە من چقا زارگۇتن دنىسى، - حەجىيى جىندى دانى بىرا خوه، - ئەو ئاقاس منرا دبۇو خۇون و گۆشت، و من قرار كر، وەكى دور و جەواھرى زارگۇتنا مە بەرھەكم، وەكى ئۇ نە كوتەننی ژ وندابۇنى خلاز بن، لى وسا ژى بىنە ئازىزىتىيا زانىاريى، ئازىزىتىيا گەلەك سلسەتا. زارگۇتنا مە پر

دەولەمەندە، ئىلاھى بەيت- سەرھاتىيىد وى كەفرىئ قىمەتلىينه."

حەجىيى جىندى سالا ۱۹۳۶، سالىا خوھدا بەرھەقىكا "فۆلكلۇرا كورمانجا" حازر كر و دا وەشاندىنى. ئاماداكرنا ۋى

بەرھەقىكا كارەكى پر گرمان بۇو، قەومناندەكە بەرچەف ناشا دېرۋىكا چاندا كوردادا. ژ ۶۶۰ روپىيەتىيد وى ۵۸۴ روپىيەل حەجىيى جىندى نفىسييە، لى تەنن ۷۶ روپىيەل - ھۆگر و پىسمامى وى، كوردىزانتى ئەيان ئەمېنى عەفال نفىسييە.

پەرتۈوكا "فۆلكلۇرا كورمانجا" سالا ۲۰۰۸ ۲۰۰ سەتبىللۇ وەشانخانا ئائىستادا ب تىپىن لاتىنى و ل ئەربىلى وەشانخانا ئاراسدا ب تىپىن عەرەبى هاتنە وەشاندىنى (بۇ ۱۰۰ سالىا ژ دايىكۈونا حەجىيى جىندى).

زىنديتىيا خودا حەجىيى جىندى ۸۲ پەرتۈوك دانە وەشاندىنى- بىد زانىاريى، دەرسا، پىداگۆگىيى، زارگۇتنى و بەدەنۋىساري ئەوي رۆمانا بەاگران "ھەوارى" نفىسيي، كىيىزان ب زمانى رووسى، ئەرمەنكى، عەرەبى هاتە وەرگەراندىنى و وەشاندىنى. هەتا ۴۰۰ گۆتار، لىكۈلين، پىشخەبەريىن وى و قىناتىن ماين رۆژنامە و كۇۋارىن باشقە- باشقەدا هاتنە چاپ كرنى ب ۋەچىتكىن حەجىيى جىندى ب دەها چىرەكىن كوردى ب زمانى ئەرمەنكى و رووسى د كتىب و بەرھەقىكىن جوردادا

رۆنکایی دىتنە.

حەجىيى جىندى سالا ۱۹۸۵، پەرتۇووکەكە مەزىن، ياز ۸۸۰ رووبىلى - بەرھۇڭكا "مەسىلۇك و خەبەرۆكىد جمعەتا كوردا" دا وەشانى. "ناشا ۋى بەرھۇڭكىدا مەسىلۇك، خەبەرۆك و فرازىيد كەلى كوردا هاتتە جى - وار كىرنى، يىن كوب نىتتا دېرۆكزىانىي، تەربەتىي، بەدەوستەتىي پارەكە زارگۇتنا كوردا يە دەولەمەندە زەفە هىئانە. ئۇانما بۇنا هيىنداريا زەين، بەدەۋىتىسارى، دېرۆكى و ملەتزاپىي چەقكانيا فەرزن" - ئەم سەر رووبىيلا بەرھۇڭكىيە پېشىن دخونن. ئاكادىمىكى ئەرمەنىيابى ئەيان ئارام خانا لانىيان پېشخەبەرا پەرتۇووکىدا نېسىيە: "ئەش ئىنسىكلاۋىتىدىا گەلى كوردا يە - يائەمرىي وى، ئاقىلەندى و فەركداريا وييە بەدەوستەتىيە". دو سالى دن، ۸۰ سالىا خوددا، ح. جىندى دو پەرتۇووکىيەن خۇه ژى دانە وەشانى يەك ژوان بەرھۇڭكا "ھەكىياتىد جەمەتا كوردا" - يەپىنجا بۇو.

***

سالا ۱۹۸۰ بۇو. گورچىكى باشقى من دېشىيان. چۈوبۇو بال دۆختىر، گۆتبۇون : "كەشر گورچىكتىن تەدا ھەنە، گەرە ئۆپىراسى كن. " دللى باشقى من ژى نەساخەم بۇو، وان رۆزى دايىكا مە خەمگىن دىگۆت:

- حەجى ھەرە گورچىكا ئۆپىراسى بىن، دەل تەياخ نەكە، ئاھىر، خۇه خۇه ژى ئەمردا مەزىنە.

فرىجا مە ژى دودلى بۇو، ئەم ژى ھەي دايىكا خۇھرا قايل دبۇون، ھەي فريجىرا.

دايىكا من گلى دىكىر، دىگۇ:

- رۆزكى ئەز ھشىيار بۇوم، من دى حەجى بەر تەختى خۇه روونشتى، نېيسارا خۇھ دىكە. كوتا كر، گۇ: "دە ئەز حازرم، رابە، رابە ئەم ھەقرا ھەرنە نەخۇھشخانى. برا نەفەرىيەن مالا من گۈنئى من نەكىنە ستۇويى خۇھ، يەك بىيىزە: "ئى نە من گۆت، وەكى نە لازمە" ، يادىن بىيىزە: "ئى نە من گۇ... ئەزم جابدارى خۇھ، بىلە، من بىيار دانىيە، كىنجى من حاززىكە، ئەم رى كەفن.

رۆزى ئۆپەراسىيايە ھەمۆ و ئۆنيكى تىيەن من ژى ژ پامپى هاتبۇون بەر نەخۇھشخانى "لىچ كۆمىسىيى" (ئۇ نەخۇھشخانى گرە- گرا بۇو و ووسا ژى يادىن دۆكتۆر- پىرۇقىسىرە). ئۆنيك ژ بەرىي خۇھ كەوهەكە سېپى دەرخىست، دا دەستى

زۆرۆبىي من، گۆ:

- كورى من، مە رىئا كرتىيە، هانى لەزەكى بىگە خوھ و بەردە...
زۆرۆ بەردا، كەو فرى چوو سەر زنارەكى پىشىبەرى نەخودشخانى روونشت...
ھەمۆ گۆ:- ئىشالا، هەر تىشت وئى پاكە، باش بە.
وسا زى بۇو. كەفرەكى شەمىشات (مەرۋەتلىق تىرى كەفرى ناشا بەرىيە) قاسى
فندەقەكى- ۋەزىئەتلىق بەرخىستىپۇن.

سالىن ٩٠-ى

سالىن ٩٠ بق مالباتا من سالنە نە باش بۇونە.
١- ئى گولانا سالا ١٩٩٠ باقى من چوو سەر دلۋىغانىا خوھ.
١٧- ئى مىزدارى سالا ١٩٩٣ خۇوشىكا من فريجە ودە زۇوتىر خاترى خوھ ۋە
جيھانا رۆنک خوهست.
٣- ئى گولانا سالا ١٩٩٧ فىرىيكتى ئووسق بىيەخت چوو ئاخ و بەرى سار،
پامپىدا ھاتە دەفنىكىنى.

پرتووكخانەك حەجىي جندى

حەجىيى جىندى ھاتىيە رەواكىرنى:

سالا ١٩٣٤ ب ھورمەتناما ھەرىما ئەرمەنیستانان سۆقىتىيىغا

سالا ١٩٤٦ ب مىدالا "بۇنا خەباتا ئەفات ل شەرى وەلاتىيى مەزن" ۋا

سالا ١٩٥١ -ى ب مىدالا "ز بۆ كارى ئەفاتىي" ۋا

سالا ١٩٥٥ بۇنا كارى خويى بەرچەف د دەرەجا كورىزانىيىدا ب.ئوردىنا "نيشانا ھورمەتى" - ۋا

سالا ١٩٥٦ ب مىدالا "ز بۆ سەركەفتىنا كار و خەباتى" ۋا

سالا ١٩٥٩ ب ھورمەتناما وەزارەتا ئەرمەنیستاننى يارۇنىكايىغا

سالا ١٩٥٩ ب ھورمەتناما ئاكاديميا زانستىيىغا

سالا ١٩٦٠ ب ھورمەتنەما ھەرىما ئەرمەنیستانان سۆقىتىيىغا

سالا ١٩٦٠ ب مىدالا كۈنگريتىيا رۆژھلاتزانىيى جىهاننىيىغا

سالا ١٩٦٥ ب ھورمەتناما ھەرىما ئەرمەنیستانان سۆقىتىيىغا

سالا ١٩٦٨ ب ھورمەتناما وەزارەتا ئەرمەنیستاننى يارۇنىكايىغا (بۇ ٦٠ ساليا بوبىنى)

سالا ١٩٦٨ ب ھورمەتناما كۆميتى ياكۆمسىمۇلاقا

سالا ١٩٧٠ ب مىدالا "بۆ خەباتا ئەفات" گىريدايى ١٠٠ ساليا بوبىنا لېنىنغا

سالا ١٩٧٢ ب نيشانا بۇنا دەستانىنيد زانيارىيىغا

سالا ١٩٧٤ ب مىدالا سەر ناڭىز رۇنىكىبىرى ئەرمەنیي مەزن خ. ئابۇقىيانغا

سالا ١٩٧٤ ب نيشانا "كاركى ئەرمەنیستانىيى زانىستىيى ئەمەكدار" ۋا

سالا ١٩٧٤ ب نيشانا بۇ ٤٠ ساليا ھەمچىننا نەيسىكارىن سۆقىتىستاننى ۋا

سالا ١٩٧٥ ب مىدالا "بۇنا ٣٠ ساليا سەركەفتىنا شەرى وەتكەننەيى مەزن" ۋا

سالا ١٩٧٥ ب مىدالا "بۇنا ٣٠ سالىي ئالتنداريا شەرى وەتكەننەيى مەزن" ۋا

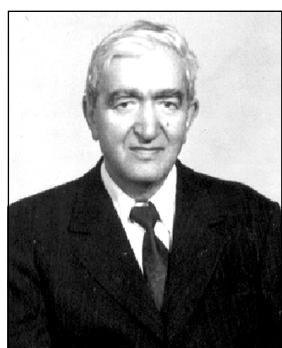
سالا ١٩٧٧ ب نيشانا "سەركەفتىيا پېشقا ناسۆسىيالىيىتىي" ۋا

سالا ١٩٧٨ ب.ئوردىن "دۆستىيا كەلا" ۋا (بۇ ٧٠ ساليا بوبىنى)

سالا ١٩٧٨ ب ھورمەتنەما ھەرىما ئەرمەنیستانان سۆقىتىيى ۋا

سالا ١٩٨٢ ب هورمهتناما كوميتي يا كاركرييد چاندي ۋا
 سالا ١٩٨٥ ب ميدالا "بۇنا ٤٠ ساليا سەركەفتىن شەرىٽ وەتەنئىيى مەزندى".
 سالا ١٩٨٥ ب ميدالا "فيتيرانا (ئەمەكدارى) خەباتى" ۋا
 سالا ١٩٨٦ ب خەلاتا رۆژناما "ريا تەزە" يى مەخسوس "بۇنا وەرگەراندىنا
 ئەدەپىيەتا ئەرمەنيا ب كوردى" ۋا
 سالا ١٩٨٨ ب هورمهتناما ھەريمَا ئەرمەنيستاندا سوۋەتىيەقا (بى ٨٠ ساليا
 بۈويىنى).
 مەدالەك ڇى يا دايىكا منه (بى ٩٠ مەزنىكىدا پەنج زارۆكى) "ميدالا دايىكبوونى" سالا
 ١٩٤٦,

سالا ١٩٩٨-١

٢١-قى نىسانا سالا ١٩٩٨ ئىنسىتىيەتووتا
 رۆزھلاڭتازانىيى يى ئاكادەميا كۆمارا
 ئەرمەنيستانىيە مەلەتىيە زانىارىيى بۇنا ٩٠-
 ساليا بۈويىنا كوردىزانى پېھمەك، دۆكىتىرى
 فيلولۇجىيى، پروفېسورد حەجىيى جندى سىيىسا
 زانىارىيى ئامادە كر. وى سىيىسيايىدا زانىارىد
 كورد و ئەرمەنى، وەكىلىئىن تەشكىلەتىين
 ئەفراندارىيى، جفاكى، نەفەرئى مالا حەجىيى جندى
 حازر بۇون.

سالا ٢٠٠٨، سالا ١٠٠ ساليا ژ دايکبونا حهجيي جندى.

سيسيما زانياريي ل ييريشاني بۇ ١٠٠ ساليا ژ دايکبونا حهجيي جندى

سەدرتىا ئاكاديمىيا كۆمارا ئەرمەنیستانى يازانىاريي يا ملەتىي و يەكتىيا نېيسكارىن ئەرمەنیستانى ٢٠ مەها حەزىرانا سالا ٢٠٠٨، ب مۇونەسەبەتا ١٠٠ ساليا ژ دايکبونا كاركىرى ئەرمەنیستانىيى زانىستىيى ئەمەدار، دۆكتورى زانىنین فيلۆلۈزىيى، پروفسىر، نېيسكار حهجيي جندى د سەرا ئاكاديمىيابى ياكى كلۆفرە مەزnda، سىسيما زانىاريي ئامادە كربوو.

هاتە كفشي، وەكى حهجيي جندى وەك زانىيار، نېيسكار، فۆلكلۆرزا، فۆلكلۆر بەرھەتكىرى مەزن، رۇناكبير، خودانى پەرتۈوكىن دەرسا بۇنا دېستانا خودانى نافەكى پەبلەن و مەزن بۇ نە تەنى د نافا كوردىن وەلاتى سوقۇتىيى، لى وسا ژى د نافا تەمامىا كەلى كورد و كوردىستانىدا. ئەوي ئەمرى خوه ب حەلالى و بى ھىوشاندىن پىشىكىيى پىشدا بىرنا كوردىزانيي و چاندا كوردا كربوو. كوردىزانىن مەرەم و مەخسەدا ژيانا پروفسىر حهجيي جندى بۇو.

حهجيي جندى نە كوردو بەلەكى نۇول ناف زارگۇتنزانيا كوردىدا قەكر، لى ب لىكۆلىتىن خوه ۋى بەشا كوردىزانىيىرا بىنگەكە زانىارييي خورت دانى. حهجيي

جندی کەدکە مەزن خست ناشا
خزنه‌دهینا فۆلکلۆرا کوردى... حەجيي
جندی بير دانين و ب هىزاتى دنرخاندن
وهك كوردرانى مەزن، وهك كوردى
وەلاتپارىز دلسۆز، خىرخواز، رهم،
ماقوول و هەلال.

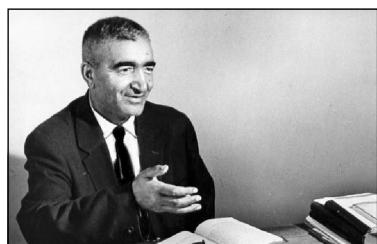
حەجيي جندى ميراتەكە زانيارىي يا دەولەمەند دوو خوھەشتىيە و ئەم ميرات
وئى وەكە رىئيشاندار خزمەتا نفسييەن كوردرانان يېن نۇوهاٽى بکە.

جەقىنا ئەنسىتىتويا كوردى يا پارىسى

14 مەها كانوونا سالا ۲۰۰۸ جەقىنا ئەنسىتىتويا كوردى يا پارىسى، ب
موونسەبەتا ۱۰۰ ساليا ژ دايىكۈونا حەجيي جندى هاتە ئامادەكرنى.
پشتى داكلادا پروفېسۆر ئۆيىس بلۇ ياسەر ژيان، كاروبارى حەجيي جندى،
پىپۇرىن لىتەراتورا كوردى وەكى پروفېسۆر موحسىن. عومۇر، در. لووجينا
جافارۇغا، در. بىرىس ژامەس، سەرۋىكى ئەنسىتىتويا كوردى يا پارىسى در.
كەندال نەزان بەحسا كار و رۆلا حەجيي جندى يامەزىن دوارى كوردرانىيىدا كرن
و پەرتۇوكىن وى دانە ناسىن.

ئەز چۈوبۇو مە كوردىستانى

باشقى من دىگۆ: "كوردىستان ئازاد وى ھەبە و دەما رىا كوردىستانى ۋەھەنەن
من ئاگاھدار بکن: بېن چەنگە ئاخا سەر مەزەلى من لىسەر ئاخا وەلىت بىرەشىن..."

سەرۋىكى يەكىتىيا نېيسىكارىن كوردى
دوھۆك كەك حەسەن سلىقانى منرا
نېيسى، وەكى ۲۲ مەها كانوونا سالا
۲۰۰۸ وئى كۆنفيرانسى لىسەر حەجيي
جندى ئامادەكىن، و داخوەدا وان ئەوه،
وەكى ئەز ژى ھەرم كوردىستانى و ل وئى

کۆنفیرانسیدا باختم، من کرە سەرئ خوھ، وەکى ئەزى ھەرم کوردستانى (چووينا من يا جارا يەکەمین بۇو).

لې تەمیي باقىي من؟ ئەزى وى زەستانى چاوا بچووما گوندى پامپا سار، ل کو زەستانا هەتا مىتىرەك، دەھەن زىدە بەر ف روودنى؟ جەپىن ھاشىنى، يان سەقتا پايزى بۇويا _ ئەزى بچووما، لى ناكا... نا، چووين نەبۇو. و من خوھ كەر كر، من زانبۇو روھى حەجيي جندى وى من بىباخشىنە.

نېيسكار و تۈرەقانى ب كەمال، بىنەلەي ئورمىي (ئىران)، دۆستى مالا باقىي من و مالا مە حەسەن سەھۋاي فيلمەكە بچووك دەرەقا حەجيي جندىدا ئامادە كربوو و گەرە وى جەپىنيدا بەھاتا نىشانداینى. كورى من نكاربۇو منرا بەھاتا و مە بىيار دانى، وەکى ئەزى ب رىا ئورمىي ھەرمە کوردستانى.

دايىكا من و حەسەن شوقىزاي ٢٠٠٦

۱۸- ئەمە كانۇونى ئورمىيىدا
حەسەن ، كورى خوھ حوسىيەنقا ھاتبۇونە
پېشىيا من و ئەم چوونە مالا وان. بەرمالىا
حەسەن - لەيلا خوهشىك و كىزىز، كەجا
وى نازىيلا دەلال بەندىدا مە بۇون. من وى
مالىيدا خوھ وەك مالا زار و نەقىي خوھ
تەخمىن دىك، ئاواقا باش، ب دل و جان، ب
بەشەرا خوھش ئەز دېھژاراندە.

۲۰- ئى مەھى، بەريانگى مە بەر خو دا بەر ب كوردستان باشۇور.

رىيغا، من ھەلبەستا فيرييىك كرە بىرا خوھ: "كوردم، كويى كوردستان، ئاخ دىل و بندەستا من..." لې من شۇونا يَا دىگۆت: "كوردم، كويى كوردستان، ئازاد و سەربەستا من..." ۋە سىنۇرى كوردستانان ئىراننى دەركەتن، ۋىسا من دادان و ئەم پەيا چوونە بەر ب سىنۇرى كوردستانان بەشۇور... سىنۇرۇغانەكى كورد منرا ب زمانى من، زمانى كوردى گق:

- قىزىا تە تونە، ئەز نكارم تە بەردىم.

دە، سىنۇر سەر چىيىيە، باكى سار دهات. من تەگلىفنا، كو كەك حەسەن سلىقانى منرا شاندۇبوو، نىشانى واندا - ديسا نەبۇو.

جامیروکی، کو ب ئاققىيى (دگۇتن عەربە) ھاتبوو پېشىما مە، گۆ:

- بەردىن، ئەقانى مېقانى مەنە!

گۇتن:- نا، يا ژ ئەرمەنيستانى ھاتىيە بى ۋىزايى، ئەم بەرنادن.

ئەز ژى زاف بىسىپر و ھېرس بۇومە... ھەفلا چەند مرۆقارا تىلىيغۇن ۋەكىن...
ئەز ئىدا سەر ئاخا كوردستانى بۇوم، كوردستان خوھا!...

وەختا ئەم عەربى سىيار بۇون، من ھېرس و سەرما بىر كىن، ب دلشا گۆ:

- سەرۆكى مە سىنورىن كوردستانى مە باش دە پاراستنى!...

كوردستان ئازاد... خونا حەجيى جىنى، فيرىكى ئووسق، خونا من... ئەم
سەر چىايىن كوردستانىرا، وان چىايىن كوردايە بەدەوه كاو و كوبارا دەرياز
دۇون، ل كو بۇ ئازاديا كوردستانى وەك ئاڭا جەو و چەمان خونا لاوىن كوردا
رژىابوو.

كەلا دلى من رابووبۇو، ژ بەركو ب سالان ئەز حسرەت و بەندا رۆزدەكە وا بۇوم...
بازارى سۆراندا ئەم چۈونە خارنخانى، ئەو جارا پېشىن بۇو، كو من خارنخانا
كوردىيدا نان دخوار، پىشتىرا ئەم چۈونە بىنكىيا زارى كورمانچ و ل وى دەرى ئەم
راستى كاركىرىن بىنكىيەتىن، ناسىيا خودا كاك فەرhan جەوهەر، خودىيى
دەزگەھى زارى كورمانچ، رادىق، كۆفار و رۆزئىاما زارى كورمانچ يې ل سۆران...
كەك فەرhan دەرەقا كارى خودا ژ مەرا ئاخىقى، و ب ئاققىكە دن ئەم ۋەرىتى
ھەولىرى كىن.

ھەولىرىيدا وى ئىفارى ئەم بۇون مېقانى ھەفالەكى حەسەن، ئەو ھەقال، خانما
خوھىي خاشك و بەشەرخوھىشقا بەر دەرى مالا خوھ چەقىنھىريا مە بۇن. پىشتى
خىر هاتنى، ھەقناسڪىرنى ئەم چۈونە ئۇدا وانا. ئۇوانا روومەتكە مەزىن مەسىرەف
كىن.

پەى تەختە زىيەكىنئىرا ئەز ب تىلىيغۇننى ماقۇل بەدران حەبىب را ئاخقىيم، من
سەدەما ھاتنا خوھ كوردستانى ئۇرا گۆت و ھېشقى كر، وەكى ۳۰ پىرتوكىين من
"حەجيى جىنى، ژيان و كار"، كو وەشانخانا خوھ يا "ئاراس" - دا (ل ھەولىرى)
دابۇو وەشاندىنى منرا بشىنە، بۇنا كو ئەم خوھرا بقىنە كونفيرانسى. جامىرى سۆز
دا.

پشترا مالخوئ مالى گۆ:

- مەتى، تو رووسى زانى؟

من گۆ: - بەلى، زانم.

گۆ: جىنارەكە مالا ھەقالى من ھەيە، خۇەخۇو رووسە، ئەزىز ناكا تىلىيغۇنا وىن پى بەھىسم، تو پېررا رووسى خەبىرەدە، برا بىنما وىن دەرى.

ھەتا ئەز دەفكىريم "رووس" و كوردىستان؟ ئەۋىتىلىيغۇندا من، گۆ:

- دە خەبىرەدە!

من گۆ: - زىراۋىتىقى (ب رووسى من ئەو سلاڻ كر).

من دەنگەكى نازك بەھىست:

- زىراۋىتىقى.

مەناسىيا خودا ھەش. من گۆ، وەكى ئەز ژ ئەرمەنىستانىتىمە، هاتمە وەلاتى خەونا باشقى خوە، كوردىستانى من گۆ، وەكى سەقى ئەملى ھەرنە دوهۆكى، كىيدەرى بى ۱۰۰ سالىيا ژ دايىكۈنبا باشقى من ھەجيي جىنى يەكىتىيا نېمىسکارىن كورد- دوهۆك كۆنفەرانسى ب جى تىنە.

ئەۋىت بىر ئانى، كو چاوا سالا ۱۹۴۷ بارزانىي نەمر ب چەكدارىن خۇەقا چەملى ئاراس دەرباز دې، كو سۆقىيەت وانا ستار و ب جى بىكە. لې پىشى زەمانەكى يى مایينا ل ئازەرەيچانى، وان سرگۈون دكىن ئاسىيا ناڤىن.

ھەنەك ژ وانا سۆقەتستانىدا دزەوجن، زارۆك ژ وانرا دېن. ھەنەك خۇەندىنا خوە بەردەوام دكىن، رانىنگە و ئەنسىتەوتادا تىنە قەبول كرنى. پاشى، ب جەفا، مستەفە بارزانى خوە دەدە ناسىن، گەرەگەرەن دەولەتا سۆقەتى راستى وى تىن، سۆز دەن ئالى بارزانىيا بىن، كو ئەۋەگەرن كوردىستاندا خوە. و پىشى ۱۱ سالا، سالا ۱۹۵۸ ئەوانا مال نەفەرە خۇەقا ۋەگەرن وەلاتى خوە. ئەۋىت گلە كىر، وەكى ئەۋ ژ ناڤچا ساراتۆقىيە، گۆ، وەكى ناكا روسييەيىدا مەرقى وە نەمانە.

من ژى پرسى: - چەند زارى تەنە؟

گۆ: دو كەچى من، - گۆ، - خۇەندىنە، مەزىن، مېر كرينى، وەلاتىن ئەورۇپا يىدا دېزىن، نەقىيى من ژى ئىدا، شىكەر، مەزىن.

مه خەڤەردا و خلابۇونا خەڤەردانى تونەبۇو... ئەز پى خەسیام، وەكى مالخوى
ۋى ئەقا چەند ساله چۈپىيە سەر دلۇقانىيا خوھ، وەكى مالا واندا تم زمانى كوردى و
رووسى خەبەردانە، وەكى كەچىن وى زمانى روسى و كوردى باش زان، پەى مىن
مالخوى وىرا ھەفالى مىرى وى، دەر- جىنار گوھى وانا سەر وىنە. داۋىتى ژ من
پرسى:

- توپى كەنكى ۋەگەر روسىيائى؟

من گۇ:- ئەز - ٥ ـ ٦ رۆزى دن ۋەگەرم ئەرمەنسىتانى.

گۇ:- من دخوهست تە سلاحف و رىزىن من بىگىهاندانا روسىيائى.

من گۇ:- سەر چەقا، پىمامىتى مە روسىيائىدا ھەنە، ئەز يەقىن سلاشقىن تە
بىگەيىم جى.

(لى وسا قەومى، وەكى ئەز ژ ھەولىرى ب بالەفرىئى هاتم ستانبولى، ئەز ژ
ئىستانبولى چۈممە مۇسکوقىايى، ل ور راستى زەرا قىزا خوھ هاتم، پشترا
قئەگەر ياماھ يېرىقانى.

ل مۇسکقايى ئەز چاوا ژ بالەفرىئى پەيا بۇون، من ئىسمانى باشىر نەھرى، گۇ:
”ئەرد و ئەرشى رووسىيائى، سلاحف و رىزىن ماريا روس، وەكى ناكا كوردىستان
ئازاددا دژى، پىشىكتىشى وە دىك...“

دلى من سېكىن بۇو، ئەز پى كەفحوش بۇوم، وەكى سۆزى خوھ ئانى سېرىيە)
سبەترى، پەى خۇرنا تەشتىرا، حەسەن چۇو كوردىستان تە سەر كارى خوھ و
نىڭرقۇ، چاوا كوهات، دىيسا مەرا تەختى نان ئامادە كىن، و پشترا مە دەستورا
خوھ ژ وى مالا پى مىغانەز خۇوهست و ئەم رى كەتن. ھەولىرىدا، رىقا، ھەفالىكى
حەسەن - كەك كافى ژى ئەربا مە سىيار بۇو و مە بەرى خودا دوھۆكى، ل كو
سەقەترى كۆنفرانسا نېسکارىن دوھۆكى وى ب جى بھاتا.

بەرى ئىقمارى ئەم گەھىشتىنە بازارى دوھۆكى.

بەر دەرى مالا نېسکارا ئەم بەر ھېيكەلىن زمانزان سادق بەھادىن و دىرىۋەكزان
و ھەلبەستقان ئەنور مايى ئەكلە بۇون، پشترا تەقى سەرۆكى يەكىتىا نېسکارىن
دوھۆكى- ماقۇول حەسەن سلىقانى و چەند نېسکارىن دن، كول بەر دەرى
چەقىنەيرىا مە بۇون، ئەم چۈپىيە ھوندورى ئاشاي سەرا مەزىدا لىسەر دىۋىتى تەقى

سوروهتىن نېيىسىكارىبن دن من سوروهتى باقى خوه ژى دىت و ئەز پر دلهشق بوم، ئەم چوون ئودىكە مەزن، كونېيىسىكار و رەۋوشەمېرىنى كورد بەرەۋ بۇبۇون مە سلاڭەكە شىرىن دا ھەۋدو، ئەم كورۇنىشتن ھېز خوھرا- خوھرا خېرهاتن ژ مەرا خوهستن.

وى دەمى ئەز پر دلهشق بۇبۇون، من خوه بەختهوار دىيت، وەكى ئەز نافا گەلىخودامە.

من پەرتۈوكىن حەجيي جندى، "زىيان و كار" ، كومە ژەولىرى ئانى بون، دان كەك حەسەن سلىقانى، ئەملى بەلايى سەر حازرا كر. حەسەن سلىقانى ماقۇل سى پەرتۈوكىن حەجيي جندى "19 شاخىن رۆستەمى زالى نۇو" ، لى سەرۋەتكە وەشانخانا بازارى دوهۆكى ياشپەرىز" كەك مۇھىيەت تېب پىرتوكا باقى من "حەكىياتىن كەلەرى" ، جىدا شەشا، كومىن ئاماھە كربۇن و وانارا بىریا ئىنتېرنېتى شانىبۇو بۇنما وەشاندىنى، دانە من. ئەز پر كىفخۇوش بوم بۆ وان پەرتۈوكا، ژېھر كومىن ئەوانا تەزە دىيت. من سپاسىيا خوه وانا گۆ.

دو رۆز ئەز ھۆتىيلاد "بورجىن" دا دىمام. شەبەقا رادبۇوم، من ب كىفخۇوشى ژ پەنجەرا ھۆتىلى سۆقاقيىن دوهۆكى دنهىرى. لاوكىن جوان سۆقاقاپاڭىز دىكىن، يى دن- ب دەستتا رى بەر ئاقەتىا "قەدەكىن" و ب دەستتا ئاقەتۇها ۋ ئالى، ها وى ئالى "قەرى دىكىن". من دكانا پىيشىبەر نەھىرى: قەكىرى بۇ و مەرۆۋ ھەئى دىكتەن، ھەئى دەركەتن ژ وى دكانا مەزن.

رۆز دودا مە تەشتى ھەما ھۆتىيلادا خوار و تەفى كەك حەسەن سلىقانى ئەم چوون راستى سەرۋەتكە جەقاتا پارىزگەها دوھۆك ماقۇل در. فادىل عومەر هاتن. پىشتىرا راستى سەرۋەتكەن PDK ل دوھۆك ماقۇل كەك سەربەست لەزگىن هاتن. ئەوانا دەرخەقا حەجيي جندىدا بەيىستېبۇن و ب دلشا مە ناسىيا خو دا ھەۋ. ئەوانا دەرخەقا كوردىن ئەرمەنيستانى، رۆزىناما و رادۇيا كوردىدا دېرسىن. ئەز

وان راستهاتنین هواسکار توجارا
بیر ناکم.

دورا کەک حەسەن سلێقانی
عەرەبا خوھا ئەم ناشا بازىر
گەراندن، مە جىكى وەكە بوهوشىت
دىت- گۇلا دوهۆكى، چىايى
سېرىتىز، پشترا ئەم بىرە مالا خوه،
مە ناسيا خودا خانما حەسەن سلێقانى- شەرمىنا خوهشىك. ئەز پە دلشا بوم،
وەختا پىنھىيام، وەكى شەرمىنا دەلال دېستانىدا مامۆستا ماتىيماتىكايىبىه.
ئەم چۈونە رىستۆرانى، پشتى نانخۇرنىتىرا چۈونە كۆنفيرانسى...
ئەم چۈونە رىستۆرانى، پشتى نانخۇرنىتىرا چۈونە كۆنفيرانسى...

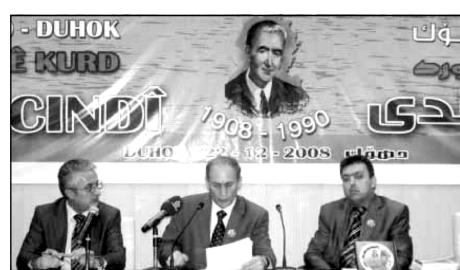
كۆنفەرانس لىسەر پرۆف حەجيي جىندى

دوھ ۲۰۰۸/۱۲/۲۲ دەمژىمۇر ۳ پاشتى نىقىرۇ يەكىتىيا
نېقىسکارىن كورد- دوهۆك و ب ئامەد بۇونا نېقىسکار و
رەۋشەنبىرىتىن پارىزگەھا دوهۆكى و مىقانىن كوژ دەر ۋە
هاتبۇون ساخكىرنا بىرانينىسا سەدىسالىيا نېقىسکارى كورد
حەجيي جىندى ب جى ئانى.
ئەڭ ب بىرانينى ب مەرەما رېزلىنىناتى بۇو ژېڭىز كەد و
زەممەتىيا كو نېقىسکارى ھىزىز حەجيي جىندى د بەر چاند و
ئەدەبىياتا كوردى دە كىشانىيە، ھەر وەها د وارى وېزەقانى و فۇلكلۇردا كوردى دە، و
بەرەڤەتكىرنا فۇلكلۇردا كوردى و پاراستنا ئى فۇلكلۇردى دە، كو د ئەنجام دە بۇون
پەرنووڭ و بەرەمەن ھىزىز و پېشىكىشى پەرنووڭخانەيا كوردى بۇونە.
ھەر وەسان يەكىتىيا نېقىسکارىن كورد تايى دوهۆك داخوازنامەيا خوه ژېڭىز
شەخوهندىنە ھەزىمارەك ژ كەسىن رەۋشەنبىر ژ ھەرتىما كوردىستان و ژ دەرۋە ۋە
بەلاش كربوو، ئەو نېقىسکارىن كو لىسەر زيان و بەرەمەن ھەجيي جىندى
پەيوەندىدارن و گەلەك سازى و دەزگەھىن راگەنەندى ژى د ئى رۆزى دە ئامەد
بۇون.

بەرناما بیرانینا ١٠٠ سالیا حەجیی جندي ب فى رەنگى بۇو:
 يەكىتىيا نېيسكارىن كورد ل دوهۆكى، ئەف بیرانين ل هۆلا يەكىتىيا نېيسكارىن
 كورد د دەمژمار ٣:٠٠ بى تىئشارى دەست پى كر.
 دەمژمۇر ٣:٠٠ پاش نىفرق
 - گۈتنا ۋە كىرنى ڙ ئالىي سەرۆكى يەكىتىيا نېيسكارىن كورد تايى دوهۆكى بىزىز
 حەسەن سلىقانى.

- گۈتنەك ڙ ئالىي پىر خدر
 ۋە، ئەندامى پارلەمانا
 كوردىستانى.
 - گۈتنا فريدا حەجى -
 كەچا حەجىي جندي: وى لسەر
 بىرهاقىن و زىيانا باقى خود
 ئاخافتەكى بکه.

دەوك، فستفالا سەدسالیا ڙ دايىك بۇونا
 حەجىي جندي
 جندي، كو ڙ ئالىي نېيسكارى كورد يى رۆزھلاتا كوردىستانى حەسەن سەھۋىزى فە
 هاتبۇو ئاماذهىرن، هاتە نىشاندان و ھەر وەسنا ڙى ب چەند دەقان لسەر ڇيانا
 وى ئاخفى.

سمىنارەك ڙ ئالىي در.
 سمايل ھەساف ۋە لسەر
 رۆمانا حەجىي جندي
 "ھەوارى" ، كو ڙ ئالىي وى ۋە
 هاتىه وەرگەراندن سەر عەربى
 هاتە پىشكىش كرن.
 سمىنارەك ڙ ئالىي نېيسكار
 سمايل بادى ۋە لسەر حەجىي
 جندي و بەرھەفڪرنا فلكلۇرا

کوردى هاته پىشکىش كرن.

وئى كۆنفیرانسىدا ئاماھە بۇون فادل. عومەر، ئۇنۇھە مەد تاھر، موسەدەق تۆف، ئىسماعيل بادى، در. سمايىل ھەساف، موحەممەد عەبدۇلا، سالام بالاي، خالد ھوسەن، بېيار باشى، شەوكەت سندى، شەمال ئاكرەمى، شەريف ئامەدى، در. ئەبدولفەتاح بۆتانى و يېن ماين.

(دەرەقا پەيشا يەكىتىيا نېيسىكەرىن كورد- دوهۇك د ساخكىندا سەدىالىا حەجيى جندى ۱۹۰۸ - ۲۰۰۸، كوشەرۆكى يەكىتىيا نېيسىكارىن كورد- دوهۇك حەسەن سلىيغانى ئاخىنى، بىنەيرە پەرتۇوكا "فۈلکۈزۈ كوردا" ، يېرىغان، ۲۰۰۹، رووبىل ل ۴۳.)

***

پەى كۆنفیرانسىرا كەك پىر خەرى خىزارا ئەم چوونە بىنگەھا لالش يا رەوشەنبىرى و جىڭاڭى يائەزىيان. ئۇب گرانى مۇوزىخانەيە، ل كىيدەرى ھاتنە بەرەڭىنى پەرتۇوكىن كوردى يىكەن و نۇو، كۆنى- كىنانى ژنا، بىشمىرت و كۆلۈرىن مىرا، سىتىل و فەرقىن كەن، دەستار و تىشتنى دىنى. ل ور تىنە وەشاندىنى كۆفارا "لاش" و پەرتۇوكىن كوردى.

سېتىرى مە دەماخاتر ژ ماقۇول حەسەن سلىيغانى خودىست، كو ھاتبوو ھۆتىلىنى مە قەرىكە و دو كاڭىرىن ويرا ب عەرەبا وى ئەم ژ دوهۇكى دەركەتن و مە بەرى خودا بارزانىنى، گوندى بارزانىنى نەمر، وەكى ھەرنە سەر تربا نەمر، كورى وى ئىدرىس. كوراپى نەمر- ماقۇل عەبدۇلا بارزانى هاتە پىشىما مە و ئەم چوون بەر ب مەزەل- ئەم چوونە سەر مەزەلى باقىمەزىنى كوردا مستەفە بارزانى يى نەمرە. من ل ور ھەلبەستا فىرىكى ئووسق "مستەفە بارزانىرا" خوھند.

پاشى من دەفتەرا بۇنا سەرلىيدانكىران دا نېيسى، وەكى سايا بارزانىنى نەمر سەر ئاخا بەشەكە وەلاتى مە ھەرىمەكە ئازاد ياكوردىستانى چى بىوو، كو دىشى دەولەتكى و ئەز ژى- كەچا حەجيى جندى، ئېرۇ ھاتمە كوردىستانا خوه. پشترا ئەم تەگلىيفى مالى كىرن، تەختە دانىبۇون، مەسرەھەكە باش كرن. دەرەقا حەجيى جندىدا بەھىستبۇون، وى كوراپى، كەش بۇ زارگۇتنا كوردى، مەسىلە و مەتلۇكىن كوردى باش زانبۇون.

ئەم ۋەگەريان ھەولىرىنى وئەز ۋى جارى سى رۆژا ھۆتىلا بەجان پالاسدا مام.
ھۆتىل گەلەكى پاقۇز و قەنچ بۇو.

سېھەترى ئەم چوونە وەزارەتا رەوشەنبىرى، راستهاتنا مە تەقى وەزىز فەلەكەدىن
كاڭەيى ھېبۇو. من خودرا پەرتۈوكىن حەجىيى جىندى بىرپۇون، من ب دلخوهشى ئەو
پىشىكىشى ماقولۇ ف. كاكەيى كىرن. لور ناسىيا من دان رەپۇر提ۇرەكتى (ھەيف،
نافى وى بىر كىرىي) و سەقەترە ئەز مىقانى نەفرۇز تىپ بۇوم و وەك سەھەتەكتى
ئەۋى ھەۋپەيىقىن مەنرا دەرباز كر.

حوكومەكى پىر مەزن سەر من هشت چووينا من تەقى ماقول پىر خدر زيارەتا مە
ئىزدیبا لالشا نۇورانى.

و ئەو زيارەتا مە خۇوت كوردستانما مەيە ئازاد دانە
ئەز ژ ھەولىرى ب بالەفرى چۈممە ستانبولي.

بالەفرىگەها ھەولىرىدە كەچىن كورده خۇوشكە، سىپەھى، چەلەنگ، ب وەرگرتنا
كاو پىركىيە من ئائىن، ئەز دلشا كرم.

وان رۆزىن، كو ئەز كوردستاندا خوھىي ئازاددا بۇوم، ھەى دىكمە بىرا خوھ و من
ترى ئەو خۇنىيەن شىرىن و زەپىن بۇونە... و ئەز وى چووينا خوھ يال كوردستانى،
وان رۆزىن خوھىي بەختەوار توجارا بىر ناكە.

***

- ب موونهسه بهتا ١٠٠ سالیا حەجییە جندی ئەف پەرتووك هاتنه وەشاندنى:
- ١- "فۆلکلۆردا كورمانجا" (يا سالا - ١٩٣٦)، ديارى بۆ سەدسالیا حەجییە جندى، وەشانخانا ئاۋىستا، ستانبول، س. ٢٠٠٨،
  - ٢- حەجییە جندى، رۆمانا "ھەوارى" ، دياريا ژبۇ ١٠٠ سالیا ژدایكبوونا حەجییە جندى، وەشانخانا لىس، ئامەد (دياربەكر)، س. ٢٠٠٨،
  - ٣- "فۆلکلۆردا كورمانجا" (يا سالا - ١٩٣٦)، وەشانخانا ئاراس، ھەولىر، (ب تىپىن عەرەبى)، س. ٢٠٠٨،
  - ٤- ف. ئەج. جەوارى، "حەجییە جندى، ژيان و كار" ، يېرىقان، س. ٢٠٠٧،
  - ٥- ف. ح. جەوارى، "حەجییە جندى، ژيان و كار" ، دياريا ژبۇ ١٠٠ سالیا ژدایكبوونا حەجییە جندى، وەشانخانا لىس، ئامەد (دياربەكر)، س. ٢٠٠٨،
  - ٦- كلامىن جەمەتى كوردا، (٢٤٨ روپىتل) يېرىقان، ٨ ٢٠٠٨
  - ٧- ف. ح. جەوارى، "حەجییە جندى، ژيان و كار" ، دياريا ژبۇ ١٠٠ سالیا ژدایكبوونا حەجییە جندى، وەشانخانا ئاراس، ھەولىر (ب تىپىن عەرەبى)، س. ٢٠٠٨
  - ٨- فۆلکلۆردا كوردا، يېرىقان، س. ٢٠٠٩

ب موونهسه بهتا ١٠٠ سالیا حەجییە جندى د رۆژناما و كۆڤارادا گۆتار هاتنه وەشاندىنى.

كوردىزلىن بەشا س. پىتىريبورگى يى ئەستىوتا رۆژھلاتناسىيى
يائاكادەميا رووسىيايى يى زانىارى -

دۆكتۇردا زانىينىن دىرۋىكى
يىتەڭىننەميا ۋاسىلىيەقا
بەرەندامما زانىينىن فيلۆلۈزى
ژاكلىن مووسىائىليان

بۇنا بىرانيما زانىارى كورد بىن مەزن

حەجىيىن جندى

١٩٩٠ - ١٩٠٨

گاڭا رۆنایى ددى خەلقى،
خوه ب خوه دشەوقى.
"ھىراكلىت"

نافىئن كوردى يەن مەزن گەلەكىن. ئەو كاركىرىن دىرەكى يېن دەنگايىنه وەكە سەلاحەد- دىنى ئىيوبى، شەرقانىن بۇنا ئازايى و سەربخوتىيا گەلى خوهنە يېن وەكە مستەفا بارزانى، ديرۈزگۈزىن شەرەف - خان بەدىلىسى و ماھ شەرەفخانم كوردىستانى، شاپىر ئاحمەدى خانى نە...ھەر دەورانەكى قەھرەمانىن خوه دانىن قىچىھانى، ناف و كىرىن كىۋانان د نافا بىرا گەلەريدا مانه و نافا ئەفراندنا گەلەرى دا، بەيت و ستراناندا هاتته پاراستنن.

نافىئن كوردىستانى يېن مەزن وەكە ستىركان دشۇخولن و رىيا بەرب دۇوپەرەۋىزى رۆنى دىكىن. ژ وانا يەك ژى نافى زانىارى كورد حەجىيى جندى، يېن كونافا چەند دەھسالىياندا سەرەكتى دېستانان فۇلکۈزۈزىن كوردى يېن ناسكىرى بۇو، زانى سترانىن كوردى يېن ئىپىكى، قەھرەمانى و لىرىكى بۇو، مامۆستا و ئورگانىزاتورى زانىارىي يېن ب كەمال بۇو. زۇو ونداكىرنا دىئ و باقان، ژيانا سىيوخانىدا نكاربۇون پۇتانسىلا وى يَا بەرھەمدارىن، كو خۇدايى دابۇو وى، ئىرادا بەرب بەرددوامكىرنا ژيانى و ھەستىن حەقىتىي، راستىتىن بال وى بشكىن. ھەولدانا بەرب زانىنان و كاركىرنا رۆنایدارىي بال وى هاقاس مەزن بۇون، كو تەمەنى ھەنەكى ژ بىست سالان ھەرشارىزىدا حەجىيى جندى ئىدا فيرىن (دەرسىن) زمانى كوردى دېستانىيىدا ب جى تىنە، لى پشتىرا - خوەندىخانان كوردى يَا پەداگۆژىيىدا. زۇوتەركى وى سەرەتكەتىي ل بەشا رىداكسىيۇنا رۆزىناما كوردى يَا رىيا تەزە بکە و وەشانىن كوردى د رادىيىيا يەرەقانىيىدا ب جى بىنە (سالىن -٣٠) يى). بارگرائىيا كاروباران نكاربۇول بەر كارى پەروەردەبۇونا وى رى بگەرە يېن

تەمام کرنا فاكولتىتا فيلولۇزى يا زانىنگەها يېرىۋانى يَا دەولەتىدا و پشترا
فېربۇون و ئامادەبۇونا د وارى بەدەستانىنا ناڭى بەرەندامى زانىنان.

ھەلا ھى سالا ١٩٢١-ئى وەزىرەتا ئەرمەنىستانى يَا رۆنكايني ئىكسيپيدىسييۇنا
(كۆمىن سەفەر بەريا) زانىاريى با يەكەمین ئورگانزە دە ژبۇنا بەرەقىرنا زاركۈتنا
كوردا. حەجيى جندى، ل ھەر وا جەردۇيى كىنجۇ (بەپرسىيارى رۆزىناما رىيا تەزه
بى كورد يى يەكەمین - و.و.و.) و كۆمپۈزىتۆر كارۆ زاكارىيان دكەتن ناشا كۆما
ئىكسيپيدىسييۇن. ئىكسيپيدىسيا ل گوندىن كۆمارا ئەرمەنىستانى بىن كوردان بىن
ناڭچىن ئاخبارانى، تەلىنى و ئىجمىازىنى گەريا. جارا يەكەمین نموونىن فۆلكلۇرا
كوردى مەرقۇقىن ئەسلى خودا كورد بەرەڤ دىرىن ... حەجيى جندى تەقى كارۆ
زاكارىيان، بى كوتىكىست ب نىشانىن موزىكايى- نۆتان نۇسىن، سالا ١٩٣٦ ئەو
ستران دان وەشاندىنى، بىن كۆزەمانى ب جىهاتنا و ئىكسيپيدىسييۇنىدا
جىاندۇبون.

بەشكە ماتىريالىن بەرەقىرى كەت ناشا بىنگەها بەرەقۇكا "فۆلكلۇرا كوردى" يَا
يەكەمین، كول يەرەقانى سالا ١٩٣٦ هاتە وەشاندىنى. ئەو بەرەقۇك ژبۇنا جاپكىنى
حەجيى جندى و ئەمەنىيە عەفال ئامادە كربۇون (٣٥٠ روپىتلىن وى بەرەقۇكى
٥٧٠ روپىھل ح. جندى نۇسىن- و.و.و.). د وىدا جارا يەكەمین ب پەشاخىن خوهقا
هاتن جاپكىنى ئەفراندىن كەللى كورد بىن پەھىزىا - "كەر و كولكى سلىقانى
سلىقى" ب پەشاخان، "مەم و زىن"- ب سى شاخان، "مەمى و عەيشى"- ب چار
شاخان، ۋېرسىيۇنىن "لەيلى و مەجنۇون" بىن كوردى - ب سى شاخان و ١٢
سترانىن عەفالى زەينىكى. د بەرەقۆكىدا ھاتبۇون جىكىرنى ھەر وا سترانىن
ئەقىندارىيى و رەقاسان، ئەفسان، حكىيات و بەرەمەن بۇنا زارۆكەن. ناشا سالىن
پشترا وى دىسا يانزىدە بەرەقۆكىن فۆلكلۇرا كوردى بىنە وەشاندىنى، لى ئەف
پەرتۇوك د ناشا ھەمو شكاردا جىكى خسوسى، تەبىەت دىگەر. بەرەقۇكا سالا
١٩٣٦ بۇ پەرتۇوكا سەر ماسا كەلەك نەشىن كوردا و كوردىزانا، چاوا ل يەكتىيا
سۆقىتىيى يَا بەرى، ھەر وسا زى دەرۋايى سىنۇرىن وى.

ھىلابۇون، ھاكشىانا ب كەل و بىن بەرب ھەچىن زانىاريى بىن بلند ژ نشكىشا
هاتە بىرىنى. حەجيى جندى د ناشا جەسسوسىي و كارى ئەكسىشۇرلىشىتىدا ب سوج

کرن. بهانه و سهبهکی وئی یهکی حەسباندن نامین لاوەکی مالباتا بەرخانیان یا ب ناقودنگ_میر جالدیت بەرخان و هەزمارا کۆثارا وی یا "ھەوار" یا ٢٤، کوئوی ل سووریایی دوهشاند.

مەها ئادارى سالا ١٩٣٨ حەجيي جندى گرتن، خستن حەسخانى. لى پىشتى سالەکى ئەو عەفوو كرن و بەردا.

ھىلبوونا بەرب بلندايىن زانىنان ژ نۇوغا دەستپى كر. سالا ١٩٤٠ ئەوي تىزا خوه يا بەرەندامى زانىاري ب جى ئانى ب تىما ، بابەتا "كەر و كولكى سلىمانى سلىقى" ، يا سەر وئى بەرەمەتى ياكو بال كوردان ئەيان بۇويه وەكە سەرتاجە فۇلكلۇرى.

لىكۈلينين حەجيي جندى بون كەدەكە گرانبەنا نە كوب تەننى نافا فۇلكلۇزانيا كوردى دا، لى ھەر وا نافا چاندا كوردىدا ژى.

گافا بريار هاتە ستاندى دەرەقا وئى یەكى دا، كوشۇونا ئەلفەبا كوردىا ب تىپىن لاتىنى يا كىرىليلك چى بكن و ب كار بىىن - ئامادەكىرنا وئى ئەلفەبا نۇو سپارتەن حەجيي جندى. ئەو كار هاتە ب جىيانىنى سالا ١٩٤٦ پەرتووكا ئەلفەبا كوردى يا نۇو دىيار بۇو. ئەو ياتەك و تەننى نى بۇو، ب تەمامى زانىيار ٣٣ پەرتووكىن فيرىن زمانى كوردى ئامادە كرن (ز سالا ١٩٣٢ ھەتا سالا ١٩٨٧ - و. ئە).

ژ بلى كاروبارى زانىاري-پىداگۆژىيى يى ب ھەياجان حەجيي جندى ب ئاواكى ئېگن و لەز بەرەدەوام دىكىر بەرەڭىن و لىكۈلينا فۇلكلۇرا كوردى، كوئم دكارن ب ناف بكن وەكە مەخسەدا زيانا وى ياسەرەكە.

سالا ١٩٥٧ ل يېرىقانى بەرەقۇكا فۇلكلۇرا كوردى يا دوييەمین هاتە وەشاندىنى، كو حەجيي جندى ژېھر زارى زاربىزان گرتىبو، بەرەف كربوو. ۋاريانتىن بەيت-سەرھاتيان، بەرەمەن ئېيىكى يېن نۇو خىستبۇون نافا وئى، يېن وەكە "مەم و زىن"، "سېقا حەجي" ، "ئۇوسق و زەليخە" ، "خاتى خانم" ، "دەمدە" و يېن دىنى، جارا يەكەمین ب زمانى كوردى هاتە وەشاندىنى ۋاريانتەكە ئېپسىسا ئەرمەنيا ياسەھەمانىيى ياسەھەمانىيى داشت، كو بال كوردا بن سەرنناشى "داوودى ساسۇونى" ئەيانه. ئەو بەرەم حەجيي جندى بەر زارى زارگۇتنىزانى ب ناقودنگ

ئاھمی چۆل گرتبوو. ھەموو تىكىستىن وەشاندى ب دىاليكت، زاراھى كورمانجى ژېر زارى زاربىزان هاتنه گرتنى سەر بنگەما تىپىن كىريلىك. ناشا بەرھۇكىدا ھاتبۇون ب جى كرنى ھەر وسا ژى حكىيات، سترانىن لىريكى و يىن دنى، مەسەلە و مەتلۇك، تىدەرخستنۇك.

بۇويەرەكە بالكىش ناشا كوردازىيىدا حەساب بول مۆسکۈشاپى سالا ۱۹۶۲ چاپبۇونا بەرھۇكە "بەيت-سەرھاتىيەن كوردى يىن ئىپپىكى". د وىدا جى وار بوبۇون دەستانىن كەلەرى يىن ھەر ناڭدار، يىن رۆمانتىكى و قەھرەمانى. ئامادەكىرنا تىكىستان بۇنا وەشاندىنى، پىشگۇتن و كۆمىيىتار ب دەستى حەجييى جندى ھاتبۇون ب جىيانىنى. ھەر و تىكىستىن ۋان بەيت-سەرھاتىيان ژى بەرھەنە كىربۇون: "خەجييى و سىيابەند"، "لەيلى و مەجنۇون"، "كەر و كولكەن"، "مەم و زىن".

سالىن ۱۹۷۲ و ۱۹۷۵ دىسا دو پەرتۈوكىن حەجييى جندى ھاتن وەشاندىنى: "سەرھاتىن كەلەرى" و "قارىانتىن ئىپپىسا كوردى- ئىرانى "رۆستەمى زال". د وان سالاندا حەجييى جندى چەند گۆتاران د چاپەمەنىيىدا دوھشىنە سەر فۆلكلۇرا كوردى، ب تايىھەتى سەر لىريكا كوردى يا كەلەرى.

سالا ۱۹۸۵ حەجييى جندى خەباتا مۇنۇمەنتال دەد وەشاندىنى يا "مەسەلە و خەبەرلەن كوردى" ، سەر ۷۸۵ روپەلان. بەرھەمەن ئەم دىكارن ب ناف بکن وەكە ئىنسىكۆلۈپىدىيا ژيانا كوردان.. ئەو وەكە كۆدىكىسەكە مۇرالىي دەرسىن، كۈز نفشهكى دەرىازى ناشا نفشه دەن بۇونە. مەسەلە و مەتلۇكاندا ھاتنە نرخاندىنى و ب ئاوايىتى بەدەھەتى نىشانانى گۆشەيىن ژيانا كوردان يىن جودا- جودا، بىر و باوهەر، دىتتىن كەلەرى يىن مۇرالى، ئىتتىكى و ئىستىتىكى ھاتنە دەھاركىنى.

ب خەباتىن خوھ حەجييى جندى كەدەكە مەزن خست ناشا خزنى- دەفينا فۆلكلۇرا كوردى. ب دەستى وى ۵ جلدەن حكىياتىن كوردى ھاتنە وەشاندىنى. پشتى مىندا وى، سالا ۲۰۰۵ جلدا ۶ ژى ھاتىيە وەشاندىنى، كۆشەيىن ۋان ژى وى بەرھەنە.

د ناشا ئەشانىن حەجييى جندىدا جى گرتتە بەيت-سەرھاتىيەن ئىپپىكى و

دیرۆکی، نموونین لیریکا ئەقینداریي، سترانین سەفەر و سەیرانان. ناشا درىزىيا سەدسالاندا ئەوانا رەنگ و ئاوازىن خوه يىن نافەرۆكى پاراستنە و ژ يالى گەلدا هاتنە هزكىرنى. نافەرۆك و پىرسۇنازىن قەھرەمانى گەلەكن. ئەم ۋارىياتىن ئىپقاسا دەرەقا دېرگەتن، ھەساركىرنا كەلا دەمم ئا سەدسالا ١٧ دا، ھەم بېت-سەرها تىيىن دەرەقا پەھلەوانىن ئەقیندارىي نە يىن كۆھتەنە نەما بىرا گەلدا مانە و تىن سترانى ژ يالى ھۆزان، سترانبىيىنى گەلەرى دا.

كوردىزاتىن پىپۇر بالا خوه كشاندە سەر خەباتىن حەجيي جندى و دووچەرۆزىدا ژى وئى دىيسا وئى يەكى بىن ب مەرمى لىتكەرینا ماتىيرىالىن فۆلكلۆرىك...

خەزنا بەرھەمەين كوردى يىن گەلەرى يا گرانبها هاتە بەرھەفکىرنى ژ يالى حەجيي جندى دا، و خەباتا زانىيار وەكە ئەفاتى، قەھرەمانىيا زانىيارىي هاتە نرخاندى. سالا ١٩٦٤ بى پاراستنا تىيزى (دىسىئرتاسىيابى) نافى دۆكىتىرى زانىنин فيلۆلۇزى دان سەر حەجيي جندى، لى سالا ١٩٦٦ نافى پرۆفييىزىرىي و نافى ب روومەت يى كاركىر زانىيارىي يى ئەمەكدار(كەركار) ل ئەرمەنيستانى. زانىيار بەربچەف دكەت ب ئىنتىلىيەنانسى، كوللتورا بلند و ب خوھىشكىشكەرنى بى سىنۇر ھمبەرى كارى تەمامىما ژيانا خوه بەرھەمداريا كوردى يا گەلەرى. بىر و رامانىن وى يىن بلند دىياربۇونا خوه دىتن ناشا رۆمانا "ھەوارى" دا (ب ودرگەرا سەر زمانىن روسسى، ئەرمەنكى، عەرەبى ب سەرنافى و باھار ھات" هاتە وەشاندىنى - و. ئ.). ياكو مرۇقان مەتملايى دكەت ب وئى ھەلاليي و پاقۋازىي ب كىۋانى خودان ئەو نىيقيسانىدە. ئەم دەنگى نېمىسىكار دېھىن، يى كود ناشا خودا ئاقلىندىيا حكىيات و دەستانىن كوردى جەغاندە، يى كوبىر و باوهەر، رامان و خيالىن گەلى خوه دىyar كرته.

ھەمدەمان كاركىرنا حەجيي جندى بلند نرخاندىن. ب ئاواكى گەلەكى خوهش و ب جى و وار دىتنا خوه دەرەقا ويدا دىيار كريي ئاكاديمىك ب..م. كىدرۇف، يى كو كەش كر، كو حەجيي جندى ل يەكتىيا سۆقۇتىيى گەلەك واراندا جىي يەكەمەن دەستاند ناشا كوردىن وەلەت دا. ئەو بۇو خونەنكارى كورد يى يەكەمەن، بەرەندامى زانىيارىي يى يەكەمەن ناشا كوردان دا، دۆكىتۈر ئانىيارىي بى يەكەمەن، نېمىسىكار،

وهرگه رثان، ئەدەبىيەتزان و فۇلكلۇزانى مەزن - لۇمۇنۇسۇۋەقى گەلى كورد يى ئەينى. كاركىنا حەجيى جندى همبەرى يا ئەنسىتۇوتەكە زانىارىي يا تەمام دىن. ژيانا حەجيى جندى، ب چ ئاوايى ئەو دىيار بۇويە نافا فۇتۇيان و بىرا قەومتىي و نېزىكىاندا ب پاقىزى و ب ھېيداريا خوه يا مەزن مەھتەل و زەندەگىتى دىكە. نافا بىرا كۆلىگايىن خودا حەجيى جندى مايە وەكە خودىيەتلىك تالانت، كەمala بى سىنۇر، وەكە خودانى ئىرۇودىسىما مەزن، وەكە مرۇققى جوامىر، جۆمەرد، ماقاول. ئەم شانە و ب وئى يەكى سەربىلدىن، كو ھەمدەمىي وى بۇونە.

رۆژنەما "گۈلۈس ئارمەنى"
(رۆژنەمېيىدا دەنكى ئارمەنىيابىي، ب زمانى رووسى)، ۲۰۰۸، ۲۰۰۹
وەرگەرا ژ رووسى - وەزىرى ئەشى

كاركى زانىارىيا ئەرمەنىستانى بى ئەمەكدار،
ئاكاپىمىكى ئاكادېمیيا كۆمارا ئەرمەنىستانى يا زانىارىي

نيكۆلاى ھۆفھانىسيان

مەزنى كوردىزانيي

زانىارىي بناشودەنگ، رۆزھلاتزان- كوردىزان، دۆكتىرى زانىنین فىلۆلۇرى، خزمەتكارىي زانىارىيا ئەرمەنىستانى بى ئەمەكدار حەجيى جندى، ۱۰۰ - سالىا كىيىانى سالا ئىسالى يا ۲۰۰۸ تەمام بۇ، ناڭەكى ناسكىرى و ب روومەته د جىهانا ئەرمەنىستانى يا زانىارىيىدا. ئەوى شۆپەكە (خەتكە) كورر ھشتىي د وارى وى شاخى زانىارىي دا، ژبۇنا سازكىن و پىشقاپىزىدا كىيىانى بى ھېشقانىن تەمامىيا ژيانا خوه مەسرەف كر. گۆتنى مە دەرەقەقا كوردىزانىي دايىه، ياكو بۆيى وى تىشىكى ژ زانىارىي ژى زىنەتىر، بلندتىر بۇ.

كوردىزانىن مەرەم و مەخسەدا ژيانا پرۇفەسۇر حەجيى جندى بۇ، ئەو گۆنەك بۇ، د نافا خەلقا كىيىانىدا ژيانا وى ياب مەخسەدان داگرتى بوهورى ياكو قۇناخا دەستپىكىيدا ژبۇنا كارى مووهيم يى خىستنا رۇنایي و خوهندن- پەروەردى بۇ نافا روونشتەقانىن كورد. ئەقى پىتوستىيا دىرۆكى بۇ، بىيى كىيىانى نە

مومکون بو گافا دوو ویرا باقیزەن: يا بجيانينا پشتگري و ئالىكارىي ژبونا ئامادەكىرنا رۇناكىبىرىن كورد و كارۋىيىن كوردىنىي. و ئەو بەرسىياريا پېرۆز ب ئاواكى ب سەركەفتىن ب جى ئانى: جارنا وەك مامۇستى زارۋىكىن كورد، جارنا وەك ئاقتقىرى (خودانى) پەرتۈوكىن زمانى كوردى يېن پەرورىدەكىنى. ب ۋى فىرى ئەو رۆل يا شىكرانىيە يا كوى و پەرتۈوكىن پەرورىدەكىنى يېن ب ئاقتقۇريا وى لەيىتنە د ناڭا كارى راڭرنا نەخوندىتىيىدا ژ ناڭا روونشتەۋاتىن ئەرمەنيستانى يېن كورد دا.

د ناڭا ۋان گۆفەكىندا حەجيي جندى بەرسىياريا رۇنايدايىنى ب جى ئانى. ناڭى حەجيي جندىرا گىرىدابە پېشىھەچۈونا كوردىزىنىي ل ئەرمەنيستانى وەك شاخەكى رۆژھلاتزانىي بى مۇوهىم. ئەيانە، كۆ كوردىزىنىن ل ئەرمەنيستانى ھەرتەم وەك زانىارييە ب روومەت ھاتىيە دىتتى و ب وىتىغا زەمانىن جودا- جودادا مژوول و خەريق بونە مەزنىن ئەرمەنيان: ژ خاچاتور ئابۇقىان دەستتپىكىرى و ب ھۆقۇسىپ بۇرىيلى داوىهاتى، يېن كۆ ئاقتقۇرتىيەكى ناڭنەتەوى بى بى شوبەھە بۇ، پىزىزىتىنى ئاكادىيمىا ئەرمەنيستانى يا زانىاريي يې كەمین بۇو. سەرنىڭەها ميراتا زانىاريي يا كەدكارىن ئەرمەنى يا زەنگىن حەجيي جندى سالىن سەرسالا ٢٠ ئى يېن ٩٠- ئى رۆلەكە تەيېت، ئىستىسنا ب جى ئانى ناڭا پېشقاپىندا كوردىزىنىي و سېبوراندا شاخىن وى يېن سەرەكەدا ل ئەرمەنيستانى. ئىمكەن ژبۇنا ب جيانينا ۋى كارى نەمازە پشتى وى يەكىن ژىرا چى بۇو، گافا نستىتۇوتا رۆژھلاتزانىيىدا بەشا كوردىزىنىي چى بۇو، لى ئىتبارا پۇستا سەرۋىكى وى ئاقىندا كوردىزىنىي يا ئاكادىيمىكىي يا ب بەرسىيارى و دۇوار ڙى ب وى ئانىن.

ھەما ل ۋە د ۋان سالاندا كارەبۇون، حەرەكەتى حەجيي جندى زانىاريي يېن مەزن دىيار بۇون. ئەو ل دوو ھەڤ لسەر ماسا (تەختى) خوەندەۋاتىن كورد دانىن خەزىن زارگۇتنا كوردا، كود ناڭا سەر سالاندا ھاتبۇون ئەفراندى: ھەكىاتىن كوردى، سەرھاتىيەن گەلەرى، مەسىلە و مەتەلۆك، چەند خەباتىن زانىاري يېن ب نىرخ، كۆ پېشىكىشى زارگۇتن، ئەدەبىيەتا كوردى، پىوهندى و كىيدانىن ئەرمەنىي- كوردان يېن ليتىراتورى كربۇون، يېن كۆ زمانىن كوردى، ئەرمەنكى، رووسى ھاتنە وەشاندىنى. ب سايا كاروبىارى، كۆ وى و ھۆگرىن وى يېن ئەينى وارى دا- بەشا كوردىزىنىي يا ئىنىستىتۇوتا ئاكادىيمىا ئەرمەنيستانى يا زانىاريي بۇو

ناڤەندەکە کوردزانیی یا ناسکری.

نفشا رۆژھلاتزانین ئەرمەنی یا یەکەمین، کو ب دەھ سالان ل دوو ھەف ل تەنستا حەجىيى جندى کار كريه، ئەوی بير تنه و ب ھىزاتى دىرىخىنە نە كوب تەنلىكە زانىارى پىپۇر، لىت وسا ژى وەكە مەرقۇنى دلسۇز، خېرخواز و حەلال، پەسندارى دۆستىيا ئەرمەنیا - كوردا ..

حەجىيى جندى ب پىتوندىيەن قويىنقا گۈيدايى بۇو ب رۇناكىبىر، ب نفييىسكار، ب دېرۋەكىزان و كاركۈن ئەرمەنی يېن چڭاڭى را. شەدى وئى يەكىننە ئەو گۇتنىن ب نفييىسىكى يېن کو وانا بۇويەرىن جوددا - جودارا گۈيدايى دەرھەقا وى زانىارى خودانى كەدا مەزندا ب جى ئانىنە ...

ئەو ناس دىكىن و ب ھىزاتى دىرخانىن كورزانىن دەرۋايى سىينورىن ئەرمەنیستانى و يەكىتىيا سۆقۇتىيى يا بەرئ. خودانى ۋان دەستخەتان سالا ۱۹۷۲ ئا ل بەغدايىن وئى جەقىنە ئاكارادىميا كوردىدا ئامادە بۇو د وېدا ب ئاخافتن پېشىدا هات، د كىيىانىدا كەدا حەجىيى جندى يا زانىارىيى گەلەكى بلند ھاتە نرخاندىنى و ئەو وەكە ئەندام - كۆرىيسپۇندىتىنلىكەن وئى ئاكارادىميايى هاتە هلبۈزارتىنلىكەن - پروقۇسىر پر كېيىخوھش بۇو، گاڭا پشتى ۋەگەرئى من دېلۇما ئەندام - كۆرىيسپۇندىتىنلىكەن ئاكارادىميا كوردزانىيى دا دەستىنلىكەن.

حەجىيى جندى میراتەكە زانىارىيى يا دەولەمەند دوو خوھ شەھىتىيە، شەھەتى و ئىزباتا كىزانى ئەو بىبلىوگراپىا خېباتىن وى يېن زانىارىيى يېن وەشاندى دەدە. ئەوانا ب پرجۇورەبۇونا باھتا و د ناڭا خودا وەرگرتنا پرۇبلېيمىيا يا ب ئاوايىن بەرفەھ مە شاش و مەتەل دەن، يېن کو دەرھەقا بالكشاندىن ئاڭتۇر يېن مەزندادا شەھەتىيى دەن.

دەرۋايى شوبەھىيە، كومىرەتا پروقۇسىر حەجىيى جندى يا زانىارىيى، ياكى دەن ئەنەن خوھدا رادپىچە وەكە ٩٠ لىكۈلىنلىكەن مۇنۇڭرافىك و ب سەدان گۆتارا، لىت ھەر وا بەرھەمەن ئەدەبىيەتا بەدەو ژى، وئى ھەلا زەمانەكى درېز وەكە رىتىشاندار خزمەتا نفшиيەن كوردزانان يېن نووهاتى بکن.

رۆزىنەما "ئازگى" ، ۲۰۰۳، ۲۰۰۸
رۆزىنەما "زاڭرۇس" ، ئادار، ۲۰۰۸
وەرگەرا ژ ئەرمەنكى - وزىيرى ئەشۇر

ئاکاديمىكى ئاکاديميا كۆمارا
ئەرمەنيستانى يازانىارىيى

سارگىس ھارۇوتىيونىان

ئەمە كدارى زارگۇتنا كوردايى مەزن

د ناف كاروبارى حەجييى جندى يى كوردىزانتىپ پەممەك و پرجوورە دا، جىيە ھەرى گرینگ و بەربەقەف ئەو خزنا ميراتا زارگۇتنزانتىپ زەنگىن دىگەرە، كىيىزەن وى ژ دەسىپىيەكى سالىن ۱۹۳۰ دا، دەما گاۋىتىن خوهىيە زانىارىيىيە ئەولۇن، جىغانىيە، بەرەف كرييە و وەشەندىيە.

زېقەمەدنىيەتا ھەر كەلى يا روحى زاربىتىي خويى قىيمەتكى مەزنە. ئەو د ناف خوددا تۆمار دىكە، دىجىينە دىرۋىكا وى كەلى يا ھەزاراسالا، كۈولتۈورا وى يا روحى و مادى، دەرباسىكىن و پاراستتا ئەيد- عەرفات، ئەدەت، دەب، رابۇون- روونشىتەندىنان، فكراىندىنا وىھ لېرىيکى و ئەفسەنەتى، ھەباندىن و باواريا ئۆلى، مەرىم، ب گلىكى تەمامىيا خەم و خىاللى كەل ئە پرجوورە.

ب ۋى فكىرى زارگۇتنا كوردا ب رەنگ- ئاوازىن خوهىيە دەولەمەند: بەيت- سەرھاتى و دەستانتىن دىرۋىكى، كلامىن لېرىيکى، ڈانرا خزنا مەسىلە و مەتەلىۋىكا، پىرۇزكىرنا و دەرباسىكىن مىراسىمەن ئۆلى و جىڭاڭى د ناف ميراتا چاندا گەلەن رۇزىھالاتىدا جىيە ھەرى ب حورمەت دىگەرە و زېقەلىكۈلىنىكىرنا دىرۋىكا بوھورى و نۇو وەك چەقكانىا ھەرە پېشىنە.

ئەقىدا دەھەدەھى سەدىسال نىقە، كوميراتا كەلى كورد يا ھەرە گرانبەها: خزنا زارگۇتنا وان مەركەزا گوھداريا زانىار و پېشەكزانىن كەلىن رۇزىھلات و رۇزاخايى باشقەدا دەمىنە، رەھۋەن بىرەن ئەرمەنى ژى هەمبەر زارگۇتنا كوردايى دەولەمەند بى خەم و بى ھەواس نەمانە. ژ ئابۇقىيانى مەزن گىرتى، و ھى بىرى وى (گلى دەرەقەقا بەرەقۇكا دەستنۇقىسارا زارگۇتنا مۇقۇسىس تاتىقاسى ياسادسالا XVIII دا نە) ھەتا كۆمیتاس و پەيھاتىيەن دن، كوبەرەفكىرن، لېكۈلىنىكىن و قىيمەتكىرنا ھەيكلەن زارگۇتن و دەنكىيىشىا كەلى كوردىڭا مۇزول بۇونە.

هاجیئن جندی سالا ۱۹۳۰ دچه گوندی قوندەسازی، نەحیا حەجیخەلیلا بەری دەرسى زمانى کوردى دده، پېرا ژى دەست پى دکە ژ بنەلیئى کوردە جى گەلەك نموونىن زارگۇتنا گەلیرى يىن گرانبها دنىيىسى. ئەف گافىين وىھ ئەولن، يىن نقىسارا زارگۇتنى، ژبۇپىشىرۇزى زىرا دىن وەك قەدەر و بىيار ژبۇرىا وىھ زانىارىي. رى، كو ئەوقاس ب خىر و بىتر، ب بەرەكت دەركەت چاوا ژبۇرى وى و سا ژى ژبۇپىشقاچووينا کوردىزانيا سۆقىتى.

پايىزا سالا ۱۹۳۱، سالەك ژ پەمى وى كارى كو حەجىئن جندى دەست پى كريبوو ل زانىنگەها دىرۋىكا كۈولتۈورا يى ئەرمەنسەستانى، ب سەرۆكتىيا ئەرمەنيزان و رۆژھلاتزانى ناڭدار، پروفيسيۆر ئاساتۇر خاچاتریان كۆمە سەفرەربىریا يەكى يَا بەرەشكەن زارگۇتنا کوردى تى دەمەززەناند تەھى گەلەك، (رىداكتورى رۆژنەما رىا تەزە جەردۇيى گىنچى - ئارمیناك گيانچىسيان، كۆمپوزىتۇر كارق زاكارىان) و سا ژى ناشا وى كۆمیدا بۇو حەجىئن جندى. ئەشا، د ناشا دىرۋىكتىدا سەفرەربىریا كوردىزانيا يەكى بۇو، كىيىانى مەھەكى زىنەتەر ل ناف تەمامىيا گوندىن نەحىيەن ئاپەرانى، تەلينى، ئىجمىيازىنى و ئاشتاراكتى يىن ب بەلەيىن كوردىن ئىزدى گەريان و حەسافەكى مەزن دەستان، بەيت - سەرەتاتى، كلام و سترانىن گەلیرى ژ زارى گوندىان نقىسىن. ژ ئالىيى حەجىئن جندىغا نقىسارا نموونىن زارگۇتنا كوردايە گەلیرى، سالىن بېرا ژى هاتە بەرەدامكىن. ۋى جارى كۆمەن سەفرەربىریا بەرەشكەن زارگۇتنى كو ديسا ژ ئالىيى وى زانىنگەھى (سالىن ۱۹۳۲ و ۱۹۳۳) هاتن دەمەززەناند، ئىدا سەرۆكتاتى ل وان دكى زانىارى فۇلكلۇر و رۆژھلاتزانىيى ب ناڤودەنگ ك. مىلائىك - ئۆھانجانىان. تەھى وان كۆمەن سەفرەربىرى دبۈن زانىارى ئارام خانالاتيان، زانى زمانى كوردى، زارگۇتنى زانى ناڭدار شاهىن كۈۋىيکىان.. كۆمە سەفرەربەر ل گوندىن نەحىيەن ئاشتاراكتى و تالىنى، ژ ناف ئەرمەنسەن ئىن ژ رۆژاڭا ئەرمەنسەستانى مەهاجر گەريان و ژ زارى زاربىشان گەلەك نموونىن زارگۇتنا ئەرمەنسەن و كوردا بەرەف كرن.

ئاوا، ژ وان سالا دەستپېكىرى، حەجىئن جندى ئى گىيىج، ب سەرەكتارى و ئالىكاريا پېشەكزان و زانىارىن ناڭدار ئى ئەرمەنسى، د ناف كارى بەرەشكەن زارگۇتنىدا قال دبه و دبه فۇلكلۇر زانەكى كوردىزانيايى ب ناڤودەنگ. كارى

بەرەنگىرنا زارگۇتنى تو جارا تەركا وى نەدا، بەرۇڭاچىزى، د ناشا دۆر ٦٠ سالى ئىيانا خوھىيە پاشى دا، كارىز لېكۈلینا فۇلكلۇزانيا كوردىرا تەقاي، ئەو تم كارىز بەرەنگىرنا زارگۇتنىغا مژۇول دىبە، زىدەتىرى ٥٠٠ بەلگىيىچاپى (مامۇول) ڇانرىن زارگۇتنى جودە-جودەيە گرانبها دەجىنە.

مژۇولبۇونا بەرەنگىرنا زارگۇتنى ۋېچەجىيى جندى تەك مەرەم و خوهەستنا ھەزكىرنى نە بۇو.

كەفەن خوھىيە زانىيارىيىئەولن ب بەرەنگىرنا كارىز زارگۇتنىيى "رەش ۋا" دەست پى كىن و كۈرۈبۇونا د ناف چاندا گەللى خويى زار يأ ئاقارفرەھ و پرقەت، وسان ژى ژىپا گەلەكى كېرەتاتى بۇو خوهەندىن وىئەسپېرانتورى، ب سەرەزەنەتىپ، چەپقەن، ئاساتۇر خاچاتريان، گوھداريا وى ھاتە كىشاندىن سەر كارىز لېكۈلین، نافەرەنگىر و سىستېمكىرنا ميراتا خىندا گەللى وى يازاركى.

ئەو نموونىن زارگۇتنىيە پەرەساب، كۈز ئالىيى وى و ھەفابەندىن وىشادىن، پاشى ژ وپرا دىن ئەو بەلگىيىن ھېيملى، سەر بىنگەھا كېزانا، ژ پەي ھەۋى دىيار دىن بەرەنگىر وى يېن نموونەن زاربېرىيىيە پېزىنر و لېكۈلېتىن زانىيارىيىيە گرانبها.

كاروبارى حەجىيى جندى يېن پرسالە و قازانجا وىھ زانىيارىيىيە مەزن، ب كىشكى قان چار پرسالا تىن تۇماركىن:

- ١- بەرەنگىر، سىستېمكىر و وەشاندىن ھېكەلەن نموونىن چاندا كوردان يازار.
- ٢- بىنگەھېن (ۋەرگىنالىن) تەكستان يېن ھېكەلەن زاربېرىيە كوردا (ڇانەن جودا) ب زانىاري تۇماركىن، سازكىن و لېكۈلېنکىن.
- ٣- نموونىن زارگۇتنى كوردا يە بىزاردە ب زمانى ئەرمەنى و رووسى وەرگەراندىن، ۋەچىيەنگىر و وەشاندىن.

٤- پىوهندى و ھەڭىرىدىانىن ناھىيە را زارگۇتنى گەلەن كورد و ئەرمەنى دا لېكۈلېنکىن.

ھەرد نوخىتىن پېشىن، ژ كەفەن وىھ زانىيارىيىئەولن، ئانكۆ ژ نېقى سالىن ١٩٣٠ تىن مىاسەرەكىن. سالا ١٩٣٦ ح. جندى دكەل ھۆكىرى خوه ئەمېنې عەفدا، فۇلكلۇرا كورمانجا (ژ ٦٥٠ روپىلەن وى بەرەنگىر ٥٧٠ روپەل ح. جندى

نثیسینه، ف. ه.) بەرەقۆکا مەردانەیە پرژانر دوهشینە، کیزان ب حەقى، هەتا نەا
زى وەك ئىنسەكلۇپىدىا زارگۇتنە كوردايە ھەرە باش تى عەجباندن. ديسا ۱۹۳۶،
ھەڭكاريا مۇوزىكىزان كارق راكاريان بەرەقۆکا "كالمى جمەتا كورمانجا" ب
نۇتانقىسالا دوهشىنە، كیزان وەك بەرەقۆكە كە بەرەمەن ستران- مۇوزىكايىيە
زارگۇتنى د نافا جوورى خودا يَا يەكەمەن.

پاشى، سالىن ۱۹۵۷ و ۱۹۸۸ حەجيى جندى دو بەرەقۆكى زارگۇتنىيە دنى زى
دوھشىنە: "فۇلكلۇرا كورمانجىي" و "باھار". ھەردو زى لىسر نموونىن چاخانىيە نوو
ھاتنە چاپكرن.

سالىن خوه يېن خوندنا ئاسپىرانتۇرايى حەجيى جندى دەست ب لىيگەرىن،
ھەكۈلىنكىن، قىيمەتكىندا ھېكەلەكى زاربىزىا كوردى، دەستانى مېرخوھسىيى "كەر و
كولكى" سلىمانى سىيليقى، ئىپۋسا جمەتا كوردا، لىيگەرىن و تىكىست دكە، ب وى
تىزى خوه يَا دۆكتۈرىتى ئەولەم خويى دكە و پاشى زى، سالا ۱۹۴۱ ب كتىبەكە
باشقە دوهشىنە.

ب ئى ليكۈلىنى، د نافا مەدا، بىراستى، دەست ب زانىارى ليكۈلىنكىندا
دەستانىن كوردىيە ميرانىي- عەگىتىي دبە. ليكۈلىنكىن و وەشاندىن نموونىن بژارە
يېن زارگۇتنە كوردى پاشىرۇڭى ژېق زارگۇتنىزانيا حەجيى جندى دبن پرسىن
سەرەكە و بىنگەھىن. سالىن ۱۹۵۰ ئەو ب پەرتۈوكىن جودا، زمانى ئەرمەنى، ب
پېشگۇتن و نثىسارناسىا، بەيت- سەرەتاتىن "مەمى و زىنلى" و شاخىن ئىپۋس-
دەستانا كوردىيە "كۆرۈخلى" دوهشىنە. ب وى جوورەي، سالا ۱۹۶۲ ل مۆسکفايى،
ب زمانى رووسى، خەباتا خوه يَا "بەيت- سەرەتاتىي كوردايە ئېپىكىي" دوهشىنە.
1977، ل يېرىيقاتى، ب زمانى كوردى پەرتۈوكا شاخىن ئىپۋسا كوردى يَا
"رۆستەمى زال" چاپ دكە (لى ۱۹ شاخىن نوو يَا رۆستەمى زال دوهوکىدا، ل
چاپخانا ھاوار سالا ۲۰۰۶ ھاتىيە وەشاندىن. ف. ه.). بەرى وى، سالا ۱۹۷۵
ليكۈلىنا وېھ گرانبها دەرەققا پرسا دۆر ئىپۋسا "رۆستەمى زال" دا چاپ بۇوبۇو.
گەرەكى بى كۆتن، كە حەجيى جندى ژېق وەشەندىنى دو ئورجىنالىن تىكىستان
يېن دەستانىن زاربىزىا كوردى حازر كريي، يَا ئەولن ب تىما ئىنجىلى: "ئۇوسقى
نەقىا" و "ئۇوسق و زەلەخە". (نافەرۇكىا وان و ئەفسەنەيَا كو ئىنجىلىدا تى بىرانىن
پ نىزىكىن.. ئە. ب.). يَا دودان شاخىن كوردى و ئەرمەنى يېن دەستان- ئىپۋسا

کوردايە "دم-دم" ب لیکولینه کە زانیارییە به رفره.

د ناف زارگۆتنا کوردى دا، وارى دن کو حەجىي جندى ئەمەكتى مەزن لى دايە، ئەو چىرۆكى (حکيات) گەليرىنە.

ب ئەدەبى فەچىتكىن و ناساندىن چىرۆكىتىن (حکيات) کوردان، ب ئەرمەنى، رووسى و کوردى وەشەندىن وانقا ئەو هى دەسپىتكا سالىن ۱۹۴۰ مژۇول بۇويە.

دەما داوايا سالىن ۱۹۵۰، ب زانەستى دەست ب وەشەنا رىزەجلدىن چىرۆكى ئەرمەنیا بۇو، حەجىي جىندى ئى ب وى جوورەيى ب زانیارى دەست ب تۆماركىن، حازركىن چىرۆكىتىن کوردى كر، چى ب سەرگەتى نافبەرا سالىن ۱۹۶۰-۱۹۷۰ ئانى سېرى، پىنج جلدىن چىرۆكىتىن کوردا دانى سەرتەختى خۇندەقانان، كىزان بۇويَا يەكە نەديتى بۇو د نافا کوردىزىيەدا.

ديسا بن حوكومى زارگۆتنناسىيا ئەرمەنیا يە دۆستانىيە دا، ژ سالىن ۱۹۶۰ ئى گرتى ئەو دەست ب بەرەڭىن و ژبۇ وەشاندىن حازركىن دو جلدى مەرداň يېن ژانرەكە زارگۆتنا کوردايە هەزكىرى مەسىلە-مەتلۇك دەكە. وردا دەقەدەقى ۳۰ ھەزار تىكىستىن مەسىلە و مەتلۇك تۆمار دەكە.. جىدا ئەولۇن هاتىه وەشاندىن (۱۹۸۵)، لى يَا دن نەۋەشاندى دەمینە. گەرەكتى بى گۆتن د ۋى واريدا ئى وى لوما خۇھىيە مەزن كرييە د ناف زارگۆتنزانيا کوردى.

ب داوى، ژ گوھداريا وى دەر نەمانە خىزنا ستران و مووزىكا کوردايە كەليرى. مە ئىدا ژۆرى ئى دىت، کو وى، ھەلا ۱۹۳۶ تەف كارق زاكاريائان وەشاند بۇو پرتوکا كلامىن کوردىيە ئەولۇن. بەرھەمەن كىيىزلىنى ھەردا تەف بەرەق كىربون. ھەواسكاتىيا وى بەرب كلامىن کوردايە لىرىكىي پاشى ئى بەرەۋام دەكە و ب بەرھەمەن نۇو تى دەاربۇون.

د سالى ۱۹۷۰، ئەو حازز دەكە و دوھشىنى دو بەرەقۇكىتىن سترانىن کوردىيە گرانبەها: "كلامىد جەمەتا کوردايە لىرىكىي" (۱۹۷۲) و "كلامىد جەمەتا کوردا" (۱۹۷۵).

لى ھەتا وى چاخى، دەما سالىن حەربا وەتانييىي مەزن، وەختى ب دەولەتى ژ ئەفرانداران ئەفراندىن گەليرىيە ب تىيما و روحىين وەلاتەزىيىي نۇو دەماتە خوهىستن، حەجىي جندى تەف سامسسۇن گاسپاريانى سازبەندىزان دو بەرەقۇكاكا

حازر دکه و دوهشینه: "وەتان؟" (١٩٤٢) و "ئەولەدیت وەتەن" (١٩٤٣). د واندا کلامین گەلیریه میرخاسیي و لیریکیيیه نوو، يىن دەما سۆقیتیيە ھاتبۇن بجىكىن.

وئى سالا ١٩٤٢، ديسا گرىدایي ژ خۆكمى خودستەكىن دەمیرا حەجيي جىنى لىكۆلىنا خوھى / مۆتىقىن مېرخوسىيى و وەتانھەزىيى د ناف زارگۇتنە كوردادا كۆفارا تىخىكاگىر (ھەز. ٥) ياخىندا دوهشىنە.

ئاوا، ئەم دېين، كو ھەم زارگۇتنە كوردايە قەدىمى و ھەم ياخىن، ب ھەر جۇوريڭ خوھى يىن بىنگەھىنچا (دەستان، بەيت-سەرھاتى، حكىيات (چىرۆك)، مەسىلە، مەتەلۆك، گۆتنۆك) تم مەيداننا گوھداپىرا حەجيي. جىنيدا بۇونە و ھىۋاپىي لىكۆلىنин زانىاريي و وەشەننەن گرانبە بۇونە.

لى د ناف كاروبارىن خوھى زانىارييدا ح. جىنى تەك د گۇۋەكە كامەتىيىدا نەمايى.. وەك بەنلىكى ژئەرمەنسىستانى (قەزا قەرسىيدا ژ دايىك بۇوييە)، وى ژى قەدەرا بىرادەرەن خوھى ئەرمەنلى پارە ۋەتكەر (چىھەلپۇن، مەھاجرى، ئەرمەنسىستان سۆقىتى، ئەمرى سىيويتىيا دژوھر ل گومورىيى)، خوھندىن ئەرمەنلى ستاندىيە و زمانىي و بىيى دايىكىي دودا ئەرمەنلى بۇوييە. خوھندىن، پەروھەرە، قالبۇن و كامەل بۇونا خوھ ياخىرى ل ئوجاخىن ئەرمەنلى زانىيىدا ھلادىيە، ب خەم-خىال، دژوھەرەن ئەرمەنلى زىيابىيە، وسانە ئەرمەنلى و ئەرمەنلىپۇن ژ پەي كورد و كوردىتىيىرا ژىرا بۇوييەمەيزا دايىكا دودا، ئامن، دلۇقان، ب ھەزكىرن، ژېھر وئى ژى تىشتى ئەجيقماينى نىنە، كو وى گەلەك ژ خەبات و لىكۆلىنин خوھى زارگۇتنى ب ئەرمەنلى ئەقىسىنە و نموونىن زارگۇتنىيە بەرھەكىرى ژى وەركەراندىيە ئەرمەنلى و دەشەندىيە.

ئەق يەك گرىدایي نە كوتەنلى ژ خوھندىن وې ئەرمەنلى، يان ژى منەداريا وى بەرب گەللى ئەرمەنلى لى تى ژ سېيىشىيەكە كە زارگۇتنە كوردايە ھەواسكار. گلى ئەوه، كو گەلەك زاربىيىن دەستان و نموونىن لىريكى، يىن زارگۇتنە كوردان، وسان ژى هنەك بەرھەكارى وئى زارگۇتنى ئەرمەنلى بۇونە، خازما ئەرمەنلى ژ ئەرمەنسىستان رۆزاخا.

زاربىيىن ئەرمەنلى نموونىن زارگۇتنە كوردى يان ب ئەرمەنلى، يان ب كوردى گۇتنە (شىرقە كرنە)، لى جارنا ژى ب دوو زمانان: دەستانىن ل ناڭدا جىيى ھەم

شروعه و هم زی ب ستران هنه، جیئ ستران ب کوردى، لى شروعه کرن ب ئەرمەنکى گۆتنە. ب قى جورهېي شاخىن نموونىن زارگۇتىنە وسا پىشدا هاتنە كوب هەردو زمانا زى تىن گۆتن، يانى زى هەردو زمان تەقلەف. ئەف يەك تى خانىكەن چاوا جەم زارنىقىساريئن ئەرمەنلىق بەرى، كو زارگۇتنە كوردى نفيسيتە (س. ھايىكۈنى و يىتىن دن) وسا زى جەم حەجيي جندى، خازما وان نموونان دا، كو وى ز زارى مهاجرتىن ئەرمەنلىق يىتىن ز ئەرمەنستان رۇزاقا نفيسيتە. وسانە ئەو دەستان، بەيت-سەرەتاتىن زارگۇتنە كوردان، كو حەجيي جندى ب ئەرمەنکى وەشەندىه، نابە تەك وەك وەركەر بىنە حەسىب، ژبۇزەنەك پەرچىن وان نموونان، ب حەقى، چاوا ھەبۈونە وسا زى زانىار كرييە نافا وەركەرا خوهىي ئەرمەنلىق. دەرەقا چەند خەباتىن حەجيي جندى يى زارگۇتنى دا، كوب ئەرمەنکى هاتنە چاپكەن (/مەمىز زىنلىق، / شاخىد دەستانا كوردىيە كۆرۈخلىق و هەتى)، ژورى ئىدا بەس هاتە كرن. ئەم وسا زى سەردا زىدەكەن، كو خىنجىي وان بەرھەمان، وى هنەك بەرەقۇكىن زارگۇتنە كوردايە دن زى ب زمانى ئەرمەنلىق وەشەندىه. ز وانا ھىزىايى بىرائىنلىق نە: بەرەقۇكە / فۇلاكۇرا كوردى "يا پىرزاڭ، سالا ۱۹۴۷ / دەستانىن كوردايە گەلەرى" سالا ۱۹۶۰، سى بەرەقۇكىن جودا يىن / حكىياتىن جەمەتا كوردا (۱۹۵۲، ۱۹۷۳) گاشك زى ب وەركەر، پىشخەبر و نفيسارتىنلىق وى. بەرەقۇكە كە حكىياتا زى سالا ۱۹۸۵ ب زمانى رووسى وەشەندىه. ب ۋان حەجيي جندى خزمەتكە كە مەزن دايە ز ئالىكىيە مەدەنلىق تە كوردى، ژبۇز پرۇپاگاندا كرنا بەرەمەنلىق وىيە گرانبەها، ز ئالىيى دنقا زى زانىن ئەرمەنلىق، پچەك زى يى رووس و گۇۋەكا خۇندەۋانىيە فە، كو كوردى نزانن چاندا كوردىيە روھىرا كرييە ناس.

ب دەوي، بىر - باوارى و خىاليتىن خوه دەرەقا دەستانىا گەللى ئەرمەنلىق و كورد، پەقىرىدىانلىن وانه زارگۇتنى و نەيراندىن شەخسىيە ب سالا د لىيگەرینا خوهىي / دىاربۈونا دەستانىا كوردا و ئەرمەنلىق د نافا زارگۇتنى دا، كوب زمانى ئەرمەنلىق سالا ۱۹۶۵ چاپ، بۈويە تۆمار كريي. قى خەباتا ھەواسكار دا، لىسر بنگەها مىتتۆدۈلۈكىيا دىرۆكى و چاندىيە راست ئەف پرس هاتنە كەرتۇوگۇزەكەن (ئەنەنەكەن):

ニشاندايانا حالى ژيان و شەركاريا گەللى كورد و ئەرمەنلىق د نافا زارگۇتنى دا،

خسوسیین زارگوتنا ئەرمەنیا و کوردا یه تۆمەری، ئالیق وانه وکه هەف، ج ژ
هەف ھلدانه، نموونین کول ناف ھەردوو گەلادا بەلابونه و كەتنا ناشا زاربىزىا
ھەردويدا ژى، بەرهەمەن دوزمانى و زاربىز، بەرەتكىن، قەمەتكىن زارگوتنا کوردى
ژ ئالىق بەرەتكارىين زارگوتنا، ئەدەب و رەوشەنبىرىين ئەرمەنی ۋا، قەچىكىنا
نمواونىن زارگوتنا کوردى د ناشا ئەدەبىتە ئەرمەنیا دا. خىنجى گرينىڭىا ۋى
لىگەرىنى خىنجى وارى زانىارىيى، دا وسا ژى بالكىش ژ ئالىق خويى بازارقانىي،
ئىسانەتىيىدا. ئەمەن شىكىداريا روحى يامەكدارى کورد ئى مەزن ھمبەر دۆستانىا
گەلەن کورد و ئەرمىن يابىقەلپ و وەكەھەقبۇونا ھەنەك دەرەجىن چاندا وانه
ئىتنىكىيە كور.

ب ۋى مناسەبەتى، د جى دانە كۆئەم شەشخانا (شەشخەتە) ھەلبەستقانى
ئەرمەنیا يىامەن: ھۆفەنانىس شىراز - ژى - بىر بىن، كىزان ھى سالا ۱۹۵۸
دیارى حەجييى جندى كريي:

روحى خالسە حەجييى جندى،

پرا زېرىنە ناف مە و وانا،

کورد ئابۇقىيانە حەجييى جندى،

نورا نەمرە، زېندىيى زەمانا.

تۆمەركىن و قەمەتكىن شوخولكاريا حەجييى جندى يامەنەتىشانىيە (بىوهستانە)
٦٠ سالى د وارى زارگوتزاپىيى دا، ب حەقى گەرەكتى بى دەستتىشانكىن، كۆز
حەجييى جندى دەست پى دې، دانينا بىنگەما بەرەتكىن، ب زانىارى سىستېمكىن،
لىكۈلىكىن و وەشاندىن زارگوتنا کوردا یە دەستتىشەخسىيەت و ئەمەكىن وى يى
گەورە، ژېق كوردا زانىيى رق بۇويە دەستانىنەكە كلاسيك و دەست ب مەكتەبەكە
زارگوتزاپىيە مەنەنەيىيە نۇو كريي، شەھرىيى كىزانىرا نەشى زارگوتزاپىيەن كورد
دەشىن ل پەتىت، مەرەم و چارەسەركىن پرسىگىكىن نۇو.

كۆفارا "پاتما باناسىر اكان ھاندىس" يامەنەتىشانىيە زانىارىيى (كۆفارا دېرۆك - فىيلۆزى، ب زمانى ئەرمەنکى)، ھز. ، ٢٠٠٨ ،

وەرگەرا ژ ئەرمەنکى - عەسکەرلى بۆيىك

مەزنى خودانى كەدا مەزن

ھەر جارەكتى، كاۋا ئەز ژ نۇوققا پىنۇوسى دىگرم دەستى خوه و دخوهزم كۆتارتەكتى سەر ژيان و كاروبارى وى مەزنى مە حەجيي جندى ب جى بىنم ترس و خۆفەك ل من دىگەر. سەبېتى وى يەكتى بىنگەھين ئەۋە، راستىر فەماندنا وى يەكتىيە، كونە مۇومكۈونە مەرەپ د كۆتارتەكە رۆژنامى، يانلى ئىرى كۆفارى دا، ھەر چقاسى ئىۋە بەرفەد بە، تەمامىيا كاروبارى وى راخە بەر چەقان و ب سەردا ئىۋە ب ھېزاتى بىنخىينە. لىچ ئىرى بە، ئەزىز ھەول بدم خوه، كوشى كۆتارتارا خوهدا، چقاسى ئەۋە تاشتى بىووينى بە، ب كورتايى و ب ھەۋدا و ب خەتىئىن گشتى كاروبارى وى رۆنالكىبىرى كەلى مەبىي خودانى كەدا مەزن راخىم بەر چاۋىن خوهندەۋانىن ئېرۇنى بىرى وى زانىيارى، يىرى كوسەد سالا بەردى د مالا گۈندىكى نەخوهندى و رىنچبەر دا، ل گۈندەكى ژ دىنیاچى قوتىبووچى هاتە دنە، لىچ كاۋا گەيشىت و دەستى وى قەلەمىنى گرت جەھان نە كوب تەننى ب خوه و وى مالباتى حەساند، لىچ ب سەردا ئىۋە ب چاندا گەللى خوه يا روھى و ب تەبىەتى ب زارگۇتنا كوردى.

زارگۇتنەرەڭ و زارگۇتنىزان، زانىاچى ئەدەبىيەتا نۇسىكى، پروسايس و شايىر، دراماتورگ، رۆژنامەقان، وەرگەرقان، پېداڭۆر (مامۆستا)، ب سەردا ئىۋە كاركىيە جەڭلىكى. ئاوا ناھىين وان وارىئىن كوردىزانىي، ئەدەبىيەتا كوردى يا ب زار و نۇسىكى و ب گشتى- چاندا كوردى يېن نە تەمام، كوشىم دكارن ب ھېزاتى بدن سەر خزمەتكارەكى چاندا كوردى يىرى ب ناھۇدەنگ، يىرى مەزن ل ئەرمەنیستانى و يەكتىيا سۆقۇتىيە يى بەردى حەجيي جندى.

حەجيي جندى جەوارى ۱۸-ئى ئادارا سالا ۱۹۰۸ ل گۈندى قەزا قەرسى يى ناھىچا دىگۈرە - ئەمەنچايرى ژ دايىكا خوه بىووچى.

داوپا شەرئى جىهانى يىرى يەكتەمین (سالا ۱۹۱۸)، كاۋا ئارتىشىن ترکىيەتىيەتىيەنىڭ تىين سەر ھەرىپما قەرسى، كوبەريا ھنگى ناھى سىنۇرى ئىمپېراتورىيا رووسىيائىدا بۇو و ب پېترا ئىرى سەر كۆمارا ئەرمەنیستانى، كوباهارا سالا ۱۹۱۸ سەر ئەردى ئەرمەنیستانانى ئېرۇپىن و ھەرىپما قەرسى ب پېترا وەك دەولەتەكە

سەربخوھ چى بوبۇو، كوردىن ئىزدى يەن ١٦ گوندىن ناھىچا دىكۆرئى جىھەل دىن ژېھەرسا ب جىهاتنا زقد و زولما رۇما رەش و وى رەوشىا گراندا حەجيي تفال دى و باقى خوه وندا دكە و بەر وى يەكىنى زى ئەوى دخن سىيويخانىن قىرسى، پشترا گومرىيى، پاشتى دەركەتنى ز سىيويخانى ئەو دە خەندىكارى خەندىخانا بازارى گومرىيى يە پىداگۆزىيى. لى گافا ئەۋى تەمام دكە، د سالىن ١٩٢٩ - ١٩٣٠ دا بىستانان گوندەكى كوردا يى قۇنداخسازىدا (نها رىا تەزە) مامۆستاتىيى دكەپاشى فاكولتىتى (بەشا) فيلۆلۇنى يە زانىنگەها پايتەختى ئەرمەنيستانى - يەرىقانىدا تى قەبۇول كرنى و د سالا ١٩٣٣ دا ئەۋى تەمام دكە. پشترا حەجيي جندى د نىتىيۇوتا دىرۆكا چاندا ماديدا دەست ب كارى ئامادا كرنا تىزا دۆكتورىيى دكە. كافا سالا ١٩٣٧ رىيىما ستالىن يە دىكتاتورىيى ل پە كەسىن وەلىت تى غەزەقى ئەوانا ب مۆتىيەن پۆلىتىكى داھىيىزە حەبسخانان، پشترا نەفى (سەركۈون)، يانى زى گولە دكە - حەجيي جندى ژېھەر ئىزدەن زۇر و زولتى ناقتلە. ئەوى سالا ١٩٣٨ ب رۇناكىبىرىيەن كورد جەردۆزىي گىنچقۇرۇمۇ ئەرمەنىيە میرازىرا داھىيىزەن زىدانان ئىستىخباراتا سۆقىيەتىي يە KGB و ئەو د وردا راست سالەكى تى زىراندى و ئىشكەنجەكرنى.

سووجى وى و جەردۆزىي گىنچقۇرۇمۇ كەنىزلىكىن، كو ئەو ب جەلايت بەرخانرا هاتبۇون كەنداشى، بىي كول سوورىيائى و لىبانانى سەرۆكەتى ل پارتىيا كوردى يە ھۆيىبۇونى دكە. لى سۆقىتى زى زەپ ئەپتەيى عاجز بۇو، بەر كو دەھەسۋاند، كو ئەو دەزمىنەن وى - داشناكىتىن ئەرمەنىيە و ئىمپېریالىستىن ئىنگلىسيرا ھەۋاپارىي دكە. لى كافا حەجيي جندى ل بەر ئىشكەنجىن ھەرە كەن زى ناشكى و نكارن سووجى كاركىردا وى دىرى يەكىتىيا سۆقىيەتىي ئىزبات بکن، ئەوى ئازا دكە.

سالىن ١٩٣٦ - ١٩٥٩ دا حەجيي جندى كارى خوه يى لىكۆلەتتىن زانىارىي ئىنسىتىيۇوتا زەپىن و لىتىراتورىيە (ئەدەبىيەتى) يە ئاكاديمىيە ئەرمەنىيستانى يە زانىارىيە بەرددوام دكە. سالا ١٩٥٩، كافا د ناھىچەكە كەن ئەپتەيى داشناكىتىن بەشا كوردىزانىي وەكە يە سېكتۇررا رۇزھلاتزانىي (پشترا ئەو سېكتۇر بۇ ئىنسىتىيۇوت) ۋەدبە - حەجيي جندى دبە سەرۆكى وى بەشى يى يەكەمین، بنگەھدار، هەتانى

سالا ١٩٦٧. لى د فى بەشىدا وەكە كاركرى زانيارى بى سەرەكە ئەو خەباتا خوه يا لىكۈلەنەرىيى بەردهوام دكە هەتاني داوليا ژيانا خوه يا سالا ١٩٩٠ ل يېرىقانى. ب داخوها وى ئەول گوندەكى ناچا ئاراگاسى يى سىپانى (بەرى-پامپا كوردا) بناخ كرن.

ز رۆزىن دانينا بىنگەها ئەدەبىيەت و چاندا كوردى يىن يەكەمیندا ل ئەرمەنىستانى حەجيى جندى ب هەياجان د وارى پەروەردەكىرنا زمانى كوردى و هەر وا پىشقاپىرنا ئەدەبىيەت و چاندا كوردىدا كار دكە. ئەو سالىن ٢٠ دبە مامۆستاكى خوندنخانا كوردى يا پىداگۆزىي ل يېرىقانى، ئەندەمى كۆلىكى رەداكسىيون يا رۆزئاما كوردى يا رىا تەزه، لى د سالىن ١٩٥٥-١٩٥٧ دا _ جىگىرى بەرپرسىيارى وى رۆزئامى. سالىن ٥٠ ديسا دبە مامۆستاكى بەشا كوردى يا خوندنخانا ئەرمەنى يا پىداگۆزىي. لى د سالىن ٦٠ و ٧٠ دا مامۆستاتىي دكە بەشا كوردا زانىنگەها يېرىقانى يا رۆزھلاتزانىي وەك مامۆستى زمان، ليتىراتوروا و زارگۇتنىدا كوردى.

حەجيى جندى سەر بناخا ترانسکريپسىا ئەلفەبا كىريلى (رووسى) سالا ١٩٤٤ (ئەقا يەكا ب داخوها دەولەتا سۆقىتىي بۇو) ئەلفەباكى كوردى يا نۇو ئامادە كر. حەجيى جندى ب گرانى دەنگ دايە وەك كوردا زانىنگەها يېرىقانى يا رۆزھلاتزانىي وەك ئەدەبىيەتران، نېسىكار.

ھى د سالا ١٩٤٠ دا ئەوى ب تىيما بەيت- سەرھاتيا كوردى يا "كەر و كولكى سلىمانى سلىقى" تىزا خوه يا بەرەندامتىيا (كاندىداتىيا) زانيارىي ب جى ئانى و بۇ بەرەندامى زانىنین فيلۆزىي. ب ھى يەكىن حەجيى جندى بۇ زانيارى كوردى يەكەمین تەمامىيا سۆقىتىي دا وارى كوردا زانىنگەدا. لى سالا ١٩٦٤ ۋېھر كەدا مەزن د نافا كوردا زانىنگەدا بى پاراستنا تىزى ب ئاوايى كۆنكرىت، فەرمى (ئەو يەكەن سۆقىتىستانى دەكمە چى دبۇو) نافە دۆكتورى زانىنین فيلۆزىي و پشترا ژى يى پرۆفيسيئرلى دانىن سەر وى.

حەجيى جندى ب دەھان ئانتۇلۇزىيا، بەرەڭۈكىن ھەموۋ ژانرىن زارگۇتنىدا كوردى ب پىشگۇتنىن خوه يىن لىكۈلەنەرىيى- زانيارىي يىن كور و ب نافەرۆك داگرتى، ب تىكىستۇلۇزىيا فۇلكلۇرىي پاشتى بەرگرتنا ژەر زارى زاربىۋان دانە وەشاندىن

و د نافا واندا ب زمانى برهه مىن زارگوتني يى ئىسلى يى كوردى و ورگرا سەر ئەرمەنكى ئەقىن هانى: "فۆلكلۇرا كورمانجا" (تەقى ئەمینى عەۋدال، ژ ٦٥ روبىيان ٥٧٠ روپىەل حەجيي جندى نېسىنە، سالا ١٩٣٦، "كلامىن كوردى يىن گەلەرى" ، تەقى كۆمىپىزىتىر كارچا زاكاريان" - (س ١٩٣٦)، "ھكىاتىن كوردى يىن گەلەرى" (س ١٩٤٠، - ئى، ب ئەرمەنكى)، "كەر و كولكى سلىمانى سلىقى" ، لىكۆلين و تىكىست (سالا ١٩٤١- ئى، ب كوردى و ئەرمەنكى)، "فۆلكلۇرا كوردى" (س ١٩٤٧، ، ب ئەرمەنكى)، "شاخىن ئىپوسا" "كۆرۈخىلە كوردى" ، لىكۆلين و تىكىست (سالا ١٩٥٣، ب ئەرمەنكى)، "مەمى و زىنى" ، لىكۆلين و تىكىست، (سالا ١٩٥٦، ب ئەرمەنكى)، "فۆلكلۇرا كوردى" (س ١٩٥٧)، "بەيت- سەرهاتىن كوردى" (سالا ١٩٦٢، ب ورگرا سەر روسى يا ب دەستى نېسىكار و زانىارىن جودا- جودا، ب ئاماداكرن و پىشكۆتنە حەجيي جندى، مۆسکۆفا)، "كالمى جمەتا كوردايە لىريكىي" (سالا ١٩٧٥)، "شاخىن ئىپوسا" "رۆستەمى زالى كوردى" ، تەكىست و لىكۆلين، (جلدا ١- ئى سالا ١٩٧٧)، شەش جىلەن "ھكىاتىن جمەتا كوردا" ، پىشكۆتن، نېسىرانناسى و تىكىست (سالىن جودا- جودا)، "ئۆسۈف و زەلخە" ، لىكۆلين و تەكىست (سالا ٢٠٠٣)، "دەمد" ، لىكۆلين و تىكىست (بىرىغان، سالا ٢٠٠٥ و. ھولىر، سالا ٢٠٠٧)، "شاخىن ئىپوسا" "رۆستەمى زالە كوردى" ، (جلدا نوو، يى ٢، دوهەوك، سالا ٢٠٠٦) و هەتد. ل ۋى تانگى پىرسەتە ئەم بدن كەشكەرنى، كەممۇ ورگەرىن ژ كوردى يىن سەر ئەرمەنكى حەجيي جندى ب خوھ ب جى ئانىنە.

بۇويارەكە كەش نافا كوردا زانىارىن سۆقىتىيدا ب گشتى و نافا زارگوتتىدا ب تايىەتى تى ھەسباندىن چاپىونا بەرەقۇكا "مەسەلە و خەبرەكىد جمەتا كوردا" سالا ١٩٨٥، كو حەجيي جندى ئەۋۇر نافا گەل بەرەف كرنە و ب پىشكۆتن و پىناسىن دانە وەشاندىن. ئەو بەرەقۇك ژ بىتىرى ٨٠٠ روبىەلان پىك هاتىه.

زانىارى كوردى وەلاتپارىز ئەو بارخانا زارگوتنا گەللى خوھ ھەمووشك ب دەستا، ب قەلەمى ژېر زارى زاربىزان گرتىيە و سەر كاخەز مۇر كرىيە. وى زەمانىدا كۆلەكتىغا ئىنسىتىتۇوته كە زانىارىي يا تام و تەمام بەلكى نكاربۇويا ئەف كارى مەزن ب جى بانيا.

حەجىيى جىندى لىكۈلەنەكە كۇور و بالكىش سەر بناخا زارگۇتنا كوردى ب جى ئانىھە و ئەو ب سەرنافى "دیاربۇونا دۆستانىيا گەلېن ئەرمەنى و كورد نافا زارگۇتنى دا" ب زمانى ئەرمەنكى سالا ۱۹۶۵ دايە وەشاندى.

وەكە ئەدەبىەتزاڭ حەجىيى جىندى دوكتىپ ب زمانى ئەرمەنكى چاپكىنە: "لىتىراتورا (ئەدەبىەتا) كوردى يَا ئەرمەنيستانا سۆقۇتىتىي" (سالا ۱۹۵۴) و "نېسىن سەر لىتىراتورا كوردى يَا ئەرمەنيستانا سۆقۇتىتىي" (سالا ۱۹۷۰).

كەدا حەجىيى جىندى د وارى ئامادەكىنە كەتكىپ بەرەرەدەكىنە، فيرەكىنیدا ژى يېن زمان و ئەدەبىەتا كوردى گەلەكە، چاوا يېن بۇنا مەرفقىن ب تامانى مەزن و نەخۇندى و ھەر وا ژۇزنا شاگرتىن دېستانان ژى. ئەۋى ئەو كەتكىپ ژ دەسىپىكى سالىن ۳۰ ئامادە كەنە، لى يېن ژۇزنا سەنفىن يەكەمین و سىيەمین - ھەتانى داولىا ژيانا خوه. "ئەلېبا" حەجىيى جىندى ژۇزنا زارقۇكىن كوردا دە جارا و ھەر جارەكى ب وەرگۇھاستىن پىيوىستقا د نافا زەمانى بىتىرى نىف سەرسالىيىدا ھاتىيە وەشاندى.

حەجىيى جىندى دەھسەبە وەك بىنگەھدارەكى ئەدەبىەتا كوردى ل ئەرمەنيستانى و يەكىتىيا سۆقۇتىتىي يَا بەرلى. وەك ئەندامى يەكىتىيا نېسىكارىن ئەرمەنيستانى، وەك ئەندامى سەرۆكەتى، رىفەبرىا وى يەكىتىي ب تەمامى يى پر سالان، ئەۋى ژ سالا ۱۹۳۰ ھەتانى يَا ۱۹۶۶ سەرۆكەتى ل سىكىسيقىن، بەشا نېسىكارىن كوردى كەنە نافا گۇۋەكە وى يەكىتىيدا.

بەرھەمەن ئەجىيى جىندى يېن ئەدەبىەتا بەدەو يېن ب شەكلى ھەلبەستان، دەستانان و نۆقىيلان (چىرۇكان) باوھر بکى د ھەمۇ بەرەقۇك، ئانتۇلۇزىيائىن ۲۰ نېسىكارىن كوردىدا ھاتنە ب جىيەكىنى و وەشاندىنى ژ دەسىپىكى سالىن سەرسالا ۲۰ دا ئەۋى سالا ۱۹۴۷ نۆفەل، كورتەچىرۇكىن خوه ب كەتكىپ كە جودا ب سەرنافى "سبا تەزە" دا وەشاندىنى سەرتاجا بەرھەمەن ئەجىيى جىندى يېن ئەدەبىەتا بەدەو تى ھەسباندىنى رۆمانا وى "ھەوارى" (ئەۋى ژ رۆمانىن ئەدەبىەتا كوردى ئەولنە، كود سالا ۱۹۶۷ دا ل يېرىيغانى ھاتە وەشاندىنى، عەسکەرى بۆيىك).

گەلەك بەرھەمەن ئەجىيى جىندى ھاتنە وەرگەراندىنى سەر زمانىن گەلېن يەكىتىيا

سقیتیی یا بهری و ب تاییه‌تی یین روسی و ئرمەنکی، رومانا وی یا "هواری" ب سرهناقی "باھار هات" ب ورگەرا سەر زمانین روسی و ئرمەنی ل مؤسکۆفایی و پیریغانی هاتیه چاپکرنی. لى ب دھستی رۇنابىر، زانیارى كورد يې ب ناش ئیسماعیل حەسیساف "هواری" هاتیه ورگەراندنی سەر زمانى عەربى و ل شامى هاتیه وەشاندنی.

حهجيي جندى شانق و شانوگكريا كوردى رئى بىير نه دكىر. هى د سالا ١٩٣٢ دا پييسا ويا ب سەرناشقا قوتىيا دوو-دەرمانا "هاتە وەشاندنى، لىنى پېيىسا ب سەرناشقا "مراز" سەر سەھنا تىاترا ئەلەكەزى ياكوردى يادەولەتى هات نىشاندانلىق.

ههجيي جندى بـ "چيڪرنا نموونين زارگوتنا كورديغا ژى كير، مژقول بعووه." بـ "چيڪرنا وي بـ زمانى ئەرمەنكى ئەف كتىب هاتنە چاپ كرنى: "چىروكىن كوردى" (سالا ١٩٤٩)، بـ "سەرهاتىيەن كوردى" (سالا ١٩٦٠)، "كارغەزال" (سالا ١٩٨٢)، "باھار" بـ زمانى كوردى (سالا ١٩٨٨) ...

حه‌جيي جندى د واره وهرگه راندنا به‌رهه ميin ئه‌ده بيه‌تا به‌دهو ز زمانين بياني سه‌ر كوردى كه‌ده كه هيزا كريه. ب وهرگه رين وى پر به‌رهه ميin شاعير و نشيـسـكارـين ئـرمـهـنىـ، بـگـرانـىـ بيـنـ سـهـرـ زـيانـاـ كـورـدانـ، سـهـرـ پـيرـسـونـاـزـ، قـهـهـهـمانـيـنـ كـورـدـ - بـبوـنهـ مـالـ وـ مـلـكـيـ خـوهـنـدـهـقـانـيـنـ كـورـدـ. ئـموـيـ گـهـلـكـ بهـرهـهـ مـيـنـ نـشيـسـكارـينـ جـيهـانـىـ بيـنـ مـهـزـنـ وـ نـاـفـدارـ زـىـ وـهـرـگـهـ رـانـدـنـهـ سـهـرـ كـورـدىـ.

بهرهه مین هجهبي جندی يي کوردزان و نفيسكار بهرهه - بهره دبن مال و ملكى خونده قان، زانيارين کورد دهر قاهي ئرمەنيستانى و يەكىتيا سوچييتيي يا بهره ژى رۆمانا وى يا "ههوارى" ب دەستى وەشانىن "رۆزا نۇو" ب تىپىن لاتىنى سالا 1999 هاته چاپىرنى. مە دخوهست، كوھمۇو بهرهه، لىكۈلىنин زانيار و نفيسكارى مەزن زوتىرين ببۇونا مال و ملكى خونده قانىن کورد لەماما يى كوردىستانى و بهشىن دىاسپورا كوردى ب وەركەرا ژ تىپىن كىريلىك، بهر كو ئەۋى ئە و كەد زېپىنا تەمامىي گەللى خوه دايە سەھەف.

کهدا هجی جندي د واري پیشقاپرنا کوردزاني و ئەدەبىتە كوردىدا ب
ھىزاتى هاتىخ نرخاندن و شىكىراندى. سالا ۱۹۷۴ حوكومەتە ئەرمەنستانى نافى

کارکرئ زانیاریئی بی ئەمەکدار یئى بلند دا سەر وى. ئەو ب روومەتنامە، ب ئوردىن و مىدالين دەولەتىغا ھاتىه پىشىكىشىكرنى - رەواكىنى. لى ناۋىي ھەرى ھېڭىز و تام گۇرى كەدا وى دۆكىتۈر چەركەزى رەش دانىھ سەر وى: "باقى زارگۇتنا كوردى".

زېۋىنا راست، ب تەمامى و ب گشتى نرخاندنا كاروبارى حەجىي جندى وەك رۆناكبيرەكى كوردى بى يەكەمین ل ئەرمەنيستانى و يەكىتىيا سۆقۇيتىنى يَا بەرئ ئەم دكارن وا ژى بېڭىن: ئەوي زېھر كىيمانىا ژمارا كادروقىيەن كوردى دەسىپىكا ھلپەرين، شۆرشا چاندا كوردىدا ل ئەرمەنيستانى نە كوب تەنلى ئەو كاروبار د وارە پەرەردە، ئەدەبىيەت و چاندا كوردىدا ب جى دانىن، د ناشا كىيىاندا ئەو پىپۇر، سېيىسىيالىست بۇو، لى ئەو ھەموو كاروبارىين وان واران ژى يېن كو ھەجىي و بەندە ھەيلكىرنى، چارەسەر كىرنى بۇون. لى بەر كو ئەو رۆناكبيرەكى خودانى كەمال، تالانتا مەزن و ئىرۇودىسيما، ھەرەكەتكى بى سىنۇر بۇو - ناشا زەمانەكى كىندا د ۋان ھەموو واراندا بۇو پىپۇر. و ژېھر قىي يەكىن بۇو، كوشى د دەسىپىكا سالىن ٢٠ رۆژناما رىيا تەزەدا حەجىي جندى ب ناڭ كرۇن وەك مەزمەزكى پشتا جاندا كوردى. ئەقا ژى شۇونا خودا. يا ھەرە بالكتىش و مووهيم ئەۋە، كوشى نرخاندىن ھېز و راستىيا خوھ پر سالان پشتىرا ژى وندا نەكىر، گافا ئارتىشىكە رۆناكبيرىين كورد يا گران ل ئەرمەنيستانى ھەف گرت، چى بۇو.

رۆناكبيرىين وەك حەجىي جندى دەگەمەنە و نە كوب تەنلى ناشا گەلتى كورد دا.

لى نىڭارا حەجىي جندى وى نە تەمام بە، ئەگەر ئەم بجيانىنبا بېرىسىياريا وى وەكە ئالىكار و پشتىگرى مەرۋان و ب تايىەتى يېن كوردى، وەك مىرەكى كوردى بى دلسۇز، ب رەھم، مىيىغاندار و ل داۋىتى وەك مالخوى مالا كوردى، وەك باش- رانەخن بەر چەقان.

مىيىغان ژ مالا حەجىي جندى خالى نەدبوون: بلى قەوم و پىسامىتىن نىزىك، كوب گرانى ژېھر حىرىتەت، كۆفانا دىتنا وى ژ كوندىن دوورى يېرىقانى دەاتن، مەرۋىن عەریب ژى قەستا مالا وى دىكىن، يېن كود ناشا ڇيانىدا دەكتەن تەنكاسىيى، ھەوجى ئالىكارىيى، پشتىگرىي بۇون. و كەسەك ژ وانا بى دل ژ مالا خوھ ۋەرى نەدكى: وەك زلامەكى چارده سالى ددا پىشىيا وان و ب مەسرەفكىندا ناڭ و روومەتا خوھ يَا بلند و مەزن پرسىن ھەمووشكا دەزگەھىن حوكومەتى، دەولەتىدا چارەسەر، ھەل

دکرن. لئى چيقياس كەچ و زلامتىن كورد ب ئالىكاريا وي زانينگەھ و ئىنسىتىتۇوتىن خوهىندىنا بلنددا هاتن قەبۇول كىرنى، ژ كىيىزان چەند كەس پشترا بۇون رۆناكىبىرىن ب ناڤوودەنگ؟ ئىدا ئەز وئى يەكى نابىيىزم، كو بىي ناجىزبۇون، ب دلفرەھى و رووگەشى كەلەك ژ وانا مالا خودا دەھەواندىن _ گافا ئەۋە ب خود ب مالباتا خوهىدا حەفت نەفەر بۇون، لئى ھەر ب تەنلى دو ئۈدىن وى ھەبۇون، ژ وانا يەك ژى پەتنىڭ بۇو.

بلى ئالىكاريا د وارى ئامادەكىرنا كتىبىيەن ويدا ودكە سەراستكرا تىپان (كۆرىكتۇر) ژېقىنا چاپخانا، كو وى زەمانى بەرىدا كارەكى پەگان و ب زەممەت بۇو، خەم و خەرىقا قەبۇولكىن و ۋەرىكىرنا وان ھەموو مېغانان ژى ب گرانى سەر ملى ھۆگرا وى يَا زيانى _ كولفەتا وى زەينەقا ئېققۇ بۇو. ئەۋى سالىن ۲۰ د بەشا كوردى يَا رادىيەدا سېپىكىرىيە كرييە و پاشتى كوتاكىنە خوهىندىخانا كورد لەر چاوا مامۆستا كار كرييە، ب سەردا ژى پىيىنج كەچ ب مىرە خوهىدا تەۋايى مەزن كىن و دانە بەر خوهىندىنى، ژ كىيىزاندا دوبۇ بۇون دۆكۈرەن زانىتىن دۆختەرىي و ھونەرمەندىيى، لئى ھەرسىيەن دنى پىيشەكزان و مامۆستىن ناڭدار. لئى يَا ھەر مۇوهىيم نە كو ب تەنلى ب زار و زمانى خوهىدا، لئى ب روحى خوهىدا ناڭدا دۇر و بەرىن بىيانىاندا نە كو ب تەنلى كورد مان، لئى ب سەردا ژى بۇون كوردىن وەلاتپارىيەز. وان ھەرىپىيىنج كەچان ژى سەریا خودا بىنگەها مالباتىن ئەسلى كوردى دانىن ب مالخويىن مالا خوهى بىن كوردىن ملەت پەروارقا و ب سەردا ژى بىن رۆناكىبىر، زانىارىيەن ب ناڤوودەنگ ۋا.

رۆژنەما "گراكان تىرت"
(رۆژنەمەيا ئەدەبىيەتى، ب زمانى ئەرمەندى)
٢١، ٠٣، ٢٠٠٨

رۆهات ئالاکزم

رۆژه ک ل گوندی حەجىي جندى يەمەنچايرى

يەمەنچايرى كەلەكى نىزىكى زۆزانما مە، نەبىوردى يە. د ناقبەرا مە د گەھەك ھەيە. دەما ئەم د زارۇتى و خۇرتانيا خۇدا ژ زۆزانما مە دچوونە بازارى قەرسى، ئەم پېشىي ژ گوندی حەجىي جندى، يەمەنچايرى رە، پاشى ژ گوندۇ نفييىكار

وەزىرى ئەشى، شەرينكۆيى رە و دو
رە ژ گوندۇ ھەلبەستقان شەكۆيى
حەسەن، شاترۆخلىويى رە دەرباس
دبوون. ئەف ھەرسى گوند بەرى سى
گوندىن كوردىن ئىزدى بۇون، وەك
سى بۇوكىن ب خەمل ل دو ھەف رېز
دبوون. وان سالان مە نزاپىو
كۈردىن ئىزىدى ل ۋان دەران
ھېورىئە، ئەف گوند ژ خۇھ رە كرنە
ھەلين و ستار. مەھىن باھارى و
ھافىنى ئەف دەردىران ب راستى
دبوون بەوشتە كە دەرەوين. گوندىان
ل ۋان زۆزانان سى مەھان د كۈنин
رەش و چادرىن سېپى د ۋانەكە

گەلەك رۆمانتىك دبوھوراندىن، د ناقبەرا ئەرد و ئەزمىن دە دېيان. يەمەنچاير ھەر
وسا ژى گوندۇ ھەفالىن حەجىي جندى، گوندۇ لىكۆلەر ئەمىنى عەفادا (١٩٠٦-
١٩٦٤) و نفييىكار جەردقىي گىنچى (١٩٤٦-١٩١٨) بۇو.

حەجىي جندى پاشتى سالا ١٩١٨ ان جارەكە دن گوندۇ خۇھ يەمەنچاير نەدىت.
ب وى حەسرەتا مەزن، چاۋەكىرى چوو رەھەتى. كەسەكى مايى كوقاسى وي د
بىرانيتىن خۇدا ئەوقاسى ب دلشەوات و ب ئەقىنەكە كۈر قالا گوندۇ خۇھ دكە،
تونە يە. د كەريكى ۋان بىرانيتىن خۇدا وها دېيىھ:

"ل سه‌ر تۇپا دنیا يىچى جىيەنى لايچى جىنهتى ژبۇ من، گوندى من، گوندى
يەمەنچاييرى. ئەز قى گوندى، گوندى زاروتىيا خوه پر حەز دكم.. من زۇۋە
يەمەنچايير نەديتىيە. ئەز گەلەكى مۇكۇريا قى گوندى دكم. ژ من رە بۇويە حەسرەت
و ئەف حەسرەت نايىچى رۆكۈرنى لىسەر كاخز".

بىرانيينىن حەجييى جندى پشتى مىنما وى، د سالا ۲۰۰۳ ان دە هاتن وەشاندن،
چاپەكە نۇود سالا ۲۰۰۷ دە دەركەت." (پەرتۇوكا فريدا حەجييى جەوارى -
حەجييى جندى، ژيان و كار، ۲۰۰۳، ۲۰۰۷).

د ناف روپەلىن قى پەرتۇوكى دە هەر وسا زى گەلەك وينىيەن خوھشىك و
ئورژىنال ئىن حەجييى جندى وەقائىن وي ھەنە. د دەستپېكى ۋان بىرانيينىن دە
بۇويەرىن وەك كۆچبەرى، حەسرەت و مرنى جىيەكى تايىھەتى وەرگەتىيە. پشتى كو
من بىرانيينىن حەجييى جندى خوهند، من خستە هشى خوه و من گۆت كو ئەز ئى
ئىسال ل شونا حەجييى جندى سەدى سەدەرەم گوندى وى بىيىم، قەت نەبە دلى
وى ل دنيا دن شاد بكم.

قى ھافىنى، د رىزا ۱۶، ۰۸. س. ۲۰۰۸ ان دە ئەز و سەرەتكى شارەداريا دەقەرا
بازارجىخى، ئايھان ئەركەن، مە بەرى خوه دا يەمەنچاييرى. ئەم چەند ساھتان
دەركەتنە زۆزانان! جارا پىشىن ئەم د ناف شاتىرۆخلو و شرىنگۈرىي رە دەرباس
بۇون و پاشى ئەم هاتن يەمەنچاييرى. ئەم ل دكانا گوند، ل ور مە ئافەكە سار
قەخوار و د دەربارى گوند دە ھەنەكى ئاكاھدارى ژ وان گوندىيىن كول دكانى
ھەبۇن، وەرگەت. پاشى ئەم دەركەتن سەيرانەك پچووك و د ناف گوند دە ھەنەكى
گەريان. دەمما ئەم دىگەريان ھەرتم حەجييى جندى دەھات بىرا من، ئەف گوندا،
گوندى وى بۇو. ئەز بوبۇوم حەجييەكى دن و ب ئەقىنەكە مەزن من ل مروق،
زارۆك و ژىن يەمەنچاييرى مىزە دىكىر. كەلەجانا من زىنە دبوو و ئەز دچووم بەرى
سەدسالى. تە دىگۆت ئەز بوبۇمه حەجييى جندى. ئەز ل يەمەنچاييرا كو حەجييى
جندى ب ھەسرەتا دىتنا وى مر، دىگەريام. من سلاڭىن خوه تەقى وان بايىن
يەمەنچاييرى دىكىر و ژ حەجييى جندى رە دشاند.

يەكى گوندى گۆت وەرن، ئەز برجا بەلەك نىشانى وە بىن. مە بەرى خودا وى
ئالى، ئەم هاتن ل بەر خانىيەكى كەفن سەكىن. پاشى ئەم فېر بۇون كو ئەف

ئاقاھيا د وان سالان ده ل گوند وەك ئىزدىخانه ھاتىھ بكارانىن. تشتەكى كو تاڭلىي بالا من كشاند، ل ژۇرا پەنجەرىيى لىسەر كەفران رەقەمەتىن ۱۹۰۹ نېھىسىن. قى يەكى نىشان ددا كو ئەف ئاقاھيا د سالا ۱۹۰۹ ان ده چىبۈوپە. وى دەمىتى هەن مالا حەجييى جندى و كوردىن مايى ژ گوند كۆچ نەكربۇن، حەجييى جندى سەدى سەد ل بەر قى ئاقاھىيى رە دەرباس بۇپە. قى ئاقاھىيى گەلەك تشت دهانى بىرا مەرقان. وەك نىشانا ھەبۇنا كوردىن ئىزدى، وسا لسەر پىيا مابۇ.

ئەم ژ برجا بەلەك دوور كەتن، ئەم راستى يەك ژ وان كالىتىن گوند هاتن. ئانگورى ھەقالى من، دايىكا ۋى كالى ژنەكە ئىزدى بۇپە. مەرۆڤ نكارە بېزە كو ئەف كالا ب هاتنا مە رە زىيدە كىفخۇش بېبۇ، وى نزاپۇ ئەم كى نە؟ هەر چەقس مە خودا ناسىن، لى بەلە قى ئاپۆپىي ئەو ترسا ھە لسەر خوه نەافيتىپۇ. ناھى وى حەمزى حوسەينى بۇ. دەما خاترخۇھەستىنى ب زمانەكى نەرم و ب بەشەرەكە خوھش وها ژ مە رجا كر: "باۋۇ! ئەز نەخواشم، سەرئى من نەخن بەلايى!

ماقى وى كالى يەمەنچايرى ب ناھى حەمزى حوسەينى ھەبۇ كو وسا ب بالدارى، ب ترس و ب مەسافە ئىزىكى مە دبۇو. ژبۇ كولسەر ۋان ئەرداڭ گەلەك قەزا و بەلايىن مەزن قەومىبۇن. مەرقىن ۋان دەقەران و گوندان ژ جىه، مەسىكەننى خوه ب دارى زىرى ھاتبۇن دوور خىستن. تام بەرى ۹۰ سالان، د سالا ۱۹۱۸ دە، د سالا رەف و بەزى دە كوردىن ئىزدى كول ۋان گوندان دمان، ب كىتەلەقى دەرۆدەرۆ بۇن، كەتن رېيان. د سالىن قى رەفە- رەفە دە، رەفە مەزن دە ۱۴ گوندىن كول دەرۆردى دېگورى بۇن، ژ جىھىن خوه لەقىيان و د ئورتا رۆزى دە گوندىن خوه ھېشتن و بەرى خوه دانە ئەرمەنىستانى. يەك ژ وان ژى زارۆك حەجييى جندى بۇ. د رى دە، دى و باقى خوه وندا دكە. ستۇوخار، سېرى دەمىنە.

سال دەرباس دىن. حەجييى جندى قى جارى دبە يەك ژ وان ستوونىن چاندا كوردى. فۆلکلۇرناسى ئاقدار حەجييى جندى، زمانزان قانادى كوردى و نېيسىكارى ئاقدار عەرەبى شەمۆ وەك سى چرا و نورىن چاندا كوردىن سۇقىيەتا كەن دەكارن بىن ھەسبىن، ژ سەدان نېيسىكار، ھونەرمەند، لېكولەر و زانايىن مايى رە بۇن نمۇونە و سەمبىل. ئەز ناخوازم ل فر د دەربارى كارىن حەجييى جندى دە زىدە بنقىسىم. لى بەلە ئەز دەكارم ب كورتى وها بېزەم. وى، ب دەھان دەستانىن كوردى،

ب ههزاران چيرۆك، ب دهه ههزاران گوتئين پيشيان و دهفينهكه فولكلورا كوردى ژمه ره هيشت. نه تهنى هيشت، ئەف ماتريال شرۇقەكر، ودرگەراندن زمانين مايى وەك زمانين ئەرمەنى، رووسى و بەرى هەر تشتى ئەو قەيد كرن كو وندا نەبن و بن ميراتىيەكه چاندى ژېپ نفشىن تىن.

لى بەلى هنهك ژن و زارۆكىن ئىزدى ل ئالىي ترکىي مان. چاھىن وان تەرتىم ل ئالىي دن ئى سىنور بون. سىنور كەتبۇو ناقبەرا وان. ترکىيە و ئەرمەنيستان بوبۇون دژمنىن ھەف. د ۋان سالان ده ل ۋى سىنورى مىزەكىن ژى گونەھ بۇو! لەشكەران مروقق دىگرتن، دېرن. سىنورەكى وسا بەدبىن، سار و ترسىباراندى تونە بۇو. ل ئالىي دن ئى سىنور كۆمىنیزم ھېبۇو، هرج و كور ھېبۇون! مە زارۆكان جەسارت نەدەركىن زىيەد ل وى ئالىي رۇبىارى ئەرەز، زىيە مىزە بىكىن. د ۋان سالان ده شەرەكى سار ھېبۇو و ھەر وها ژى ساوا و ترسا ۋى شەرى داگرتىبۇو سەر دەردۈزىن جىھەتىن وەك يەمەنچايىرى. ھىزىن رەسمى مروققىن مە ب راستى ترسانىدۇون.

دەما كو حەجيي جندى ژ ترکىي دەركەفە، خاتىيەكه وى ب ناھى غەزال ب مىرى ل ور دەمەن. لەشكەرين ترک مىرى وى دكۈن، پاشى ب كەسەكى ب ناھى حەسەن يكى جەمالدىنى رە مىر دكە. سال دەرباس دېن، كورى غەزالى، رزا (كورخاتىي حەجيي جندى) ب دەستور دەرباسى ئەرمەنيستانى دە، خوھستىيە خوشك و برايىن دايىكا خوه بېبىنە. پىشى ۋى سەردانى ھەلبەستقانەكى كوردىن سۆقىيەتا كەفن، فيرىكى ئۆوسق ھەلبەستەكى گەلەك ب دلشەوات سەر ۋى حەسرەتى دەنۋىيسە، د ۋى ھەلبەستى دە ئەف خانما كورد ب ناھى غەزال ل ئالىي ترکىي، بەرى خوه ددە ئەرمەنيستانى، ب سىنوربارىزان رە دېپەيە:

غەزالى نوخىرىي دايە دو خوه
هاتىيە خامى دەلى قازىنى
و دەين سىنورقان كريي
دۇورقە كريي ھەوار و گازى:
"ئەز غەزال، ئىزدىا سىپكى
قىزا ئىققۇ، خوشكادەن، خوشكادەن

که‌فانیکا حه‌سنه‌نی جه‌مالدینی
 سینورچی، ئەز بەختى تە مە
 تو يې جابه‌کى ژ من رە بىنى
 حه‌سنه‌ن ساغە؟
 ئووسق ساغە؟
 كدى ساغە؟
 كەلۆل وان دەرا دكى
 پرسا حالى خوهينگا خوه؟"

پشتى كۆچكىدا ئىزدىيان يەك ژ وان رەنگىن مۆزايك و پەنكىنیا قەرسى وندا
 دبە، دچلىمسە، گوندىن ئىزدىيان ۋالا دبن. يەمەنچايير پاشى دبە گوندەكى مسلمان.
 گەلەك ئەشىرىن مایىي ھاتنە كەتەنە قى گوندى. سەيدوقى، عەزىزى، دلخىرانلى،
 بروكان و چەند مالىين جەلالى ئىرۇ لى دەمین. مەزنى يەمەنچاييرى يەكى ب نافى
 ئەممەدى برق بوبىيە، گوندىيان گەلەك بەحسا وى دكىن. ژ ئەشىرا عەزىزى بوبىيە.
 قاسى ٧٠ مال قى گافى ل يەمەنچاييرى ھەنە. دەما ئەم ژ گوند دەركەتن، مە بەرى
 خودا قەرسى، دەنگى وى كەسى دايىك- يىزدى، دەنگى وى كەسى شرين و
 سەمپاتىك، دەنگى هەمزى هوسىيىنى ديسا دهاتە گوھى من: "باۋۇ! ئەز نەخواش
 م، سەرى من نەخن بەلايى!" ۋان گۆتنان، ھەرسا ژى ٩٠ سال بەرى، سالا
 ١٩١٨ دانى بىرا من، سالا سرگۈونكىن و قىركىدا كوردىن ئىزدى، سالا رەقا
 مەزن و سالا باققۇباققۇيى!

وى دەمى حەجىيى جندى ١٠ سالى بۇو. ئىسال چاوا تى زانىن ١٠٠ ساليا
 بوبىنا فۇلكلۇرناس و لىكۆلەردى كورد پرۆف. حەجىيى جندى (١٩٩٠-١٩٠٨) ل
 ھەموو جىهانى تى پېرۇز كىن. ئەز قى نېيسا خوه ب قى مناسىبەتى پېشىكىشى
 ١٠٠ ساليا بوبىنا ھەموه لاتىقى خوه حەجىيى جندى دكم.

ئاۋىستا، ٢٠٠٨، ٠٩، ٢٢

دەرەقا حەجىيى جندىدا وسا ژ گۆتارا بەرفەرە يَا نېيسىكارى ئەرمەنى
 فروونزى كىراكۆسىيان "رۇناكبيرى گەلى كورد" د رۆزىناما "پاكاگىس" (بەندە، ب

زمانی ئەرمەنكى) ۱۸ و ۱۹ ئادارى، سالا ۲۰۰۸ هاتە وەشانى.

***

باشقى مە دگۇ: - ئەم بایلۆزى كوردىستانىنە ناڭا غەربىادا، گەرە ناشقى كوردا بلند خوهىكىن ب ھىنبۇون و كارىن خوھىيە ھەرقۇشى ۋا .
ھەر پىئىج دۆتىين حەجييى جندى بۇون پىشەكزانىن ب ناۋودەنگ. مە ب شىرەتا دى و باشقى خوھ ناشقى گەللى خوھىيە ھەزكىرى ناڭا ھىنبۇون و كارىن خوھدا، ھەقال-ھۆگرada، دەر- جىنارادا ھەرتەم بلند خوھىي كريي.

نەفەرەن مالا باشقى من - روونشتىنى: ژ تالىيى چەپى فرييدە، حەجييى جندى، زەينەقا ئىققى، فريجە، سەكىنىنە: نازى، زېنى و نورى، سالا ۱۹۸۱

دوقتین حەجىيىچى جندى

دۆكتۆر فريجا حەجىيىچى جەوارى

١٩٩٣ - ١٩٣٢

فريجا حەجىيىچى ١٩ جۇتمەھا سالا ١٩٣٢ ل يېرىقانىيەتىپەن دىنى.

پەى كوتاكرنا دېستانانا رووسىرا،
ئەو ئىنسىتىتووتا يېرىقانىيە دۆخترىيىدا
(بىشىكىيىدا) تى قەبۇل كرنى. سالا
١٩٥٦ فريجە وى ئىنسىتىتووتى ب
سەرفىنيازى خلاز دكە و دبە دۆخترا
كوردە پېشىن.

دۇورا، فريجە چاوا دۆخترا زارا
پۆلىكلينيكايىيدا دەربازى سەر كار
دې.

سالا ١٩٦٠ بۇنا خەباتا بەرچاڭ ئەو ب "ھورمەتنەما شىورا بازارى يېرىقانى"
تى رەواكىرنى.

پشترا فريجە ئوردىناتورا يىيدا تى قەبۇلكرنه و پەى كوتاكرنىيرا - ژ سالا
١٩٩٢ هەتا سالا ١٩٩٢ كافىيدرا پېدىياترىيىدا يَا ئىنسىتىتووتا تامكىرنا زانەبوونىن
دۆخترايى دەولەتىيىدا كار دكە.

فريجىي كارەكى گران ب جى دانى: دەرس- فىيرىن خوه ئامادە دىكىن، گۆتارىن
زانىيارىيى دەنۋىسىن، رۆزىناما "ریا تەزە" - دا گۆتارىن وى دەرەھقان نەخوھشىيەن
زارادا دەهاتنە وەشانى، ب خوه د رادىيەيا كوردىدا قىسى- سۆھبەت ب تىما
دۆخترىيى دەرباس دىكىن، مالا خوهدا مەجال سازىكىن، وەكى شەكىرىقىي زەقا
دىسىرتاسىيا خوهىيە كاندىداتىيى، پاشى يَا دۆكتۆريي ئامادەكە، ئەۋى سى كورى
خوه مەزن دىكىن، پېرە زى ئىتتىيامىن ئاسپىرانتىيى ب قىيمەتىن بلندقا ددان و
دىسىرتاسىيا (تىزى) خوه دەنۋىسى.

فريجا حجي ئورتىدا رونشتىي سالا ١٩٨٣

ژىرا پر چەتن بۇو. لى ئەۋى چەتنايى ئالتكىن و سالا ١٩٧٤ دىسېرتاسيا خوه ب تىمما باپەتكە دلگانىي (كاردىيۆلۈزىي) ب سەرفرازى پاراست و ئەندەمەن شىئورا دۆخترىن زانىيار ب يەكىدەنگى نافى دۆكتۇرا زانىنین دۆخترىيى دانىن سەر وى.

سالا ١٩٨٠ فريجى نافى دۆسەنتىيى سىتەند. رېفيراتا وىدا، كورىكتۇراتا ئىنسىتىتووتى حازى كربۇو، هاتبۇو نېيسارى، وەكى "كارى خودا ژ سالا ١٩٦٦ فريجا جەوارى خوه دايە كىشى چاوا پىشەكزانا ب دەرەجا بلند، كاركرا حەلال.

ئەو سەر دەرەجا زانىيارى- مەتدىيىيە وەدى نەياپە بلند دۆختىر- كورسانتارا دەرسا دخونە، سېمىنار و دەرسىن پراكىتىك دەرباس دكە. ئەو كۆمەكدارىكە قەنځىرن- شەوردارىيىيە مەزن دە پارىد كۆمارىيە ساخلىميخوھىكىنى".

٦٢ پەرتۈك و گۇتارىن فريجى يى زانىيارىي ھەنە. ژوان ٢٥ گۇتار د سالىد باشقە- باشقەدا ل مۆسکۋايىي چاپ بۇونە. بەرھەمەن وى بۇونى قىياتىن لازم سەر تەختىد دۆخترىن زارايە كاردىيۆلۈگ و نە

تەنی کاردیولۆگە (فریجى بىبلىوگرافيا خەباتىن خوه منرا نفسى بۇو، لى سەر مخابن، ناكا نە بەر دەستى منه- ف.ح.). لى ئەۋى ل يېرىيغانى و مۆسکۋايى د كۆنفيرانسىد دۆخترىن زارادا چەندك- چەند داكلاد خۇندىنە. چەندك چەند جارا دئ و باقى زارىن نەخوهش دەرى مالا وئى خستە: "دۆختىر، بىاخشىنى، - گۇتنە، - كەرەما خوه تەسەللىا زارى بىكە". چەندك- چەند جارا، هەتا شەقى ژى، گازى نەخوهشخانا كرنە - بۇنا كۆمەكى بىدە نەخوهشى گران. چەندك چەند جارا دۆخترى ئەرمەنى بۇ خاترى ناف و حورمەتا فريجى نەخوهشىن كورد - زار بۇويا، يان مەزن - باشتىر نەيىرىنە، گۇوهداريا وانە مەخسوس سەر وان نەخوهشا ھەبۈويە.

اى گولانا سالا ۱۹۹۱ ئى، ئەم چووبونە گوندى سىپانى، بۇ يەكسالىيا وەفاتبۇنا باقى خوه... ئەم چوونە سەر مەزەلى باقى خوه و هاتن مالا مە، كوفىرىك چىتكىيە.. ئۇدا مە قىتىرىدا مابۇو. من گۆ:

- فريجە، ئەزى ناكا گازى كەچكا بكم، وئى بىنە ئالى مە، ثان دەرا بدنە ھەقدو، پاقزىن.

فريجى گۆ: - نا، گازى كەسى نەكە، ئەمى خوهخوه ھەر تىشتى بىكىن.

پاشى فىرىك پەنجەرى مە ۋەكىرن، چوو ئاڭ ئانى و من و فريجىيغا جامىين پەنجەرا شۇوشتن، مە مال تەمزى كر، و تەختى نان و كورسى لاوک ئانىن، مە تەختى خوه حازر كر، و مە گازى مەرۇققىن چەند مالا كر.

ھەما وئى رۆزى، فريجى منرا گۆ:

- زانى، وەختا من پەنجەرە دشۇوشتن پشتا من ئىشىيا، لى وەختا من سەمتا خوه گوهاست - ئىش دەرباز بۇ، گۆ، جارەكى ژى مالا مەدا وسا قەومىيە.

رۆكى ژ گۆت: - فرييدە، وەكى باقۇ ساخ بۇويا وئى هەركاڭ منرا بىكۆتى: "ھەرە سەر دۆختىر، پاشى وە تىلىنى خستا، بىكۆتى: "تە چاوا كى؟ دە سۆز بىدە باقى خوه، وەكى توپىي سېنى ھەرى سەر دۆختىر... لى ناكا..."

ئەز بەرخوه كەتم، خەمگىن بۇوم، من زىيرى گۆ:

- ناكا ئەز تەرا دېيىزم، عەجلە نەكە، ھەرە سەر دۆختىر، ھەز دك ئەز ژى تەرا
بىئم. ئاخىر، تو خۇمۇخو دۆختىرى، گۆتى خۇ بىنھىرى، تە ئەمرى خۇددا ئاۋقاتىس
نەخۇش قەنج كىنە. تە خىرىه، چرا خۇ نانھىرى، ناچى باڭ دۆختىرى؟
كۆ: - دېھەرم ژى.

چۈوبۇو، دىياڭنىز راست دانەنېبۇن و دەرمانى زىدە قەبۇول دكىر. پايىزا سالا
1992 فەریجە نەخۇشخانا مۆسکىۋاتىدا بۇو. من دەستتۇورا خۇ ژ دېستانى
خۇھىست و ب سى ھەشقىيا چۈومە مۆسکۇقا يىپ، بەر خۇوشىكا خۇ. ھەر سەقە ژ مالا
ھەقلا خۇ. ئولىيابى دەرىكەتم، دچۈومە نەخۇشخانى، تەرىيىدا ۋەدىگەريام. فرجە
بەشەرخۇش دېبۇو، خۇ پاڭ نىشان ددا، نە دخۇھىست ئەز بۇنا وئى خەمگىن بىم.
فرىجا حەجي بۇنا نەخۇشا خۇ نەدەيىشساند. تەنلى خۇ نەخۇششارا دىكىهاند.
و ھەرتىم، ھەرجار ب زانەبۇونىن خۇھىي پىر كۈورىشا، ب مەرىفەت، مەرقاتىيا خۇھىي
بلندقۇ ئەۋى پېرسى چەتن سافى دكىن، ئالى نەخۇشا دكىر، ئەو قەنج دكىن
ھەزار مخابىن، ئەۋى تەك- تەنلى ئالى خۇ نەكىر 17 مەها مېڈارى سالا
1993، زەمان زۇوتىر، 61 سالىا خۇدا، ئەۋى خاتىرى خۇ ژ قىچى جىهاندا رۆنک
ھەتا- ھەتايى خۇھىست و چۈۋىنالىخ و بەرى سار
فرىجا خۇوشىكا مەھىيە رەھمەتى، خانم- خاتۇونەكە كورمانجىي بۇو ب
ئىرۇودىسىيا پىر مەزنىقا. ئەو ئاقل، مەرىفەت، خىرەت، نازك، كىنیزەكە شەوات،
كەۋانىكە ئەرھەدە- خاس خاتۇونەكە گۆتىنا وھ بۇو.

و فيرىكى ئۇوسق نېيسى:

فرىجىرا

خاس-خاتۇونى مىننانى تە-

رەما خۇدەيىفا پەروەددە،

تەربە- تۆرە، تەمىز، دەلال،

ماقۇول، كىنیز، حەيىف و ھەلال،

ئارە- ئارە تىنە دىنيا بەد و بەتەر،

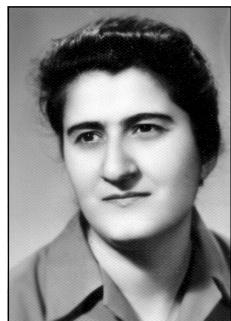
فنیا... فتل و

فی تھہ ری بھری و ددھ
گولہ کے نور شاخ قہدیده،
نہ رمک، نازک دسقسفہ،
شہختہ ددھ سہر و دفعہ...

1995/11/18

دھر، حہقا خو ۵۶

سالا ۱۹۵۲ من دبستانانه یئریقانی یا هه ژمارا ۵ کوتا کر.
دبستانیدا دو سالا وہ کاتبی کومسومول یا ته مامیا
دبستانه هاتمه هلیٹ ارتینه.

په کوتاکرنا دبستانی ب مه‌دالا زیرثا، من کیژان زانکه هیدا بخوهستا دکاربوو خوهندنا خوه بى ئینتیام بىردەوام کرا. دیما من دخوهست ئەز ھەرم ئىنسىتىتووتا دۇخترىيى، لې مىللا من سەر ماتە ماٰتىكايى ھەبۈو. زەمانى سۆقىيىتى ھەمەو زانىنگە و ئىنسىتىتووتىين رووسىيائى چەند جى ددانە كۆمارىيەن سۆقەتى، وەكى جىوانلىق وان ھەرنە روسييائى و لور خوهندنا خوه بىردەوام بىكى.

من زى دىكۈومانتى خوه ئاماھە كرن و تەقى باقى خوه ئەم چۈونە وەزارەتا رۇنگايى. سالا ۱۹۵۲ بۇو زانىنگە مۇسکىھايى سەر ناھىيە لۆمۇنۇسىز ۋ ئاھايى كەفن وئى جىگوهاستى بۇويما ئاھايى نۇو يې ل ئىنینسكىي گىرى و ئارمانجا من ئەبو، ئەز وئى زانىنگەھىدا بخۇونم. داكۈومانى من ھلدان. پشتى مەھەكى مەرا گۈتن: - ھۇون دكارن بىتىا ترىتىنى بىكىن.

ئەز تەھىي ئىرەھەقلا خوه، كۆ زانىنگەھا لىنىنگرادىدا (ناھا س پىتىرمبورگ) ھاتبىو قەبۇلكرىنى، ئەم چۈون مە بلىتىن خوه كرین، وەكى رۆزاشەمىي ز

بىرىيغانى دەرئىن ھەرنە مۆسکفایى. رۆژا ئىينىھ باقى من مەدەكىرى ھات مالى و
مەرا گۇت:

- ژ وەزارەتا رونكايى منزا گۇتن، وەكى ئەو جىي خوهندى، كىيىز بۇنا فريدى
دابۇن، گىرتە دانە كورى سەرىئەسکەرەك، لى بۇنا فريدى گۇتن: "ئەو دكارە ھەرە
ئىنسىتىتووتا (پاشى بۇ زانىنگە) پەداگۆگىيىدا يا سەر ناشى ۋە، ئى، لېنىن
بخۇونە".

ئەز خەمگىن بوبۇوم، ھىرس كەتبۇوم... باقى من دىگۇ:

- دىنيا يا زۆرانە، لاوق، بىر خود نەكەفە، بەلكى يا خىر ئەفە: تو قەت تو جيادا
ئى ناچى، توپى بىرىيغانىيىدا بخۇونىيە

ئەز ھىقىي بوبۇم، وەكى تشتەك وىي بىي گوهاستنى. لى، نا خىر، جىي خوهندى
من دابۇونە خلقى. ئەقا ئەمرى مندا نەحەقىيا يەكمىن بۇو، كو ھاتە سەرى من
ترېن وەدى خودا لەقىا و ئەز ھەفلا خوھقا ئەم رى كەتنە رۆژا پېنچا ئەم د
مۆسکفایىدا بۇون ھەفلا من ژ من قەتىا، چۈپ ترىننەكە دنى ھەرە لىنىنگرادى.
نانسىنە كورى ئاپتى ئەمىن ھاتبۇو پېشىيا من. ئەو ژى ھەما وىي سالى
ئىنسىتىتووتەكە دىيدا ھاتبۇو قەبۇول كرنى.

ئەم چۈونە ئىنسىتىتووتى، كاخەزىن من ھلدان، گۇتن ھەرنە جىي خوهندىكار تىيدا
دەميان. مە پرسى:

- كويى؟ نىزىكە؟

ژەنكى هاھانگا سەر كاخەزەكى ئادرىيس نېيسى و ئەو كاخەز دا مە، مە كاخەز
خوهند - عەجىبەكە گران. رازاخانە ژ مۆسکفایى دەرە گوندى تاراسۇڭكايىدانە،
ریا ۲ سەعەت، دو سەعەت نىفانە (پېشىي ئاھتۇبۇس، پاشى مەترو، پاشى
ئىلەكتريچكە (تىرىنە، كو لەز ب ئىلەكتريکى دچن)، پاشى ۲-۳ كم ئەرد ژى نافا
مېشەرا گەرە ھەرى بگەھىزى جىي مائىنا ب تەقاي.

دەرس دەستپى بوبۇن سەھەتا پېنج و نىشا، ئەم، خوهندىكار را دابۇن، ب ئافا
چەمىي كلىارمايى سەرچاھى خود دشۇوشىت، پارى نان دىگرتن دەستى خود و
شەھرىكە تەنگرا مە ددا دوو ھەف، لەزۆبەزۆق دچۈونە بەر ب ستانسىيۇنا تىرىننە پەي
دەرسا ئەم دچۈونە خوهنخانى، مە خوارنا خود دخوار، ۲-۳ سەھەتا كەتەبخانىدا

دەرس ھين دبۇون و دىسالا لەز دچۇن، وەكى بىگەيىزنى تېرىنى.
ب كلىكى، منرا پەچەتن بۇو. من رووسى ژى خراب زانبۇو، دە دېستانا
ئەرمەنكى كوتا كربۇو.

***

٧ مەھا مىڈارا سالا ١٩٥٢، رۆز ٣٥ ساليا شۇرشا ئۈكتۈرى، ئەم چوونە
دېمۇنستراتىسىيائى. دېمۇنستراتىسىيادىچۇو بەر ب مەيدانا سۆر. و من ب خوه ستالىن
سەر مۇقۇزولىيىلا لىتىن دىت..ئۇ، شابۇنەكە چاوا بۇو. جەزىن بۇو بۇنا من... ئۇمى
دەستىيىكى خوه ھەۋەكى بلند كىربۇو، دەھزادىن و ب وى ئاوايى ئەم سلاپ دىرىن. مە
دەخوھىت خوه ئەڭلە بکرا، "باشقى" گەل ھەمما لەزمىكى زىتىدە بىيتا، لە ئەسکەرپەن
دۇرا مە سەكىنی ھەى دىگۆتن: "شىرىئى شاك" (كاشقى خوه فەركەن، زۇو دەرباز بن!)
كاشقى ئەم قەنەگەريان مالى، كەچىن ئۆدا مە، يېن كوشتالىن نە دېتبۇون، خۇھەزلا
خوه مە دانىن.

***

ئەز مۆسکۋايىدا جارەكى گران ناخوھىش كەتم، چەند رۆز اندەچوومە
ئىنسىتىتىتىتى. باشقى من وان رۆز چووبۇو گوندىن ناواچا ئاشتاراڭى - بۇنا
نېيىسالا زارگۇتنى. رۆز اشەشا ئۆز چوومە دەرسى، دېكەن (سەرۆكى)
فاكولتىتىدا مە گازى من كەن، تىلەتىگراما باشقى من نىشانى من كەن، گۆ:
- بخۇونە و لەز بەرسىيەقى بىدە.

من خوھىندا: "رجا دكم لەز دەرەققا ساخلەميا دۇتا من (ناف و فەملا من) منرا
بنىفسن حەجىيى جندى (پاشى ئادرىسالا مالى)." باشقى من پەرى بەرسىيەقى ژى دابۇوە
من دەرسى خوه نېقچىيدا هشتىن و ئۆز چوومە پۆستى، مالىتىرا تىلەتىقۇن ۋەكەر.
دايىكا من دەنگى من بەھىست - پە دلشا بۇو. كلى كەن، گۆ:

- حەجى گوندى كورەكەندىدا خەون دىتىپ، وەكى "فرىیدە نەخوھىشە". بەربانگى
خاتىرى خوه ژ كەسى نەخوھىستىپ، ۋە گوند دەركەتىپ، چەند ئاقەتپۇوس
گوھاستىپ، گەيشتىپ بازىر، چووبۇو پۆستى و سى رۆز بەرى تىلەتىگرام
شاندبۇو و گۆ، ئەق سى رۆزە مەدەكى بەندى بەرسىيەقى تىلەتىگرامى بۇو.
من گۆ، وەكى راستىيى ژى ئۆز ھەۋەكى نەساحلەم بۇمە، لى ناكا، شەكر، پاكەم.

دیا من ب گری، ب رجاکرن گۆ:

- قىزما من، خۇوشقا من، قوربانا تەبم، خوه كەرم خوهىكە، مقاتى ساخلەميا خوهبە، تو دوورى مەى، دەستى مە ناگھىيە تە، دنهىرى، چاوا دلى باقى تەفا ئەيان ببۇو، وەكى نە ساخلەمى، تە كەرە بىدىتا چاوا بەرخوه دكەت، بەرسىيەتە ما رۆكىن ئى دەرنگى كەتا، دگۆ، ئەزى دەستورى ژ سەرۆكى ئىنسىتىتووتا خوه بخوهزم و ب بالەفرى ھەرمە مۆسکۋايى.

***

دئى و باقى من بەرخوه دكەتن، وەكى جىيى ماینا من ژ مۆسکۋايى دەرە.

باشى من هېمارا تەلەفۇنا چەرەز ب. ب تىلەتەنلىقىنى كۆت و سەردا ئانى:

- ئەو دەقەك ئالى تە بکە، جىيى ماینا تە بگوھىزىن مۆسکۋايى؟

من ئى ب تەلەفۇنى ويرا خەبىر دا، دەرەققا جىيى ماینا خوهدا و رجاکرنا باقى خودا ژىرا كۆت. ئەوى گۆ:

- ... يەكە، ئەز بىيم خەبەردم ئى، وئى ئالى تە نەكىن.

ئەز بەرخوه كەتى دەتكىرىم: "ھەما بىكتا، ئەزى بىيم خەبەردم، ھىقى كم، چەڭ دەرتى؟ قە باقى منى بەرسىيە وسا بادا خواندىكارەكى؟.. نا، تو جارا!" پاشىنە ئەفال و گوندىيى باقى من - ئاپى ئەمین ھاتە مۆسکۋايى. منرا پەف كەت، وەكى ھەقرا ھەرن جەم رېكتۆر ئىنسىتىتووتى. ئەم چۈون. رەكتۆر كۆ، وەكى پشتى ۲ سالا، ژ كۈورسا ۳- ادا وئى من بگوھىزىن رازانخاناندا مۆسکۋايى، لى ناكا جى كۆھاستن نابە.

ئاپى ئەمینى بۇرجناس منرا گۆ:

- دە ھەما رو باقى خوهرا تىلەتەنلىقىنە، بىرە، ئاپى من ھات، ئەم چۈون بال رېكتۆر بىر نەكى، ھەما ئىرۇ، ھەجى بىسىپەرە.

مەها كانۇونى بۇو، سور و سەرما بۇو. رەۋىشەمبىرەكى دنى ژ يېرىيقاتىنە ھاتبۇو مۆسکۋايى. باقى من ھىقى وي زى كربۇو، كو ئالى من بکە.

و ئەوى، قە نىزانم چاوا، ناڭا چەند دەقادا ب دەستى سېكىرىتارا پرۆزېكتۆر ئادرىسما مالا وى دەست ئانى، و ئەم ھەقرا بەرى ئېشارى چۈونە دكانى، ئەوى

شەرەقا ھەرە ئازىز كىرى، بۇتلىيى دەھ لىترى تىزە كىر و مە بەرى خودا مالا مىركى.
من گۆ:

- ئابقۇ، ئەز نايەم مالا مىركە (من شەرم دىكىر). دە دەھ مىركى زى نە مال بە...
گۆ: برابە، نەيى. مىركى زى نە مالبە هېنى باش، ئەزى بىدەمە ژنا وى، بىزىم: "من
شەرەف خووت بۇنا مىرى وى ژ كاڭكارى ئانىيە".

ئەز دەرەقا سەكىن، ترس دلى مندا، ھەلە وى چاوا بە؟ ۲۰-۲۵ دەقى دىنى ناسى
باۋى من، ژ خوه رازى، سەمیلى خوه با ددا، مقامەك دەفيتىند، هات گەھىشتە من،
گۆ:

- باش بۇو، مىركى نە مال بۇو، - گۆ، - دە تو سېتى پەي دەرسا، ديسا بىتىي
بەر ئۆدا پرۆزىكتۇر، ئەزى زى بىتم، ھەر تىشت وى بى سېرى.
سەقەتىرى ئەز چۈوم. ئەوى، بى كۆ سەرى بىسەكىنە، دەرى پرۆزىكتۇر ۋەكىر، و
پرۆزىكتۇر بە عەشق بەر بەر مە هات، ئەم بىن كابىينا خوه و رۆكىيدا دۆكۈومانان
جىگۈها سىتنا منه وەدىلۈو ھاتە چىكىرنى، ناڭدا نەقىسى بۇو: "ھەتا كوتاپۇونا
سېسىيا زەقىستانى (بىيمەك تەنلى مەھەكى، ھەتا مەها سېباتتى) ئەز دەكارم بىمین
رازانخانا مۆسکۈپايدا لىسر كۈچا ووساجۇچا يىلى. پشتى ھەفتىكى ناسى باۋى من
كەرە ۋەكەر يېرىشانى. ئەوى منرا گۆ:

- دەھ پرۆزىكتۇر ژ تە پرسكە: "ئاپى تە چۈويە؟، تو ژىرا بىزىدە: - نا، چۈويە
لەنинگرادى، كۇنفيرانسى، پشترا وى ديسا بى مۆسکۈپايدى."
ئەز دەكىرىم، وەل، ئەھى رەوشەنبىرى چاوا وسا ھىسما رووشهت دا و ناھا ژى
تەخمىن دىكە، وەكى مىركى دەكارە وى پرسى بەدە من؟

پاشى وسا قەومى، وەكى منرا گۆتن، كۆئىدەكە وى رازانخانىدا جىئى مەرۆفەكى
قىلا ما يە (كەچەكە چىنى نەخووش كەتبۇو، ۋەگەر يە بۇو مالى). ئەز تەقى ناتاشايى
- كەچەكە شەرەزا ژ كورسا مە (خومخو مۆسکۈپايدا دما و زاف ھېردا مندا بۇو)
ئەم چۈونە بال پرۆزىكتۇر. ناتاشايى ب ھېرس گۆتى، وەكى فلان ئۆپىدا جى ھېي،
چرا فەرىدى جى ناكن؟ (وەدى مایىنا من مابۇو ۲-۳ رۆز). پرۆزىكتۇر ژ من پرسى:
ئاپى تە چۈويە؟

ئەز سۆرۆمۆرۆ بۇوم، دلى من كوتا و من... دەرەو كر، گۆ: "نا".

ئەوی گۆ: - سبىٽى قى پرسىيغا ئەزى مژۇول بىم و گۆ، وەكى ئەگەر راستى وي ئۇدىدا جى ھېبە، وي من وي ئۇدىدا جىكە.

و بەلى... ب وي تەھەرى ساپا وى رەۋىشەمبىرى و شەرەشا ھەرە ئارزان، كو كەۋا ژ كاڭكازە "خۇوت بۇنا وى ئانىبۇون" ناتاشا ھەقلا مەنە ژىرەك پرسا ماينا من وي رازانخانىدا ھاتە ھەلكرىيە

***

5 ئادارا سالا 1953 مە بەسا مىندا ستالىن بەيىست. ب رادىيەتىنى گۈتن: "ستالىن مەرييە" مەرۆف ھەمووشك دىگرپان، بەر خۇوه دىكەتن، ترس دلى ئىساندا ھېبۈ، دىگۈتن: "دەھ شەر دەستىپى بە؟ گەلۇ بى ستالىن وي چاوا بە؟ وي ج بقەومە؟..." رۆزى دودا، (يان سىسىيا؟) مەرا گۈتن: "كەرم خۇوكىن، ئەمى سبى ھەرن سەرا مالا يەكىتىيە يَا ستۇونخەملى، خاتىرە خۇوه ژ "باشقى كەل" بخۇزىن".

و ئەم چوون، تو كەس تەخمىن نەدەكىر كى ئالى دچن. مىنما پىلەن چىم ژ كۈوچەكى ب ھەزارا مەرف دەهاتن و ئەم تەقى ھەف دبۇون... من و ئۆليا ھەقلا من- ئەم قەۋى كەتبۇون ملى ھەف، وەكى مە ژ ھەف نەقەتىننە مە تەخمن دەكىر بن لىنگى مەدا قەلەم، كتىپ، بەرچەڭ، ھەبۇون... تو كەس نكارابۇ كۈوز بە، لى بىنھەيرە. چاوا دېيىن - تە دەرزى باشىتا نەدەكتە ئەردى. و دلکىن چەندەن مەرفقا سىست دبۇون، ئەدەكتە بن لىنگى خەلقى و وەفات دبۇون... ھەما يەك نېيسىكارى ئەرمەنى كۆمۈونى وسا وەفات بوبۇو.

تەنى سەقەترى، ب ھالەكى، ئەم چوونە ھوندۇرى وى سەرايى و مە ستالىن دىت... پشتىرا، ئەز 8-7 رۆزى (و نە تەنى ئەز) نەخۇوش راكەتلىقىم...

لى پاشى؟ جىنيازى ستالىن دانىن مۇقۇزلىتىا لەنин، رەخ لىتىن. و مەرف شەقىدا دچوون، دەكتە سرى، وەكى ھەرن مۇقۇزلى، وى ل رەخ لىتىن بېقىن. رۆكى ئەم ژى چوون، سىرiya مە كەھىشت ئەم چوونە ھوندۇرى مۇقۇزلى. لىتىن لاب چووك دەتە خانى، لە ستالىن ئەزىزدەھەك بۇو (راتستە، ستالىن بەرئىندا نە بلند بۇو، لى وسا دەتە خانى).

پشتىرا ستالىن گونەكار دىرن، "باشقى كەل" بوبۇو "دېمىنلى كەل". خرووشچۇف داكلادا خۇودا دا كەشىتى، وەكى دەمما زۆر و زۇلما ستالىن چەندك و چەند مىلىيەن

مەرقى سۆقىتىستانى، يېن عامۇوتام هاتنە گولە كرنى، كوشتنى، سرگۇون كرنى، وەكى تم سانەت ترس و خۇفىدا دېزىتە مەيتى ستالىن ژ ماڭزۇلى دەرخستن و بن دیوارى كىيەلەيدا دەفن كرن.

***

سالا ۱۹۵۴ بىستىساليا بۇوينا من چەند كەچكىن كۈورسا مە دانە كەشى.

من نامە و تىلىگەرم يېن پېرۆزكىرنى ژ دئ و باقى خوه، خۇوشك و هەۋالىن خوه، ژ زىنەف مىرزا يېڭىنىي سەنەدبوو (ئەزى دەرەقا وى خانم- خاتۇونىدال ژىرىي بىنۋىسىم).

***

سالىد خودندىنا من بازارى مۆسکىۋايىدا، باقى من دو جارا ھاتە مۆسکىۋايە.

جارا يەكەمین، دەما ئەم چۈونە ئۆدا مە، من كۆ:

- باقۇ، چايى دخوهزى؟

كۆ: ئەرى، لاوق، كەسرىيمە، كەرەمە خوه چاكى بىدە من. من لەزاند: تۆتكى شىرىن ھەبۇن، من دانى سەرتەختى خارنى، وسا ڑى شەكىر و ئەز چۈممە پەيى "چايى". من چايداندا مەزىدا ئەو "چاي" ئانى، كىرە فىنجاندا و خوهخوھ ڑى رونشتىم، كو چايى ۋەخون. باشى من كەر و لال دنهەرى، چاوا من "چاي" سىرىن كر و ب تۆتكا خوار. لەزەكى شۇوندا كۆ:

- فرده، لاوق، لە كا رەنگى چايى؟

ئەز كەنپام، من كۆ:

سالا ۱۹۵۴

- ئەرە وەلە، ... ئەم- خودنداڭارى ۋە

رۆیی دو- سى جارا دهوسا چايى ئافا كەلاندى دكنه فينجانا، شيرن دكن و ۋەدوخونە (وسا هين بوبۇون، ناكا دفکرم دېھك مە تمايا پەرا دك، رەنگى چايى نە دكرى^(٤)).

سەھەترى پەي دەرسىيەن منرا ئەز باقى خورا چۈمىھ خۇهرىخانى. ئەز دېھىم دخوهست بزاپىوويا، كەلۇ خۇورنا مە چاوانە؟ ئەو خۇهرىخانە ھەما مَا ئاقايى رازانخانى مەدا بۇو. باقى من سەرایيدا بەر تەخت روونشت، من خۇورنا سى جورە ھلدا ئانى دانى سەرتەخت. ناها ئەز دخوم، باقى من خۇھ ئەگلە دكە، پاشى كۆمپۆت خور و منرا گۆ:

- سەعەتا نىقى پىنجا، رىستقرانىدا وختى نانخارنا مەيە، بباخشىنە، قىزا من، وەكى ئەز ل فر كىيم دخووم.

من وئى دەمى باوار كربۇو. لى ھاھىنى، دەما ھاتم يېرىيغانى، خوشكىن من تېرانى خوه من دكرن و دكەنيان: "تە چاوا چايا بى رەنگ دابوو بەر باقى، تە چاوا ئاقسىرا نەتوشت خوربۇو؟... باقۇ ژى بەشەرخوهش منرا دگۆت:

- فريده جان، خووشكى تەنە، خوهشى خوه تە دكن، مەرف قەت ژ خووشكا دخەيدە؟

***

... جارا دويھەمين باقى من تەقى ئاپى ئەمین سالا ١٩٥٦ ھاتبۇونە مۆسکۋايە، وەكى تەقى دەھرۇزىيا ئەدەبىيەت و ھونەرمەندىيا ئەرمەنىيستانى ببۇنا. مەھا گولانا سالا ١٩٥٦ بۇو. من ئىنتىيامەك خە زاف باش دابوو، سى ئىنتىيام ژى مابۇون. وان رۇزىا نفسكارى رووسى ئەيان ئالەكساندر فارىيەت خۇھخوه خوه گولە كربۇو. (فارىيەت زاف جارا ب سووج دكرن، وەكى نافا رۆمانا خوھىي "مۆلۇدايا كفاردىيا" يىيدا (كفاردىيا جوان) دەرچەقا رۇلا پارتىا كۆمۈنۈستىيەدا كىيم نېيىسيە). لى كەل زاف قەدرى وى زانبۇو، زاف ژى ھز دك. مەيتى وى سەرە ما لا يەكىتىيە سەتىنخەملىدا دانىبۇون و مەرف مينا چەمەكى دكشىيان بەر ب وى ئافاى، وەكى خاتره خوه ژ نېيىسکارى ب ناڭودەنگ بخوهزىن. ئەز ژ سەھەدا چۈپۈوم و پاشى ٤- ٥ سەعەتا ئانجاخ ئەز كەتمە ھوندورى ئافاى، لەزەكى بەر مەيتى وى سەكىنەم و من كوللىكى سۆر دانىن كىلەكى دكى. نە بىرا مندا بۇو، وەكى

پهی دهرکه تنا ژ حبسخانی فاریییف مهرقی پیشن بوو، کو ئالى باقى من كر، كره سەر كارى وى.

من دەرەقا وەفاتبۇونا فارىيىھدا باقى خوه و ئاپى ئەمینرا گلى كر، گى، وەكى ئەز چومە، من خاترى خوه ژى خوهستىه.

باقى من چەف ب ھىسر گۆ:

- تەج تشتەكى باش كريه، قىزا من، تو چووبى تە خاترى خوه ژى خوهستىه، ... ئەمرى تە درىز بە. فارىيىھ فارىيىھ بۇو، وەكى پەي بەرداانا منرا ئالىكاريا مەزن دا من و وە.

باقى من وان رۆزا ل مۆسکفايىتى جىئىنەكتىدا ھەلبەستا خوھىه "ئەدلاي" ب زمانى كوردى خوهندبۇو و پر خوه رازى مابۇو.

***

مۆسکفايىدا من ناسىيا خودا زەينەشا مىرزە كىرىمۇقايى، ب رووسى من ژىرا دگۆت زەينەف مىرزۇييەقنا. ئەو ژنهكە كورد بۇو، وەكى سالىن درىز ل كتىبخانا (بىلۆتىكا) سەر ناڭى بى. لىزىن دخەبىتى.

باقى من ھەزمارا تىلىفۇنا وى منرا نېمىسى بۇو. ئەز ب تەلەفۇنى پىردا ئاخقىم. ئەو گەلەكى شا بۇو و ئەم پەف كەتن سەقەترى وى كتىبخانىدا راستى ھەف بىن. ئەز بىسەبر ھىقىيا وى راستەتەنلى بۇوم.

پەي دەرسارا ئەز راست چووم كتىبخانى، ب تىلىفۇنا ھوندور تىلى خىست، ئەۋى گۆ:

- ھەما وى سەرایىدا ژى بەندى منبە، ئەزى ناكا پەيا بىم.

سەرایىدا مەرف زاف بۇون، لەز- بەز ھلدەشيان، پەيا دبۇون و من جارەكىرا تەخمين كر، كو ئەو كولفەتا قەمەرە كاوه كوبار، نازكە بەزىبلەند، كو ژ پىپەلىنگا پەيا دبە، زېينەف مىرزۇييەقنا. من وەخت وندادەكر، نىزىكى وى بۇوم. مە سلاف دا ھەف، ئەۋى مينا كىنیزەكە دلسەوات، ئەز ھەمیز كرم، ئەم چۈونە رووپى ھەف.

- ئەز زاف شامە، وەكى راستى كەچا حەجيي جندى هاتم. فرده جان، چاوانى، دە گلىكە، ... - و وى دەقى من ترى ئەو ناسا منه سالانه ...

پاشی ئەم پەھ کەتن، وەکى ئەزى شەميا تى ھەرمە مala وان.

و ئەز وەختىدا چووم. ئەوانا ناۋەند، سىنترا بازارى مۆسکفايى دمان، سەر سوقاقا كىرۇڭ. پې باش ئەز قەبۈول كرم. ئەز بى حسيام، وەكى باقى زەينەقى- مىرزق كوردى ئىراننى بوبىيە، سالا ۱۹۰۹ تەقى برى خوه كويىشتىيە مۆسکفايى، هما ناۋا شەھەردا ئاڭايى سىقاتى چىكىرنە. قاتى يەكىدا دكان بۇونە لور وان ئەوانا هوور - موورى، كوش ئىراننى دانىن دفرۇتن، قاتى دودادا پېنج ئۇدى وانا بۇونە، يا سىسيادا - چار ئۇدى مەزن. پەى شۇرشا. ئوكتۆبرى ياسالا ۱۹۱۷، دەلەتا سوۋىتىيە مال و ملکى ژ دەستى وان دگەرە. وانارا تەنلى سى ئۇد - قاتى يەكىدا دەپلىن. باقى وانا پېشى پېنج سالا دەرە. زېنەق مىرزق بېقنا سالا ۱۹۰۸ ژ دايىكا خوه بوبىيۇ. زەينەق مىرزە هاڙ ئەدەبىيەتا كوردى ھەبو، دگق، وەكى زانىارى كورد يېن يېرىقانى و لېنىڭگاردى جارنا تىنە كەپىخانى، ماتىريالا، دۆكۈمانىدا ژ وى دخوەرن وئۇ ب ھەزكىن ئالى وانا دكە.

خۇوشكەك زەينەقى ھەبوو- زەھىرە، دو سالا ژى مەزىنتر بۇو. جەمیلى كورى زەھىرى نە مال بۇو. خانما جەمیل- نينا رووس بۇو. زەھىرە گلى كر، وەكى ناۋى نەقىيى وى ژى جەمیلە، ئۇ زانگەھىدا بەشا رۆزھلاتزانىدا دخوونە.

دايىكا وانه دىمارى تاتار بۇو، خاسىيا زەھىرى، وەكى لور حازر بۇو، يەكە ترك بۇو. ئۆز دىتكىريم: "ئاوقا ملەت مالەكىدا و وسا ب ئاشىتىي دىزىن!" دىوارى وانغا خالىچى مە كوردى داردا كرىبۈون، هوور- موورى مالى كەفن بۇون، لى پې رەنخ خوهىكىر، دۆرا كاتىزمىرا وان ناۋىزىركىرى بۇو... كاركرا وانه مالىتىيە كەچەكە روس تەختە حازر كر. جوورە- جوورە خارن، سالات دانىن سەر تەختى، لى تو كەس نىزىكى خوەرنى نەدبۇو، ھەي خەبەر ددان، تىشتى ھواسكار دانىن بىرا خوە... پاشى خانما مالى (دىماريا ھەردو خۇوشكا)، هاتە بەر تەختە، جىي خودا سەكىنە و ب خوه گشكارا خارن داگرت.

و تەزە نانخارن دەستپى بۇو. زەينەق كىلەكا من روونشىبۇو و مقىم دىنا وى ل من بۇو، وەكى ئەز بخوم، ئەز ژ من پرسى:
- ئاپسىرا كاريا تە قە خارىيە?
من كۆ:- وەلە، من نەخارىيە.

گۆ: -ئەو خارنەکە زاپ خوهشە.

وەلە، ھەر تشت خوهش بۇو... پىشترا، فۇتۇ نىيشانى من كرن. باشقى زەينەقى
يەكى بلندى، ب سەمیل بۇو، بىشمىرىت لىنى بۇو، پاپاخ سىرى بۇو.
زەينەقى حەيفا خوه دانى، وەكى كوردى نزانە، تەنلى چەند خەبەر زانبۇون:
"ئەزىزا من، قىزا من..."

پىشترا ئەم زاپ جارا راستى ھەف ھاتن. تەقى نشاردا دۆتا ھەلبەستقانى
ئەرمەنیايى مەزن ھۆقە. تومانيان، كۆ وى بىلىۋەتكىيەتىدا تەقى زەينەقا مىرزا كار
دەكىر، ئەم چۈونە كۆنسەرتا ئارتىيەتىن ئەرمەنیا. ئەوئى تم نامىن چۈوك منرا
دەشاندىن، د واندا ئەز ئاكاھادار دىكىرم: "ئەممى فلان رۆزى ھەرنە ئۆپىرایا؛ بۇنا
تىياترا مەزن من دو بلىت ھەدانە"، يان- "رجا دكم فلان رۆزى بىتىي مالا مە" و ھەندى.

رۆكى ئى ئەم چۈونە سىركى. مە ناسىيا خودا ئارتىيەتتا

سىركىيە كورده نازك، خوهشىك نازى شىرای. ئەوئى
سىركىيەدا ب جلىن ژىتا كورده كاو، ب دىرىئى قەيتانكىرى ب
لىنت و سىنىيى كلۇقەرە رەنگ- رەنگى دلىست، ژۇنگۇر
بۇو، سېبەترى ئەم ھەرسى چۈونە رىستقانى...
هاشىينا، وەختا ئەز ژ ھىتسابۇونى ۋەدگە رىيام مۆسکفايى،
دايىكا من زەمبىلەك ترى بۇنا زەينەف مىرزا ۋەنەنەيەر
دەشاند.

حەجييىچىنى و نازى شىرای سالا ١٩٥٤

پهی کوتاکرنا ئىنسىتىوتىرا مه فۇتۇپى خوه ھەفرا كشاند. و دەمما مه خاترى خوه ژ ھەف خوهست ئەۋى مەلول مىرا گۆ:

- قىزا من (ب كوردى)، ئەزى زاف بىرا تە بكم، من بىر نەكى، دى و باشقى خوه، خووشكىد خوه سلاڭكە،...
منرا تم ناما بىقىسىه...

پشترا ئەۋى ھەرسال بۇنا سالا تەز، بۇنا رۆزى بووينا ھەفالجى يىويى من پۇرۇزىنامە و پەشكىش دشاندىن، من ژى ژىرا ب ھىزكىن، شىكىدارى دنىسى، زارەكى من ژىرا دنىسىن، ئەو وەكە پىركا خوه ب ناف دىكىن، ئەو ژى كەفخوهش دبۇو.

جارا داوېيى من زەينەف مىرزاپىيەقنا زەقستاندا سالا ۱۹۹۰ دىت. مالا وانا ھەشاندبوون، بۇنا رىا ترانسپۆرتى فەركەن و ئەو ھەردۇ خووشكىن پىر ژ ئورتا بازىر دەرخستىبوون و پەرى بازىردا دو ئۆدى بچۈوك دابۇون وان - سەر سۆقاقا كاسېسىكايى.

مە ھەف دىت، ئەم پىر كەفخوهش بۇون، ئەۋى ب چاھىن تىزە ھېيسىر، دىگۆت:
- بى كار مىرا دژوارە و پەرى ژىيانا ئورتا بازىردا - ۋرا ژىيان مەرا پىر چەتنە.

ئەۋى مقاتى ل خوشكا خوه دىكى...

ھەما وئى سالى ژى، بەرى خووشكا خوه، ئەو خاس- خاتۇونا كورده پىر ئاقىل و پىرنىز و حەلال ژ جىهانا رۆنك خاترى خوه خوهست.

جارا داوېيى من ژى چەند پەرتۈوك و فۇتۇخوهستن، ئەۋى گۆ:
- ئەزى تەرا بشىئىمە. - ئىدا پىرا نەگىيەنە.

و ئەز ھەرمىت ب ھورمەت و ھىزكىن زەينەف مىرزاپىيەقنا كىرىمۇقاىى تىن بىر و ژىرا رەمما خودى دخوهزمە

***

... جارەكى ئەز پەرى ھىسابىوونى ۋەدگەريامە مۆسکۋايى.
ئەم بەر تىرىنى سەكىنېبوون، چەند دەقى دنى، ئەۋى رى كەتا. دى و باشقى من،

فریجه، دو کەچکى ھەقالى من ھاتبۇون من ۋەریکن.

مەھە و نەھىرى نورا خانم لەزۆبەزۆ تى بەر ب ۋاڭۇنا مە. ھات و نامەك و تۈوردا ھەنە فىيکى دا من، گۆ: "فريیده جان، ناما من و ۋان فىيکىا بېشى بىدى بۇوكا من - زنا برى من ۋلگا سىيمىونقۇنىايى، ... ئەزى زىرا ب تىلىيغۇنى يېشىم، ئەقا ژى ئادريسا وئى."

مە خاترى خوه ژەھە خودىست و ترپنا مۆسکىفایى رى كەت...

فيقدور ليتكين

رۆزا كەھىشتىمە مۆسکىفایى، وئى رۆزى ئەز ئانجاخ جى وار بۇوم. سبەترى ئەز چۈم مالا خانما شۇرۇشانى سىبىرىيابايى يې پې ئەيان فىيرىك پۇلاتېكۈف (فيقدور ليتكين). من باقه كولىلەك كىرى، ناما نورا پۇلاتۇشايى و فىيکى ھلدا و رى كەتم. مەتا نورى جىي مالا ليتكىن ب ھۇور گلى منرا نېيسى بۇو و من ھېسما ئەو مال دىت، من دەرى وان خىست. دەرى ۋلگا سىيمىونقۇنىايى ب خوه ۋەكىر، ئەم مينا دىبيا حەلال ھاتە رووبىي من، ئەز ھەمېز كرم، گۆ:

- تو زى مينا فىيدكايى من ئەسمەرى، چەفرەش، پۇرىتە رەش... من ترى خۇوشكا وى بچۇوك ھاتىيە مالا من، - بۇنا كولىلەك راپ شا بۇو، گۆ، - فرده، لى تو زانى فيقدور كودا بچۇوپىا، گافا دهاتا مالى، ئەسە كولىلەك منرا دانىن. دە كەرەمكە، دە رونى، دە گلىكە، نورا خۇوشكا من گەلۇ چاوانە؟... ئەزى ناما وئى پاشى بخۇونم.

ئەۋى لەزەكىدا تەختە حازر كر، گۆ:

- دوهەقان ئەز ھېقيا تە بۇومە، نەا ژى پاكە، كەس مالدا تونە، كەس مە عاجز ناكە، ئەمىي چايى ۋەخون.

ئىجار تۆتك ئانىن، گۆ:- دە، كەرەمكە.

پاشى مە چاي ۋەخار...

ئەۋى دەرەقا دىبيا فىيرىكدا گلى كر، دەرەقا ئاننا كارتاشۇقايىدە.

باشقى فىيرىك - عەگىت ئاخايى ئەمەرىكى پۇلاتېكۈف روونشتەۋانى گوندى

دیگۆری بwoo، ل قەزا قەرسى، سەرپرسا رەقانىدا زىنلى و مىرنا خۇوشكا وى ب زەمانەكى درىئىز سرگۈونى سىبىرى ئەتكىنلەرنى دەكتەن. ل گۈندى نىكۆلسکى، سەر قەزا ئېركۈوتىسىنى، ئەو راستى ئانىدا كارتاشۇقاينى (لىتكىنە) زىنلى تى و دىزەجە. هافىنە سالا ۱۸۹۷ فييۇدۇر ژ دىليا خوه دې.

سالا ۱۹۰۷ باشى فييۇدۇر- عەگىتى ئەمەرىكى ژ سرگۈونى مالىيەفا ۋەدگەرەتى تى گۈندى خوه- دىگۆرى.

عەگىت ئاخا فېرىك و نىيورايى دەب دېستانان رۇوسا ل گۈندەكى نىزىكى، يىن دىگۆرە ئەرمەنیا، ل كو فييۇدۇر ساييا خۇمنىدا خوهى پە باش گەلەكى بەرچەف دەكەف.

اندا كارتاشۇقا ھەر تەھەرى دخوهزە مال نەھەرەت مالباتا مىرى خوهرا باش بە، وانا خوهش بى، وان كارا دكە، چ كو بۇوكى دنى دكىن. لى ۋەختەكى پى دەحەسە، وەكى دخوهزەن مىرى وى بىزەجىنەن، ژەنەكە كورد بىن سەر وى وەكە هيچى. دلى وى تەمۇول نادە، ئەو يەك وى پە دېشىنە و خەمگىن دكە و گافا ژ مىرى خوه ژى دەرەقەقا وى يەكىدا پى بەحەسە، زارى خوه (ھەردو كەچكى خوه، كورى خوه مەزن فييۇدۇر) ھەلدە دىسا ب زۇر و جەفا ۋەدگەرە بېترا خوه- سىبىرى لى ۋاسىيابى چۈچۈك (باسۇ) باال باشى دەيىنە.

زۇوتەكى ئانىدا كارتاشۇقا وەفات دې و فييۇدۇر ھەردو خۇوشكى خوهى چۈچۈك نۇورى (نىيورايى) و ماروسىيابى ژ گۈندى تۈولۈونى دەقە دىگۆرە، باال باشى خوه. ۱۵ - ۱۰ رۆزى فييۇدۇر گۈندى خوه ھەزكىدا دەيىنە و ۋەدگەرە سىبىرى، وەكى راننگەھىدا (ئەوى ئىدا كۆلچىڭ كوتا كربوو) بى قەبۇول كەرنى و كارى خوبى شۇرۇشقانىيەتا مژۇوول بە.

فېرىك پۇلاتېكۈف خوه تەمامى پېشىكىشى كارى پارتىيا كۆممۇنىيەتىي كېرىۋە. سالا ۱۹۱۸ ف. پۇلاتېكۈف كۆنگرا سۆفيتىا يى دودا يى سىبىرىيەتا تى ھەلبىزارتىنى وەكە جىگىرى سەرۆكى سىبىرى (تسىينترق- سىبىرى)، دې كۆمىسارى گەلەرىنى ئەو شۇرۇشقانى پە ناسكىرى بwoo سىبىرىيابىدا.

فېرىكى ۲۱ سالى ب دەستى دېمىنەن شۇرۇشى تى كوشتنى. هەلا دىگۆرە ئەوى ھەلبەست دېنىيىسىن. پە زەواجىرا بۆ خاتىرى خانما خوه

ئەوی پىر ھەلبەست نېيىينە.

ئۆلگا سىمېيونۇقنايى دىك، ھەر جار وەختا فيۆدۆر جىادا داشاندىن، ئەوى دىكوت:
- ئۆلەنكا، ئەزى زۇوتەركى يېم... و جارەتكى زى نەھات، ژ گولى دېمنا ھاتبۇو
كوشتنى.

... وى چەند ھەلبەستىن پىر نازك يەن فيېرىك پۇلاتبەكۆفى جوان بۇنى من
خۇندىن، ئۇ، چ ھەلبەست بۇون، چ كەل ناھا واندا ھەبوو... ئاوا سەرنافى وان: " و
ئەزى بىزىمە، ئەز كومرم، "ئۆلگايىرا، " باگەر..."

ئەز ژ مالا.ئۆلگا سىمېيونۇقنايى دەركەتم، من خوه خوردا دىكوت: "ناشا كوردا
ج خوهشمىر ھەبوونه..."

... جارەتكى زى ئەز و. ئۆلگا سىمېيونۇقنا و ئيرينا كەچا فەرىك چۈونە مالا
بالىنتىن ۋەلەپلىرىقىچ رىابىكۆف، منرا گۆتن، وەكى ۋالىنتىن ۋەلەپلىرىقىچ
نەخوشه، ناشا جى نېينىدانە. لى، بەخترا، ئەۋىيدا سەر پىا بۇو و ھاتىنا مەرا پر
دلشا بۇو. ئەوى كۆ: "سالاقىن من و خەبرىن من بىن شىكراڭدىن حەجيى جىنلىرى
ھەنە، ئەوى زاپ ئالى من كريه بۇنى نېيسارا پەرتۈوكا من يادەرەقا فيېرىك
پۇلاتبەكۆفدا".

رىابىكۆف ئەو مرۆغ بۇو، كىيىانى جارا يەكەمین دەرەقا فيېرىكدا پەرتۈوك
سالا ۱۹۵۰ ب سەرنافى "فيۆدۆر لىتكىن، رۇلات- بەك (فيېرىك، فيېدکۆ)" دا
دەشاندىن. پاشوهختىن باقى من دەرەقا فيېرىك پۇلاتبەكۆفدا، پىشىيدى وى، ژيان
و كارى ويدا رۆمانا خوه "ھەوارى" دا نېيسى.

***

مۇسکىفايىدا دو مالى پىر خىرخاز زى ھەبوون: يەك مالا ھەقالى باقى منى
ئىتىمخانى، فيېزىكى پرئەيان خرىستۆفۇر بارسىكىيان بۇو، يەك زى مالا
سۇوسانايى بۇو (خاتىا وى و دى و باقى من بازارى ئەزىزنىيىدا ناسىيا خوه دابۇونە
ھەڤ، و ئەوى ئادرەسا خۇوشكاخو دابۇو دايىكا من).

مالا خرىستافۇر، من ژىرا دىك دىيادىا (ب رووسى: اپ) خاچىك، ب دل، ئەشق
ئەز قەبۇول دىكىم، خانما وى ناستىيا رووسەكە كىنیز بۇو. دىك:

- خاچىك و حەجى ئىتىمخانىيىدا وەك بىز ھەلابۇونە...

هەما ئەز دچوومە مala ئاپى خاچىك، خانما وىھ دلۇقان، بەشەرخوھش دىگىز:
- دە زوو- زوو مىلايا (بىرىز) فرىدا، دەستتى خوھ بشۇ و وەرە ئۆدا
خوھنخوھرنى.

ها- هانگا نان دادانى بېر من و دىگىز:
- توژ رىيا دوور هاتى، ناكا بىرچىي.

ئەگەر ئەز نە بىرچى بۈومىڭ ئى، ئەۋىز بەشەرخوھش، ب زارى شىرين نان ل
من ددا خوھرنى. دىگىز: "ئەزى تە بىدە مىر". من ئى دىگۆت: "وەكى ئۆسانە، ئەز ئىدا
نایىمە مala وە". زارى وانا لىۋۇقا و لىۋوبىا ژ من چووكتۇر بون و هانتا منرا زاف شا
دېبۈن، من وانا را، وەكە پىشىكتىش، هەرجار لەيىستۆك دېرن.

لى مala سووسانايى ئەز ب تەگلىيفىكىرنا وانا دچووم. منرا ۲-۳ مەھا جارەكى
سووسانايى تىلىيگرام داشاند: "كەرەما خوھ لەدى، فلان سەھەتى وەرە مala مە". من
مقىيم زانبۇو، وەكى دايىكا سووسانايى كارينا خانمى، تۆلە ب بەلچىكى ترييا، يانى
ئى گرار چى كريي... من مala واندا خارىتىن مala مە بىر دانىن، خارىتىن دايىكا خوھ.

***

پەى خلازىكىرنا ئىنسىتىت ووتىرا ئەز ۋاگەريامە يېرىقانى و من دخوهست
ئىنسىتىتووتا ماتىيماتىكايى يى زانىيارىيىدا كار بكم. لى لەف نەھات، من مىر كر و
من وەك مامۆستا ماتىيماتىكايى دېستانانە ھەزمارا ۳۴-ادا (پىنج سالا)، پاشنى
زەمانى درېيىز يى ھەزمارا ۱۲۲-ادا، لى داۋىيى

كۆلىجەكە يېرىقانىيىدا كار كر. ئەز وەك ۵۰ سالا
مامۆستا بۈومە.

فريدا حەجي دەمما دەرس دايىنى

خوھندكارىن من پە جارا. ئولىيمپىيادا
ماتىيماتىكايىيىدا (نافا خوھندكارادا) جىيى بلند و
روومەت دىگرتەن چاوا كۆمارا ئەرمەنيستانىيىدا،
وسا ئى تەمامىيە وەلاتى سوقۇتىيىدا. دېستانىيىدا
وەك ۲۰ سالا ئەز سەرۋىكە مامۆستايىين بەشا
فيزيك- ماتىيماتىكايى بۈومە.

***

سالا ١٩٩٨ بازارئ لۇندۇنىداب تەگلىفىكىنا در. جەهاد مەل ئەزتەقى كارىن
"كۆنگرييَا نىشتمانى كوردىستان ئا ٤ مىنى" بۇمە.

***

فرىدا حەجى ل كونگرييَا
نىشتمانى
كوردىستان ئا ٤ مىندا
داخىه.

ئەز سەكىنیمە، ژ
راستى- يى پېنچا مە.
لۇندۇن، ١٠- ١١
ئۆكتۆبەر(جۇتمەھ)،
١٩٩٨

مەها سباتا سالا ١٩٩٠ وەزارەتا ئەرمەنىيەتىنەيىھە رۆنکايى ئەز، چاوا ئاققىزەكە (خودانەكە) پەرتۈوكىن "ئەلەيفبا" و كتىببا "زمانى كوردى" يى بۇنا كۆما سىسيا، شاندەمە مۆسکۋايى بۇنا تەقى سەمینارى بىم. من پەرتۈوكىن زمانى كوردى بۇنا كۆمىن دودا هەتا ھەيشتا خوھرا بىرىپۇن مۆسکۋايى وى دەمى تەماشەگەھا پەرتۈوكىن دەرسا ژى ئامادە كىرىپۇن. پەرتۈوكىن مە نافا وەكىلىتىن كۆمارىن

سۆقیتیی بین بهریدا هەوەسکاریکە مەزن پىشدا ئانىن. دو كولفەت، كو كاركىت وەزارەتا قرقىستانىيە رۇنكايى بۇون، نەزىكى من بۇون، رجا كىرن، وەكى ئەز ناما وان بىنم بېرىۋەنلىقى - بىدەن وەزىرىئ رۇنكايى بۇنا ستاندىن، يانى ژى كىرينا ژ وان پەرتۇوكىن دەرسى زمانى كوردى.ل وى كۆمارى دەرسىدايانا زمانى كوردى هاتبۇو ئامادەكرنى، وانا دىگۆت: "مارزا ئوشىدا كورد كۆمپاكت (سەرەت)" دەمىن و دېستانادا تەزە دەرسى زمانى كوردى دەرباس دىن، لى پەرتۇوكىن دەرسا زاف ھندىكىن.

من خوهىستنا وان ب جى ئانى، لى حەيف، وانارا پەرتۇوك نەشاندىن: وەخت هاتبۇو گوهاستنى، سۆقىت ھلدوشىا.

دو مەھ دەرباز بۇون. مەها نىسانى ژ وەزارەتا ئەرمەنيستانىيە رۇنكايى منرا تىلى خىتن، گۇتن، وەكى مىتۈدىستا سەرەتكە يا وەزارەتا قرقىستانىيە رۇنكايى - ماڤلىيۇزا ئابدۇلکادىرۇقايى تىلەگرام شاندە، ئەز و فىرىكى ئووسق تەڭلە كەنە بازارى بىشكىكى. من گۆت، وەكى ئەم نكارن ھەرن، ژېر كو باقى من بەدھالە. سېھىتى ماقلىيۇزا ياخى خوهىخو مالا مەرا تىلىقىن كر، گۆ: "ئەم پې رجا ژ وە دىكىن، قەنا سى- چار رۆزا وەرن، دېستانىن مارزا خوشبلاخى بۇنا راستەتىناب وەرە حازりيا خوه دىتنە".

من گۆت: - ئەزى سبى بەرسىغا وە بدم.

وى ئىقشارى ئەز چومە مالا باقى خوه. فريجا خووشك ژى وربۇو، ئەۋىن سەقەرىدا منرا گۆت:

- كاردىيۇگراما دلى باقۇز يا بەرى خرابىترە. ئان رۆزا دىسا مىكروينفاركتى لى خستىيە... لى دىسا ناخوھە بىھە ناشا جى - نەينا.

وى ئىقشارى حەجيى جندى بەر تەختى نېيسارى روونشتى - پەرتۇوكىن خوھىي چاپبۇوى دنهىرى، دىگەرە خوه، ئەدەن، لى دنهىرى، دىسا دادانى دەھسى. كەتبۇو ناشا مەتالا، وان رۆزا كىيم خەبەر ددا. من زانبۇو، وەكى ئىدا چووينا مە نابە، لى

هەما وسا من گۆتى:

- باقۇ، ژ قرقىزستانى گازى من و فىرىك دىكىن. دخوهزى راستهاتنا مە تەقىي
مامۆستا و خوهدكارىن كورد ب جى بىين... قە نزانم، بۇنا چووينى بەرسىغا وان
ج بىدم؟

- لا- لاوۇ، - دىيىا من ھېدىي منرا گۆت. - تو ھالى باقۇ خوھ نابىنى؟ ھۇنى
چاوا وى ھالىدا بەھىلەن، ھەرن؟

ھەما وى دەمى باقۇ من سەرئ خوھ نەيسەيى بلند كر و ھېدى گۆت:

- قرقىزستان... ھەرن، لاوۇ، ئەسە ھەرن...

مە دەمەكىن چاقۇ ھەۋە نەپەرى...

پاشى فريجى كۆت:

- تە نە بەھىسىت- باقۇ چ گۆت؟ تەنلى ورا ئەگلە نەبن.

ئېدى نەچووين نەدبۇو. مالا مەدا مە گۆتن، پىشىيارى باقۇ خوھ سەر چاقۇ خوھ
قەببۈل دىكىن. مە لەزاند: كاخەزى خوھ حازىر كرن، تەھەرەكى تىكىتا (بلېتىا) بالافرى
دەست خىست، ماقلەيۈزۈپىرە تىلىكىرام شاند: "ئەم تىن" و سېھترى ئەم رى كەتن.

ھەم ل بازارىن ئوشى و كۆك- يانگاكىن راستى خوهدكار و مامۆستىن كورد
ھاتن. ئوانا ب ھەواسكارى، بالكىشى گوھ ددانە مە. ئەم بۇونە مىغانى دېستانان

كۆك- يانگاكىيە ھەزىمارا، دىرىيكتۈرى (سەرۆكى) كىيىانى كوردەكى جوانى
مەرىفەت ئىسایىي مستەفة مۇوسا بۇو. ل ور ۲۲۸ خوهدكارىن كورد هىن دبۇون...

پېشى ئوشى، كۆك- يانگاكى ئەم چوونە گوندى مىخايلىقى، ل كو دېستانان
ناقىن ھەبۇو. وى دېستانىدا مە ب ھەواسكارىكە مەزن دەرسى زمانى كوردى
بەھىستن - زارو "ئەلەيغا" ھەجىي جندى دخوهندىن (دەرسدار - ماقۇل نەزەمەدىنى
ئاحمەد بۇو). داۋىتى مە ب شابۇون كۆنسىيرتا كۆمە خوهدكارىن وى دېستانانى
بەھىست و كۆفەند كىرت... مە خوھرا پەرتۈوكىن كوردى بىرپۇون، مە ئەو ب ھەزىرن
پېشكىشى مامۆستا و خوهدكارا كرن.

پاشى ئەم بىرنه چايخانا بازارى كۆك- يانگاكى.

چايخانە... ئۆددەكە زاف مەزن بۇو، بەر دىوارا و ئورتىدا تەختى درېڭ دانىبۇون.
سەر تەختا كولاف و خالىچە راخىستبۇون، بەلگىي مەزن دانىبۇون. مىرى مەزن

سەر ۋان تەختا چارمىرکى روونشتىبۇن، ھەنەكا بەلگى دانىبۇن بەرپالا خوھ، قەلن دكشاندن، قىسە دىكىن. ھەنەكا نىردى و كشك دلىست، بەر گشكا فنجانى چايىيە فرە دانىبۇن... گافا ناسىيا مە دانە وانا، و ئەپى ھەسىان، وەكى ئەز دۆتا حەجييى جندىمە، پىرا-پىرا-پىرسىن: "كەلۈ دەرسدارى مەبىي عەزىز ھەيە؟" ئەوانا سالا ۱۹۳۷ ھاتبۇنە سرگۇونكىنى، ھەنەك ژ وان ژى خوهندكارىن خوهندىخانا يېرىھقانىيە كوردى بۇون.

من گۆت: - زاف نەخوهشە، بەدحالە، ئەمىنەھاتانا، لى ئەوي، چاوا كوپىن حەسىيا، وەكى ئەم تەكلىفي قرقىزستانى كرت، گۆ- "ھەرن!" ...

من وانرا گۆت، وەكى باقى من دەرەقا واندا مەرا گلى كريي: بۇنا سرگۇونكىنا ئىلى زاف بەرخوھ دكەت و ب دلەكى كەدەر دگۆت: "زولم و نەحەقىيەن دنياىي سەر كەلى مەبىي زىراندى، بى دەولەت بارىنە..."

-بەلى، - يەكى گۆت، - ھالى جەمتا مە گرانە. ھلبەت، وى مەرا ژى دەرىكىن ۋەبە... خۇوشكى، ژ ئالىيى مندا ھەقالى حەجى سلاڭكىن، بېئىنلى- حەميد و ھەموو خوهندكارى تە تەرا سەھەت- قەواتى دخوازن...

گەلەكى خەبەردا، دەرسدارى خويى ھەزكى بىر ئانىن...
پاشى فېرىيك وانرا چەند ھەلبەستىن خوھ خوهندىن.

ئەم ژ چايخانى دەركەتن. چەند لاوك ھاتبۇنە پەى مە- مە بىن مالى خوھ. يەكى گەلەكى هيىتى دىكى، دگۆت: "كالكى من ئاحمەد شاگرتى ئاپى حەجى بۇويە، ئيرق ھوون مىقانى مەنە..."

لى وەدى مە تونبۇو، مە رازىبۇونا خودا وان و رىكەتن، وەكى لەزەكى زۇو بگەيىزىنە يېرىقانى.

***

٢٨- ئى نىسانى، ئىقشارى دەرنگ ئەم گەيىشتىنە يېرىقانى. رۆزترا ماین ئەز تەنلى چۈومە مالا باقى خوھ. من دەرەقا بازارىن، ئوشى، كۆك- يەنگاكى، گوندى مىخايلۇقكى، چايخانىدا گلى كى، من گۆ:

- باققۇ، خوهندكارىن تەيە خوهندخانىيە وەختەكى تو سلاحف دىكىن، كىيفى تە دېرسىن.

باڻو د بهيست، ڦه د به شري ...

- ٣٠ - ئى نيسانى ئەز تەقى فىرييک چوونه مala باڻي خوه.

- ئاپق - فىرييک گوتى، - خوهندكارىن تىيە خوهندنخانا پيداگوگىي، كو سالين ١٩٣٧ - ١٩٣٨ هاتبۇونە سرگۈونكىرنى، بەزكىرنەكە پەمەزن، ب شىكىدارى تو بىر دانىن. تەرا سەھەت - قەوهەت دخوهستن. ئاپق، ئەوانا تىينە بىرا تە؟

ب دەنگەكى نزم، ب بەشەرەكە زاف خوهش گۆت: "ئەرى..."

ھەما وى شەقى، سەھەتا دودا دىيا من مەرا تىلى خىست، گۆت:

- لەز، نەسەكتەن وەرن!

تە دىگو، باڻي من ھېفيا ھاتنا مە بۇو، قەى دخوهست بىزانبىا خوهندكارىن وىھ سالىن ٣٠ - چاوان، وى بىر تىين؟

ھەجيي جندى ١ - ئى گولانا سالا ١٩٩٠ چوو سەر بىلۇقانىا خوه. مە خوهستنا حەجيي جندى قەداند. ئەول ئارمەنیيائى گوندى پامپا كوردا (نها سىپان) تەسلىمى ئەردى كر.

سەر مەخېبر ئەف خەتنى فىرييکى ئووسق ھاتنە نېيسارى:

... گلەبە، پىسام، بەر ۋى مەخېبرى:

قرا دەفتەنە ماقاولى ملەت -

دەورەشى عولى مەيى ئەزبەرى،

سەرئى پىسەكتەن، پىشەوتىي مەرد.

ئەز تەقى دى و باڻي خوه، س

١٩٨٥

ئەز ھاتمە رەواكىنى:

سالا ۱۹۸۱- ئى ب. ئوردىنا سۇقىتىستانى يَا بلندقا، ب
"ئوردىنا ئالا كاركىنى يَا سۆر".

سالا ۱۹۷۰ ب مېدالا "ز بۆ كارى ئەفاتىيى"قا، بۆ موونەسەبەتا ۱۰۰ سالىا
بووينا ق. لىينىن.

سالا ۱۹۷۵ ھىزابى نىشانا "سەركەفتىيا پىشقا ناسۇسىيالىستىي" بومە.

سالا ۱۹۶۲لا "حۇرمەتنامىيىا وەزارەتا ئەرمەنىستانى يَا رۆنكاىيى" سەندىدە.

سالا ۱۹۷۹ ناڭى "مامۆستە- مىتۆدىست" دانە سەر من.

سى جارا (س ۱۹۷۱، ۱۹۸۲، ۱۹۸۴) وەك ئەندامما شىپۇرا ناڭچە يَا بازارى
يېرىقانى يَا شاھووميانى (سالىن سۇقىتىيىدا) ھاتمە هلبۈزارتىنى.

ز سالا ۱۹۸۹ پانسىيىزنا پىسىنال (ب روومەت) دىستىنم.

ئەز ز سالا ۱۹۵۷، تەشى باقى خوه حەجىيى جندى، تەشى حازركرنا پەرتۈوكىن
دەرسا يىن "ئەلېيفبا" و "زمانى كوردى"- بۇنا دەرسخانا سىسيا بومە.

من پەى مرنا باقى خوه حەجىيى جندىرا و مالخوى خويى رەحمەتى فىيرىكى
ئۈوسىفرا ئەف پەرتۈوك جارا يەكمىن ئامادە كرن، كۆمپوتۆرىدا بەرەف كرن و دانە
وەشاندىنى:

پەرتۈوكىن حەجىيى جندى و يىن دەرەقا ويدا:

۱- "ئۈوسىف و زەلەيخە، پىشگۇتن و نېمىسارناسى و بەرنقىيسارا ۱۰ شاخا
(قاريانىتا) يىن حەجىيى جندى، يېرىقان، س. ۲۰۰۳،

۲- "حىياتىد جەتا كوردا"، كىتىبا ۶ (۸۰ ھكىيات)، يېرىقان، س. ۲۰۰۵، پاشى-
دوھۆك، وەشانخانا سېرىز، س. ۲۰۰۶،

۳- "دەمدەم، پىشگۇتن، نېمىسارناسى و بەرنقىيسارا ۱۵ قاريانىتا يىن حەجىيى
جندى، يېرىقان، س. ۲۰۰۵، پاشى- . ھولىر، وەشانخانا ئاراس،
س. ۲۰۰۶،

۴- شاخىن دەستانا "رۆستەمى زالى" كوردى، جلدا دودا، پىشگۇتن، بەرنقىيسارا

- ۱۹- ۋارىانتتىن نوو يېن حەجىيى جندى، دوهۇك، سا ۲۰۰۶.
- ۵- كلامىن كەلەرىنى، يېرىقان، سالا ۲۰۰۸.
- ۶- فۇلكلۇردا كوردا، يېرىقان، سالا ۲۰۰۹.
- ۷- فريدا حەجىيى جەوارى - "حەجىيى جندى، ژيان و كار" چاپكىندا يەكمىن، يېرىقان، سالا ۲۰۰۳.
- ۸- فريدا حەجىيى جەوارى - "حەجىيى جندى، ژيان و كار" چاپكىندا دوييەمىن، سالا ۲۰۰۷، پشترا. ھەولىر سالا ۲۰۰۸، پشترا دىاربەكىر، وەشانخانا لىس، سالا ۲۰۰۸.
- ۹- فريدا حەجىيى جەوارى - "حەجىيى جندى، ژيان و كار" ب زمانى ئەرمەنكى، يېرىقان، سالا ۲۰۰۸

پرتووكىن فيرىكى ئوشىق

- ۱۰- "ھىزەت" ، يېرىقان، ۲۰۰۴ ، پشترا - ھەولىر ۴ ۲۰۰۴.
- ۱۱- "گاھافىز ئارفى ئاپىن" (بەر ئافا گور)، بەرھقۇكا ھەلبەستا ب زمانى ئەرمەنكى، يېرىقان، ۲۰۰۴.
- ۱۲- "دەستان" ، يېرىقان، ۲۰۰۵ ، پشترا - ئەھەولىر ۶ ۲۰۰۶.
- ۱۳- "بەرا بەر دەريا" ، بەرھقۇكا وەرگەرا، يېرىقان، سالا ۲۰۰۶.
- ۱۴- "كەردىگا كلاما" ، يېرىقان، سالا ۲۰۰۷.
- ۱۵- "بەرھقۇكا بەرھەما" ، جلدا - ئى، يېرىقان، سالا ۲۰۰۸.
- ۱۶- "بەرھقۇكا بەرھەما" ، جدا ، يېرىقان، سالا ۲۰۰۸.
- ۱۷- "بەرھقۇكا بەرھەما" ، جلدا ، يېرىقان، سالا ۲۰۰۹.
- ۱۸- "پامپا من" ، بەرھەمىن بۇنا زارۇكان، يېرىقان، سالا ۲۰۰۹.

كۆتۈرىن من:

- ۱- نەماز مۆسکفایى: خۇھىستنا من ھاتە سىيىرى، رۆزئىناما رىيا تەزە، ۱۰، ۱۹۵۵، ۱۲.

- ۲- خوهستنا ئەم، ریا تەزە، ۱۹۵۸، ۰۱، ۰۴
- ۳- ... دلایی زارىد دنیايىرما، ریا تەزە، ۶۳، ۰۶، ۰۲
- ۴- ماتىماتىكا مالا ووليانوۋادا، ریا تەزە، ۱۹۶۹، ۱۰، ۰۸
- ۵- فکر و مثالىد دەرسدارى، ریا تەزە، ۱۹۷۱، ۰۹، ۱۱
- ۶- بۇنا ھەر شاگرتەكى زانەبوونىن كور، ریا تەزە، ۰۹، ۰۲، ۱۹۷۲
- ۷- ماتىماتىكا مەكتەبادا، ریا تەزە، ۱۱، ۱۱، ۲۲، ۷۲
- ۸- قەرىئىدى و باشا، ریا تەزە، ۰۲، ۰۶، ۱۹۷۳
- ۹- قىيمەتكىن زانەبوونىد شاگرتايى ئوبىيكتىف، ۰۳، ۰۱، ۱۹۷۵
- ۱۰- بەربىبۇوندا دەرسدار بەر ب شاگرتا پرۆسېسسا ھىنبۇونىدا، ریا تەزە، ۰۲، ۰۳، ۱۹۷۹
- ۱۱- بۇنا بەختەواريا مەرقا، ریا تەزە، ۱۹۷۹، ۰۷، ۱۴
- ۱۲- تەربەتداريا زارا مالا ووليانوۋادا، ریا تەزە، ۱۹۸۰، ۰۵، ۱۴
- ۱۳- دەرھقا قىيمەتكىن نېيسارىن خوهندكارا، مۆسکفا، كۆفارا "ماتىماتىكا ۋ شکۈلى" (ماتەماتىكا مەكتەبىدا)، رووسى، # ۵، ۰۱، ۱۹۸۰
- ۱۴- بۆرجى مە، ریا تەزە، ۲۵، ۰۷، ۱۹۸۱
- ۱۵- دەرسىد وەكلاندى و مىتۆدىد تامىركىندا وان، ریا تەزە، ۰۵، ۱۹، ۰۰، ۸۲
- ۱۶- پەڭىرىدىنىد زانبۇونى و خەباتى، ریا تەزە، ۱۸، ۰۱، ۱۹۸۴
- ۱۷- دەرسا ئەدلائى، ریا تەزە، ۰۹، ۱۹۸۴، ۱
- ۱۸- ۋالىتىينا، كورۇرەچىرۇڭ، ریا تەزە، ۱۹۸۵، ۰۷، ۲۰
- ۱۹- دەرسا تەزە مەكتەبىد وەلىتىدا، ریا تەزە، ۱۹۸۵، ۰۹، ۰۴
- ۲۰- ھىمىشۇخولقانىا مە، ریا تەزە، ۱۱، ۲۳، ۱۹۸۵
- ۲۱- انەگۈرى خوهستىنىد ئىرۇين، ریا تەزە، ۰۴، ۲۵، ۱۹۸۷
- ۲۲- دۆكۈمەتىنەكە بەربچەق (نېيسارا پرۆف. خاچاتريان دەرھقا ھ. جندىدا، ۱۹۳۶، ۰۳، ۰۲). ۱۹۹۷
- ۲۳- ژ روپىلىك رۆژىد گران (دەرھقا ھ. جندىدا ۱۹۳۹-۱۹۳۷)، ریا تەزە

١٩٩١، ٠٤، ٠٥،

- ٢٤- فريجا حهجي جهوارى (بۆ ٦٠ ساليا وئى)، ريا تهزم، ١٤، ١٠، ١٩٩٢،
- ٢٥- بال ئاڤ. ئيساهاكيان، ريا تهزم، ٢٦، ٠٨، ١٩٩٢،
- ٢٦- ديلق # ٧٦٢٣ (شوخول # ٧٦٢٣)، بويارهكە دۆکۈومىيىتال، "كۆلۆس كوردا" ئاپرەل-ماى، ١٩٩٣،
- ٢٧- ديلق # ٧٦٢٣ (شوخول # ٧٦٢٣)، بويارهكە دۆکۈومىيىتال، "كۆلۆس كوردا" يوون-يوول، ١٩٩٣،
- ٢٨- ڙئەمرى حهجيي جندى، ريا تهزم، ١٨، ١٩٩٤، ٠٣، ٠٨، ١٩٩٤ _ ٠٣، ٠٨، ١٩٩٤ (ڙ هژمارا ٤ هەتا هەز. ٢٣: بىست هەژمار
- ٤٧- ديكىردا (سېيىكىرا) راديويا كوردى يا پىشىن زەينەقا ئىقۇ، ريا تهزم، ١٩٩٧ ١٢، ٠٢،
- ٤٨- بيرانىن، بۇنا رۆزا بويينا فيرىيكتى ئووسق، ريا تهزم، ٢٩، ١٠، ١٩٩٧،
- ٤٩- ديلق # ٧٦٢٣ (شوخول # ٧٦٢٣)، بويارهكە دۆکۈومىيىتال، رۆزناما "كۆلۆس ئارميىمى" (دەنگى ئەرمەنسەنانى، ب زمانى رووسى)، ٠٧، ٠٢، ١٩٩٨،
- ٥٠- گەلۇ شىيىرى فىرىيک چاوا بۇون؟ ريا تهزم، ١٨، ٠٢، ١٩٩٨،
- ٥١- گەلۇ ئەو سىئە وى بىنە شرۆفە كىرنى، (دەرھقا فىرىيكتى ئووسقدا)، ريا تهزم، ١٩٩٨، ٢٩، ٠٤،
- ٥٢- تارىيليس (يەك سالىا مىرنا ف. ئووسق)، رۆزناما "هایاستانى ھانراپىيتىوتىيون" (كۆمara ئەرمەنسەنانى، ب زمانى ئەرمەنكى)، ١٥، ٠٥، ١٩٩٨،
- ٥٣- چەلارىت بەرخان د ئەمرى حهجيي جندىدا، رۆزناما "نۆقى كوردىستان" (كوردىستان نۇو، ب زمانى رووسى) نۆيابر- دەكابر، ١٩٩٩،
- ٥٤- بيرانىن (دەرھقا فىرىيكتى ئووسقدا)، ريا تهزم، ١١، ٠٤، ٢٠٠٠،
- ٥٥- ڙئەمرى فىرىيكتى ئووسق، ريا تهزم، نۆيابر، ٢٠٠١،
- ٥٦- ڙئەمرى فىرىيكتى ئووسق، ريا تهزم، دىكابر، ٢٠٠١،
- ٥٧- ئەز مەشا جوانىتىن كورد ئا ڇېق پەروەردەيا زمانى دى سلاحف دكم، ئاخينا

وەلات، سبات، ٢٠٠٢

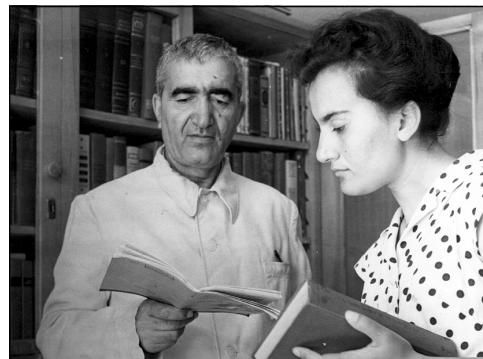
- ٥٨- وزیری نادری هات دتنا حەجیی جندي، ريا تهze، .٠٣، ٢٠٠٣، .٠٢
- ٥٩- سەرپیھاتیەک تزه زەھمەتى و پر كەد (دەرھەقا ح. جندیدا)، رۆژناما "سقۇبۇدن كوردىستان" (كوردىستان ئازاد)، ١-٣١ ئۆكتىابر، س. ٢٠٠٤
- ٦٠- سەرپیھاتیەک تزه زەھمەتى و پر كەد، رۆژناما "سقۇبۇدن كوردىستان" ١-٢٠. نۆيىابر، س. ٢٠٠٤.
- ٦١- سەرپیھاتیەک تزه زەھمەتى و پر كەد، رۆژناما "سقۇبۇدن كوردىستان" ، ١-٣١ دەكابر، س. ٢٠٠٤
- ٦٢- ماتيماتيکى دىنېيان، پروفېسۆر فەيزۆيى عەگىت، ريا تهze، كانونوا پىشىن س. ٢٠٠٦
- ٦٣- دەرھەقا دايىكا خوددا، ريا تهze، سبات، ٢٠٠٧

گۆتارىن دەرھەقا مندا:

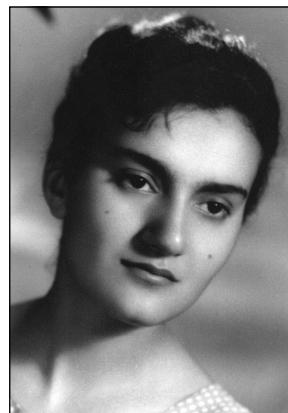
- ١- اراجاچۇرنەرى شاركۈوم (جيئرگا پېشىغاندا)، ئەرمەنكى، كۆفارا سۆۋەتكەن، مانكاۋارىز (مامۇستا يىّ سۆقۇيىتىي) # ١٠، ١٩٦٨، ١٩٨١
- ٢- بابايى كەلەش - دەرسىدار، ريا تهze، ١٩٨١، ١٩٨٠
- ٣- نېمىسارتىن مىدالىستا يىين باش، رۆژناما سۆقۇيىتكەن ھاياسitan، (ئەرمەنىيستان سۆقۇيىتىي)، ئەرمەنكى، ١٩٧٦، ٢٧، ٠٦، ١٩٧٦
- ٤- ۋىستەرەچنایا سفييان، (رووسى)، دەرھەقا كارىن من وەك پارلامىنتارا شىپۇرا ناڭچا بازارى يېرىيقاتى ياشاهوومىيانى، رۆژناما كۆممۇونىيىت، ب رووسى، ٢٠، ٠٦، ٨١، ٢٠
- ٥- مرازى ووزۇچاپارۋىش - پەرتۈوك دەرھەقا كوردىزانى مەزندا، رۆژناما "نۇڭى ۋەزىلەت"، ھەزىز، مەها تەباخى ياشاهوومىيانى، سالا ٢٠٠٣، ب زمانى رووسى، تېيلىسى.
- ٦- وزیرى ئەشۇ فرييدا حەجي، ئافەستا، ٢٠٠٩

زینا حه‌جی جه‌واری

زینی په کوتاکرنا بهشا کیمیایی یا زانینگه‌ها په‌اکوگیي - ئىنسستيتىوتا کیمیایييئه ئورگانيك یا زانيارييدا کار دكر. سى گوتارىن وى يەن زانيارىي هاتنه چاپ كرنى. ۱۲ مەها تەباخا سالا ۱۹۶۹ ئەۋىتەقلىقى چەند ھەقلا ژ مۆسکۋايى شەدتناما ئاقۇرىيى سىتەند، بۇنا بىجىانىنا فۆرمۇولەكە نۇو د دەرەجا كیمیاييدا.

حەجييى جىنى تەقلى دۆتا خوه
زینتى.

پاشوهختىي، زينا حه‌جى سالىن ۱۹۶۹ - ۱۹۹۹، وەك
كىمييک- يىزىتىرا سەرەكە د زاۋىدا ئىنېرىگۈنالادكادا
(ئىنېرىگۈسازكىن) كاركىيە.

شەهەتىما ئاققۇرىي يازىنا حەجى

دۆكىن نۇورا حەجى جەوارى

دەمىن بەرەقىرنا زارگۇتنىڭ لەرى
فەركەكى هەر دەم حەجىي جىنى مژۇول
دەرى: چاوا ئاوازىن سترانى بىنۋە؟
ئەوى فەرى، كو ئاوازىن گەلەرى وەكە
تەكستىن سترانى قىمەتلىنە و ھەوجى
گوھدارىيىنە، گەرە ب نۇتا بىنە
نېيسارى، تابىت نەددان وى و گەلەكى
خەمگىن دەرى.

و نۇورا خۇوشك بۇو پىپۇرا
سازبەندىيا كوردى.

ل فر، نوری ب خوه، ب هیقیکرنا من، دهرهقا خوهدا نشیسیه:
خوهندن و کار

۱۹۸۴ - ۱۹۵۸ دبستاننا نافین یا سهر نافنی ه. هاکوپیانه ئەرمەنیدا یا بازاری
بیریقانی خوهندیه، پیرا ژی دبستاننا موزیکی یا ۷ سالیی کوتا کریه.

۱۹۶۰ - ۱۹۵۶ کولیجا سهر نافنی ر. میلیکیانه موزیکاییدا خوهندیه.
۱۹۶۰ - ۱۹۶۶ ل کۆنسیئرقاتوریا سهر نافنی کۆمیتاسدا خوهندیه.

۱۹۶۷ - ۱۹۷۰ ئاسپرانتا ئىنستیتووتا ھونئەرمەندیی بومه یا ئاکاديمیا
ئارمینیابی زانیاریي.

۱۹۷۱ - تیزی خوه ب سهرنافنی "ھونهرا سترانین کوردایه گله‌ری" ئىنستیتووتا
ھونئەرمەندیی یا ئاکاديمیا ئارمینیابی یا زانیارییدا خوبی کریه و ده‌جا
کاندیداتا (ب پیغانان نوژه‌نیغا دۆكتۇرا) ھونئەرمەندیی سته‌ندیه.

۱۹۶۵ - ۱۹۶۷ بەشا رادیویا بیریقانی یا ۋەشانین کوردیدا وەکه بەرپرسیارا پارا
موزیکایی کار کریه.

۱۹۶۶ - ۱۹۶۷ دبستاننا سهر نافه ت. چوخاجیانه موزیکاییدا چاوا مامۆستا
تیۆریا موزىكى کار کریه.

۱۹۷۱ - ۱۹۹۳ ئىنستیتووتا ھونئەرمەندیی یا ئاکاديمیا زانیارییدا وەکه لیکۆلینیئر
و ژ سالا ۱۹۷۷ وەکه لیکۆلینیئردا سەرەکه کار کریه.

۱۹۹۰ - ۱۹۹۲ زانینگەها سهر نافنی د. ئانهاختدا وەکه مامۆستا موزیکا کوردى
کار کریه.

۱۹۹۶ - ۱۹۹۸ دبستاننا ۋەتكۈرىيائی یا زماناندا /اوسترالیا/ وەکه مامۆستا
زمانی کوردى کار کریه.

ئەندامەتىيا نافن رېخستن- بەشىن چاندى و کارېن جڭاڭى
۱۹۶۴ - ۱۹۷۰ رېداكسىيۇنا رۇزئنەما "ریا تەزە"- دا بومه ئەندەم- کارکەرا بەشا
"زنا".

١٩٧٦ - ١٩٩٣ بومه ئەنداما يەكىتىا كۆمپۆزىتۇرىن سۆقىتىيى و يا ئارمىنیا يىتى.
وەكە ٦ سالا ژ دەسىپىكا سازبۇونى بومه ئەنداما ئىنسىتىتۇوتا كوردى يَا پارىسى.

١٩٨٤ - ١٩٩١ بومه ئەنداما شەورا رادىيەيا يېرىيغانى يَا كوردى يَا ھونەرمەندىيى.
١٩٨٠ - ١٩٨١ ژبىق ٢ پىيىسىن تىاترا بازارى تېلىسى يَا كوردى يَا ئە. بېكىك
"سنجو كەچا خوه دەد مىر" و. ت. رەشد "خەجى و سىابەند" مۇوزىكا چى
كىرى.

١٩٨٧ - ١٩٩٠ ب ھەفكاريا ت. رەشيد بومه سەرۋىكا كۆما خونەندكارىن كوردا يە
ستران و رەقاسىت يَا ئىتنىڭرافىيى يَا ب ناھە "زۇزان" ل رەخ ئىنسىتىتۇوتا
يېرىيغانى يَا پىداگۆزىيى.

بەرھەمن چاپبۇرىي - بىبلىوگرافيا

پرتووك، لىكىزلىيىن زانىارىي

- ١ - "كىداكان ژۇڭفردا كان ئەرگارفىيىت" ، (ھونەرا سترانىن كوردى يىين گەلەرى)،
وەشانا ئاكارىميا زانىارىيى، يېرىيغان، ١٩٧٦، ب ئەرمەنكى.
- ٢ - "سترانيىد كوردا يە جەمەتى" ، بەرھۇڭوا نۆتەنۋىيىسار و تىكىستىن كوردى تەقى
پىشگۇتن و پىتاسىنىن زانىارىيى ب ئەرمەنكى و رووسىسى، وەشانا ئاكارىميا
زانىارىيى، يېرىيغان، ١٩٨٢،

بەرھۇڭكىن مۇوزىكا گەلەرى

- ١ - كلامى جەمەتا كوردا يە كۆفەندى، وەشانا "ھايپىتەرات" ، يېرىيغان، ١٩٦٠ (٢٢
نۇونىيەن سترانا).
- ٢ - كلامى جەمەتا كوردا يە كۆفەندى، بەرگا ٢، "ھايپىتەرات" ، يېرىيغان، ١٩٦٤ (٥٦
نۇون).
- ٣ - يەكىرى ١، ستوکھۆلم، ١٩٨١ (١١ نۇون)، يەكىرى ٢، ئۆسالا، ١٩٨٢، (٩
نۇون)، يەكىرى، ٢ قەستىرۇس، ١٩٨٣ (٦ نۇون)، ٣ بەرھۇڭكىن ستران و

ئاوازىن گەلەرى ب ھەفكاريا بەشىر بۇتاني.

- ٤- ستران و مقامىن جمەتا كوردا، د ئالماناخا "بەهارا تەزە" دا يا نفييىسكارىن كوردىن ئارمىنیايى، "ھايپېتھرات"، يېرىيغان، ١٩٨٣ (٤٣ نموون).
- ٥- موزىك، دانس و شەرقىيەن كوردى، ٢ بەرھۆتكىن سترانىن كوردى، حازركىيە م. بايراك ب ھەفكاريا ن.جەوارى وز. ئۆزمانيان، وەشانا "قىزگە"، ئانقەرە، ٢٠٠٢ (١١٢ نموون).
- ٦- ژ بۆ چاپى بەرھۆتكا ئاوازىن كوردىن ئارمىنیايى حازركىيە.

گۆتارىن زانيارىي

- ١- "كۆميتساس يەف كرداكان يېرىاشتۇوتىيون" ، (كۆميتساس و موزىكا كوردى)، كۆثارا پاتماباناسىراكان ھاندىس (كۆثارا دېرىۋك- فيلۇلۇزىن) يا ئاكاديميا ئارمىنیايى يا زانيارىي، يېرىيغان، ١٩٦٥، ھەزىمار ٤، ب ئەرمەنكى.
- ٢- "كرداكان يېرىاشتۇوتىيون ھايستانووم" ، (موزىكا كوردى ل ئارمىنیايى)، كۆثارا سۆۋەتىتاكان ئارقىيىت (ھونەرا سۆۋەتىتى)، يېرىيغان، ١٩٧٠، ھەزىمار ٦، ب ئەرمەنكى.
- ٣- "كۆورد ژۆگۈفرى ئەرازىشتاكان كەنساخ" ، (دەبا گەلنى كوردا يە موزىكايى)، بەرھۆتكا سترانى ئى نارۇدى بلىزىيەق ئى سەرەدىنىيەق قۇستۇرۇك (وھلات و گەلين رۆزھلاتا نىزىك و نافىن)، يا ٧- ادا، ئىنسىتىتووتا رۆزھلاتزانىي يا ئاكاديميا زانيارىي، يېرىيغان، ١٩٧٥، ب ئەرمەنكى.
- ٤- "ئارقىدىنایا موزىكا كۆوردۇق ئارمىنېي ۋ سەقىيازى سۆ سەرىيەنېي گۆڭىم مۇنۇيچىسىكىم ئىسکووسستەقۇم" ، (بىوهندىيەن موزىكا كوردىن ئارمىنیايى تەڭى ھونەرمەندىيە مۇنۇدىكى سەدسالىيەن نافىن)، بەرھۆتكا نارقىدىنایا پېسىنە. پرۆبلىيەمى ئىزۈوجىنە، (سترانىن گەلەرى، پرۆبلىيەمىن لىكەرەنلى)، يا ئىنسىتىتووتا تىاتر، موزىكا و سينەما، لېنىڭراد، ١٩٨٣، ب روسيى.
- ٥- "تايپىقى كۆوردىكۈ سەقادىبى" ، (ئاوازىن دەوانا كوردا)، ل كاۋارا لرابىر يا ئاكاديميا زانيارىي، يېرىيغان، ١٩٨٥، ھەزىمار ٢، ب روسيى.
- ٦- "كۆوردىكالنایا موزىكالنایا فۇلکاڭورىسىتىكى ئى يەققۇ پرۆبلىيەمى" ،

(فولکلوریستیکا موزیکا کوردی و پرۆبلیمین وئى)، بەرھۆکا سترانى ئى نارۇدى بلژنیققۇ ئى سریدنیققۇ قۇستۇكما، (وەلات و گەلین رۆژھلاتا نىزىك و

ناڤىن) ياخىن دا، ئىنسىتىوتۇتا رۆژھلاتازانىي ياخا ئاكاديمىيا زانىارىي، يېرىغان، ۱۹۸۵، ب روسيى.

۷- "كرداكان يېرازشتۇرۇون ھاي ماتاۋەر اكاننىرى گناھاتىماپ" (موزىكا کوردی ب نرخانىدا روشنىبىرىن ئەرمەنى)، كۆشارا سۆۋەتىتاكان ئارقىيىست (ھونەرا سۆۋەتىيىتى)، يېرىغان، ۱۹۸۷، هەزىمار ۲، ب ئەرمەنكى.

۸- "كرداكان ژۆگۈرداكان پاراين كىيرتىفاسىكى يېرگىرى رىتماكان تاربىراكومىتىرى و درانس هارابىرۇوتۇروننىرى ماسىن" (دەرەقا شاخىن رىتمىن سترانىن کوردی يېن ب ستىلا رەقاسى و پىوهندىيەن وان)، كۆشارا لرابىر ياخا ئاكاديمىيا زانىارىي، يېرىغان، ۱۹۹۱، هەزىمار ۳، ب ئەرمەنكى.

۹- "دەنگىۋىساريين سازبەندىا کوردى" (ل سەر دەنگىۋىساريين كىر، كوششانارىۋە مىخانىكىي)، كۆشارا نۇوەدمە، ستوڭەزلىم، ۱۹۹۲، هەزىمار ۳، ب کوردی.

۱۰- پىسىن دېرەك و تىۋريا سازبەندىا کوردى، رۆزئەما ھىقى، ستانبۇول، هەزىمار ۶۹، ۷۰، ۱۹۹۸، ب کوردی.

۱۱- "پىوهندىيەن کوردا و ئەرمەنيا يېن موزىكىيىتى" (رېزا گۆتاران، ۱ - ۵ كۆشارا رۆز نۇو، ستوڭەزلىم، ۱۹۹۲، هەزىمار ۹۸، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶ - ۱۰۷، ۱۰۸ - ۱۰۹)، ۲۰۰۰ - ۱۹۹۸ و ۷-۶ كۆشارا تىرۇز، ستانبۇول، هەزىمار ۸، ۱۰، ۲۰۰۴، ب کوردی.

۱۲- "سترانىن ئەزدىيەن ئەرمەنسىستانى يېن ئارخايك و سەدىسالىيەن ناڤىن" (كۆشارا تىرۇز، ئىستانبۇول، هەزىمار ۱۱، ۲۰۰۴ و هەزىمار ۱۲، ۲۰۰۵، ب کوردی).

۱۳- "دەرەقا تىپقۇلۇكىيا سەرەجەمىن تىكىست و ئاوازان و پىوهندىيەن وان د سترانىن كۆفەندان دە" (كۆشارا تىرۇز، ئىستانبۇول، هەزىمار ۱۴، ۲۰۰۵، ب کوردی).

۱۴- "سترانىن شىيخ و پىرىن ئەزدىيەن ئارمەننیيىتى" (دەسپىكى دەستانان و سترانىن بازارىي ل گەل ئىزدىيان)، كۆشارا دەنگى ئەزدىيان، ئەلدىنبوورگ، ۶، ۲۹، ۰۶، ۲۰۰۶، ب کورد.

١٥ - "سترانین شیخ و پیرین ئارمینیایى" ، (ب زده‌کرنیقا) د پرتوكا شیخ فهخى ئاديان فيلۆسۆف و خاسى. ئولا ئەزدياتىه، بەرهقۇكا گۇتارىن كۆنفيرانسا پېشکىشى شیخ فهخى ئاديان، بۇلدىنبورگ، ٢٠٠٩، ب كورد.

تىزىن گۇتارىن زانيارىنى كۆنفرانسادا هاتنه خاندندى

- ١ - "مووزىكا كوردى و پروبلېمىن پىژداچووينى" ، تىزىن پلاينوما يەكىتىا كۆمپوزيتورىن ئارمینىايى، يېرىغان، ١٩٧٣، ب ئەرمەنكى
- ٢ - "تايىھتىيەن ستيلىن سترانين كوردى يىن گەلەرىي" ، تىزىن كۆنفيرانسا ٢ يئىستىيەن ستارمەنلىكىما ئارمینىايى يا ھونەرمەندىي (ئاھ) و مووزىتىيا چاندا گەلەن رۆژھلاتى يا سۆۋەتىي لىسر چاندا ئارمینىايى، يېرىغان، ١٩٧٦، ب ئەرمەنكى، رووسسى
- ٣ - "دەرەھقا زانرىن سترانىن ستروفىك" ، تىزىن كۆنفيرانسا ٣ يئىستىيەن ستارمەنلىكىما ئارمینىايى، يېرىغان، ١٩٧٧، ب ئەرمەنكى، رووسسى
- ٤ - "سترانين كوردى يىن شاپا" ، تىزىن كۆنفيرانسا ٤ يئىستىيەن ستارمەنلىكىما ئارمینىايى، يېرىغان، ١٩٧٩، ب ئەرمەنكى، رووسسى
- ٥ - "فۇرمولىتىن رىتمىن سترانين كوردىيە گۆڤەندى" ، تىزىن كۆنفيرانسا ٥ يئىستىيەن ستارمەنلىكىما ئارمینىايى، يېرىغان، ١٩٨٢، ب ئەرمەنكى، رووسسى
- ٦ - "پىوهندىيەن ئەرمەنلە كوردايە مووزىكاىي" ، تىزىن پلاينوما يەكىتىا كۆمپوزيتورىن ئارمینىايى لىسر پرسىن دېرۇك و تىپرەيە مووزىكا مۇنۇدىك، يېرىغان، ١٩٨٤، ب زمانى رووسسى
- ٧ - "فکراندا ئارخايىك د سترانىن كوردايە گەلەرىدا" ، تىزىن كۆنفيرانسا شىورا چاندا جەھانى يئاكاديمىيا ياكىتىيا سۆۋەتىي يازانىارىنى، يەكىتىيا كۆمپوزيتورىن ئارمینىايى و يئىستىيەن ستارمەنلىكىما ئاھ لىسر پروبلېمىن كەنەسس و تەبەتىيەن فۇرمىن كەفناز يىن چاندا مووزىكايى، دلجان، ئارمینىا، ١٩٨٦، ب رووسسى
- ٨ - "ھمبەريەھەتكىنا شاخىن ستراپا ئائى بەرددە" ، تىزىن جۇپىن زانىرىنى يئىستىيەن ستارمەنلىكىما ئارمینىايىيە ئەتنۆگرافىي لىسر ئەكسپېدىسييەن

- فۆلکلۆری و تئیتنوگرافی بىين سالىن ١٩٨٤-١٩٨٥، يېرىغان، ١٩٨٧، ب ئەرمەنكى
- ٩- "دەرەقا سترۆوكتوورا تىكستىن سترانىن كوردىي سترۆفيك"، تىزىن
كۆنفيرانسا ٦ يائىنىتىوتۇتا ياي يېرىغان، ١٩٨٧، ب ئەرمەنكى، رووسىسى
- ١٠- "پرسىن لىكۈلىنىن تىپقۇلگىيا موزىكا گەلەرى لىسر دەرەجا نۇۋەن"، تىزىن
پلينووما يەكتىيا كۆمپىزىتەرىن ئارمەننیاپى لىسر پرسىن موزىكا گەلەرى،
يېرىغان، ١٩٨٧، ب ئەرمەنكى، رووسىسى

- نۆتهنىسىارىن سترانان رۆژنەمە، كۆفار و پەرتۇو كىيىن فۆلکلۆریدا
- ١- د چەند ھەزمارىن رۆژنەما رىا تەزە-دا، يېرىغان، ١٩٦٤ - ٧٩
- ٢- ھەموو ھەزمارىن كۆفارا موزىكە و ھونەر-دا، بەپرسىيار ب. بۆتانى، سويد،
٨٥ - ١٩٨١
- ٣- كۆفارا "ھونەرلەما"-دا، بەپرسىyar ب. بۆتانى، سويد، ١٩٩٧
- ٤- بەرەقۇكا فۆلکلۆرا مارا، چەند نمۇونەي-دا حازركىيە مالسانىش، وەشانا ئىينا
نۇو، ستىكەپلەم ١٩٩١
- ٥- پىناسىينا بەرەقۇكا ح. جندىيە ئوسق و زەلەخە-دا، ئامادە كرييە فريدا
جەوارى، يېرىغان، ٢٠٠٣

گۆتارىن رۆژنەمە قانىيى (بىزادە)

- ١- "جۈوزىپىيى ۋىيردى: ژىق ١٤ سالىيا بۇوينا وي،" رۆژنەما رىا تەزە، يېرىغان،
١٩٥٨ ٩، ١٠،
- ٢- "دۆستى جماحتا كوردايە مەزن: ژىق ٩٥ سالىيا بۇوينا كۆميتاس،" رۆژنەما رىا
تەزە، ١٨، ١٠، ١٩٦٤
- ٣- "بۆلشىقى درووگ كوردىكى موزىكىي،" (دۆستى موزىكا كوردايە مەزن) ژىق
١٠ سالىيا بۇوينا كۆميتاس، رۆژنەما كۆممۇونىيىت، ١٩٦٩، ٢٥، ١٠، ب
رووسىسى
- ٤- "زىرىزىكا دەنگىنىسىارىن سازبەندىيا جماحتا كوردا،" رىا تەزە، ١٩٦٩، ١١، ١٥

- ۵- "کلامید جماهتا کوردايە سۆقىتىيّ، ريا تەزە، ۱۹۷۰، ۱، ۵.
- ۶- "كۆمپۆزىتىرى خودانى مەريفەتا زۆر" ژ بۆ ۷۰ سالىا بۇوينا ئارام خاچاتريان، ريا تەزە، ۱۹۷۲، ۹، ۶.
- ۷- "ئۆلدار دەرھەقا مووزىكا كوردىدا" ، ريا تەزە، ۱۹۷۳، ۱۴، ۶.
- ۸- "دەرھەقا چەند پرسىن سازبەندىا جماهتا كوردادا" ، ريا تەزە، ۱۹۷۶، ۱۱، ۱۵.
- ۹- "پەى رىچا دور- جەواھرى جماهتىيّ، (ل سەر ئىكىسىپىدىسىيا ل گوندىن نافچا تەلینى)، ريا تەزە، ۱۹۷۷، ۱۲، ۳.
- ۱۰- "کلاميد جماهتىيە دەواتىيّ، ريا تەزە، ۱۹۷۸، ۱۲، ۹.
- ۱۱- "کلاميد کوردايە جماهتىيّ بۇنا زارا" ، ريا تەزە، ۱۹۷۹، ۱۱، ۴.
- ۱۲- "بۇنا بەرھەكىرنا نەمونىيەتەزە" ، (ل سەر ئىكىسىپىدىسىيا بازارى تېيلىسيي)، ريا تەزە، ۱۹۸۰، ۹، ۲۰.
- ۱۳- "هايرىنى يەركىر" (سترانىن وەلاتىيّ)، (ل سەر پەرتۈوكا ئا. پاھلىقانيان فۆلكلۆرى)، رۆزىنەما يېرەكۈيان يېرىقان، ۱۹۸۰، ۱۱، ۱.
- ۱۴- "دەنگىزى بەيت- سەرھاتىا" ، (ل سەر ھونئەرمەندىا سترانبىز ئەعەگىتى تىجر)، ريا تەزە، ۱۹۸۱، ۲، ۱۴.
- ۱۵- "رۆزىد ئەفراندىن کوردايە جماهتىيّ، (ل سەر فەستىقلا كوردا ل بازارى تېيلىسيي)، ريا تەزە، ۱۹۸۱، ۳، ۲۸.
- ۱۶- "بەنگىزى پىشەكا خود" ، (ل سەر ھونئەرمەندىا ئارتىست عەزىزى بشار)، ريا تەزە، ۱۹۸۱، ۸، ۲۲.
- ۱۷- "فۆلكلۆر و دەبا مۆكسى" ، (ل سەر پەرتۈوكا ھ.ا. ئۆربەلى، ريا تەزە، ۱۹۸۲، ۰۷، ۳).
- ۱۸- "پۆزىزىا كوردايە دەبىي" ، (ل سەر پەرتۈوكا م. روودىنكە)، ريا تەزە، ۱۹۸۳، ۱۰، ۵.
- ۱۹- "يسکووستشا ئيراقىيە وەدى نەا" ، (ل سەر پەرتۈوكا ئا. بۈگدانۇف)، ريا تەزە، ۱۹۸۳، ۱۰، ۵.
- ۲۰- "ئارتىستى مەريفەت" ، (ل سەر ھونئەرمەندىا ئارتىست حەسەن ئ قولى)، ريا

تەزە، ١٩٨٤، ٢٠٦

٢١ - "کینیماتۆگرافیا وەلاتید ئاسیا و ئافریکایی بىن سەر ریا پىشداچووينى" ، (ل سەر پەرتۇوکا ر. سۆبۈلەپ و. ئوتىنىيىشىلى)، ریا تەزە، ١١، ٦، ١٩٨٦

٢٢ - "نمۇنېن تەزە هاتنە نقىسارى" ، (ل سەر ئىكىسىپىدىسىيا قازاخستانى)، ریا تەزە، ١٠، ١٢، ١٩٨٦

٢٣ - "سازبەندىيا گوندى قەشقەبلاخى" ، (ل سەر ئىكىسىپىدىسىيا قازاخستانى)، ریا تەزە، ٤، ٣، ١٩٨٧

٢٤ - "دەنگبىيىزى جماھاتى" ، (ل سەر ھونئەرمەندىيا مەھمەد شىخقۇ)، ریا تەزە، ٢٩، ٤، ١٩٨٩

٢٥ - "خىرخازى جماھاتا مە" (بەر ب ١٢٠ سالىيا بۇوينا كۆميتاس)، ریا تەزە، ١٥، ١١، ١٩٨٩

٢٦ - "سازبەندىيا كوردىن زازا" ، ریا تەزە، ٩، ٠١، ١٩٩١

٢٧ - "خوهىتى ل ھېبوونا مەيە كوللتۇررا روھانىيى بىن" ، ریا تەزە، ١٦، ٠١، ١٩٩١

٢٨ - بەرەقۇڭا فۇلكلۇردا سازبەندىيى - "گۆفەند" ، (ل سەر پەرتۇوکا فەرھاد)، ریا تەزە، ١٢، ٠٨، ١٩٩٢

٢٩ - "سترانىن دەستانا" دم- دمى: ژ ئارشىقا پرۇف. ھ. جندى، كۆشارا تىرۇز، ٢٠٠٩، ھەڙمار ٤٠، يستانبۇول.

٣٠ - "پەرتۇوكىن دەرسىن سترانى ژىق زارۇكتىن كورد" ، ژ ئارشىقا پرۇف. ئ. جندى، كۆشارا تىرۇز، ٢٠١٠، ھەڙمار ٤١، يستانبۇول.

گەلە گۆتار ب رادۇ يا يېرىقانى ب زمانى كوردى هاتنە بەلاقىرىنى.

گەلە گۆتار جەپىناندا و سىمېنارىن زانىيارىيدا ل بازارىن جودا- جودا - ل يېرىقانى، تېبلىيسيي، مۆسکۋايى، مىلىبۇرنى، سىدىنىيى ب كوردى، ئەرمەنكى، روسس هاتنە خاندىنى.

بەرەفکرنا نۇونىن مۇزىكا گەلەرى دەمە ئېكىپىدىسىا

- ۱- ناقچا ئاپاراتى /نها ئاراگاس/، ئارمەتىيا، ۱۹۶۹، ۱۱۰ نمۇون.
- ۲- ناقچا ھۆكتىمىرىيانى، ئارمەتىيا، ۱۹۷۲، ۴۰ نمۇون.
- ۳- ناقچا تەلینى، ئارمەتىيا، ۱۹۷۴، ۶۰ نمۇون.
- ۴- يىستىتووتا ھونئەرمەندىيەدا، ئارمەتىيا، ۱۹۷۵، ۳۳ نمۇون.
- ۵- ناقچا تەلنى، ئارمەتىيا، ۱۹۷۷، ۸۰ نمۇون.
- ۶- ناقچا تەلنى، ئارمەتىيا، ۱۹۷۸، ۴۵ نمۇون.
- ۷- ناقچا ئېچمیا زىينى، ئارمەتىيا، ۱۹۷۹، ۳۰ نمۇون.
- ۸- بازارى تېبلىسىي، گورجستان، ۱۹۸۰، ۵۰ نمۇون.
- ۹- ناقچا ئېچمیا زىينى، ئارمەتىيا، ۱۹۸۰، ۴۰ نمۇون.
- ۱۰- ناقچا ئابۇقىيانى، ئارمەتىيا، ۱۹۸۶، ۸۲ نمۇون.
- ۱۱- بازارى تېبلىسىي، گورجستان و گوندىن قازاخستانى، ۱۹۸۶، ۳۰۰ نمۇون.
- ۱۲- نەافچا ئاراگاسى، ئارمەتىيا، ۱۹۸۷، ۸۵ نمۇون.
- ۱۳- ناقچا تەلینى، ئارمەتىيا، ۱۹۸۹، ۳۰ نمۇون.

نۇرا حەجى جەوارى ژ دەنگبىيىز سترانىن گەلەرى سەر قەيتانى تۆمار دە

نۇرا جەوارى

نيسان ۲۰۱۰

نازا حه جي جهوارى

نازى خووشكا مەيه يا بچووکە، هزكريا گشكانە. ئەو يەكە خەمخور، كنهز، ھەيف، ئاقل و خيرەتە.

دەمى ئەو شاگرتا سەنفيەن ١١ - ٩ بۇ دېستانا ١٢٢ - ادا مامۆستا وئى يا ماتيماتيکايى ئەز بوم، نازى ڙ ماتيماتيکايى قەوات بۇو، زۇو بەرسىيغا پرسىين چەتن ددا.

پەى كوتاكرنا دېستانى را، ئەۋى بەشا كېيىرنىتىكايى يا زانىنگەها يېرىقانىدا خوند و ب سەرفنيازى كوتا كر. پشترا، وەك مامۆستا ماتيماتيکايى دېستانىن يېرىقانىدا كار كر. سالا ١٩٩٣ مالىقىا كۆچ كرن بازارى بريانسکى (رووسيا)، ل كونازى زانىنگەها بريانسکىدا بۇو دەرسىيىزا ماتيماتيکايى.

ئەز تەقى دايىكا خوه زەينەقا ئىيقۇق، س. ٢٠٠٦

دەرھەقا زەقىن حەجىيى جندىدا قى گۇتارا ژىرىندا ھاتىه نېيسارى:

عەسکەرئ بۆيىك

پىرەكا حەجىيى جندى: زەينەقا ئىقۇ چوو سەر دلۇقانيا خوھ

٢٦ ئى سپاتى، سالا ٩٣، ٢٠٠٧ سالىيى دا، ل بازارئ يېرىقانى، پىرەكا زانىارى مەزن حەجىيى جندى: زەينەقا ئىقۇ چوو سەر دلۇقانيا خوھ. دايىكا زەينەف، ئەو پىرەكا پەھمەك رىتكە دوور و درىز دەرباز بۇويە... سالا ١٩٣١ - ئەو و حەجىيى جندى دزەوجن.

سالىن ٣٠ راديويا يېرىقانى بەشى زمانى كوردى ب سپىكىريما وى دەست ب ئاخافتنا خايە ئەولۇن كريي... گەلەك جىا مامۆستاتى كريي. ئەمەكى وى پىرەكا ژىھاتى د كار و حەجىيى جندى يى زانىارىددا پرە.

وى و مىر مالبەتكە رەوشەمبىرىتىيە رەنگىن دۇرا خوھ جەنانبۇون. وانرا بۇنە وەك دىئى- باق، شىرەتكار و ئالىكار. رەوشەمبىرىتىن وسا، كوناھى وان ھەر يەكى مەدەنىيەتا كوردىن سۆقىتىا بەرى دخەملينە.

پىنج كەچ مالا واندا مەزن بۇنە: فريجا رەمەتى - دۆكتۇرا بىشىكىي بۇ، دۆسىنەت، پىرەكا زانىارى مەزن پرۆف. شەكرقىي خودى.

فرىدە، مامۆستا ماتىماتىكايى، فيزيكايى، ۋان سالى داوىيى وى كارەكى پر مەزن كر، هم دايىكا نەخوهش خويى كر، هم ژى خەباتىن باقى - حەجىيى جندى و

زەينەقا ئىقۇ لەر تەختى حەجىيى جندى يى خەباتى

سالا ٢٠٠٢

بىن زلامى خوه يى رەمەتى، ھەلبەستقانى مەزن فىرىيكتى ئووسق دانە وەشاندىن.
كەچا سىسيا زىنى، پىشى خوهقا كىيمىك، پىرەكا بەپرسىيارى رادىپيا
بىرىقانى، بەشا زمانى كوردى، رەمەتىي ئاھەمدى گۆگى.
نورى، دۆكتۇرا سازبەندىزىانى يە، پىرەكا نېسىكار، دۆكتۇر تۈسنى رەشىت.
(نها ئاقسىزلايىتى دەمەن).

كەچا پىنجا نازى، پىشەكى خوهقا مامۆستا يە، ماتىماتىك، پىرەكا دۆكتۇر
پروفېسۇر فەيزۆيى ئەكت، ماتىماتىكى دىنەيان، سەرۆكى پارا ماتىماتىكايى
زانىنگە بازارى بىريانسىكى يە (رووسىيا). نازى زى نها وى زانىنگەھىدا
دەرسېتىز.

ئەم رەما خودى زەينەقا ئېقۇرا بخوهزىن.
برا جىيى وى ل رەخ حەجىيى جىنى (سالا ۱۹۹۰ چووبىه سەر دلوقانيا خوه)، ل
گۇرستاناندا گوندى پامپا كوردا (نها سىپان)، بوھوشت بە.

۲۰۰۷ ۰۱، ۰۳،

دەرەقا جەركەزى رەشدا

من ناڤى وى جارا پىشن سالا ۱۹۷۱-ى بەپىست. ئەز مالا باۋى خودا بۇوم كافا
جىنارا وان سىدا كۆنستانتنىۋەننا، كۆئىستىتۇوتا پىداكۆكىي يَا سەر ناڤى خ.
ئابۇقىاندا سەرۆكى كافىدرا زمانى دەرەكە بۇو، هاتە مالا باۋى من و دىلشا كۆ:
- ھەقالى حەجي، ئەز هاتەمە چەقەرقۇنایى بىدە وە. جوانەكى كورد ئىرۇ ئىنتىاما
زمانى نىگىسىدا و "۵" سىتەند. پاشى مە دەفتەرا وى يَا كەشقىرنا قىيمەتى ئىنتىاما
شەكر، مە دەت، وەكى زەھر چار ئىنتىاما زى ئەلوى "۵" سىتەندىيە. خۇھۇھە زى ز
گوندى زقارتۇنسىيە، فەمیلا وى چەركەز مىستۇيان... يەكى پى ئاقلە!
باۋى من كارى خوه هشت، ژېر تەختى خويى خەباتى رابوو، بەشەرخوھش
هاتە بەر ب سىدا خانمى، دەستى وى رامووسا، كۆ:
- ئەز زاف ژ وە رازىيمە بۇنا وى چەقەرقۇنایى و زاف شامە بۇنا وى خۆرتى...
رۆكى بۇنا كارەكى ئەز چوبۇومە ئىنستىتۇوتا پەداكۆكىي. بەر دەرى

ئىنىستىتىووتى جەند لاوك سەكىنى بۇون. يەك ژ وان هاتە بەر ب من. من ئەو ناس كر، ئەو چەرەز بۇو. من ئەو جەقىنا نېمىسكارىن كوردادا و جەند جارا ژى مالا باقى خودا دىتبىوو. ئەوى گۆ:

- ئەز چەركەزم، ب چ دكارم ئالى وە يكم؟

من گۆ: - تشتى ئالىكىرنى تونە، باقى من نامەك دايە، وەكى بدم دەرسبىيەتكى ئىنىستىتىووتى، دەرسبىيەز ناكا هيقيا منه، - و ئەم ھەۋرا چوون، مە نامە دا دەرسبىيەز.

من وى رۆزى چەركەزرا گۆ: - ئەز زاف شامە، وەكى تو دەرسى خودا پر پىشى.

چەركەز دلشا گۆ: - لى شوخلى من چىه؟ ...

ئەو بەرسق و بەشەرا وى خوهش من بىر نەكىريه.

ينسىتىتىووتىدا چەركەز، بۇ خوهندىنا خوهىپ پر پىش، پىنسىيۇنى بلند و پر هورمەت ياسەر ناڭى لىدىن دىستاند.

پەى كوتاكلار ئىنىستىتىووتىرا، ب دىپلۆما سۆر، چەركەز ئاسپىرانتوورا يىدا هاتە قەبۈول كرنى. باقى من بۇو سەرۋەكتى وى يى زانىاريي. چەركەز پاشوهختىي گللى كر، گۆ:

- ئەز پر كوبارم، وەكى ئاسپىرانتى وى زانىيى و ماقولى بومە، ئاپى حەجي، وەختا پى هسيما، وەكى من ناڭى خوه دانىيە چەركەزى رەش، منرا گۆ: "تە قارا خوه دايە رووپى خوه؟" - چەركەز گۆت و ب دل كەننە ...

حەجييى جندى دو پەرتۈوك دەرەقا ئەدەبىيەتا كوردا يە ئەرمەنىستانا سوۋقىتىيەدا، ب زمانى ئەرمەنكى سالىن ۱۹۵۴ و ۱۹۷۰ دانە وەشاندى. دەرەقا خودا، هلبەت، نەدنېمىسى.

لى دەما سالا ۱۹۸۸ پەرتۈوكا حەجييى جندى "باھار" (قەچىكىن زارگۇتنى كوردا) هاتە وەشاندىنى، چەركەزى رەش پېشكۇتنى وى پەرتۈوكىيەدا دەرەقا زيان و كاروبارى باقى مندا گۆتارەكە زانىاريي بەرفە ب سەرنانقى "باقى زارگۇتنى گەلى كورد" نېمىسى.

رۆزا پاراستنا تیزا دۆكتورین یا چەركەزى رەش - باقى من نەخووش بۇ و دەستنفاسارا باقى خوه دەرھەقا تیزىدا من و نۇورا خۇوشك مە بر دا رەكتوراتى.

كۆميسيا زانىارا ب يەكەنگى تیزا چەركەزى رەش پەزىاند ...

فييرىك زاف قەدرى چەركەز زانبۇو، نېيسارەكە خودا نېيسىيە: "ۋى تىشتەك ژ چەركەز دەرىئى" .. دو ھەلبەستىن خوه پېشىكىتىسى وى كرنە. ئەو ھەلبەست ساخىا فييرىكدا نەهاتبۇون وەشانى و گافا من بەرھەقىكەكە فييرىك ئامادە دىكەر، من ژ چەركەز پرسى:

- ئەز وان ھەلبەستا بكمە بەرھەقىكى؟

گۇ: - ئەو ج گلى، نېساريىن پىسمامى من فييرىكىن، مقىيم جى بکە!

مەها چلەيا پېشن سالا ۲۰۰۳ _ ا بۇو چەركەزى رەش تەقى بەرمالىيا خوه لەيلا خۇوشك هاتبۇونە دىتنا دايىكا من. من چەركەزرا گۇ:

- ئىسال ۹۵ سالىا ژ دايىكىبۇونا باقى منە. من سالا ۱۹۹۴ د ۲۶ ھەزمارىن رۆژناما "ريا تەزە" دا گۆتارىين "ز ئەمرى حەجيي جندى" دانە چاپ كرنى... وو ھى خەبەر دەقى مندا چەركەز گۇ:

- وەرە ئەم پەرتۈوكەكى حازىر كن: "ھەچىيى جندى، زىيان و كار، ئەزى ئالىكارىيى بدمە تە. تو وان ھەزمارىن رۆژنامى بىدە من، ئەزى بدمە كەچكا برا سەر كۆمپۈوتۈرى بەرەھەق كن، رەداكتورىيى ژى ئەزى بكم، ئەزى پېشىكۈتنەكى ژى

بنثیسم... تو بفکره، ئەگەر تشتى زىدەكىرنى ھەبە، ئەمى زىدەكىن...، - گو، -
چەند فۇتۇيا ژى حازركە، ئەزى پاشى بىم، بقىم.
ئەز زاپ دلشا بۇم، من گۆ:

- چەركەز جان، تە سەرناشى پەرتۇوكىچ زۇو دىت. ئەزى ھەما ناكا وان
ھەۋىمارا بىدە تە...
دايىكا من ژى كىفخوهش بۇو، گۆ:

- خەرجى پەرتۇوكى ژى سەر من... - گو، - چەركەز جان، دە تو زانى حەجى
چقاسى تە هز دىكىر، قەدرى تە زانبۇو...
وو من ھەزىمارىن رۇزىنامى دان چەركەز و ئەوى ژى دا كەچكە و پاشتى دو- سىنى
مەها چەركەز مىرا گۆ:

- پەرتۇوك حازرە، من ئىدا رەداكتورى لى كىرىھ و وەشانخانىپەۋەن كەتمە، كو
سېلى پەرتۇوكى بقىم بىدە وان.

ئەم ھەۋىلا چۈونە وەشانخانى گۆتن:

- دەھ رېڭىزدا ئەمى چاپ كن...

وو سالا ٢٠٠٣ پەرتۇوكا "حەجييى جىندى، ژيان و كار" وەكە دىيارى ژبۇ ٩٥
سالىيا بۇولىنا حەجييى جىندى جارا يەكەمین، ب ئالىكارىا دۆكتۆر چەركەزى رەش
هاتە وەشاندىنى.

ئەوى ب خوه پەرتۇوك ئانين مالى. دايىكا من چۈرۈپ چەركەز، رازىبۇونا
خوه ژىبرا گۆت. چەركەز ب دل گۆ:

- مەتى جان، ئەو بۇرجى روھى منه... ئەز ئاسپىيرانتى ئاپى حەجى بۇومە، قە
ئەز دەكارم وى كوردى مەزنى ئەم بىرگەم؟...
پشتىرا، دىيسا وى سالى ب ئالىكارىا چەركەزى رەش پەرتۇوكا "ئۇرسىف و
زەليخە" (پېشىكۇتن و پىناسىن و ۋزارى زاربىيىزى گىرتىنا ١٠ شاخا "قارىانتا" يىن
حەجييى جىندى) مە جارا يەكەمین دا وەشاندىنى.

كەچەكە كورد پەرتۇوك سەر كۆمپىووتورى بەرەف دىكىر. جارنا رىزىن نېيسارى
تەقىيەھ دىكىر. باهارا سالا ٤ _ ا من كۆمپىووتور خودرا كىرى و ھەۋىسالىا

خودا هینی کۆمپووتوری بوم، و پشترا من سەر کۆمپووتوری دەستنفاسارین باقى خوه و بەرهەمیئن فیریک بەرهە دکر.

سالا ۱ ۲۰۰۴ من بەرەڤۆکا ھەلبەستىن، کو فیریکى ئۆوسق ب زمانى ئەرمەنكى نفسى بۇو و ھەلبەستەن وى، بىن کو ھەلبەستغانىن ئەرمەنبايە مەزن ھۆڤھانىس شيراز و ھامۆ ساھيانلىقى لى وسا رى چەركەزى رەش و مىكايلى رەشيد وەركەراندبوون سەر زمانى ئەرمەنكى، ئاماھە كر.

چەركەزى رەش پېشگۈتنەك بۇ وئى بەرەڤۆکى نفسى و ئەو پەرتوك بۇ ۷۰ ساليا ژ دايىبۇونا فیرىكى ئۆوسق ب دەستى حوكومەتى ھاتە وەشاندىنى.

ژ ۱۸ پەرتووكا (ئەقا پەرتووكا ژى سەردا - ۱۹)، کو من ئاماھە كرنە و دانە وەشاندىنى، چەركەزى رەش رېداكتورى ۱۱ پەرتووكا بۇويە. ھەر جارا پەي راستهاتنیرا ئۆز سەر ئەرۋودىسيما، ھەرەكەت و ئىنېشىيا وي شاش و مەتلەل دىمام. جەركەز خودانى زانىتىن ئىنسىيەكەپىدىك بۇو، مخابن، چەركەز جارنا پىرا نەدىكىھاند پەرتووكى تام بخونە، سەردا - بەردا دخوند...

چاوا پەرتووكەك ھاتە وەشاندىنى، دەكتە:

- برا بىمارەك بە، لى برا ئەقا نە پەرتووكا داۋىي بە ...

ئەوى تم ھەلان ددانە من: "دە بىكىرە، ئىدا چ ما؟ میراتا ئاپى حەجي، چ كو پىرا نەگىھاندە بەدە وەشاندىنى و يىن پىسامامى من فیرىك ئەم گەرە بدنە وەشاندىنى، ئەو بۆرجه ..." ...

چەركىز وەختا تىتلىقى دىخسىت، تىمى دەكتە:

- ئالۇ، ئەزم، رۆز خىرا تە ...

ئەوى ھەتانى داۋىي ژى ناۋى من ھلنەدا - نە مەتى، نە خوشكى. من جارەكىن ئىپرسى:

- چەركەز جان، تو چرا ناۋى من ھلنادى؟

بەشەرخوھش گۆن: - ئۆز ژى نزانم.

يەكى وسا بۇوە

دایكا من پايزا سالا ۲۰۰۶ مالدا كەت و ھەستىووپى وى جىكى بىفەسالدا

شکهست: وى ئەمرى مەزن دا. چار مەها ناثا جى نېيىنادا بۇو. مەها ئەمرى ويىه داوبىنى بۇو. چەركەز لەلىقىدا هاتبۇونە مالا مە. من وانارا گۆت، وەكى دىيىا من كەسى ناس ناكە، رەوشىا وئى خرابە.

چەركەز نېزىكى جى نېيىن دايىكا من بۇو، كۆ:

- مەتى، ئەز كىيمە، تو من ناس دكى؟

دیا من چافى خۇوه نەيسەبىي ۋەكىرن، دەقەكى، دودىيا سەر وى نەيرى و ھىدى كۆ:

- رەشى مە نىنى؟

چەركەز زاپ داشا خۇوه ئاقىتە پىسىرا دايىكا من، ھاتە رووبىي وئى، كۆ:

- وەى، مەتى جان، ئەزم، ئەز...

دايىكا من ٢٦ مەها سباتى سالا ٢٠٠٧، ٩٣ سالىا خۇودا چوو سەر دلەقانىا خۇوه.

پرتووكىين باشقى من، تەختى وى يى خەباتى، پر پەرتۈوكىين پەرتۈوكخانا وى چەركەزى رەش بىر گوندى خۇوه زقارتنۇسى. منرا كۆ:

خەما نەكە، باواركە، وەكى برى تېي بچووڭ وئى وانا زاپ باش بپارىزە...

ھافىنا سالا ٢٠٠٧ بۇو ئەز، چەركەز و سەرۆكى ئىنسىتىوتا رۆزھلاتزانىي يا ئاكادىيە ئەرمەنيستانىيە زانىارىي رووبىين سافراستىيان چووبۇونە بال كاتب- ئاكادىيە ئاكادىيە ئەرمەنيستانىيە زانىارىي ۋەلەپىمەن بارخوداريان. مە بەسا ١٠٠ سالىا ژ دايىكۈونا حەجيي جندى كر. ئاكادىيە بارخوداريان كۆ:

- ١٠٠ سالىا بۇوينا زانىارى كورد يى مەزن حەجيي جندى مقىيم ئەملى بىنە كەشى. ھەتا باھارا سالا تى وەخت ھېيە، پاڭ دېبو دەرھەقا ژيان و كارى حەجيي جندىدا پەرتۈوكە كە چووڭ ب زمانى ئەرمەنكى بەھاتا وەشاندى.

چەركەز كۆ: - ئەزى بنقىسم، ئەز ئاسپىرانتى حەجيي جندى بۇومە، ئەز ژيان و كارى وى ژ ژيانا خۇوه پاكتىر زانم، پەرتۈوك ٢-٣ مەھادا وئى حازر بە بۇنا وەشاندى.

ئەم ل ھەڤ روونشتىن و ژ ئۇدا ئاكادىيە بارخوداريان دەركەتن. رېقا چەركەز

منرا گوت:

- لى تو زانى، وهكى ئەز ناكا دەستانا "مەم و زين" ائاهەمەدى خانى بىنەمر وەردگەرينىم سەر زمانى ئەرمەنكى؟

من كىيغىخوھش گۆ: - نا، وەلە، من نزاپتوو سلامەتى بە، چەركەز جان، تە تشتهكى شابۇونى منرا گۆ، ھېزىھىيە تو وى كارى بىكى، برا خودى پشتۇقانى تە بە، ئەو كارەكى بەهاگرانە، ئەز باوارم وەرگەرا تە وى زاف باش بە.

گۆ: - ئەز ب ھەزكىرن وەردگەرينىم... مەھەك دنى، كاڭا ئەو من خلاس كر، ئەزىز پەرتۇوكا دەرھەقا ئايپى ھەجيدا بىنېسىم...

... وان مەھا ناشا كارىيەتىدا دىۋارى ژىترا چى بوبۇون، پرقبلىيەتىن وى ھەبۇون... ب خەمگىنى خەبەر ددا.

جارەتكى ب تىلىيغۇنى گوت:

- تىيىستا پەرتۇوكا دەرھەقا ئايپى ھەجيدا سەرىي مندا حازرە، دەمىنە بنېسىم... تو دكارى يەكىرا پەف كەڤى، وهكى بىنە مالا وھ - ئەزى ئەرمەنكى ئەزىز بىزىم، برا جارەتكىشا سەر كۆمۈپۈتۈرى بەرەشكە.

ژىنەكە ناسرا ئەز پەف كەتم، من چەركەزرا ژى گۆ، وهكى فلان رۆزى و سەھەتىن ژىنک ونى مالا مەدا بە، ژىنک هات، چەركەز نەھات، ب تىلىيغۇنى باخشانىن خوھىست، گۆ، سېبى ئەزى مقييم بىيم... و ديسا نەھات...

من تەخمين كر، وهكى وى دەمى كاركىرن ژىترا چەتنە، لوڭما دەرەنگى دىخە، ... وو من ب تىلىي ژىترا گوت:

- چەركەز جان، ھەزى ئەزى بنېسىم و چاوا ھەرتەم تو رەداكتورىيى بکە...
گۆ: - باوھرپا تەھەبە، من زاف دخوهىست خوھخو بىنېسىيا، لى نىزام چرا لەف نايى... دە، برابە، تو بنېسىم، ئەزى بخوونم... لى سەدى سەد ئەزى جەپىنيدا دەرھەقا ژيان و كارى ئايپى ھەجيدا داكلادى بخوونم.

مەھا سېباتا سالا ۲۰۰۸ چەركەز هاتە مالا مە، گوت:

- رەوشىا من خرابە... ئەز دخوهىزم جىكىدا ھەرم، ھەلا وى چاوابە.
من جارا پېشىن دىيت، وهكى راستى ژى "ھالى وى تونە"، بەلەنگاز بوبۇو، پرس

تەقى ھەڤ دىكىن... من قاوه ئانى، ۋەخودىر، گۆز:

- عەمرى من بۇويە دۆزدە... ئەز ۋى كاۋى نىكارىم تو كارى بىكىم- بىنىسىم،
بخۇونم، بېكىرم... .

ئەز بەر دلىٰ ويدا ھاتىم، من گۇز:

- رۆزىن چەتن وى دەرباز بن، ھەرن... بۆى خودى بە، جەركەز جان، تو بىيەنا
خوھ فەركە، ھەرتىشىتى پاكىبە... .

بەلىٰ، ئەمرى مەرقى ب تالانت، مەرىفەت، پىر ئاقلى و كەمال، سەد مخابن، پىر
چەتن دەرباز دە، ئەوانا چاوا كو لازىمە جارنى ژ ئالىي نەفەرا، ھەقال- ھۆگرادا
نایىنە فەم كىرنىت، قىيمەت كىرنىت، گەل ژى ل وانا خودى دەرناكەفە...
وو چەركەزى رەش - ئەو زانىيار و ھەلبەستقانى مەزن، وەلاتپارىزى دلسۆز، ئەو
كوردى خىرەت، پاقىز و حەيف بەر وان چەتنايىن ئەمر تەياخ نەكىر و - ۲۰- ئى مەها
ئادارا سالا ۲۰۰۸، ژ زەمان زووتر، ۵۳ سالىا خوددا چۈو سەر دلۋقانىا خوھ.
ھەزار مخابن... .

وەزىرىنىشقا

چەند نىرپىن و بىرانىن سەر حەجىيىچى جىندى

ح. جىندى مەرمى ئىيانا خوه د ناڭا خزمەتكىرنا
ھمبەرى چاندا كوردىدا دىيت.

... ئەز سەر كاروبىارى حەجىيىچى جىندىدا گەلەكى كۈور و دوور فكريمە و ئەو وەكە فىئۇمۇنىنىكى دىتىيە. و نە ب تەنلى زېبر كەدا وى يا بەرھەمدارىيى، لىكۆلەنەرىپى يا مەزن، كۈزەتكەن ئەنلىكىدا نىنه، ھەر چقاسى زى ئەو خودىيى زانىننەن مەزن، ئىرۇودىيسىيا، ھەركەتى نە دىتى و نەبىيىنى، يى خورت بە. ھەگەر ئەم دكارن وَا بىئىن، حەجىيىچى جىندى ب گرانى زېبر وى يەكى فىئۇمۇنىنى، كۆ ئەۋى ئەو كاروبىارى ئەنلىكىارىيى، زانىارىيى، پېداگۆژىيى و ب گشتى رۇناكدارىيى پشتى وى يەكى زى ب خورتى، ب ھېز بەردىوام كر، گافا راست سالاھى كۆ بەسخانا KGB دا ھاتە زېرلاندى و ئىشكەنجهكىرنى، ۋەنەن ئەنلىكى كەنەنەن دەگەمە مەرۆف زىندى يانى زى سلامەت، يالى توندوروسەتيا فيزىكى و پسىكۆلۆژىيەدا تەمام دەرىكەتن وو، پشترا ئى، ب زەمانەكى درېش، ھەتا مەرنا ستالىن، ئىيانا خوه ل بەر تەھلکا گرتنى، ئىشكەنجهكىرنى و سرگۈونكىرنى و بەلكى گولەكىرنى بۇھوراند و ب سەردا زى ناڭا ترس و خۇفا بۆيى وى يەكى، كۆ نەفەرىن وى زى دكارن قەدەرا وى پارەفەكىن. بەلى، ل بەر ۋەنەن تەھلکا رىيال، د ناڭا ئاتمۇسسىفېرەكە پەر گراندا زى حەجىيىچى جىندى كاروبىارى خوه يى خزمەتكىرنا ھمبەرى چاندا مەلتى خودا بەردىوام كر. پشتى فكranىدا زەماندرېيىز يا سەر فىئۇمۇنىنى وى ئاوا ئەز ھاتم سەرچ ئەنجامى و ب تەجرووبىا من يا ھەرە راست. حەجىيىچى جىندى خودانى چەسارەت و ئىرادا خورت بۇو، ھەتانى واردەكى زى با نەدىتى و نەبىيىنى. ھەمووشك ھاشپى ھەبۇون، كۆ ئەۋى بەر ئىشكەنچىن كارمەندىن KGB يىبن ھەرە گران زى، كۆ پشتى وى يەكى ئەو سووجى نەكىرى ھلگەر سەر ملىئىن خوه، ل خوه مۇكۇر بى - ئەۋى ئەۋى يەك نەك و نە كوب تەنلى زىندىي ما، لى ب پېرا زى سەر بلند.

بلى چەسارەتى مەزن و ئىرادا خورت فاكتۇرەكە دنى د قى واريدا رۆلەكە مەزن،

هەرگى ئەم نەبىژن-بنگەھين لەيىست. حەجيى جندى يى ملەتەفین و وەلاتەقىنى
مەزن ژيان و دىرۇكا گەلى خوه ژ خودرا كربوو ميسالا چەقلەيدانى و ژىفييربوونى،
ئەو يەك كود ناقا تەمامىيا دىرىۋايا دىرۇكا خودا گەلى كورد بەر زۇر و زولما دېزىنا
نەشكەستىيە، ب سەردا ژى بەر خوه دايە و ژيانا خوه ھېزى بەردەوام دىكە، بەر قىنى
يەكى ژى، ئەو دەركى، ھېزىا، كۆئەوەكە لاوەكى وى گەلى خزمەتا چاندا وى
بکە، كۆئەوەر هادا ژى سەر پىيان بىيىنە. ئا ھەما ئەف نىت و مەرەم بۇو سەببى
بنگەھين يى نەشكەستىا حەجيى جندى، سەببى وى يەكى، كۆئەوەكاروبارى خوه
د وى واريدا بەردەوام بکە بى مەرۇومبۇون، فەقىريپۇونا ل بەر ھەمۇو تەھلىكىن
گران. حەجيى جندى دەھسباند، كومىسىيۇنەكە وى يَا مەزن ھەيە: خزمەتكىرنا
ھمبەرى گەلى خوه و چاندا وى دا. وو ژېر قىنى يەكى ژى، ھەگەر ئەم دكارن ب قى
ئاوايى بىرۇن، ئىزىن، دەستتۈرۈۋا وى تونە بەریا ب جىيانينا وى مىسىيۇنە پېرۇز ئەو
بىشكى. ئەم دكارن قىنى يەكى ب ئاواكى دنى ژى بىرۇن. خىال و مەخسەدا ب
كىرەتتى خوه بۇتنا ملەتى خوه و چاندا وى نە كوب تەنلى حەجيى جندى سەر پىيان
دەشت، لى ب پېردا ژى ھېزەكە پەھلەوانى ددا وى.

وەك روونشتەقانەكى يەكىتىيا سۆۋىتىيە يَا بەرى و زانى دىرۇكا وى وەلاتى، ب
سەردا ژى ئاگاھدار و شەدىز زۇر و زولما دەستھلاتا سۆۋىتىيە يَا توتالىتارىي
ھمبەرى گەلىن وەلاتى خودا ئەز ب باورىكە تەمام دكارم وا ژى بىزەم: ھەگەر
حەجيى جندى وەكە پېرسۇنۇڭى حكىياتەكە كوردى جانپۇلاد نە كۆز گۆشت و
خۇونى پىك ھاتبۇويا، لى ب بەرەندا خوه سەردابى ژ پۇلا بۇويا ژى، ئەو پۇلائىن
بماشىا و بەھلەيىلە. لى ھەگەر روحى جانپۇلات ناقا گىزىيى، سەنکىدا بۇو و گافا يېن
كۆز وى زيان دىتبۇون يانى ژى دىتتى زارەكە مەزن ژ دەستى وى دىرسىيان، ل
وى سورىي ھسيان و ب شەوتاندنا وى گىزىيى روحى جانپۇلاد ژى ستاندىن، لى
روحى حەجيى جندى د ناقا پەرتۇوكىن ويدا بۇو، يېن كوناقا خەلکى و
پەرتۇوكخانادا ھاقاس بەلا ببۇون، كوب جارەكىرا شەوتاندنا وان نە مۇومكۈون
بۇو. ب سەردا ژى ئەم وان پەرتۇوكان دكارن بشىبىن زارەكىن وى يېن شىرەلەل،
كو گافا، وەكە دېيىشىن، فرا دكەقىن، مەزن دېن ل باشقى خوه خۇددى دەردكەقىن،
خزمەتكىرنا ھمبەرى باشقى خوه يى كالەمېردا ب شىكرانىدا ئەمەكى وى يى سەر
خوه ھلدگىرن سەر ملىيەن خوه. پەرتۇوكىن حەجيى جندى يېن بەرھەمەيىن گەلەرى،

ئەدەبىيەتا بەدو و زانىارى ھېزەكە مەزن ددان خودان- ئەفراندارى خوه، بەرخودانا وى ب ھېزتر دكرن. ب وان پەرتۇوکان ئۇنى تەجرووبە دكر، كۈزىانا وى جىكى بۆش و بەتال نەبوھورىيە، و ھەگەر وى ژيانا خوه بەر رهينا گەلى خوه - نەپوشمانە، بەر كۆمەرمى ژيانا خوه د نافا خزمەتكىرنا ھمبەرى چاندا كوردىدا ددىت. ئەف نىريينا وى نە كۆ ب تەنلى بۇو سەببى زېندىمايانا وى يى بىنگەھىن، لى ھەر وسا ژى سەببى وى يەكى، كۆ پشتى دىتنا زۆر و زولما گران ئەوى كارى خوه يى بەرهەمىدارىيى ب ھېزتر بەردەواام كر و ب دەhan پەرتۇوکىنن نۇو، ب سەدان گۆتارىن زانىارىيى يىن تەزە پېشىكىشى چاندا گەلى خوه كرن.

***

گۈيدانىن مالبەتى ناھبەرا مالباتا حەجييى جندى و يا مala باقى من دا يىن نىزىك ھەبۈن.

مەتا منه مەيانە، قىزىا خەزلا ھەمۆ سەر حەجييى جندى دشەوتى، ژى ھز دكر، بەر كۆ دايىكا وى -خەزال، مەتا دايىكا حەجييى جندى بۇو- زۇزانلى بۇو. ئا ژىبەر ۋى يەكى بۇو، كۆ حەجييى جندى ژى يالى خودا رىز و ھورمەتكە كە مەزن مەتا منه مەيانىرا دىكىت. ھەر جارەكى، گافا مەتا منه مەيانە و مىرىئى وى ئەلۋىيى ئووسق،

ژ چەپى: حەجييى جندى، مەيانا رەشىد، عەلۋىيى ووسق

پشقا: لۇوسيكا ئەشۇ و وەزىرى ئەشۇ

کول تقلیسی دمان، دهاتن ییریقانی سه‌رلیدانا مه نه‌فیین بری خوه- شیرالى، لووسيكى و من، هى پاكى ژ و هستاندنا ريا دوور هيسا ندبورو، ده ژ مه دكر، كو ئەم وى بىن مala حەجيي جندى، ديتنا وى و زارۆكىن وى. حەجيي جندى ب ديتنا مەتا منه مەيانهرا گەلهكى كىفخوش دبورو، بەر كو وەكە بىبا دايىكا خوه ژى ژ وى هلدىدا. ب سايا كاراكتىرى چەجيي جندى ژ راستهاتنهكە مەتا من، مىرى وى ئەلۋىي ئووسق و حەجيي جندى بيرانينىكە، ئىزباتكە ب جورى فۇتقى خوهشك مايه، كومە ب پىشنىار داخوهزا حەجيي جندى د ئاتىلىكە یيرىقانىدا دا چىكىرنى. دەما چىكىرنا قى فۇتقىي ئەز و خاينىغا خوه _لووسيك ژى ل تەنيشتا وان ئامادە بۇون.

(مەتا مەيانه - خووشكا هوتى بەگى و مالخوى وى ئاپى ئەلك (ئەلۋ)، كو بازارى تېيليسىيىدا دمان، مىقانىن مala باقى منه پىزىزلىرى و پۇقەدر بۇون، قەوم و وەلاتىي باقى من بۇون. - ف.ح.)

ئەز بۇوم روونشته قانى یيرىقانى

كاشا من سالا ۱۹۵۳ دېستانەكە تقلیسی يا ئەرمەنى يا ناقىن تەمام كر بېيار هات ستاندى، كو ئەز پەروەردا خوه زانىنگەها پايتەختى ئەرمەنىستانى - یيرىقانىدا بەردەوام بكم بۇنا ب دەستخستنا خوهندنا بلند. و دەقى وارى ب جىيانينا فى مەرمىدا دايىكا منه گۈربوھوشت سەركىشى دكى. ئىيۇن دېستانا سىويخارنى يا خوهندنا ئىلەيمىنتاردا پەروەردا خوه ستەندبورو، بەر قى يەكى ژى قەدر- قىيمەتنى خوهندنى ژ گەلهك دايىكىن دنى بىتىر زانىبورو، ئەز هاتم گوند (پامپا بەرى)، مala باقى خوه، كو ژ ورا هەرم یيرىقانى، دۆكۈومانتىن خوه تەسلىمى زانىنگەھى بكم. دايىكا من دا پىشىيا من و ئەم دېرىكت چۈون مala حەجيي جندى. دايىكا من يا، كو هايانا وە باش ژ ھىز و ھونورى حەجيي جندى وى يەكى ھەبۇو، كو ب مەسىرەفكىرنا ناڭ و روومەتا خوه يابىند ئەو دكارە ئالىكارىيى بده ژبۇنا قەبۇولكىرنا من زانىنگەھى دا، ژىرا گۆت:

- حەجي، وەزىرى من زانىنگەھىدا قەبۇول بە ژى تە كرييە- قەبۇول نەبە ژى ديسا تە كرييە.

حەجىيى جىنى، كو بەرپا وى گۆتنا دايىكا من ژبۇنا هاتنا مە پر كىفخوش ببۇ
ب جارەكىرا خەمگىن ببۇ. پشتى دەمەكە كەربۇونى ئەوي ژ دايىكا منرا گۇت:
- كارى، ئەز وەكە تە و ئەشۇق، وەكە ئەلۇق و مەيانى دخوازم وەزىرى من
زانىنگەھىدا بى قەبۇولكرنى. تىشتى زەفتا مندا بە، ژ دەستتى من بى- ئەز وى
تىشتى تەسسىر ناكم. ئەزى ژبۇنا خاترى تە و وەزىرى خوھ تەمامىيا ھىز و
ھەركەت، روومەت و نافى خوھ مەسرەف بكم، لى گاڭا زەفتا من دەربە، ژ دەستتى
من نەيى بەرا خەيدا تە تونە بە.

- حەجي، - دىبىا من دەست خودا سەر گۆتنا ئاپى حەجيدا ئانى، - نافى تە،
شەقەقاس بلندە، روومەتا تە بال سەرۋەكىن ئەرمەنيستانى هاقاس مەزنە، كو
ناقۇمە خوھستنا تە ب جى نېين.

رەمە ل دى و باقى تە بە، - ئاپى حەجي سەر ۋى گۆتنا دايىكا من كىفخوش
ببۇ و ژىبرا گۇت، - تە رەند گۇت. ئەز چ ژ و ۋەشىرىم، روومەتا من پرى- ھەندىكى
ھەيە، لى دىسا ژى گەلەك تىشت وەزىرى منرا گىرىدai. ئەو گۆتى چەند ئىنتىياما
بىدە، لى قىيمەتى هاقاس بلند ژ وانا بىستىنە، كو ژ كۆنکۈورسى دەرباز بە و بى
قەبۇولكرنى. لى كۆنکۈورس ژى مەزنە، هاقاسى مەزن، كو ژ سى- چار خۇرت و
كەچان بىتىر ھەر ب تەنلى يەك بى قەبۇولكرنى، يى كو بالىن ھەرى بلند قەزانج
كىرىن. لى ئەز دەوا وى يەكى ژى ناكم. بەرا وەزىرى من ھەر ب تەنلى ژ ئىنتىياما
نەيى بىرىنى، قوت كىرنى. گاڭا ئەۋۇز ئىنتىيامى كى قىيمەتى "2" بىستىنە ب ئوتۇماتىكى ژ
بەردىوا مەكىن ئىنتىيامىن دىنى تى قوت كىرنى، يانى گۆتى، خۇدەي نەكىرى،
دۆكۈومانلىق خوھ ژ زانىنگەھى هەلدە و شۇوندا قەنەگەرە مالا خوھ. لى گاڭا نەيى
بىرىنى، "2" نىستىنە و ھەموو ئىنتىيامىن خوھ ب قىيمەتى "3" ژى بىدە وى چاخى
ئەۋىز فرساندى بىدە، كو ئەز دوو كارى وى بىگەرم، كو وى زانىنگەھىدا بىدە
قەبۇولكرنى. ئەزى وى كاڭى ئەمامىيا ھىز و ھەركەت، روومەتا خوھ مەسرەف بكم.
ئەزى ھەرم هاتانى بال سەرۋەكى كۆمارى ژى، ژىبرا بېڭىم، كو كادىرۇيىن مە كوردان
كىيمىن، زمانى ئەرمەنى ژى نە زمانى مە يى زىكماكىيە، ئەف زلامى مە ژ ئىنتىيامان
نەھاتىيە بىرىنى، لى دىسا ژ بالىن وى تىرا قەبۇولكرنا زانىنگەھىدا ناكن. ژېر ۋى
يەكى ژى ئەز وەكە رۇناكېيرەكى كورد ژ وھ رجا دكم، كو هوون وى دەرقايى

سینورى كۆنکورسى، وەكە لاوى ملەتكى ئەرمەنىستانى يى كىمژمار، زانىنگەھىدا بىن قەبۇلكرنى. ئەز باوەرم، كو ئەۋى رجاڭرنا من بىگرە بەر حەسىپ، روومەتا من ئەردى نەخە و وەزىرى من زانىنگەھىدا بە قەبۇلكرنى. ئا ئەفه راستى، خايىڭا منه ھېزا.

لى دايىكا من سەرھشكى كر و گۈتى:

- حەجي، ئەز ژ وى كۆنکورسى، ۋان بالىن، كوت دېيىزى تىشتكى فەم ناكم، لى ھەر ب تەنى زانم، كو ھەگەر تو قەدر روومەتا خود نەھىقىشىنى وەزىرى منى زانىنگەھىدا بى قەبۇلكرنى.

دەما دەركەتنا مە ياز مالا حەجيى جىندى ئەۋى ژ منرا گۆت:

- دايىكا تە دچە گوند، وەكە تە گۆت، تو ل ۋەر - يېرىقانى دەمىنى. تو ئىدا مالا مە ناس دكى، سبى پشتى نىقرى وەرە مالا مە ئەمى سەر كاروبارى تە جارەكە دنى باخقىن.

وەكە ئەم پەشكەتبۇون، سەقەترى زەمانى كەشكىريدا ئەز چۈوم مالا حەجيى جىندى. ئەۋى ژ منرا گۆت:

- وەزىرى من، ئەز بەختى تە دامە، وەكە دېئىن، خود بىشىنە ۋان رۆزىن بەریا ئىنتىامان و ناڭبەرا ئىنتىاماندا شەف و رۆز بکە يەك، بخونە - بىنۋىسە، دوبارە بکە، كوقەت نەبى ژ ئىنتىامان نەيىيى بىرىنى و پىسىرا من ژ دەستى دايىكا خود بدى دەرخستنى. نەرسە، منهتى نەگرە، ئاپى تە ل ۋەر. ئەزى تىشتكى ژى ژ تە رجا بكم. گافا تە ئىنتىامەك دا و ژ ناقابى زانىنگەھى دەركەتى، بىيى مالا مە، يان مالا مەرە تىلىخە بىزە، كانى تە ژ وى ئىمتىامى ج قىيمەت سەند. ئەز ئەقى بەر وى يەكى دېئىم، كو ھەگەر، خۇهدى نەكىرى، تو "2" بىستىنى، ژ ئىنتىامى بىيى بىرىنى - ئەزى زو خود زانىنگەھىرا بگەينم و بەلكى بكاربىم ئىمتىاماتە جارەكە دنى بدم قەبۇلكرنى. لى گافا قىيمىتى باش ژى بىستىنى ديسا تىلىدا مە ئاگاھدار بکە، كو دلى مە رەھەت بە.

شانسى من ئانى، كو ئەز قەت ل ئىمتىامەكىدا ژى نە هاتم بىرىنى. ھەلا ب سەردا ژى من قىيمەتىن ھەرى بلند قەزانجى كرن. گافا من ب تىلىغۇنى ئەف مىزگىنى ل ئاپى حەجي دادخست ئەۋى دىكۆت:

- عهفه‌رم، وهزیری من، شیری ته ل ته هه‌لال به، ته پیسیرا من ژ دهستی کاری
دهرخست. ده وهره، ئەز و زینه‌ف بهندا تەنە.

وو من بەرئ خود ددا مالا ئاپى حەجى، شابۇونا تەبى قەي بگۆتا لىنگى من ل
ئەردى ناگىرن، ئەز ناشا ھەۋىرا دېم، دفرم. كاشا ئەز دىگەشتىم مالا وان، ئاپى
حەجى دىگۆتە مەتا زەينه‌ف:

- زانو، ده بىنە چ خوارنا ته يا خوش ھەيە بىنە دايىنە بەر وهزیرى من، بەرا
بخوه، لى ھه‌لال بە.

ئەز زانىنگەھىدا هاتم قەبۈول كىرنى و بەلكى ژ دى و باشى من ژى بىتىر حەجىي
جندى شا بۇو.

ئەز چاوا وي ئاپى خود يى عەزىز بىر بكم! لى گەلۇ ئەو تەنلى دلى مندا عەزىزە.
نا، بەر كو وي ئالىكاريا گەلەك خۆرت و كەچىن كوردان يىن دنى ژى كر، كو ئەو
خوهندنا بلند ب دەست بىن و ب كىرى چاندا مە، ب كىرى جقاڭا كوردى و ب
گىشتى ژى جقاڭا ئەرمەنيستانى بىن.

***

جارەكى، كاشا ئەز ئىدا خوندكارى زانىنگەها يېرىيغانى بۇوم، دايىكا منه كارى
تەقى بىرئ ژ من بچووكتر- شيرالى هاتبۇو يېرىيغانى و ببۇو مېغانما مالا حەجىي
جندى ...

دايىكا من كارى ئاپى حەجىرا گوت:

- حەجى، شيرالىي من دېستانەكە شەھەرى تىلىسى يا روسىدا ھين دې و ھەر
ب تەنلى قىيمەتى ھەرى بلند - ٥ دېستىنە.

- وسانە، - ئاپى حەجى گوت، - ب ۋان ھەست و ھسېن نازك و ب ۋى
فراسەتى مرۆڤ، كادرهكى مەزن و كىرھاتى وى ژ وى چىيە.

گۆتنا حەجىي جندى يى خودانى تەجرووبىا مەزن ب جى هات. شيرالى پشتى
تەمامىكىن ئېنىستىتۇوتا يېرىيغانى با دخترىي ٢٠ سالا بۇ سەرۆكى بەشا
خىروورگىي (جەرھايى) يا نەخوھشخانا بازارى سېپتاكى ل ئەرمەنيستانى، چەند
ھەزار مرۆڤ ئۇيەراسىيا، ئەمەلىيات كرن، تىزى خود يا دۆكتۆرایى ئامادە كر، لى
ئەردەڭ، زەرزەلا سالا ١٩٨٨ مرازى وى و كەچا وى- لەيلا وەك ھۆرى- مەلەكان

يا ١٦ سالى د چاھيئن واندا هشت، ئەو شەھيد كەتن. شاييرى كوردا يى مەزن فەرييکى ئۆوسق نېھىسەك، ھەلبەستەك و چەند چارينىن ب شىپوات ئاقىتەن سەر شەھيدبۇونا شيرالى و دۆتا وى.

بلى چاپبۇونا د رۆزئىنامان و پەرتۇوكان دا، بلى كۆلاندنا وان ب تىپەن (ھەرفىن) زېرىن سەر ھېكەللى شيرالى و لەيلى ئەو بەرھەمەن فېرىيکى ئۆسق يىن گرانبىها ب دەستتەقىسار (دەستتەختا) شايير ب خوه، لى ھەر ووسا زى ب دەنگى وى، ب خوهندنا وى، كو لى سەر كاسىتى ھاتنە قەيد كەرنى، د مال- موزۇوما شيرالىنى ئەشۇق و ئارشىقا ويدا وەك تاشتىئىن پېرۋەز و تېھرەكى تىن پاراستىنى ژېۇنا نېشىن دووهاتى.

ح. جندى گۆفەند ددا ئاماھە كرنى بۇنا سەتكەرنا

گرانيا حسرەتا دلى خوه

ھەجىيى جندى ھەر چقاسى زى ئىنتەناسىيۇنالىيىت بۇو، لى ب گرانى كوردىكى خالس و خودورو بۇو، وەلەتەقىن و ملەتەقىنەك ب شەوات و ئامن، مەرۋەكى ھەلال ھەمبەرى رەھى خوه يى باق و كالان دا. ھەر چقاسى زى ئەوئى ئولكا خوه يا ھەرىيما قەرسى، كو ب تەفایا خوهقا وى و قەرسىيەن دنى وەكە وەلاتى خوه دەھىسباندىن و وەكە وەلات ب ناڭ دىرىن، پى زۇو وندادا كر، كو پىشترا وەكە خەونەكە شەقا بىر دانى، لى حسرەت- كۆغانانَا وى وەلاتى، مەرۋەقىن وى ھەتاناى داوايا ژيانى ئەو ئېشاندىن و خەمگىن كىن.

ئەم رۇناكبىرىيەن كورد، لى پايانى پرى ئەز و لاوكىن قەومى خوه يىن ژ پامپى، كو ل يېرىيەنانى دمان، دچوون مالا ئاپى ھەجى بۇنا پېرۋەزكەرنا سەرسالا وى و نەفەران، يانى زى پېرۋەزكەندا خەلاتكە دەولەتى ياخىندا ب روومەت، كو ئەو ژېر كەدا خوه يا مەزن ھېۋايى وى دبۇو.

مەتا زەينەڭ ب كېفخوهشى سفرا ناس- نەمەتىئىن پرجۇورى ل بەر مە رادخىست. مە زەمانەكى درېز ل ور دخوار- ۋەخوار و كېف دكىر. و ژ نشكىشا ئاپى ھەجى ناڭبىرى ددا خوارن- ۋەخوارن، سۆھەبەتا مە، رادبۇو سەر پىا و دكۆت: - دە نها زى رابىن ئەم گۆفەندەكە كورمانجى بىگەن.

ئەوين مىشان، هەموو كەچىن وى، هەموو زاڭايىن وى، يىن كول ور وى رقىزى
 ئاماده بۇونا، راببۇون و مە گۆڤەندى دىرىت. دەنگىيىزىن مە يىن سەرەكىن ئاپى
 حەجى و مەتا زەينەف بۇون. ئۇوانا دەست ب سترانا رەقاسى يَا
 "لەيلى، لەيلى، لەيلى خانى" دىرن و ژ مە ژى دودىيان ل وان ۋەدكەراند. كاشا
 گۆڤەندى چەند فتلان دگەرى و داوى ل ۋى سترانى دەت، ۋى جارى وانا كلاما
 "كەلەشىق، نۆپەدارق" دستان. مە دىسال وان ۋەدكەراند. لى ۋى گۆڤەندى، ۋى
 رەقاسىيدا ئەم ھەمووشك بەشەرخوھش بۇون بلى ئاپى حەجى. ئەم دەسترا، لى
 بەنگز و بالا وى خوھش نەدبوو، دستان، لى ب ئاڭروو، نېرىنا خوھ نە ل بال مە، نە
 ل ئۆدا خوھ بۇو. وى گەلەكى دوور، پېشىبەرى خوھ مىزە دىرى، تە قەمى دىكۆت
 ئاڭروو، نېرىنا وى دیوار قول دىرى و دچوو وەلاتى وى يى وى ئالى سىنۇرى
 سووركىرى، دچوو گۆمەكە گۈندى وى- ئەمەنچايرا رەنگىن، ل كى دەرى مىرىن
 سەمەلپالك، ژىئىن ب شەر و شەماقىيا، ب رەخت و مۇرىيەن كاربار خەملاندى
 گۆڤەندەكە بەرفە گرتىوون، ب دەنگ و ئاوازىن دەف و زۇرنا كورمانچىيىدا خوھ
 كىلەك- كىلەك دشكىياندۇن و بن كاو و كوبار درەقسىن.

پشتى پر سالان، پشتى مىرنا حەجييى جندى ژى، كافا ئىرۇ ئەز ب خوھ بۇومە
 كالەمېر و كەتمە خەربىبىنى، باشتىر و زەلالتر مەخسەدا وى دلبرىنى وەلاتى باف و
 كالان دىيىن و راستىر دنرخىن، حەجييى جندى ئەف گۆڤەندى ددا ئامادەكىرنى نە
 ھاقاسى ژېۇنا شابۇونى، لى چاقاسى ژېۇنا سەككىرنا گرانيا حىرىتاتا دلى خوھ و
 ب جىانىنبا بەرپىرساريا خوھ ھەمبەرى چاندا كەللى خوھ و ب تايىەتى ئەرف و ئەدەت،
 راو و رزمى وى دا. لى، ھلبەت، مەخسەدەكە وى يادىن ئى ھەبۇو: زارۆكىن خوھ
 فيئرى ستران و رەقاسىيەن مەتىيى بکە و وانا نافا روھىتە واندا كۇور بەد
 روونشتاندىنى. لى ئەز ھەر ب تەنلى ب يەكشەفيتى و بى شوبەھە تىشتنى نكارم
 بىئىم: گەلۇ حەجييى جندى ب وان سترانان، ب وى گۆڤەندى و رەقاسىي مال و
 مالباتا خوھ دېر ئەمەنچايرا كۆفانا دلى خوھ يان ئەمەنچايرا ژەرىيما قەرسى
 دانى دخستە ئۆدا خوھ يال يېرىغانى؟

"گافا ته هلدايە ليشە، ئەز زامن چ ل دېشە"

بىرانيتەكە پر بالكتىش و ب يوومۇرى داگرتى دەرەھقا حەجيي جندى دا، لى قى
جارى نە يامن. ئەو بىرانينا چەند ھەفال-ھۆگۈرىن من يېن رۇناكىبىرە، كو ئەز نە
تىنم نافى و ئەو جارا يەكەمین تى تۆماركىرنى و وەشاندىنى.

چەند رۇناكىبىرەن مە بەريما من چووبۇون يېرىقانى و د زانىنگەھ و
ئىنسىتىوتاندا ھاتبۇون قەبۈولكىرنى. ئەز پىشترا چووم كەھشىتم رەفى وان.
رۆژەكى، گافا چەند كەس ژ وانا راستى ھەف تىن، ل ھەف دەجىن، ئەز نزامن كى ژ
وانا قى پېشىنیارى دكە:

- گەلى لاوكا، مە زووفا ئاپى حەجي نە دىتىيە، ئەم نەچن دىتنا وي؟ ھەمووشك
بۇنا قى پېشىنیارى شادىن، بەر كو دىتنا يەكى وەكە حەجيي جندى زبۇنا وان ب
راستى ژى شايى و شابۇون بۇو. پاشتى ھەر دىتنەكە ب مەزنای، چياكى وەكە
حەجيي جندى را، كو گۆتن و شىرەتىن ب فكرا كور ژى دبارىن، ئەوانا خوه ئالىي
زانىناندا دەولەمەندبۇويى دىيتىن و ب پىترا ژى كىفخواش و سەربىلند، كو مەزنەكى
وەكە وي ب وانرا روونشىtie، سۆجىت كرييە و يا ھەرە مووهيم، كورىز و هورمات
ژ وانرا گرتىيە، ب وانا شا بوبىيە، ھەر چقاسى ژى تەمنى خودا ژ وانا مەزنتر و ژ
وانا زانەترە.

بەلى، لاوك ھەف دەگرن و بەرى خوه دەن مالا حەجيي جندى. د نافا واندا بۇونە
سەھىدى ئىبىق، سەمۆيى شەمۆ، شکۆيى حەسەن، شەرەفلى ئەشر و ئىلىچى
رەشىد. ئەوانا ئەو كەس بۇون، يەن كو پىشترا بۇون رۇناكىبىرەن كورد يېن ب
كەمال، ب ناڤودەنگى بلند و ب وانا ژى حەجيي جندى ھەر تم كىفخواش و
سەربىلند دېبو: سەھىدى ئىبىق و شەرەفلى ئەشر دۆكتۆرەن زانىنان و پەروفييسلر،
شکۆيى حەسەن و سەمۆيى شەمۆ شاييرىن خوهىي تالانت، كەمالا مەزن، ئىلىچى
رەشىد-رۇژنامەثان و كارمەندى دەولەتى. ئەوانا پر جاران ئەف چووينا خوه با ل
مالا حەجيي جندى و بوبىيەرل ور چىبۇويى ب حسرەت و كىفخواشى، ب رىز و
هورماتا مەزن ھەمبەرى وى مەزنى خوه بىر دانىن. ئاوا د مالا حەجيي جندىدا چ
ئاخافتىن، چ بوبىيەرەكە ئىنتىرىسانت چى دې.

گافا ئەو دەرى مالا حەجييى جندى قەدكىن، ئەقى تە وەكە خوه ھەرجار ب شابۇون وانا قەبۇول دكە و گۈرى كاراكتىرى خوه يەك ب يەك ژ ھەر كەسەكى ژ وانا پرس و پرسىيارا سەر خۇندىن و كارى وان دكە. پشتى كو لاوك بەرسقا پرسىيارىن وى ددىن، حەجييى جندى دېيىزە:

- سال ب سال هوون ھم يالى زانىناندا و ھم ژى يى تەمەندا پىش دكەفن، مەزن دىن، ئا سەھيد، سەمۇق و شکۆيى من گافا نۇو ھاتبۇون يېرىقانى، سەر خۇندىن - كۆلک بۇون، پىشىرا بۇون مۆزك، لى نەها ئىدا جوانەكەنە. لى شەرەف و ئىلىچى من سالا يەكەمین كۆلک بۇون، لى نەها مەزن بۇونە گەھىشتىنە و بۇونە مۆزك.

گافا حەجييى جندى قى گۆتنا خوه تەمام دكە، قى جارى، گۈرى كاراكتىرى خوه ب ئاشرىروپىين تۈرۈل چاھىن لاوکا مىزە دكە و دېينە، كو كىفا تەماما ب قى گۆتنا وى يَا ھەتكە و لاقىرى خوش بۇو، ھەمۇشك كەنيان بلى شکۆيى حسەن . لى وەكە حەجييى جندى بالا خوه ددى و دېينە، ئەقى تە جىي خودا ناستره، خوه لسەر كورسى ھەر وا كىلەك- كىلەك دشىكىنە، وەكە مرۆغەكى، كو ب سەبەبەكى ژىپۇنا وى نى ئەيان تابا وى نايى. شكۆوا خوه چەند جارا دەھىزىنە، دكلى، دفركىنە و بەر خودا ب شەرمۇكەتى و ب ئاواكى ترس و خۆف، ب دەنگەكى نىز دېيىزە:

- لى ئاپى حەجي، لى ئاپى حەجي

حەجييى جندى بالا خوه ددى، كو شكۆ دخوازە تىشتەكى ژىرا بىزە. دە، حەجييى جندى بۇو، لى نە، وەكە دېيىزەن، مرۆغەكى تەوهەكەل، دەست خودا سەرچا دچە، كانى شكۆ ج دخوازە بىزە و دېيى ل وى دكە:

- شکۆيى من، وەكە ئەز دېينم، تو دخوازى تىشتەكى بىز، لى نىزانم چما ژ من قورساخ، جەسارەت ناكى وى گۆتنا خوه ئاشكەرە بکى. دى چما وى گۆتنا خوه دەقى خودا دىزمىزىنى، خوه ددى جەفى. منهتى نەگەرە، ئەشكەرە بکە، ئەز مىرى خەيدى نىنم، نە ژى ئۇ مرۆقەم، كو ژ من بىرسىن.

- ئاپى حەجي، ئاپى حەجي- شكۆ ديسا وەكە بەرى دەرى گۆتنا خوه قەدكە، لى تەمام ناكە.

- دە وەكى تو گۆتنا خوه تەمام ناكى- ئەزى قى گاۋى شونا تە ئەۋى تەمام

بکن، - ئاپى حەجى زىرا دېيژە و گۆتنا خوه بەردەوام دكە، - شکق، تو هاڙ پى
ھەيى مەسەلەكە گەللى مە يى ئاقلبەنددا ج تى گۆتنى؟ ھەگەر تو ويى نزانى، ته ئەو
نەبەيىتىيە- ئەزى ژ تە و وە ھەموويانرا ئەوى بىژم. ويى مەسەلەيدا تى گۆتنى:
"كالا تە ھلدايە لېڭە،
ئەز زانم ج ل دېقە".

تو دخوازى بىژى: "ئاپى حەجى، لى تو بۇويى ج؟.. بۇنا تو گەلەكى كامچۇ
نەبى ئاوا ئەزى ژ تە و لاوكانرا بىژم؛ ئەز ژى جوانەكە بوم، لى نەا بومە گا.
سەر قى گۆتنا حەجيي جندى كەنەك ل شکق و لاوكان دگە.
- ئا وسا، ژ خورا بەكەن، ئەز شامە، كو من ب قى گۆتنا خوه هوون دلخوش
كرن، دانە كەناندىنى. يَا مووهيم ژېۋىن من ئەقە.
بەلى، حەجيي جندى تەماميا ژيانا خودا ھەر وا ھەول ددا دلى مەرقۇان خوش
بکە، وانا بده شاكىرنى.

پشتى قى بۇويەرى ئەف لاوکىن مە ل كى دەرى ژى بقەسىدیانا، لى كىدەرئى ژى
ھەف بەجقىيانا، ئەف گۆتنا حەجيي جندى دانىن نافى، دوبارە دكىن و ژ نۇوغا
كىخۇش دبۇون و پىرا ژى سەربىلند دبۇون، كو مەرقەكى وسا مەزن ب وانرا
روونشىتىيە، ئەو وەكە ھۆگۈرىن خوه دېتنە و بەر قى يەكى ژى ب وانرا ھەنەك و
لاقىرىدى كرنا.

***

لى ھەر گالا نىبۇو، كو حەجيي جندى ھەر ب تەنلى كىيىفا مەرقۇان خوش دكىر و
ھەنەك و لاقىرىدى دكىرن. ئەو د ھەنەك واراندا پر جىدى و سەرېيۇز بۇو، بەر كۈز
دەرەوان، بىتەرىيەتىيە ھەز نەدەرك. و بەر كو ھەمبەرى ھەر كەسى بەرپرسىيارىا خوه
ب رىېك و پىيك ب جى دانى، رىز و ھورمەت ھەمبەرى ھەر كەسى دىھار دكىر- ژ وان
ھەر كەسان ژى دخواست، كو ئەو ژى ھەمبەرى وى بەرپرسىيارىا خوه ب روومەت و
تەمامى ب جى بىيىن.

حەجيي جندى، ھەگەر ئەم دكارن ب قى ئاوابىي ژى بىيىن، خودانى كۈولتۈورا
بلند بۇو، ب سەردا ژى مەرقەكى پۇونكتۇوال، يانى: ھەر كارەك و ھەر
بەرپرسىيارىكە خوه زەمانى پىيوىستىدا ب جى دانى، روومەتا زەمن زانبۇو و ئەو ۋەك

و قالا نه دبوهوراند. في کولتورو را بلند، شه پونكتووالىي زى ئهو كر زانيار، نقيسکاري مەزن. هەگەر في کاراكتيرى وى نىبۇوا دۇزار ئهو كارى بەرهەمدارىيەيى مەزن، يى تىرا چەند رۇناكبيرىن بەرھەمدار، ب جى بانيا.

هابا هەموو رۇناكبيران ژ کولتورو و پونكتوواليا حەجيي جندى هەبۇو و كەسەك نه دجەرسى وى کولتورو ايى و پونكتووالىي بتەربىئە. وو، ئاوا، ب چ ئاوايى هاڙ وى يەكى هەبۇون. جارەكى حەجيي جندى ب رۇناكبيرەكى مە يى جوانرا پەف دكەفە، كوشۇندا ب جيانىنا كارى وى رۇناكبيرى ئو ناڭا بازىردا، جى و زەمانى كفشكريدا راستى هەف بىيەن. زەمانى كفشكريدا حەجيي جندى تى ل وى جىي و بەندا وى رۇناكبيرى دسەكىنە. ل كاتزمىرە (سەعەتى) مىزە دكە، كوشۇنچ دەقە ژ زەمانى كفشكري دەرىباز بۇونە، لى ئو رۇناكبير ھى كفش نەبۇويە و ژ دوورقا ژى خانى ناكە، ژ دوور دكەفە، تى مالا خوه. پشتى سېھەتكى زەنگلى تىلىيغۇنى لى دكەفە و حەجيي جندى رادھىزە تەتكا وى. دەنگى وى رۇناكبيرى لى تەسەلە دبە يى كوشۇردا دېزە:

- ئاپى حەجي، ئەز ھاتم جىي كفشكري، لى تو نە ل ور بۇوي.
- ئەز ل ور بۇوم، - حەجيي جندى بەرسقَا وى دده، - لى تو نەھاتى و ئەز ھاتم مالا خوه.

- ئاپى حەجي، - رۇناكبير دېزە، - ئەز دە دەقا دەرنگ كەتبۇوم...
اپى حەجي ئاخافتنى دەقى وى دا دىگەر، دېزە:
- لى باش نەبۇو، كوشۇنچ دەقا ژ زەمانى كفشكري زۇوتىر بەھاتاي؟
ھىزىرا رۇناكبير كىماسيا خوه ل خوه موكور تى و دېزە:
- تى بىاخشىنى ژبۇندا دەرنگىكەتنا من، ئاپى حەجي.
گۆتى تە دەستىپىكىدا ووسا بگۆتا. دە برا ئەقا يەكا تەرا ببە دەرس، جارەكە دەنلى من ل جادى بەندا خوه نەھىلەي...
ھەموو كەس و ب تايىھەتى ھەموو رۇناكبيرىن كورد ب قى يەكى هەسىان و پشتى قى كەسى ژ وانا جەسارەت نەكىر، كوش زەمانى بۇندا راستھاتنا تەقى حەجيي جندى كفشكري دەرنگىتەر ھەرە جىي راست ھاتنى. ب قى ئاوايى حەجيي جندى نەمازە رۇناكبيرىن مە يېن جوان فيرى پونكتووالىي كرن.

رۆناکبیرین کورد یەن نفشا دویەمین

ھەموو رۆناکبیرین کورد یەن ژ نفشا من، کو خوه ل خزمەتکرنا بەر کوردزانيي، ئەدەپەت و چاندا کورديدا گرتەن و د وان واراندا پىش كەتن، ناڤودەنگى بلند قازانچ كرن، گۆتى خوه منهتكار و بەرپرسيا رەجىي جندى و رۆناکبیرین ژ نفشا وى بېبىن و دىيتىن ژى.

بەلكى ژى ئەم رۆناکبیرین کورد یەن نفشا دویەمین ل ئەرمەنيستانى نېبۈونا ژى خزمەتكارىن ئەدەپەت و چاندا کوردى، کوردزانيي، هەنگەر یەن وەكە حەجيي جندى و ھۆگرین ژ نفشا وى تونە بۇونا، يەن وەكە عەربى شەمۆ، جەردەيى كەنجق، ئەمەننى عەفال، جاسمىي جەل، وەزيرى نادر، قاتاتى كوردق، نادەيى خودۇ ماخموودۇش و يېن دىنى. ئەوانا نېبۈونا ئەمەن ژ نفشا دویەمین بەكتانا ناشا ۋالايىكى و تو تىشتەكى ل پىش چاشى مە تونە بۇويا، كومە خوه لى بىكىتا و ئەم بۇونا رۆناکبیرین بەرھەمدار د وارى چاندا کورديدا.

رۆناکبیرین ژ نفشا يەكەمین ژبۇنا يەن ژ نفشا دویەمین بۇون رېۋەكىر و ميسالا زېفييربۇونى و چاقلىيدانى. ئەمەن ژ نفشا دویەمین مە ئىدا وەكە وان زەممەت نەدىت، وەكە وان چەف نەدا رۆناکبیرین بىيانى، مە چەف دا ۋان رۆناکبیرین خوه يېن کورد. ئەوانا ژ بۇي مە نە كو ب تەنلى بۇون رېۋەكىر، لە ب سەردا ژى مامۆستا.

ئا زېھر ۋەن یەكىن ژى خوه وەكە شاگرتەكى حەجيي جندى و ھۆگرین دۆرا وى دېبىم.

حەجيي جندى تەنلى ب بەرھەمەن خوه يېن ئەدەپەتا بەدەو و نەمارە يېن كوردزانيي ژ منرا نەبۇو چاقكانيا زېفييربۇونى، مامۆستا. زېھر كو، رىيا من ژى يَا بەرب مالا وى ھەرتەن ۋەكىرى بۇو، زېھر ۋەن یەكىن ژى بلى بەرھەمان كاركىرنا وى يَا پراكىتىك ژى، كاراكتىر و رابۇن-روونشتىينا وى ژى منرا بۇون ميسالا و چاقكانيا چەقلىدان و زېفييربۇونى. ھەمەن شىرەتتىن وى ژى شۇونا خوهدا. و من ھەر وا ھەول ددا خوه، كوبىم رۆناکبىرەكى وەكە وى، وو، چ ژ خوهندەقانىن خوه ۋەشىتىم، وەكە وى روومەت و ناڤودەنگى بلند قازانچ بكم. و گافا لسى ۋەن ژى ئۇخرا

قەنج ئەز دگەھشىتم دەستتكەفتىن و سەركەفتىن باش- ئەو ب منرا پر كىفخوش دبۇو و ب پەساندنا من ئەز روھدار دىكىم.

ئەز د وارەكى دنىدا زى منهتكار، دەيندارى حەجيي جندى مە. من داوايا سالىن ٧٠ بىريار دانى ناڭا يەكىتىيا نېيسىكارىن ئەرمەنيستانىدا وەك ئەندامى وى رېخسەتنى بىم قەبۇولكرنى. لى زېۋىنما وى يەكى پېيوىست بۇو، كۆسى ئەندامىن وى يەكىتىيى كىفلدارىيى، رېكۆمەيىدى بدن من. كاڭا من داخوازا قىرى رەكۆمەيىدى زە حەجيي جندى زى كر، ئەۋى گۆت:

- ئەزى ب كىفخوشى وى رېكۆمەيىدى بدم تە، تو ب بەرھەمەيىن خوه ب تەمامى ھېۋاپى قىرى يەكىي، كۆبىي ئەندامى يەكىتىيا نېيسىكاران. ئەز د ناڭا وى رېخسەتنىدا ھاتم قەبۇولكرنى.

ئەز خوه پر سەربىلند دېيىم، كۆزەمانەكى وسا زى هات، كاڭا بلى شاگرتىي ئەز بوم ھەۋكارى زانىارەكى، مەزىنەكى وەكە حەجيي جندى. وەكە گەللى مە دېيىزە، ج دېيمەكە، كۆ مرۆڤەك ببە رېداكتور سەراستكىرى بەرھەمەيىن يەكى وەكە حەجيي جندى. ب پېشىيارا وى ب خوه ئەز ژ نېۋە كا سالىن ٦٠ - ئىدا ب چەند دەھسالىان بوم رەداكتورى "ئەلېفبا" حەجيي جندى.

- وەزىرى من، - رۆژەكى ئەۋى زە منرا گۆت، - تە زارۆتى و خۆرتانىا خوه پايىن پرى گوندى كورداندا بۇھاراندە و د وارى زمانى كوردىدا مەتەكە وەكە مەيانا رەشىد دەرسىدارا تە بۇويە. بەر قىرى يەكى زى من بىريار دانىيە، كۆ تۇو ببى رېداكتورى "ئەلېفبا" من.

ھەگەر تۈد ناڭا وى پەرتوکىيەدا دوو- سى پەيغان زى سەرەپاست بىي، شۇنا پەيۋەكە نە ھاقاسى د جىيى خودا پەيۋەكە باشتىر دايىنى، ئەزى گەلەكى ژ تە رازىيەم.

دوو گۆتن دەرەقەقا "ئەلېفبا" حەجيي جندىدا، كۆ زېۋىن زارۆكىن كورد ئەۋى ب ھەزكىرنەكە مەزن زىدەبىي نىف سەدسالىي ئامادە كر. چەند سالا جارەكى ئەف "ئەلېفبا" ژ نۇوققا دهاتە وەشاندىنى و نە كۆ وەكە خوه بەرى، لى ب گوھىراندىن، تامكىن و تەمامكىرنىن حەجيي جندى. ئەۋى د ناڭا سالاندا ئەو ھەر و سەرەپاست دكىر، وەكە دېيىشىن، شىمىسات دكىر و بەر قىرى يەكى زى د ناڭا پەرتووكىن فېران دا،

بیین زمان و لیتیراتورا کوردی ئەف "ئەلیفبا" یا هەرە باش بوو.
ئەز ژیهە تشتەکى دنی ژی خوه پر سەربلند دبىنم و پىرا ژی دلبارستان ژیهە
قى يەکى، كو من وارەكى دنيدا ژی خزمەتا وى مەزنى چاندا كوردى كريه و دلى
وى گۆربۇھوشتى خوهش كريه.

من ب مۇونەسەبەتىن رۆزبۇوينا وى نېيىساندنا گۆتارىن خوه سەر ژيان و
كاروبارى حەجيي جندى يى نېيىسكارىي و كوردازىنىي ب جى ئانىي و زىنەتىيا ويدا
ئەو د رۆزىناما رىا تەزە و يىن ئەرمەنيدا دانە وەشاندىنى. پاشت وەفاتكىدا وى ژى
من ئەف كاروبارى پېرۆز بەرەۋام كريه، گۆتارىن بەرفەھ د رۆزىناما، كۆثار و
بەرەۋەكىاندا دانە چاپكىرنى. بلى وى، ب ئالىكاريا دوتا گۆربۇھوشت يا ھىزىا فريدا
جەوارى نېيىسىن من وەكە پەشكۈتنىن پەرتۇوكىين حەجيي جندى ژى هاتنه
وەشاندىنى. گۆتارەكە من يا بەرفەھ ژى ب زمانى ئەرمەن وى بەرەۋەكىدا هاتىيە ب
جى كرنى، يا كوب مۇونەسەبەتا ۱۰۰ سالىا بۇوينا رۇناكىبىرى مەزن ل يېرىقانى
چاپ بۇويە. ئەز ئىدا دەرەھقا وان گۆتارىن خوه يىن سەر حەجيي جندىدا نابىشم،
بىين كو رۆزىنامىن كوردى بىين دەرۋايى سۆقىيەتسەنانىدا هاتته وەشاندىنى و ب
مالپەرىن كوردى بىين ئىيمايلى ھاتته بەلاقىرنى.

حەجيي جندى ئالىكار و شىرهەتكارى نېيىسكار و زانىيارىن ئەرمەن و كورد

وارەكى كاركىدا حەجيي جندى، كەدكىدا وى و ب كىشتى مەسىرەفكىدا هىز و
حەرەكەت، زانىنېن وى و ب هەسابى داوى مەسىرەفكىدا زەمانى ژ بۆيى وى پر
پىيويست و گرانباها ژى ھېي، كوئەم جارنا ژ بىر دكىن، ناڭرىن بەر چاۋان. لى
ھەگەر ئەم قى وارى، قى فاكەتىرى ژى بىگەن بەر ھەسىپ - مەزنەن، گرانى و
گرنگىيا كەدا وى يا بەرەمدارىي يازانىارىي و نېيىسكارىي وى بىتىر زىلال بى بەر
چاۋان و ب هىزىاتى بى نرخاندىنى وەك كەدكە پر مەزن. پاشتى قى يەكى ژى ئەم
بىتىر مەتلەيى بىيىن، كانى ئەۋى چاوا پىرا گىھاند ھاقاس زارگۆتنى ژبەر زارى
زاربىشا بنقىيىسە، لىكۆلىنېن زانىارىي و نېيىساندنا بەرەمېن ئەدەبىياتا بەدو و
پەرتۇوكىين دەرسا بۇنا دېستاناب جى بىين، كو دەرۋايى ھىزا زانىار و

نثیسکارهکی، هەر چقاسی ژی ئەو خودانی کەمال و ئىروودىسىيا مەزن بە. ئەو وار يى كاركىرنا حەجيي جندىه وەك ئالىكار و شىرەتكارى نثىسکار و زانىارىن ئەرمەن و كورد.

حەجيي جندى رۇناكبىرەكى هەرى ناسكىرى، زانىار و نثىسکارەكى كوردى هەری ب ناڤوەندگ بۇو ناڭا رۇناكبىرەن ئەرمەن و كورد دا. لى وانا نە كوب تەنە ئەو ناس دىكىن، ب سەردا ژى ژمارەكە وان يا كىشى دبوو ھەوجى ئالىكارى و پشتىگى، نەمازە شىرەتىن وى وەكە زانەكى مەزن ژيۇندا ب جىانىن لېكۈلىتىن خوه، نثىسانىدا بەرھەمەن خوه. ئەوانا، وەكە دېئىن، ب زانىتىن ورا حەساب روودنىشتىن وو، يا هەرە سەرەكە، دبوون ھەوجى وان زانىتىن.

ئەوا كو حەجيي جندى بۇو ئالىكار و شىرەتكارى رۇناكبىرەن كورد ل يېكىتىيا سۆقىيەتىي و ب تايپەتى ل ئەرمەنیستانى ھەتائىنەتلىكى مەتەلماينى، پارادۆكسە، بەر كو گۈرى قەول و شەرتىن، كو دۇردا كوردىن وى وەلاتى چى دبوون چاندا وان ژ نوو ۋا، بى بەرده وامكىرنا چاندا تەمامىا كەلى كورد ل كوردىستانى يا كەفنا و نوو، راستىر، ژ وى چاندى قوتبووپى - ھەف گىرت و پىشقا چو و حەجيي جندى ژى بۇو بىنگەھدارەكى وى چاندى. لى كو حەجيي جندى ھەر وسا ژى بۇو ئالىكار و شىرەتكارى نثىسکار و زانىارىن ئەرمەن ژى - ئەفا يەكا ب تەمامى تىشتەكى مەتەلماينى، پارادۆكسە.

ئەم زانىن، كو ژ ناڭا ئەرمەنیا مەزىتىن جىهانى پەيدا بۇون، يېن وەكە خاچاتور ئابۇقىيان، ئارىتىك ئىساهاكىيان، ھۇۋىسىپ-ئورىيلى، يېن كو بلى چاندا ملەتى خوه خزمەتا چاندا كوردى ژى كرن و بۇون دۆست و خىرخازىن كەلى كورد يېن ھەلال و ئامن. راستە، ژ ناڭا كوردان ژى مەزىتىن، كو ئەم وەكە يېن جىهانى دكارن ب ناڭ بىن، دەركەتبۇون، لى بەرھەمەن وان ھەلا ھى نەببۇون مال و ملکن كوردىن ئەرمەنیستانى و رۇناكبىرەن وان ب سەبەبى، وەكە مە گۇت، قوتبۇونا وان ژ وەلاتى باف و كالان، ژ چاندا كوردى يا كەفنا و نوو.

دۇپايى ئەو زانىار و نثىسکارىن ئەرمەنی دبوون ھەوجى ئالىكارى و شىرەتىن حەجيي جندى، يېن كو دېرۆك، چاند و ژيانا كەلى كورد، قەھرەمانىتىن وى ژى دىكىن بابەتا لېكۈلىن و بەرھەمەن خوه. و بەر كو وانا حەجيي جندى وەكە زانەكى

وئى دىرۆكى، چاندى، ئەرف و ئەدەتىن گەللى وى يى كور و گەلەك باش ددىتن، بەريا وەشاندىن لىكۈلىن، بەرھەمىن خوه ئەو ددان بەر دەستى وى، كوشاشىتى و كىيماسىيەن د ناڭا واندا كفش و سەراست بکە، جارنا ژى ببە رېكۈمىيىندر، كەفلادارى چاپكىنا وان بەرھەمەن. لى پەر جاران ژى وان زابيار و نەمازە نفييىسكارىن ئەرمەن ئەو بەرھەمىن خوه ددان بەر دەستى وى ژبۇنا سەراستكىنى، يىن كو ئەلەقا وان ب چاند و ژيانا گەللى كوردرا قەت نىبۇو. گەلەك جاران ئەز بۇومە شەدى وى يەكى، كو گافا حەجيي جندى ژ سەر جىي كارى خوه يى فەرمى وەستىيابى ۋەركەريا مالى بۆخچەكى كاخەزان ژ بنچەنگا خوه دەردىخت، دادانى سەر ماسى و دىگۇت:

- ئەقا ژى بەرھەما ھۆگرەكى من يى ئەرمەنيه، دايىه من، كو ئەز وى سەراست بكم و نىرىينا خوه سەر وى بىزىم.

بەلە، زەمانى حەجيي جندى ب كاروبارى وى يى شەخسى يى لىكۈلىتەرىي، بەرھەمدارىيەقا داگرتى بۇو ھەر دەقەك، وەكە دىيىژن، ژ ويرا زىرى زەر بۇو، بەر ۋى يەكى ژى ئۇرى ئەف وەسيفا ل ژۇرى كفسكىرى ب دۇوارى دېۋازاند، لى ب پېرا ژى ب دلخوشى وەك نىشانى ناسكىرنا زانبۇونىن خوه ژ يالى رۇناكىبىرىن ئەرمەنيدا و وەكە بەرسىياريا ھمبەرى ھۆگرەن خوه يىن ئەرمەنى يىن خىرخواز و دلسۇز دا.

لى گەلەك جاران ژى، نەمازە نفييىسكارىن ئەرمەنى، يىن كو بەرھەمىن ئانگۇر چووك سەر كوردان، دىرۆك و چاند، ژيانا وان ب جى دانىن ب خوه دەھاتن بال حەجيي جندى، ئەو بەرھەم ژىرا دخوهندن و رووب روو گوھداريا پىشىنیار و سەراستكىنى وى دبۇون. ئەز ب خوه بۇومە شەدى بۇويەرەكە ب ۋى ئاوابى. وەكە تى بىرا من، ھاقىنەكە سالا ۱۹۵۴، يانى ژى ۱۹۵۵ بۇو، كاڭا ئەز خوهندەكارى زانىنگەها يېرىيقاتى بۇوم و پىشتى ئىنتىامىن نىف سالىرا چوم مالا حەجيي جندى. نەھەرىن مالا ئاپى حەجي تەمام چووبۇون گوند، ھافىنگەھى، زۆزانان. ئەو ب تەنلى مابۇو. ئەمە روونشتى و ب ئاخافتى بۇون، گافا شايرەكى ئەرمەنى، يى ژ ئاپە حەجي جوانىتر، لى ئىدا ب ناڤودەنگ، خودانى تالانت، كەمala مەزىن گېققۇرگەيىمەن هات. وەكە كفش بۇو، ئەوى بەريا هاتتا خوه ئاپى حەجي سەر مەخسەدا قى هاتنى ئاگاھدار كربۇو، قايلىا وى بۇنا قى راستهاتنى ستەنبۇو.

پشت سلافل- کلافان، هال و ههوال پرسینی، گیفورگ. ئیمن ژ ناف بۆخچەکی
چەند کاخوھزین ب دەستنۇسیار دەرخستن، دانىن سەر ماسى و گوت:

- حەجى جان، وەكە من ئىدا تو ب سەڭكابى ئاڭاھدار كرى، ئەقا نفيسيكە منه،
کو من ئەو نوو پېيک ئانىيە ۋېقنا وەشاندىنا كۆشاپىدا. من ئەو سەر گوندەكى
ئەرمەنىستانى يىن كوردىن ئىزدى، رۇونىشىتەقانىن وى، سەر كاروبىارى وان، سەر
پېشکەتنا وى گوندى د وارى پەروھدى، چاندى و ژيانا خوهشدا نفيسانىدە
(مخابن، نايى بىرا من ئەو كىچان گوند بۇو- و.ھ.). و بەر كۆز جارا يەكەمین
رووب روو راستى گوندىيەن كورد هاتم، جارا يەكەمین من ناسيا خودا ژيان، ئەرف
و ئەدەت، دەب و رزم، فەلسەفا مانتالىتا وان- ئىھىمالە، كوشاشىتى و كيماسى،
تەجرووبىيەن من يىن نە تەمام راست نفيسيدا چى بوبىن. ئەزى نەها ئەۋى نفيسي ژ
تەرا بخۇونم و رجا دكم تو ژى وەكە مرۆڤەكى ئەسلى خودا كورد و نەمازە
رۇناكىبىرەكى كورد گوھداريا من بکى، كو داۋىتىدا تىرىينا خوه سەر وئى نفيسي ژ
منرا بېزى، شاشىتى و كيماسىيەن وئى كفش بکى. ئەز پر قەدرى قەلەم و زانىتىن
تە دىگرم. دەستپىتىكتىدا باخشاندىن ژ تە دخوازم، كوزەمانى ژ بۆيى تە ھەقاسى
پىويىست دستىنەم و ب سەردا ژ سپاسيا خوه يا مەزن ئىلانى تە دكم.

... و گیفورگ. ئیمن نفيسا خوه خوەند. ژ وئى رۇۋى ۵۰ سال، نيف سەدسالى
بوھوريە و بەر وئى يەكى ژى نافەرەكى وئى رند، زەلال نايى بىرا من. ھەر تى بىرا
من، كو ئەۋى د وىدا بەسا هاتنا پەزى نىفرۇ، مىيەن دوقتنى و دەنكىرنى ژى دىك. لىن
نفيس كەلهكى ب كەرمائى، ب ھەزكىرنا بەر ب گوندىيەن كورد هاتبۇو نفيسانىدىن ژ
ژ منرا پر بالكىش، ھەواسكار بۇو، بەر كۆئە و ب پېتىنۇسا شايىرەكى خۇودانى
كەملا مەزن هاتبۇو نفيسانىدىن، ھەر چقاسى ژى ئە وئى زەمانى چوان بۇو، لىن ژ
من مەزنتىر بۇو، رەنگ و رووپى گیفورگ. ئیمن مەۋۇپىيەندا وەكە وېتەكى دەخەمە
بۇويە، ئەو ۋى گاۋى ژى زەلال ل بەر چاۋىن منه. پشت را، گاۋا گیفورگ. ئیمن
گەيشت تەمەنلى مەزن، روودانا خوه هشت، لىن وئى زەمانى سوورەتى خوه كور
كىربۇو، سەمىلى خوه يېن ھەلا ھەنەر دەھات؛ ژ چاۋىن وى، يېن كو گەلهكى ل رەنگ و
رووپىي وى، ل چاۋىن وى يېن رەش دەھات؛ ژ چاۋىن وى، يېن كو دېرقىن و
دچوورسىن، ئاقل و كەمال دبارى. ئەو يەك ژى رند تى برا من، كو ھەتەنى
تەمامكىرنا نفيسانىدا خوه، ب پېرا ژى ئاخافتى ب حەجيي جنديرا و گوھداركىدا

سەراستکرنىن وى، نىريتىن وى يىن سەر نفيسى - گىقۇرگ.ئىمین پاكىتەكە تەمام سىگارىن "ئاقرۇرا" كشاند، دووپى وان ھەجامى ناڭا پشكىن خوه كر. ئاپىچەجى نە جخارەكىش بۇو، لى ژ دووپى جخارىن وى ئاجز نەبۇو، بەر كو ھافىن بۇو، دەرى و پەنجەرىن ئۆدا وى ۋەكىرى بۇون و دووپى جخاران دەست خودا ژ ئۈدى دكشىيا، دەركەت.

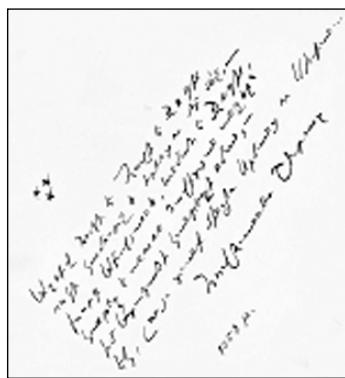
گاڭا گىقۇرگ.ئىمین داوى ل خۇندىنى ئانى، ئاپىچەجى هيڭىز گرانتر سەر ناڭەرۇكا نفيسا وى ئاخى، نىريتىن خوه سەر وى گۆتن و بەريا ھەمووشكى ئەو ژېۇنا ب جيانينا وى نفيسى دلخوهش كر، سپاسىيا خوه وەكە كورد ئىلانى وى كر بۇنا ھاقاس ب دل، خېرخوازى و ب شەوات ب جيانينا وى نفيسا سەر كوردان. بەلى، ھەجيي جند خوه وەكە بەپرسىيارەكى گەللى خوه ددىت و وەكە رۇناكىبىرەكى ملەتپارىز ئەوی ئەو رۇناكىبىرىن بىانى كىفخوهش و روھدار دىكىن، يىن كو سەر كەلتى وى بەرھەمىن هىڭىز نفىساندن. ئاشا ژ كوللتۇردا وى يا بلند، ژ ماقولى و جامىريا وى دهات و ژ وى داخوازا وى، كو بىانىيەن وەكە گىقۇرگ.ئىمین بىتەركە دۆست و خەروازىن گەلتى خوه و سەر وى ئوخرا قەنج وانا ۋەرەدا ژى بىدەفىنە، ۋەرى بىكە.

پشتىرا ئاپىچەجى چەند نىريتىن خوه سەر نفيسا شايىرى ئەرمەنى گۆتن، لى ئەقى تە ژى ھەموو گۆتن، سەراست كىن و شىرەتىن وى تۆمار، قەيد دىكىن.

گىقۇرگ.ئىمین ب كىفخوهشى و سپاسدارىكە مەزن خاترى خوه ژ ھەجيي جندى و قەۋمى وى يىن جوان - ژ من خوهست و چوو.

نفيسکار و زانىيارىن ئەرمەنى يىن ھەرە ب ناڭۇدەنگ كەدا ھەجيي جندى د وارى پىشتابىرنا ئەبەديت و چاندا كوردى و ب تايىبەتى بەرەتكەن و لىكۈلەن زارگۇتنى كوردى دا، ھەر ووسا ژى قەۋىنكرنا گرىدان و پىتوەندىيەن ناڭبەرا كەلتىن كوردى و ئەرمەن،

نفيسارا ھ. شيراز

دۆستانیا ناقبەرا واندا ب ھىزاتى و بلند دانە نرخاندى.

بەسە ئەم بىئىن، كو شاعير و نفيسيكارىن ئەرمەنيا يىين وسا مەزن دەرەقا حەجيي جىيدا ب كىفخوهشى و پەستانىدن نفيسيئە، كەدا وى يامەز دارى چاندا كوردىدا ب ھىزاتى دانە كەشكەرنى، چاوا ئاۋەتىك ئىساهاكىيان، دىرينىك دىميرچىيان، ھۆقەنانىيس شىزار، ھاراچيا كۆچار و يىين دىنى.

ھۆقەنانىيس شىرار، كو ھەتاني وارەكى ژى نىزادپەرسەتكى ھشك بۇو، حەجيي جىندى ھمبەرى مەزنهكى ئەرمەنيا يىھرى مەزن، رۇنايدارى ئەرمەنيايى مەزن، بنگەھدارى ئەدەبىيەتا ئەرمەنيا يا نۇو، دۆست و خىرخوارى گەللى كورد خاچاتور ئابۇقىيان دكە.

و بەر كو خاچاتور ئابۇقىيان وەكە پېرۋىزىكە كەللى ئەرمەن تى دىتنى، ئەف بەرھەقدانىن خوبەرى خۇھ شەدەتىا كەلە تشتى دەد.

حەجيي جىندى نەمازە و بىئىر ئالىكىار و شىرەتكارى نفيسيكارىن كورد بۇو. وەك سەرۈكى سەكسىيونا نفيسيكارىن كوردان يا يەكىتىا نفيسيكارىن ئەرمەنيستانى يىين پر سالان ب دەھان و بەلكى ب سەدان ژى بىئىر پەرتۈوكىن نفيسيكارىن كورد بن دەستى ویرا دەرباز بۇونە، ئەوانا رىنامە، دەستوورناما وەشاندىنا وان ژ وى ستاندى.

عەدەتكى وا چى ببۇو: بەريا چاپكىدا پەرتۈوكىن نفيسيكارىن كورد جەنلە سەكسىيونىدا ئەو دەھان لىنەپەراندىنى، وەكە بال مە دەگۆن، ئەنەنە كەرنى و گافا بەگەميا پرانيا ئەنەمەن سەكسىيونى و بەشدارىن جەنلىنى ب دەنگىدان دستاندى، ھىزى ئەو ژېۇنا وەشاندىنى ب رى دەرىن وەشانگەھى، لى پاشتىرا ژى چاپخانى. حەجيي جىندى هەر چىاسى ژى مەرۋەتكى رەھم و دلسۇز بۇو، لى ئەوى نىپەرینا خۇھ، فکر و تەجرووبىا خۇھ ب ئوبىزىكتىقى سەر ھەر بەرھەمەكى، پەرتۈوكەكى دىھار دەرىن، ئەز ب خۇھ ژى بەشدارى وان جەنلەن دەبۈم و رىند تى بىرا من، كو ئەوى گوھدارىا خۇھ ددا سەر ھەر دىتايەكە بەرھەمەي يى با بچووك ژى، ئەوى بەرھەم تەمام دخومند و ھىزى نىپەن و سەپاستىكىن خۇھ ئەشکەرە دەرىن، ئەو يەك ژى تى بىرا من، كو گافا مە بەرھەما نفيسيكارەكى مە يى ناسكىرى ئەنەنە دەرى داوىيى حەجيي جىندى ژى خودانى ویرا گۆت:

- کورته‌رۆمانا ته باشە، لى ته ب لەز و بەز ئەو نفيسييە، بەر وى يەكە زى ئەو وەكە هەفیرەكى نەھلاتىيە. باش دبە، كوتوب سەبر جارەكە دنى ل نفيساندنا وى ۋئەگىرى.

دە ئىجارەن و هەسابا ز خودرا بکن: خونىدا سەدى بىتىر پېرتووكان و ئامادەكىرنا نىريپىنا خوه سەر وان و ب پېترا زى ئورگانىزەكىن و ب جيانينا چىيانا وئى زەمانەكى چقاس درېڭىز بىتىنە. كاروبارى حەجيي جندى د ۋى واريدا زى مە بىتىر مەتەملايى دەيىلە، كەلۇ ئەسىرى ب چ ئاوايى پېرا گىھاندەكە ھاقاس مەزن د وارى نفيساندنا و وەشاندنا بەرھەمەن خودا زى ب جى بىنە.

لى تى چقاس زانىن، ھېز و ھەركەت مەسەرف كىرنە وەك سەرۆكى بەشا كوردزانيي يائىنسىتىوتا رۆزھلاتازانىي يائىكادەميا ئەرمەنىستانى يازانىارىي. ل ۋە زى ب سەدان گۇتار و مۇنۇزگرافيا يەن زانىارىي بن دەستى ويرا دەرباز بۇونە. كەدا حەجيي جندى كىفسە ھەر ووسا زى د وارى ئامادەكىن، گىھاندنا كوردزانتىن نوو، يېن جوان دا. راستە، ئاسپىپراتن، شاگرتىن حەجيي جندى نە پر بۇون، لى ئامادەكىرنا كوردزانەكى وەكە چەركەزى رەش ھىژاپى ئامادەكىرنا گەلەك كوردزانان بۇو. تىزا بەرەمداتىا دۆكتۆرى زانىتىن فىلۆلۇزى ياخەركەزى رەش سەر زارگۇتنى كوردان بۇو و ب كارانىنما وئى بۇرۇز ئالىي نفيسڪارىن ئەرمەنى دا. بەر ۋى يەكى زى حەجيي جندى هلبۈزارتىن وەك سەرۆكى وى يى زانىارىي. چەركەزى رەش يى شاگرتى حەجيي جندى ب سەرەتكەنەكە مەزن ئەۋەتىزا خوه جەقىنا زانىارىن ئەرمەندا پاراست يېن كوب يەكەنەكى ئەۋەتەز پەزىراندن و ناشى ئەرمەنامى زانىتىن فىلۆلۇزى دانىن سەر چەركەزى رەش. هلبەست، د ۋى واريدا رۆلا سەرەكىن تالانت، كەملا چەركەزى رەش ياخۇزايى يامەزن لەپىست. ھەتانى مەنخا خوه ياخۇزى زەۋەتىر زى چەركەزى رەش ب شىڭىراندەكە مەزن خوه وەكە بەپرسىيار، منەتدارى حەجيي جندى دەيت.

مامۆيى خالت ئاسپىپراتنى كوردزانتى ب نافودەنگ ئەمینى عەقدال بۇو. پشت مەنخا ئەمینى عەقدال حەجيي جندى بۇو شىرەتكار و ئالىكارى وى د وارى ئامادەكىرنا تىزا وى ياخۇزى زانىنان دا، كوشە ئىتنۇزگرافيا كوردان ھاتبۇو ب جيانىنى.

لی هئهگه رئم ب گشتی ل کاروباری حهجيی جندی میزه بکن د واری ئامادهکه رنا کوردزاناندا ئهمی ببین، کو ئه و مامۆستا و شیرهتكاری وان هه موو کوردزانین کورد بwoo، يىن کول ئەرمەنيستانى زەمانى ژيان و کاركىدا ويدا گېشىت، بەذن كشاندن.

حهجيی جندی وەک ئوراتۆرەكى (پەيغەركە)

ناسكىرى د ناڭا كوردان و ئەرمەنيان دا

ئەز هەتاني زەمانەكى چەند جارا ببۈوم گوھدارى حهجيی جندى يى وەکه ئوراتۆر، ئاخافتنىكەر د جەقىن و شەقىن كوردان يىن جەزىيدا و من تەھسرا پەيغا وي يَا ئوراتۆرەتى يَا مەزن نە كولسەر خوه، لى لىسەر ھەموو بەشدارىن وان جەقىن و شەقان تەجرووبە كربوو، لى من ئوراتۆریا وي يَا ب زەمانى ئەرمەنكى نەبەيىستۇو، نەدىتىبوو، ئە و روژ ژى هات. سالا ۱۹۶۹ - ۶۰ ساليا بوبىنى نەقىسىكارى ئەرمەنيا يى مەزن ھراجىيا كۆچار تەمام بwoo، لى سەد مخابن، ئىدا چەند سالا پشتى وەفات كرنا وي يَا ژ زەمان زووتى.

شەقا ژبۇنا كەفسىكىرنا - ۶۰ ساليا ھراجىيا كۆچار ئەرمەنيستانىدا ب گۇۋەكەكە بەرفىرە، سەر نېۋەپەيا پر بلند هاتە ئورگانىزەكرنى: ب دەست حوكومەتا ئەرمەنيستانى، رېقەبرىيا پارتىيا كۆمۈونىستان و يەكىتىيا نەقىسىكارىن ئەرمەنيستانى: ب بەشداربۇونا سەرۆك- بەرسىيارىن حوكومەتى و پارتىايى، سەر نەقىپا ئۇقىسىيەلىي يَا بلند، بەر قى يەكە ژى لىستا ئاخافتنىكەرىن شەقىيدا بىر سنۇر كر بwoo: ھەر كەس ناكاربۇو قى شەقىيدا باخقىيا، ھەر چەقاسى ژى ئە و نەقىسكار و زانىارەكى ب ناڤودەنگ بوبىيا. لى ئەم رۇناكىبىرىن كورد پى ھسيان، كو حوكومەتى و يەكىتىيا نەقىسىكارىن ئەرمەنيستانى ناڭىچە جندى ژى خىستە ناڭا لىستا ئاخافتنىكەرا. ئەف بېزبات ب خوه ئىدا سەريلەنديكە مەزن بوبۇ ژبۇنا مە كوردان. ئەز باوەرم، كو حهجيی جندى ھەرەكەت مەسرەف كربوو ژبۇنا ناڭىچە خوه بخە ناڭا وئى لىستى و نە كوو تو بىئىر ژبەر وئى يەكىن، كوب قى ئاخافتنى قورەتىي بکە و ناڤودەنگى بلندتر قازانچ بکە. قەت ژى نا. حهجيی جندى نە ژ مەرۆقىن ووسا بwoo. سەبېبى ب جىانىنا فى يەكە يە بىنگەھىن د ناڭا وئى يەكىدا بwoo،

کو حەجیی جندی دخوهست بەرپرسیاریا خوه و گەلی خوه ب جى بىنە ھمبەرى بىرانىنا دۆست و خىرخوازەكى گەلە خوه و چاندا وي، ب پىرا ژ ھۆگرە خوه يى نىزىك هراجچىا كۆچار دا.

ل ۋى تامگى ئەم پېيپەسىت دىبىن كەدا هراجچىا كۆچار د وارى پەشقابىن ئەدەبىيەت و چاندا كوردىدا ل ئەرمەنىستانى ب كورتەبرى كفش بىن. ئەسلى خودا ژ يالى ئەلەشكىرى بىو، زارۇتىيا وي نافا ئەرمەنىا و كورداندا دەرباز بىو، بەر ۋى يەكى ژى كوردى زانبىو، باشى وي - كۆچقەدر و سىيانەتكە بلند نافا كوردىين وي ناوجىيدا ب دەست ئانى بىو، گافا سالا ۱۹۳۰ ل يېرىقانى دەست ب وەشاندىن رۆژناما كوردى يا رىيا تەزە بىو، وەك زانى زمانى كوردى هراجچىا كۆچار كفش كرن وەكە بەرپرسىيارى وي يى يەكمىن، لى بەرپرسىيارى ئەسلى خودا كوردى يى وي رۆژنامى يى يەكمىن پشت كۆچار و هارووتىيون مكىتچىان جەردەيى گەنجق بىو.

گافا دەستتىيىكا سالىن ۶۰ ل كوردىستانا باشدور دەست ب سەرھەلداна كوردا ب سەرۆكەتىيا بازازانىيى نەمر بىو ب زندانا حوكومەتى هراجچىا كۆچار چوو ورا و ل پالا چىايىن بلند راستى سەرۆكى كوردان هات، پىرا ئاخى. لى گافا ژور ۋەگەر، جۇئىنا رۇناككىرىتىن كوردىدا ل سەرا كاركىرىن ھونەرىتىدا دەرھەقا وى

یهکیدا ئاخفى و ب تاييەتى گوت: "ئەز ئودىكە ب گۆفەكا تەنگدا ل سەرئ چيا راستى بارزان هاتم. ئەوي ئەز دامە رونشتىنى، لى ب خوه ژى دەما ئاخافتىا ب منرا ژ سەريكى ئودى دچوو سەرئ دنى. من وئى دەمى بارزان شباند شىرەكى، كو خستنە نافا قەفسەكى تەنگ". ئەف گۇتنىا كۆچار قەت ژ بىرا من ناچە.

هراجچىا كۆچارى نېيسىكار بەرھەمېن خودا پېرسىناث، قەھرەمانىن كورد ب ئاواكى ھەر باش و خوهش راخستنە بەر چافان: وەكە دۆست و خىرخازىن ئەرمەنیا، وەكە مېرىئىن مېرخاس، دلسۆز، جوماير.

د گۇتارەكە خودا هراجچىا كۆچار دىزى وان كەسان ب توندى رادوھىستە، يېن كو قەستىبەندە، مەخسۇوس زمانى كوردى وەك زمانەكى خزان، نەتەمام دېين و كەخش دكە، كۈزمانى كوردى زمانەكى شايىرى، دەولەمەند و پر خوهشە و جارانا وەرگەراندىنا ھەنەك جوملە، ھەۋۆكىن ب وى زمانى نە مۇومكۇونە ب تەمامىيا ناقەرۇكَا وان وەرگەرىنى سەر زمانەكى بىيانى. ئەو مىسالەكە وا ژ پەيقا كوردى تەن ناھى:

ئېقارە خوهش ئېقارە، دلى من زارە زارە.

پاشتى قى مىسالى ئەو دنېيىسى: "د ئىجار وەرە قى گۇتنىا خوهش و ب فكرا كۈور وەرگەرىنى سەر زمانەكى دنى".

بلى حەجييى جىنى هراجچىا كۆچار ھۆگرتىكە خوهش ب چەند رۇناكبيرىن كوردرى دكىر ب تاييەتى ب نېيسىكار و زانىيارىن ب ناقۇدەنگ يېن وەكە ئەمەنلىقە ئەڭدال و نادىبىي خودۇ ماخموودۇق. ئاوا سەببىي ھەولدانا حەجييى جىنى بىي بنگەھەين ژيۇننا ب جىانىينا بەرپىرسىيارىا خوه و گەللى خوه ھەمبەرى دۆستەك وەكە هراجچىا كۆچار دا.

شەف د -٢٨ - ئى گولانى سالا ١٩٦٩ دا سەرا تىياترا سەر نافى سووندووکياندا يا دەولەتى يا ئاكارىم سىيىنيدا چى بwoo. سەدرتىي دا، ل بەر تەختى پېشىپرى سەرايى سەرۆك- بەرپىرسىيارىن دەولەتى و يەكىتىيا نېيسىكاران روونشتىبوون و د نافا واندا حەجييى جىنى. سەرا ب خوه ژى ب رۇناكبيرىن ئەرمەنی، كورد و ملەتىن دنى ۋا، ب گەلەك رونشتەۋانىن بازىر و كۆمارىقىا كەممى بwoo. پاشتى ئاخافتىا شايىر هراجچىا ھۆفەنانىسىان ياشەقى، پاشتى راپۇرا

ئەدەبىەت زان سۆخۇمۇن سۆخۇمۇنىان ياسەر ژيان و كاروبارى كۆچار، پشتى ئاخافتنا دو- سى كەسىن دنى، دەستتۈورا ئاخافتى دان حەجيي جندى. مە رۇناكبيرىن كورد يېن لورا ئامادە- جاسمى جەللىل، نادۇيى خودۇ، شەكرىزى مەھۋى خوه، وەكە دېيىن، بىنا خوه د قەفسا خورا گرت، بەر كومە وەكە كورد خوه بەرسىيارى حەجيي جندى دىيت جەقىنەكە وا بلند و ب پرىستىزدا. كارى خىرەت و ناموسى بۇو: گەلۇ حەجيي جندى وى بكاربە خوه ب پىرا ڑى مە و كەلى مە قى شەقا گراندا رۇوسپى بکە؟ تىشتكەنەك و لاقدى نىبۇو: حەجيي جندى كۆتى ل بەر سەرۆكىن ئەرمەنيستانى، ل بەر كولىلەكىن رۇناكبيرى ئەرمەنيا ب زمانى وان يى زىكماكى بېيىشىا ...

گافا حەجيي جندى داوى ل ئاخافتى خوه ئانى ئىيمەكى كەرى و لالى د سەرایيدا چى بۇو. و ژ نشىكىشا هەمووشكا بەفرا چەپكىن خوه ژ ويرالەھە خىست: ب زەمانەكى درىز. ژ وى دەنگى چەپكايىخستتا تەيى هو ترى ئەفەكە، بانى سەرایى وى ژ جى رابە، ئەزمانان كەفە.

مە، رۇناكبيرىن كورد ئالىكىدا هەتانى هم- زۇرا مە تىرى دىكىر- چەپكەھە دخىستن- يالى دن دا، وەكە دېيىن، مە بن چاڭانرا ل ھەف مىزە دىكىر، ل چاقىن ھەف دنهىرى و ب قى يەكى شابۇون و سەربلندىيا خوه ژبۇنا قى سەركەفتىن كالى چاندا كوردى- حەجيي جندى ل ھەف پارە ۋەدەكىر. ئەف ئاخافتىن حەجيي جندى يا بالكىش و زەمانەكى ئەرمەنى يى سووپىر و خوهش ناتا بىيانداندا سەربلندىيا مە و كەلى مە بۇو، بل ب ھىزاتى نرخاندىدا كەدا ھراجىا كۆچار دوارى پىشىفابرنا چاندا كوردىدا حەجيي جندى ب قى كىلما خوه بى شالۇزى، ب ئاواكى جددى و ب زانىيارى ماكىرى كەدا رۇناكبيرىن ئەرمەنى يېن دنى ژى و ب گاشتى ياكەلى ئەرمەنى دوارى چاندا كوردىدا ب ھىزاتى شىكراند. ب قى يەكى ئەۋى كىفَا ھەمۇ ئامادىن شەقى يېن ئەرمەنى خوهش كر و ب ئاواكى ئىندىرىيكت ئەوانا ئامادە كرن ژبۇنا پىشكىريا ۋەدا ژى ھمبەرى كارى پىشىفابرنا ئەدەبىەت و چاندا كوردى ل ئەرمەنيستانى. حەجيي جندى ب قى ئاوايى ژى پىشتىگە و خىرخواز ژبۇنا كەلى خوه و چاندا وى پەيدا دىكىن. بەلى، ب شىكرانددا كەدا ئەرمەنىا. لى ئەقا يەكى ژى تىشتكەنلىكى پىشىفابرنا ئەدەبىەت و باقىن ھەلال ژى، گافا دېيىن لاو و كەچىن وان ئەمەك، كەدا وان وەكە پىشىفابرنا

ناشیکرین، ژ وانا ههتانی وارهکی سار دبن و ئەكسى ۋى يەكى، گافا شىيكراندنا وان دحەسن بىتىر سەر وان دشەوتىن، دكالىن، بىتىر ئەمەك ل وان دخن.

گافا حەجيى جندى داوى ل ئاخافتىن خوه ئانى و زېبەر مىكەرەفۇنى دوور كەت و هات شونا خوه يا بەرىدىا روونى، وە بىدىتا ب ج ئاوايى گەرەگرین سەدرەتىيدا رونشتى ئەو ھەميىز دكرن و كەفحۇشى و سپاسىيا خوه بۇن ئاخافتىن وى ئىللان دكرن. لى گافا داوى ل شەقى هات و حەجيى جندى دەمما دەركەتنا ژ سەرايى ئەم رۆنالكىبىرىتىن ھۆگۈرىن خوه ژ دوورقا دىتن، خوه ل مە گرت و هات، ۋى جارى مە ئەو ژ بۇيى سەركەفتى پېرۋۇز كر.

حەجيى جندى يەكى وسا بۇو ئەم د نافا خەلكى، بىياناندا رووسىپى و سەريلەن دكرن. حەجيى جندى روسپىتىيا مە بۇو، ھى ژى روويى مە سپى دكە و وى دوييەر قۇزىدا ژى سپى بکە.

ئەزبەر ۋان ھەموو ھەست و ھسان بۇو، كو گافا ئەز ژ وى شەقى ۋەتكەن ئەم د نافا خەلكى، بىياناندا رووسىپى و سەريلەن دكرن. حەجيى جندى روسپىتىيا مە بۇو، ھى ژى روويى مە سپى دكە و وى دوييەر قۇزىدا ژى سپى بکە.

ئەز ژ شەقى ب دلەكى شا ۋەتكەن ئەتكەن دەركەن، ھەجيى جندى ئاخفى.

ئەز ژ شەقى ب دلەكى شا ۋەتكەن دەركەن، ھەجيى جندى ئاخفى.

حەجيى جندى بەشە كى زانىن ئەتكەن دەركەن

ژ ئاقلەندىدا گەلى خوه ھلدا

كان، چاڭكانيكە زانىن حەجيى جندى ئاقلەندى، فەلسەفا گەلى وى بى كورد بۇو، كو خوه ب شىيوهكى زەلال نافا زارگۇتنى وى گەلیدا دىهار دكە. و حەجيى جندى نە كوتەنلى نە كوتەنلى نە كوتەنلى زارگۇتنى گەلى خوه ژبەر زارى زارگۇتنان گىتن، دەربازى سەر رووبەلەن كاخەزان كرن و ئەو ژ وندابۇونى خلاس كرن، لى ھەر وسا ژى ئەو نافا هش و سەودايى خودا تۆمار كرن. ئەغا يەكى دەمما ھەر ئاخافتىكە وى كىش دبۇو، ئەوي سەر ھەر بۇويەرەكە ژيانى چەند مەسىلە و مەتەلۇكىن كوردى بىر دانىن، دگۇتن. ھەمين رۆمانا وى يا "ھەوارى" ب فەلسەفە، ب مەسىلە و گۇتنىن

گله‌ری چقاس بېژى داگرتىه...

حەجىيى جىندى زۆر و زولم، تەلابى نە كوب تەنلى ژ دەستى دەولەتى، ستيخاراتا وى- KGB دىتبىوو، كۆئەو ب زەمانى سالەكى ئاقىتەسىخانى، لى ھەر وسا ژى ژ دەستى مەرقىيەن دۆرا خوه، ھەقال و ھەڭكاران و ب تايىبەتى يىين كورد، كو خوه رۇناكىبىر دەسباندىن، ئەو رۇناكىبىرىن، كۆئەم بەسا وان دكىن، ۋېر كاراكتىرىخ خوه يى مەنفە. تچيتىيا شەخسى، كارىپەستىيەھول ددان يىين وەكە حەجىيى جىندى ئەسلى رۇناكىبىر و ئەسلى زانە ژ ھۆلى راكىن و جىيى وى بىستىن، ھول ددان، كو وى ژ ناھىيە بدن راکرنى و دلى خوه ب وى يەكى رەھەت كن.

پىشىتى مىنا ستابىلۇن ژى، پىشتى وى يەكى گافا ل سۈۋىقەتستانى هەنەك ئازادى و دېمۆكراسيا چى بىوو، ۋان "رۇناكىبىران" ب سووجىكىندا حەجىيى جىندى ھەر بەردهوام دكىن: ب گرانىيەن ئەقىيەن ئەقىيەن ئەقىيەن ئەقىيەن ئەقىيەن ئەقىيەن خەجىنەكە رۇناكىبىرىن كوردادا حەجىيى جىندى رۆزەكى ژ منرا گۆت، گافا گۇتن هات سەر سەبر كىن، بىن فەھى و جەسارەتى مىرا.

- وەزىيرى من، - ئەوي گۆت، - من پر ئەزىيەت، ئېش و زان كشاندىيە ژ دەستى هەنەك ھەقال و ھۆگرىن دۆرا خوه. بەرى ئەز ژ رەخنەكىن و ب سووجىكىندا وان پر ئاجز و بىن تەنگ دبۇوم، لى نەما وانا سەقكىر دبۇوهرىنەم. و سەبەبىي وى سەبركىن و بىنفرەھىيا من ياخا ئاپەكى منى نەخودنى، لى ئاڭلەندى و دىنىي دىتى بەكىرى شەمۇق بىوو.

رۆزەكى چقىينا مە رۇناكىبىران ياب سەرىدا چەند لاۋكىن كوردان ل من هاتن ھەف، ئەز ناھا كرنتىن نەبووپىدا رەخنە و ب سووج كرم. ئەز ب دىليكى شەكتى، ب خەمگىنەكە كۈور ۋەتكەريام مالى. گافا من دەرى ۋەكەر- بالا خوه دايى ئاپى منى بەكىر ژ گوند هاتىيە وبەندا منه. ئەز هەنەكى كېفخوھش بىووم، ئەم چۈن دەست و رووپىي ھەف، ھال و كىفەن ھەف پىرسى. لى ئاپى بەكىرى خەھىي تەجرووبىا مەزىن و دووردىتى ژ منرا گۆت:

- حەجىيى من، ھەر چىقاسى ژى تۇو ھەول ددى كېف و بەشەرا خوه ب منرا خەھىش بىكى، لى وەكە ئەز دېبىنم، تۇو ئېرە گەلەكى خەمگىنە. تى ئاپى خەھى بېژى، كا سەبەبىي ۋەتكەن ئەكى چىيە؟

- ئاپق، - من بەرسىقا وى دا، - ئەز ج ژ تە و ج ژ خودى قەشىرم. ئىرۇچقىن- ج ۋاتا مە رۇناكبيرىن كورمانجا بۇو. هەن رۇناكبير ئەز د ناڭا تشتىن وسادا ب سووج كرم، كو ھايا من ژ وان نىنە، گور و گومانى من ناگىھىزە وان.

پشتى ۋە گۆتنا خوه ئەز ل بەندى بۇوم، كو ئەوى، وەكە دېيىش، د ھالى مىدا بىگرى، ھەيفا خوه ل من بىنى و ب پېترا ژى بۇنا من- برازىي خوه، پر خەمگىن ببە. لى شۇونا وى يەكى ئەۋەز نشىكىشا كەنیا. ئەز يا خوه بېرىم؛ ژ ۋى كەنلى وى ئەز د ناڭا خودا پر ئاجزىبۇوم، لى من ئەو يەك ژىبەر رىز و ھورمەتا ھەمبىرى تەمەنلى ئاپق خوه يىمى مەزىدا ئەيان نەكىر. زۇوتەتكى نە كو ب تەنە ئەو ئاجزىبۇونا من، لى ب تەمامى خەمگىنیا من ژ من رەھىن، گافا وى پشتى كەنلى خوه ژ منرا گۆت:

- ئى! حەجيي من، وا نەبۇو... تو ژېھر گۆتنىن نەزان، خېرنەخواز و دېمىن خەمگىن دې؟.. نە ئاخىر تى ب وى يەكى بشكىيى و دلى وان ب خوه شا بىكى.

- لى ئەز ج بكم؟- من ژ وى پرسى؟

- حەجيي من، - ئەوى ب ئاواكى هيىسان، رەھەت بەرسىفا من دا، - ئەيارى مىئرا گۆتى فەرە بە، ھەر تشت تىدا ب جى ببە. دەن گۆتنا ئاپق من وەكە بزمارەكى د سەرئى مىدا روونشت، و پشتى وى شىرەتى، كاڭا ھەنگە مرۆڤ من رەخنە و ب سووج دكىن، ئەز ئەۋى كۆتنى بېر تىنەم و ئىدما وەكە بەرئ خەمگىن نابىم.

ا حەجيي جندى يەكى وا بۇو. ھەر چقاسى ژى ئەو تالانتەكى خوهزايى و زانىارەكى كۈور بۇو، لى گۆتن و شىرەتىن ئاقلەندى ژى خورا دكىن وەكە گوھار و گوھىن خوهقا دكىن.

حەجيي جندى پشتى مىدا ھۆگۈرىن خوه يىن پىنۇرسى خودى ل مراتا وان يا بەرھەمدارىي دەردكەت، ئەو ددا وەشاندىنى

دەما من دەستتىقىسارا بىرانيتىن فريدا حەجي دخوهند، فريدى ب خوه ب ئاواكى ئىنديريكت بالا من كشاند سەر ئامادەكرىنا ھى نېيس- بىرانيينا من. وو، ئاوا، ب چى جەلەبى. ئەوى د ۋى پەرتۇوكا خودا بىر ئانى بۇو، كو باقى وى- حەجيي

جندی، پشتی مرنا و هلاتی، گوندی و هۆگرئ خوه یئى ڏ ده ما زاروتیئي ئەمینى عەفدا (ھەردو ڙى روونشتاشانى گوندەکى ناوجا ھەريما قەرسى يَا دىكىرى- گوندی ئەمەنچايرى بون)، کو گوردازانەکى ب ناقودەنگ بۇو، ب چ ئاوايى ل میراتا وي يَا بەرھەمداريى خودى دەركەتىه و دوو پەرتۈكىن وي دانە وەشاندى. ئەقى گۆتنا فريدى ميسالەكە دەربارى ۋى يەكىدا يَا كۆنكرىت و بالكىش خستە بىرا من و من بريار دانى ۋى نفيسبيرانىنا خوه سەر يىتن ھېيدا زىدە بكم، بەر کو ئەو ب ئاواكى ديرىكت ب شەخسى مىنرا ڙى گىرىدایه.

پشتى مرنى ئەمینى عەفدا د سالا ١٩٦٤ پەرتۈكەكى وي يَا سەر ئېتنۆگرافيا كەلى كورد ئىدا چاپخانەكە يېرىتاشىدا ل بەر وەشاندى بۇو سەد ھېف، ئەمینى عەفدا پېرلا نەگىيەند ۋى پەرتۈكە خوه يَا گرانبها يَا ب كوردى نفيسباندى وەشاندى بېينە يَا ب ۋى سەرنافى: "ھەلەقەتىيەت پزمانتىي ناف كوردادا". رۆزدكى زەنگلى (زىلى) تىلىفۇنما مالا من لىتى كەت. گافا من راھشت تەتكا وي، دەنگى حەجيي جندى بىي وەكە مەخمر نەرم و خوش ل من تەسەلە بۇو: - وەزىرى من، - ئەوى تىلىدا گۆت، - زانى ئەز ژېۇنا چ تە ئاجز دكم، تەرا تىلى دخ؟

- نا، ئاپق، نزانم، لى ئاخافتتا تە ب مىنرا نە كۇو ئاجزىرنە، لى سەربىلندىيە.
- دە ئىجار بىبەي، ئەز تەرا چ دېيىم، - ئاپق حەجي گۆتنا خوه بەردەوام كر و من د ناقا ئاوازى ئاخافتتا ويدا نۇتىن خەمگىنىي، نەتابەتىي و بىسەبرىي تەجرۇوبە كرن، - پەرتۈكە ئەمینى عەفدا، - ئەوى گۆتنا خوه بەردەوام كر، - د چاپخانانى دانە ژېۇنا وەشاندى. وەشاندى وي هەما هەما پېرلا گەشتىيە، لى باش بۇو، كو من بريار دانى جارەكە دنى ڙى رووپەلەن وئى يىن بۇندا چاپكىرنا داوى كۆنترۇل بكم، هەر چقاسى ڙى ئەقا يەكا نە وەزىفە، نە بەرپىسياريا من بۇو، لى يَا هەنەكىيەن دنى بۇو. خولاسە، من رووپەلەن چاپكىرى، يىن بۇندا چېكىرنا پەرتۈكە ئامادە هلدان، بىن مالى، كو بخۇونم، كانى ڙ نشىكىشا شاشتى تىدا دەرباز نەبۇونە و هئەگەر هەنەك شاشىتىيەن تىيان تىدا چىبۇونە- وانا سەراست بكم. ئاھر ئاپق تەبى ئەمین نە زىندىيە، كو وەكە ئاقۇر كۆنترۇلىي ل چاپبۇونا پەرتۈكە خوه بکە و شاشىتىيەن داوى سەراست بکە. ئەم گۆتى شۇونا وي بەرپىسياريا بى شاشى

وەشاندنا پەرتووکا وى ھلگەن سەر ملىئىن خوه. لى كاڭا من ئەو روپەل بىن مالى، خوەندىن: ئەجييەكە رەشە گران؛ سەرنافىن ھەنەك پەرتووک و چاقكانيان، نەمازە يىن ب زمانىن بىانى و ب تايىھەتى- ئالمانى، كورەممەتى ژۇنى نېيساندنا ۋى لىكۈلەنە خوه ب كار ئائينە، باوھر بىكى، ھەمووشك ژى ب شاشىتىيەن مەزغا ھاتنە چاپكىننى. سەراستكىندا وان نە كارەكى هيىسانە، ھەر ب تەنلى ئەو رۇناكىبىر، ئەو كوردىزان دكارە وان سەراستكىندا ب جى بىنە، يى كۇ سەرنافىن وان پەرتووک و چاقكانيان رەندرانە. لى توژى كوردىزانى، تە دېستانا كوردىزانى ناھەندەكە وەكە لهىننگرادىدا (نها: س. پىتىيربۈرگ) تەمام كريە و كەسەكى دنى، كورۇتە باشتىر قان سەراستكىندا ب جى بىنە ۋى گاۋى لەر چاۋى من ناكەفە. وەرە روپەلەن پەرتووکا رەممەتىي ئاپى خويى ئەمین ژ بال من ھلدە، بىه، سەراست بىكە، ب وى قەولى، كوتۇشاشىتى تىدا نەمین، بەر كۆئەقا يەكا ناھىيەكى وەكە ئەمینرا كرىدىا يە. ئەو شاشىتى ژى نە ب سووجى ئەمین چى بۇونە: رەممەتى سەرناف راست نېيساندنا، بەر كۆئەمانى رەندرانبۇو، لى پېشىرا يىن كوتىكىست داكتىلۇ كرەنە و چاپخانىدا ژى حەرف رىز كرەنە ۋېر نەزانىيا زمانى بىانى شاشتىيەن مەزن ناھىرا بەردا. تو ۋى كارى مۇوهەيم وەكە رىداكتورى ۋى پەرتووکى يى رەسمى، ئۇفيسييال ژى دكارى ب جى بىنى. ئەزى ئاڭادەميا يېرىا بېيۇم، كوناھى تە لىسەر پەرتووکا ئەمینى عەڭدار خن وەك رىداكتورى وەشانگەھى.

- ئاپۇ، - من ژىرا گۆت، - ئەز كەنگى دكارىم بىم وان روپەلان ژ بال تە ھلدم و بىمە كى دەرى؟

... ۋ پرسىيارا من ب خوه ئىدا نىشانىدا پەزىزلىكەندا پېشىيارا حەجىيە جندى بۇو.
- دكارى هەما ئىرە ئىقابى ژى بىيى و وانا ژ مالا مە ھلدى- بىي، - ئاپىن حەجى بەرسىيە پرسىيارا من دا.

من ھەما وسا ژى كر: ھەموو شاشىتى سەراست كرەن و كاڭا روپەلەن سەراستكىرى دان دەستى ئاپىن حەجى، ئەو ژى گۆرى كاراكتىرە خوه ل سەراستكىنەن من مىزەكىر، ھىزَا خەمكىنيا وى بوھۇورى، كىفა وى خوهش بۇو و ئەو ژ منرا گۆت:

- شيرى كارى ل ته هەلال بە، تە ئاپى خوبى رەھمەتى ئەمنى عەفدا ل ژى و ئەز و خوه ژى ب پىرا رووسپى كرن.

سالا ۱۹۶۵ وەشانگەها ئاکادەمیا ئەرمەنيستانى يازانىارىي پەرتۇووكا ئەمېنى عەفدا ل گىھاند بەر دەستى خۇندەغانان. حەجيي جندى ژ بىر نەكىر سۆزى كو دابوو من، ب جى بىنە: ناۋىي من لىسر پەرتۇووكى وەك رېداكتۆرى واشاندى قەيد كربوو. ئا ب ۋى ئاواي، حەجيي جندى ھمبەرى ھۆگۈرۈن خوه مەۋەكى هەلال، ئامن و خودىيى بەختى مىرى چى بwoo.

مرازى ووزر جهفارۆف
(١٩٤٧-٢٠٠٨)

پرتووک دهرحەقا کوردزانى مەزندا

"سالا ١٩٨٩ بۇ باقى من - حەجيى جىنى نەخوھش بۇو. ھىملى ژ دلى خوه دگازنى. مە ئەمرى خودا جارا پىشىن باقى خوه بى كار دىيت. ئو زى پى بەر خوه دكەت، كو ناخەبته، نانقىسى، ناخۇونە. دىگۈت: "مخابن، كالتىي زقر من كىريه - بىبەواس بۇومە..."

ئەم جارنا دچوون - بەر بىينا ويدا دهاتن. ئەوي هەي زاروتىيا خوه، رۆزىد بوهورىي رەش، رۆزىن ئەمرى خوهىي باش و چەتن دانى بير... و من دنۋىسى... و پشتىرا پەرتۇوكەك ئامادە كر ب بىرانيما، شرۇفەكرنا، ئىزباتىيىد ئارشىقا، قىيمەتكىرنا، نىرىينا و فۆتۈياشا.

خوهدا نا وان خەتان فريدا حەجي جەوارىيە. لى سەرنافى پەرتۇوكىيە "حەجيى جىنى: ژيان و كار". ئەو دىيارىيە بۆ سەرسالا جامىرەكى ب ھەق ئەفسانەيە زانىارى كوردى ناڭدار، فيلولوگ - فۆلكلۆرزاھ، ن菲سكار، مامۆستا، دۆكتورى ئولىيەن فيلولۆزىيى، پروفييىسۆر، كارمەندى ئولىيي ئەمەكدار يى ئەرمەنيستانى - حەجيى جىنى جەوارى.

١٥ - ١٥ سال بەرى منى بىقىسىما كونە ھەفچەيە ئى نافى دەرخن بىنه بەر چاقى خوهندەقانان، مەنیا وى يەكى كو كوردەمۇر ئى وى ناس دكىن و ئەونە كو تەنلى كوردانرا ناس بۇو. لى، دغان سالادا گەلەك تشت هاتنە گوھاستنى: سلسەتا تەزە گەھىشت، كىرمان ئى، دېكى، قەت نافى ئى مەرڤى خزمەتكارى مەزن نەبھىستىيە، يى كو بۇنا قەنجىيا چاند و زانىاريا تمامىا كوردان زەھەمەت دكشاند. سلسەلتا تەزە هاش خەباتا وىھ نەبىنايى د درەجا تۆپ كرنا فۆلكلۆرا كوردا يە جەتىيىدا نىنە، تەرتىب كرنا وىيە ئولى و نەشر كرنا وان سەر زمانى جوورە - جوورە د يەكىتىيا سۆئىتىيە بەرىدا و سينورى وى دەر. ئەز باوار ناكم، وەكى خوهندەشانى جاھال ب بەرەمەن وىھ ئەدابياتىيىرا ناسن (ھەلبەست، شىيىر،

سەرھاتى، ھكيات، پييىس) وو، تايپەتى، ب رۆمانا وىھەريخۇدشتىر "ھەوارى" ، كىچان ژى ھى د ساختيا ويدا ھاتبۇو نەشر كرن سەر زمانىيد كوردى، رووسى، ئەرمەنى ل يېرىۋقانى و مۆسکۋايى. دو سال بەرى رۆمانا "ھەوارى" د ئالمانىيدا ھاتھ چاپ كرنى، لى چەندەكى پېژدا سەر زمانى عەربى ھاتھ ۋەركەراندىن و ھەشاندىنى. رۆمان پېشكىشى ئەم، ژىن، ئەرف - عەدەتىن كوردىن - ئىزدى ژ ئىلا سېپكان سەر ئەردئى كال - باقان د كودستانا تۈركىي دا، قوماندىنيد دېرۋىكى يېد دەستپېيىكا سەدسالا خخ، نەچارى كۆچكىدا پېشىيد مە د ھەريمما قاڭاكازا باشدوردا نە. رۆمان، تى بىزى، ب بىتىنى، ب گازىا دل و جان ھاتىه نېمىسى. ئە وسا ژى ب جارەكىيغا ھلکشانىدا بىتى تى خۇندىنى.

د ئەسارىن دنialiكىيە ئەدابيياتىيدا نموونە كىيم نىين، كاشا نافى نېمىسكارەكى د دېرۋىكا ئەدابيياتىيدا چاشا كلاسيك دەمینە تەنلى ب خاترى بەرھەمەكە وى ۋا. "ھەوارى" نموونەكە گۈرى وى يەكىيە.

د پەرتۇوكا خودا فريدا جەوارى نۇو سخا بىبلىوگرافىيا ئەسارىن حەجيي جىنى دەد بەر چەقان. وەكى زاپ ژى دل بىكى، نىكارى د مقالەكە رۆزنامىدا نافە ھەميا بدى، ئەقا يەكا وى چەند ستۇونىيد رۆزنامى بىگە. ئەمى تەنلى ناقىيد چەند ئەسارىيد وى بدن: "سترانى جمەتا كوردا" (س. ۱۹۳۶،)، "فۇلكلۇرا كورمانجى" (س. ۱۹۳۶،)، "ھكياتىن جمەتا كوردا" ب شەش جىلان (س. ۱۹۶۱ - ۱۹۸۸،)، "دەرھەقا ئەدابيياتا كوردا يە سۆقۇتىيە د ئەرمەنىستانى دا" (س. ۱۹۷۰،)، "قاريانىتى داستانا كوردى "رۆستەمى زال" (س. ۱۹۷۷،)، "چىرۆكى كوردا يە جمەتىي" (ب زمانى رووسى، س. ۱۹۸۵،)، "نەسييەتى جمەتا كوردا" (س. ۱۹۸۵) و كەلەك يېن ماين. ئەزى وسا ژى سەردا زىدە كەم پەرتۇوكىيد دەرسىن زمانى كوردى يېد كو كەله جاران داھانتە تەزىدا چاپ كرنى، ژ سالا ۱۹۲۲ دەست پېتىرى، وو، باوارم، ھى وى بىتە سەردىدا چاپ كرنى. هايدا من ژى ھەي، كود سالايد ژىينا خوھى ئاخرييەدا ئەوی ب ئىيگىنى "ئەليفبا" تەزە حازر كر، كىچان ژى ئىرۇ زارۆكىيد كوردانرا ھا فەرز لازمە.

ئەقا، ب ھەقىقەتى، پەرتۇوكخانەكە تامە. لى وەكى سەردا ھى بى زىدە كرن ئەو دەستنۇمىسىد وى يېد كود ئارثىيغا ويدا تىنە خويى كرن: جىدا دودان يَا

زمانه‌کی دریژ ئە ببۇ سەرپەرئى پارا كوردا زانىنى يائىنسىتىتىۋويا رۆزھالات زانىنى يائىاكادىيە ئەرمەن بىستانىيە ئۇلان و سېكىسىا نفيكسكارىد كوردا يايىكتىيا نفيكسكارىد ئەرمەن بىستانى. و زىدە: حجىيى جىندى دەھان سالان ببۇ كارمەندى تۈلىيى مەزىن يائىنسىتىتووپيا ئەدابىياتى يائىاكادىيە ئەرمەن بىستانىيە ئۇلان، ئەندامى شىپۇرا وىيە ئۆلى و شىپۇرا يائىنسىتىتووپيا رۆزھالاتناسىتىيە ئۆلى.

ڇ سالىد حالاتىنى ئەز كەلە حاران بۇومە مەقانى، وى مالى. من مەن زە دىرىچە حافا

ژ سالید جاھالتیئز کله جاران بومه میقانی وی مالی. من میزه دکر چافا
ئه و دشخویلی، گوهداریا گؤتوبیزیزید ویه ئاقبلەندی دکر. جارهکى من ئینز دا
خوه و پرسەک "دایيى"، وەکى چرا ئەوقەت هيسا نابه. ئەو ب فەن مەدق - پرچق
بۇو، ب دل كەنیا، چافا خەیسەتى وی بۇو، و بى لاقردى بەرسىيغا من دا:
"هيسابون باشە. لى كى وی دهوسا من قى خەباتى بکە؟" مەنیا گلىي وی من
پاشى فەم كر، كاڭا من هات زەھەرتا ئەوي كشاندى بدا هشى خوه.

فریدا جهواری په رتووکا باشی خوه ب ڦی ته هری پاره ڦه کريه: "گوندي من، پيشه دهمني من، زاروتيا من، کوچ کرنا مه، دئيٽيمخانى دا، سالى خوهندنئ" و ڀيـد مـايـنـ. پـه رـتوـوـكـ دـ تـامـاـيـاـ خـودـاـ بـ بهـشـهـوـهـهـ کـهـ خـوهـشـ تـئـ خـوهـندـنـ، لـئـيـ منـ هـمـکـيـ بـ هـاوـسـکـاريـکـهـ مـهـزـ دـيـسـاـ جـارـهـکـيـ ڦـيـ بـيرـانـيـنـيـ ھـجـيـ جـنـدـيـ خـوهـندـ. ئـئـويـ گـونـدـيـ زـارـوـتـيـاـ خـوهـ، ئـئـمـانـچـاـيـرـاـ خـوهـ زـافـ هـزـ دـکـرـ، دـگـوـتـ: "من زـوـوـقـاـ ئـئـمـانـچـاـيـرـ نـهـ دـيـتـيـهـ ... ئـئـزـ گـهـلـهـکـيـ موـکـورـيـاـ ويـ گـونـدـيـ دـکـمـ. منـراـ بوـوـيـهـ حـسـرـهـ، وـئـوـ حـسـرـهـ لـسـهـ رـکـاـخـهـزـنـيـ نـايـيـ رـوـکـرـنـ. ئـئـمـانـچـاـيـرـ واـيـهـ -

نەزىكى مەيە، لى يازخ، سىنۇرە ئورتا مە" ...

... هى د ساختيا يامانچايىرچانى ناقدار سىنۇرە ئان هاته ۋە كرنى، لى
ھەمكى ئەوى نكارى بىگىھىشتا مرازى خوه، خىالى خوه بانيا سېرى - بەدھال
بۇو، رۆژا يەكى مەها گولانى سالا ۱۹۹۰ حەجىيى جىندى د ۸۲ سالىا خودا چوو
رەما خودى. جى - مکانى روھى وى جنهتى بە.

ئەز زۆر دخوهزم ئەفەرنى و ھەيجانى بىزىمە فريدا جەوارى، كى ژى كەدا مەزن
كشاند سەبا خوهش بىزارتىن بەرهەمان، يَا دوديان ژى، د زەمانى مەبىي جەتن دا،
واختى مەرف ناكەقىنە دەردى و ھەيرا پەرتۈوكان - ئىمكان دىت وى پەرتۈوكىن
چاپ كە.

رۆژناما "نۇققۇلەياد" (مېزە كرنا نۇو) ب زمانى رووسى،
۳، تەباخ، س. ۲۰۰۳، تېبىلىسى.

پ.س. پاشى وان يەكارا ئەفەربىنا من دەرەقا ئەملى فريدا جەوارى دو - سى
بار زىيدە بۇو، د زەمانى مەي، نەرم بىزىم، نەچارىيى دا، ئەۋىرى ئى و مەجال پېيدا
كرن دەستخەتىد پرۇقىسىر حەجىيى جىندى: "ئۇوسق و زەلیخە"، "ھەكىياتىن جەمتا
كوردا" (جلدا ٦)، "دمەم" بۇنا چاپى حازر كرنا و نەشر كرنا.

دكارن ئەشكەرە بىزىن كو فريدا جەوارى كارەكى هيلىه و خېردا دكە سەبا كارا
فۇلكلۇرا كوردان وو، د تمامىيى دا، بۇنا بەرەكتا چاندا مەيە نەتهوى. فريدا
جەوارىدا دخوهزم پېشىكەتنى مەزن و ژىر بۇونى.

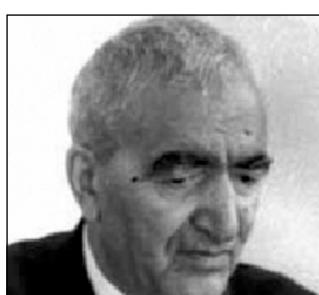
ب قەدر و سىيانەت مرازى و وزق جەفارقۇش. س. ۲۰۰۵،
وەرگەرا ژ رووسى - كەرەمى ئانقۇسى

کاوا نهمر

- ئانف تاييەت / ٩٠٠٠ - ٢٠١٠ گولان -

حەجييى جندييەكى نهمر

حەجييى جندييە زارگۇتنىزان، زمانزان، فەرھەنگىزان، نېيسىكار، وەرگىر و رۇژئىنامەقانەكى كوردى ئىز فەرشەتى ئەرس كىرىنگ ئىنى نفشهكى زىيەتى يىن ئاكادەميسىيەنى، وىزە، چاند و ھونەرا كوردان: نفشهكى كوئيرۇ رۆئىدا ھاما بىزەل بەر رەھما ژىبىربۇنى ھاتىھەشتىن، تاشتىن كوب سەر خستىھە زىيە نايىن

بىرا كەسى، لىنى نفشهكى كوھەر وەكى ترسا كافكا يابۇينا "جەھووبىي گەرۈك"، ئانگاشتا كەركەكارد ئا كودەرىپىش دىكە، وەكى مەرۆف كەفرى كوللى ھلەكۈمە دىكەفە، ديسا ژى د ھوندرى خۇودا دىگەرینە، راست دەرخە، ل دەرۋەپىنە خەشىيە كوردايەتىي ياخىرە، ل رەختى دن ئى ئەرەزى، د سەدسالا ، ٢٠ دە، ياكو ئەلۇت گۆتىيە، "سەدسالا من ئا كوهەر ب

شۇون دە دچە گەش پى دىكەفە، چەندى ژى كۆك لىنى ھاتىھە لاندىن، رەھ و رىشىتىن خۇد بەردايە ناڭا يەكىتىيا سوچىيەتان و بۇويھە حوت. حەجييى جندييە كود سەدسالا خۇد دە، لىسەر ناۋى ئەنلىك كوردان، دىكەلەك تاشتىن پېشىن دە ب سەر كەتىيە، كەسايەتەكى بلند ئە، كونىشانى مەھمۇبيان دايى بىنى كاتەپىۋە كە خەبات و بەرھەمەيىنانى ياكو مىيانا باھۆزى ترالىيا مە كاژۇۋاچى كىرىي، تاشتەكى چاوا يە و ب رايى من، ب خۇد ديسا ئە كەس ئە، وەكى دەقى ب پېكى لەزىز ئەم ناۋى وى تەقى ناۋى ئە كەسايەتىن كوردى ئىگەورە بىيىن مىيانا جەلادەت بەرخان، كامران بەرخان، قاناتى كوردى، عەرەبى شەمۇ و پېرەمېرەل بىرا ھەمو نفشار بىكۈن. يەك ژ مەرۆقىن كوردىتىن لەمبەرى ماندەلكرنەكە مانەندىدا وى د دىرۋەكى د نەھاتى دىتن ب ئاوايىكى بىيەمپا ل بەر خۇد دايى و هىنى ژى ل بەر خۇد ددىن، دىيارى جىيەنانى كرنە و يەك ژ مەرۆقىن كوكەسەكى د ھنکۈوفى وى دە جارەكە دن

زەھمەت ئە بى سەر رووپى جىهانى.

حەجىيى جىندىي پەزىزلىرى كوردان ئى پىشىن ئى ل وەلاتى سۇقىھىتى، سەدسالا ٢٠ پى قە، تەقى دژوارىيەن بەر جورەي، ژ گەنجىنەيا چاندا كەلىرى يَا كوردان، پارچەيىن بىيەھەفتا يېن مينا كلام، حكايات، دەستان، قولك، تشتانۆك و قەلېبۆتك، ب پۇوتەپىدان و ب رى و درېيەن زانستى بەرھەف كرن و ئەل پەي ھەف د جىدىن پەرتۈوكان دە جەناندۇن و ئەم دكارن بېتىن، وەكى وي ھەما ب تەنا سەرئى كوردى ژ مەننى رىزكار كر، لىسەر ئان بەرھەفوكىن خوه ب رووسى، كوردى، ئەرمەنكى و ب زماننە دە داهووراندىن گىرىنگ كر، دەرھەقى وان دە بېھەك بەند و نېيسىن زانستى نېيساند، ب تەمپۆكە خەباتى يَا كوشى ژى كەسى پىك نەانىي، سامانەكە چاندى يَا بىيەھەفتا ژ نېشىن كورد ئىن داهاتووپى، ژ مە رە وەكى میراتە هەشت. ژبەر كو وي ئەف میراتەيَا خورت ب قىيانەكە ئەل مەزىن ژ مە رە هەشتىي، ئىرۇرۇق گەلەك ھەلباستكار، نېيسكار و چەند مەۋەقىن چاندى يېن نېشىن رەوشەنا كو بەرھەما سالىن ٩-ى يە، بەر سالا كو دەرباس دې دافريين و دېن ھووت. حەجىيى جىدى: قەرەۋىتى نەبەز ئى چاندا كوردى يَا دەشكى يَا دېرىن و يَا نېيسىكى، كو ھەول دەل بىنگەھەن خوه ۋەئەگەر، پەريەن خوه داوهشىنە ژ قرافىا، ژ خوناھىا سەدسالىن خەۋى و شاھپەرىن خوه فەتكە.

حەجىيى جىدى، ل گۆرى تۆمارىن سىيويخانەيَا ئەمەرىكان ئا كود سەرئى سەدسالى دە ل قەرسى هاتبوو دامەزراڭدىن، د سالا ١٩٠٨_ان دە، لى ل كۆرى بىرانىن ئى ب خوه، د سالا ١٩٠٧_ان دە، ل گوندى ئەمانچايىرى بى ب سەر قەرسى، وەكى كورى مالباتەكە ئىزىدى، ھەيامەكە كوشەر، قىركىنى، رەف و كۆچى ئەرمەنى، كوردىن ئىزىدى و سورىانى ژ وەلاتى باش و كالىن وان رىش دەر ژ دايىك بۇويە. حەجىيى جىندىي كو سالىن پىشىن ئىن زارۇكتابىا خوه ل گوندى خوه دەرباس كرىيە، د سالا ١٩١٨_ان دە، دەما كو كۆمكۈزىيان دەست پى كر، تەقى قەفلەيىن ئەرمەنى و كوردىن ئىزىدى، ژ ھىوا روھ، ل تخوب خستىي و خوه ل يەكىتىيا سۇقىيەتان گرتىيە. حەجىيى جىندىي كولسەر رى و درېيەن كۆچى و جىڭوھەستىبۇونى دايىكا خوه، باقى خوه، خويشىك و بىرائىن خوه سپارتىي ئاخى، تەقى بېھە زارۇكتىن كورد و ئەرمەنى يېن پىشتى كۆمكۈزىي سىيىمى مای، ل قەرسى و گومرىيى، ل سىيويخانەيان مەزن بۇويە، ل وان دەزگەھان پەروەردە بۇويە، د سالا

ان ده ژی، دبستانانا زانستین په روهردهیئي یا گومريئي کوتا کريه. سالا ۱۹۲۹-ی، د پارا زمانزانیي یا زانکوپا پیشينه کاري ده هاتие قه بولکرن و بوويه خوهندهکاري زانکوپي بي کورد ئى پيشين ئى ل سوقيه تان، کو هه يامه که وسا، وهکي د جفاکا کورد-پزدي ده خوهندين و نفيساندن ب توندي گونه ه دهاته هسباندن، خوهندهکاريا وي یا د زانکوپي ده ژبچفاکا کورد ئا ل ور بوويه روودانه که په گرينگ. جندى، د روزنامه يا کوردى، ريا ته زهبي ده، يا کود ۲۵-ي ئادارا ۱۹۳۰-ي ده دهست ب وهشانا خوه کر، وهکي سه روكى پارا چاند و ويژديي دهست ب روزنامه قانوي کريه، هه مان سالي، لئه رمه نستاني، د دامهزرانا يه كيتيا نفيسكارين کورد ده پيشنه نگي کريه، سالا ۱۹۲۸-ان ژي، بوويه سه روكى يه كيتني. جندىي کود سالا ۱۹۳۲-يان ده زانکوپ کوتا کريه، ماسته را خوه دايه و دهست په کريه ل په هه فرخ و داهوراند ندين خوه دايه وهشاندن. که سې پيشين ئى د سالا ۱۹۳۴-ي ده بهندا کوردى یا پيشين پيشكىشنى کونفرانسا کورد زانوي کري ژي، ديسا ئه وئه.

هه جيي جندى، د ههينا ستالين ده، تهفي جه دهقىي گينجو، ژئاليي KGB-ي، ژبه ر تاوانبارکرنين ناس ئى بى بىنگه هاتие گرت، لى به لى ب سايا سه رى پشتگريا ره شه نبىرين ئه رمه نى يىن مينا هراچيا کوچار و هارووتىيون مكتچيان ژ مرنى فلتىي. جندىي کو دگه ل هر تشتى چاف ژ کولن نه دايه هه ف و دقام ب ريا خوه کريه، د سالا ۱۹۶۶-ان ده، ب پايه يا خوه یا پروفسوري يا د وارين زارگوتنزانى و زمانزانوي ده بوويه پروفة سوئي کورد ئى پيشين ئى ل سوقيه تان.

هه جيي جندىي کو هه که ئم لوده ک خبات ده هه قى وي ده بکن، ئم ئى ديسا ژي نكارين لايقى بيرانيينا وي بىن، ب په رتوكىن خوه يىن کو ب کوردى و ب چهند زمانتن دن نفيسانديه، کو هه زمارا وان د سه ۱۰۰-ي ره يه و ب سه دان بهند و نفيسين خوه، ميراته يه که وسا ل دوو خوه هشتىي، کو ئم بخون نه خون کوتا نابه، لى ب رايما من، ۲ برهه ميئن وي يىن په گرينگ هه نه، کو داشتى هر كه س ژ خوه ره پهيدا بکه. ياي پيشين، برهه قوكا وي ياكهوره ياب نافى فولكلورا کورمانجا يه، قازى مهه مهدي کود سالا ۱۹۴۶-ان ده کومارا کوردان ئا ماها باداري دامهزرانديه و د په ي ره ژي ل هه مبهري فارسان تىك چوويه و هاتие بدارقه کرن، ژبچى برهه مى گوتىي، "قا يه قورانا کوردان ئه ف ئه!" يادودويان ژي، يه كانه رومانا وي

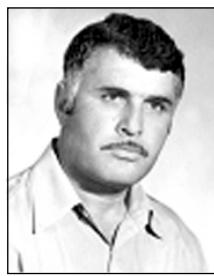
يا ب نافى ههوارى يه، يا كو جارا پيшиين د ١٩٦٧ـى ده هاتيه چاپکرن و د سالا ٢٠٠٨ـان ده، ب ئاديسييۇندا خوه يا ستاباندارت، ب ئاديتقۇريا من، ژئاليي وەشانخانەيا لىسى ۋە هاتە وەشاندن و ب رايما من، ژبۇ رۆمانا كوردى پارچەيەكى بىيەفتا يه، كو دېتى هەر نېھىسکار و خوندەكارەكى كورد تەقەز بخوينە. حەجيي جندىي مەرۆقى چاندىي يى گەورە يى كود ١ـى گولانا ١٩٩٠ـى ده، د ٨٢ ساليا خوهدا كۆچا خوه ژ نافا مە بار كر، ب قى يەكانە رۆمانا خوه، ب ئاستەكە زمانى يا كوب رايما من ھى زى گەلەك رۆماننۇسىن كوردى نىكارن بگىيىنى، چىرۇكاكا نەمە ئا سەرسالەكى دىزلىنە نافا چىرۇكاكا فېرىيک ئەگىد پۇلاتەگۆقى ھەلبەستكار ئى كو د نافا رەفقىن شۆرەشى ده ژيانا خوه ژ دەست دايە، گلى دكە. مەرۆف كوب تەنلىقى ۋە ئەم بكارىن هش و دەرھىشى سەرسالا بۇورى فام بىن.

بى گومان ژبۇ كۆئەم بكارىن لىسر كەلەپۇرا خوه ب راستى و دورستى باخفن، ئەف ھەفناسين و خوندەن ژ فەرش ھەتا ئەرش جىيە لەزىرنى نە!

ستەنبول

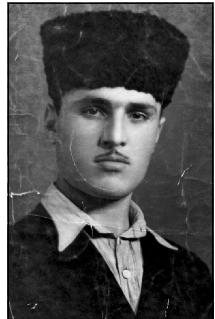
بىرانييەن دەرەھقا فېرىيکى ئووسقىدا

بىرانييەن خوه دەرەھقا مالخوى خويى رەھمەتى، ھەلبەستقانى ناڭدار فېرىيکى ئووسقىدا من پەرتۇوكا "ھىرىتەت" ، س ٢٠٠٣ ، پاشى پېرتۇوكا "بەرھەمەن فېرىيکى ئووسقى" ، ب سى جدا - د نافا جىدا يەكىدا نېھىيەن.

فېرىيک ووسقى
١٩٣٤ - ١٩٩٧

ل فر ئەزىزى وئى نېھىسەر ئى كورتەبرى بىنەم نافى. زارۇتىيا فېرىيک پامېيدا دەرباز بۇويە. پامپ نافبەرە پەرچەكى تەبىيەتىيى بەدەدانە، وارى چىا و بانىا، چاير- چىمان و كولىلەكى: وار- وەلاتەكى خامكى خاسك، مکانى كاوا، جىيە كۈلى نازك... فېرىيک خوندەن دېستانىيە تەقايى دچوو بەرخا.

زلامى زيرهكى كەمال ناشا تەبىەتا شىىندا دكەتە متالا،
شەقىد هاقيينا، ل گوھير و بىدەرا، مينا كتىبا خوهى
دەرسا سىتەير و پەيرئ ئۆزمانا دخوهندن.. روحى
بەرخانى بچووك بەرە- بەرە ب كوبىر- كەيسا تەبىەتىقا
پەروەدە دبۇو...
پەي خلازىرنا دېستانا گوندە هەفتىسالە، فېرىك تى
قەبۈول كرنى خوەندىخانى يېرىقانىيە پىداگۆكىيە.

پەي كوتاكرنا خوەندىخانىرا، هەما وئى سالى ژى، يا
سالا ۱۹۵۵، بى ئالىكارى، ب قىيمەتلىنى پىداگۆكىيە سەر ناھى
خاچاتور ئابۇقىياندا فاكولتىتىا(بەشا) فىلۆلۈكىي- دىرۋىكىدا تى قەبۈول كرنى و
سالا ۱۹۶۰- ئەۋى خلاز دكە.

سالا ۱۹۵۵ دىسا دەست ب وەشانا رۆژناما
"ریا تەزە" بۇو، ئاخاھىتنىن راديوپىيە ب كوردى
ژى بۇونە يىّھەر قۇزى.
فېرىك راديوپىيەدا، بەشا وەشانىن كوردىدا تى
كەشىكىنى وەك سەرۋىكى بەشا ئەدەبىەتى.
راديوپىيەدا فېرىكى ئۆسۈف ب ھەلالى دىخېتى.
ئەۋى راستىگۆ بۇو، قەبۈول نەركىر قەلپى،
دەرهوئى، دورۇوتى، نېمىسارىن سىست پاشدا
ددا... كارى وى د راديوپىيەدا درېز نەكشاند.

رۆزدەكى حەجيي جندى فېرىك ئانى خىرەتى، كۆ:

- ۲۵ سالىا شايىرى ئەرمەنيايى مەزن ساييات- نۆفا گەرە ب شايىنەتى بى
كەشكەرنى. وەرە ئەم بەرەقۇكە كە وەرگەرا بەرەمەن وى ئامادە بکن.

پرتۇوكا ساييات- نۆۋادا فېرىك، كۆ:

- تو خوەرا بېزىرە- كىيىانا توبىي وەرگەرينى، يىددىن ژى ئەزىز وەرگەرينى.
فېرىك خوەند و وەرگەراند... كلامكى سترا، وەرگەرىن خوە شاندە رۆژناما "ریا
تەزە" و راديوپىيە.

ب ترجمى فىرىك كلامىد سايات- نۇقا رادىيېتىدا ستران. پاشى، پايزا سالا ۱۹۶۳، فىرىكى ئووسق تەقى كۆنکۈورسا (لەجا) قەدانىدا ئەفراندىن سايات- نۇقا بۇ.

گەرە تەقى ئاكتىقىرىن ئەرمەنى يېن ب ناڭ پېشىدا بھاتا. فىرىكى ئووسق شىئира سايات- نۇقا يەقىيەتلىك ئاقلىبىندى "ب تەرجمام خوه خودنەد. سەرايى ب ھەواسكارىكە مەزن ل بەزىن- بالا فىرىك و بەدويا وي دنهېرى. كەر و لال، تە ترى كورمانجى فەم دكىن، گوھ دانە خودنەندا وي و پەي خلازكىرنىردا درېز، زاف درېز دەستى خوه لەف خستن. فىرىك لايقى پەيمىا (خەلاتا) دەرەجا سىسيا بۇ. سەدرى ئىپۈرۈي، ئارىتىستى ئەرمەنى ب ناھۇدەنگ ئەيان ئاقىت ئاقىتىسيان فىرىك بىمارەك كەر، گۆت:

- ئەز گەلەكى بۇنا وەرگەرا شىئира سايات- نۇقا و ئەزبەرگۇتنا تە سەربلند و كىفخوھشم!

ھەما وي سالىنى زى بەرەشۆكە شىئيرىن سايات- نۇقا ب وەرگەرا حەجىيى جىدى و فىرىكى ئووسق هاتە وەشاندىنى.

سالا ۱۹۶۸ پايزى فىرىكى ئووسق فەتكەرىغا
نەھەرىن مالا فىرىك گوندى خوه.

فىرىك گوندى پامپىدا بۇ مامۆستە. ئەوى دېستانىيدا فىرىتن زمانى كوردى ددان. ھەفتى ۲- ۳ رۆژا گونددا دما. رۆژىد ماين ل يېرىقانى بۇ، ژېھر كونەھەرى وى بازىردا دمان.

سالىند ۱۹۷۶- ۱۹۸۰ فىرىكى ئووسق ب پرۆيېكتا خوه، تەنلى ب دەستى خوه تامەك خوه و نەھەرىن خوهرا پامپىدا چىكىر. دۆرى سوورەك كشاند، قىزا سوورى زى ئاخلى پىز چىكىر. ژەنستاتىيا وى

گوند- گوندیتی زندگرتی دمان.

ئَوْيِ نَفِيسِي:

... و وخته‌کى زى دو رىنجبَر وى بىن،

خوه باقىن بەر سيا ئاخلى منى شىن:

"ھى گدى، - بىزىن، - فيرييکى رەھمەتى

سەر ۋان تام- تاشا چقا زەھمەت دىه

فيرييک چەند بەرخ، كار، مريشكىن پر خوهشك و دو گۆلک خويى دكرن. ئَوْيِ
ئاڤايىن ب دەستى وى چىكىرى و خوهىكىنا ھەيوانەت زى، مەرف دگۇ، بەشەكە
پۈزىيا وى بۇون.

فيرييک روھمال بۇو: "دلى من ورە، كىيدەرى كالىن- پشكينا پىز تىيە ئَوْيِ هەر
تشتى خوهشك- تەبىيەت ب چىا و بانياشا، مېرگ و چايرافا، ھەيوانەتافا، چەپكەفا
ھز دكرن، ھەتا بەرخ، كار و مريشكىن وى زى پر بەدەو بۇون. لى قىز و بۇوكىد
بەدەو؟ فيرييک زۇو بەنگى دبۇو... ئَوْيِ نَفِيسِي:

زىبۇويى ژەفالتىيا ھولكار،

ئَز خورا خويى دكم ھەزمەكار

بىرە دىك- مريشكى رەنگ- رەنگى:

يەك چىلە قەرقاشە، تىنە بىر

كولتمى بەرفا دەر بەهارى،

يەك زىلilia ئامۇزىنا منه پىر،

يەك- رەنگى ھنگلى ھەگارى.

يەك رەشە مىنما سيا نەقەقى

كومكى سۇر خاشخاشكە ل ھافى،

يەك خومرا دۆربەندىا خەقخەقى -

وەرقى دەدە مىننانى ئالاتى ...

فيرييکى ئووسق بى حەد و حەساف گوندى خوه- پامپا كوردا ھەز دكـ.
پامپىدا ئَوْيِ خوه ل پەرچەكى كوردىستانىدا دىيت.

***

فیریک سه‌لیانه‌کی مله‌تی خوه بوو:

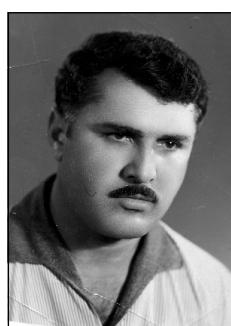
برا خوهزل کوردستان من شین بوبویا
مله‌تی من ئازا، خوهندی و زین بوبویا...

ئه‌وی هز دکر ته‌قی کال و پیرا سه‌هتا قسا بکه دهره‌قا والیت، کۆچه‌ربوونا
وان، ژ نه‌مرئ بەرئ. و هله‌ستین خوهیه حسره‌تی و وهلاپاریزی دنفیسین، چاوا
"مستهفا بارزانیرا"، "خوونا مله‌تی من"، "کوری منرا" و یېد دن نه‌وی
وەک یەکی رى وندا کرى، ب حسره‌تا کوور دگو:

کوردم، کویی کوردستان،
وھی دیل و بندەستا من...

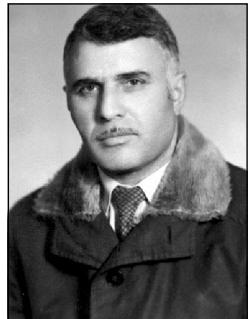
پشترا نفیسی:

کوری منرا

جار- جارانا تیم، مەلولول، دلخۆر و مرووز م،
لاوق، کربا بنى لنگى تە رادمووسم...
شاش نەمینە بەرخکى من... نەھ، کى زانە...
دنى ھەيە کاشکاشكا دەست ئیسانە،
دبه روکى کوردستان خۆپان فەبە،
باڭكى تەبى حسرەت دلدا لى تونبە.
برا ھنگە لنگى تە ب حسره‌تا من،
بکەرە ناف ئاخ- تۆپراخا جەمتا من.

فیریکی نؤوسف زیانا خودا پەھاته زیراندنى. نه‌وی پەسنى قەيدى سوْقۇتىتى و
زیانا مەرقى سوْقۇتىتى نەدادپرتووکىن وى ب زۆرە- زۆر و ب جەفا چاپ دبوون.
ئه‌وچ سەقەمە؟، "ئه‌وچ دەردە؟، "ئه‌وی چاوا تورش كريي، نېيسيي، وەكى
كولفەتا كورده سوْقۇتىتى ناخوهزە مىرى وئى ھەرە شىر...، "ھله‌ستین فیریک بىن
ئەكسىسىوْقۇتىتىنە، "ئەكسىمىرۇلىنە، "فیرک نە شايىر ئەمینە" ... ھەي جەفيتىن
نېيىكارىن كوردادا دهره‌قا ۋان تشتادا دگۈتن، بەرھۇكىن ھله‌ستىن وى

پاشدا ددان، چاپکرنا وان شووندا دخستن، ددانه
گوهاستنیه

هەمین چەقنه بارى، نەرنووسى و نەزانيا هنەكا ژى
ئالىكىدا "كاردىك". چەركەزى رەش، كو خىرخازى
فييرىك بۇو، نېيسىيە "... و هەلبەستقانەكى مينا فييرىكى
ئووسق، كو سەردابى ئىساف بۇو، دەست نەيارا
ھەركاڭ دىزىريا ..."

و تەنى مۇوسايى وى - هەواسا نېيسارى، دهاته
ھەوارا وى:

ۋ، مۇوسا من و چارا من...

دەما تو تىيىي ھەوارا من،

من ترى وەكى رۆستەمى زال

ژ منرا دې پشت و ھەقال...

لىّ وختا

ئاخ، مۇوسايىد من وختا ژ من دوورن-

فقارەكى بى پشتۇقانم نەز،

وختى ل دۇر من ل ھەڤ دفوورفوورن-

قەى ھنگى رۆستەم پەلەوانم نەز...

خوهستنەك وى ژ خودى ھەبۈو:

خالق، خاترى ناڭى خوهكى،

من ھەوجى مەريي نەمەرد نەكى:

تە بىتەر كىريه كول و بىرين،

تو ب خوهخوھ ژى بجەبرىن...

هالى كوردستانى، بىندەستى و پەرچە-پەرچە بۇونا وى ژ نەخاشىيا ژى زۆرتر
فييرىكى ئووسق دىزىراندن و دل- ھنافى وى شايىر ئازىك دىشاندن... ۳-ى
گولانا سالا ۱۹۹۷ پەى نەخوهشىيا گران را، ۶۳ ساليا خودا، شايىر ئەمرەز
خاترى خوه ژ جەانا رۆنک خوهست...

ب خوهستنا فیریکى ئووسق ئهو بەرپالا چیایى گوندى وى سیپانى يى دبورى

هاتە دەنگىرنى، وەكە وى دخوهست:

...باتان كەرى، باتانا سورى

دۆرا تربا من چیایى دبورى -

هنگى روحى من- بەرخفانى بەرى،

ھىلبيا حسرەتا خوبارا قېرى،

تەۋى كەرى پىز ژ چیایى بلنى،

يىفارا باتا بەلابىا ناف گوند...

***

ۋىنيكى بىرى فىرىيك تەۋى لاوكا ھەوشما مەدا ياكىندا چار لەخسېتىبوون، و پەمى دەنگىرنىرا بۇنا مىرا مە تەختى خورى وى چارىدا دانىبۇو، لى تەختى زنا - ئۆدا مە مەزندا.

بەر ئىقشار بۇو. ھەوا خۇوش بۇو، با تونەبۇو. گشك بەلا بۇوبۇون، چەند ژن مابۇون، ھەنەك ھەوشما مەدا، ھەنەك ژى كىلىكەكا من ئۈيدىدا رونشىتىبوون. من بىنا دوو تەخمين كر و دلى خۇودا فكىرىم، وەكى لاوك چوونە سەرمەزەل، ئاڭر ۋىخىستە، لى فكرا منرا وى لەزى دەرباز ئەبۇو: مەزەل كو، مالا مە كۇ؟ ھەما وى دەمى، زىنا ژنا شىكۆيى تىيى من ژ دەرفا خۇھ ئاڭىتە ھوندۇرە مالى و منرا گۆ:

- تەقە دى ج بۇو؟

من ب ترس گۆ: - زىنلى، بىزدە، ج بۇويە؟

گۆ: - ھەلا دەرى دەرفا، قە با ھەيە؟

ئەز لەز دەركەتم، من گۆ: - نا، وەلە با تونە، ئىقشارەكە پامپىيە خۇوشە.

گۆ: - لاوكىن مە چووبۇون سەرمەزەللى فىرىيك ئاڭر دادابۇون... دىنە مە چەند ژنا ژى مەزەللا بۇو. مە دى دووپى ئاڭر ھلکشىيا ژۆر، ھەف گرت، پاشى رىبا خۇھ گوهاست و بەر ب مالا فىرىيك هات... هات، هات، خۇھ ل ئاڭايى خىست، بەلا بۇو، چوو...

سالهک بwoo، ئهو يهك ژ فكرا من دهنه‌دكەت، ئهز دفکريم: "وەلە، ئهو ج سىر بىويه؟ پاشى من رۆژناما "ريا تەزە" دا (١٩٩٨ ٢٩، ٠٤) گۆتارەك دەرھەقا وى يەكىدا نېيسى ب سەرنافى "گەلۇ ئهو سىر وى بى شرۇقەكرنى؟" پشترا زينا ژنتى كلى دكى، وەكى چەند مەرفى ژ گوندىين دۆرا پامېشى ژ وى، نازا قىزا وى پرس كرنە، گەلۇ نېيسارا ناثا رۆژنامىدا راستە؟ دگۆ، مە ژى وانارا دگۆت:

- وەلە، مە ئهو يهك بەر چاقى خوه دىتىيە ...

***

سالا ١٩٦٩ بwoo، بۇنا بەرەقۇكما "ئەفراندىنيد بىزارە" يېنھەلبەستىغانى ئەرمەنيايى مەزن ھۆق. تۈومانيان نېيسىكار و ھەلبەستىغانىن كورد وەرگەرەي خوه يېن سەر زمانى كوردى دېرنە وەشانخانى، ژبەر كوبىيار دانىبۇون، كۆئى بەرەقۇك گەرە سالا ١٩٧٠ بى وەشاندى.

فييرىك ميكايلى رەشدەرا ھەقالتىا نىزىك نەدكى، لى تم ب خىرخوازى ژ وى خەبەر ددا، جارنا ژى پىيرا ب تىلىيغۇنى داخلى. رۆكى من تەخمين كر، وەكى فييرىك تەشى مكايىل ب تىلىيغۇنى خەبەر دده و فييرىك داۋىتى ژپەرا گۆ:

- جا، كەرەما خوه، ژ وەرگەرا خوه يا "ئانووش"- ئى منرا چەند رىزا بخۇونە.

و ميكايىل، ب دلى ساخ، ژپەرا خوهەند...

بەرى ئىشارى فييرىك گۆ:

- من شەرىپەزە نەكىن، مۇوسايى من هاتىيە، ئەزىزى بنېيىسم...

يدا كى دوېرپۇو ژى خەبەردە؟

و ئەوى نېيسى، دها راست دەستانا "ئانووش" يا ھۆق، تۈومانيان وەرگەراند سەر زمانى كوردى.

پشتى خلازىكىنى، من ژپەرا گۆ:

- ئى نە دوھ ميكايىل تەرا وەرگەرا خوه يا "ئانووش" ئى دخوهەند؟

گۆ: وەرگەرا وى من خوهش نەھات... و نشكىشا خوهستنا من يا وەرگەراندى

ئاواقا زۆر بۇو، كو من خوه زەفت نەكىر و بىنھىر چ تۇ تىشت ژى دەركەت، گۇت، - و
خوهند ...

راستى ژى وەرگەرەكە زاپ باش بۇوەلى نە ب دلى من بۇو، من گۆ:

- تە گەرە وەرنئەگەراندا. مىكايل وى ژ تە بخەيدە ...

- ھەپاران، چرا گەرە بخەيدە؟ ئاھر نە گۈنى منە، ھەۋاسا من ھات، من ژى
وەرگەراند، ... - پاشى، گۆ، - تو زانى، وەكى ھەلبەست، دەستانىن باش كى
بخوھىز دكارە وەرگەرىنە سەر زمانى خوه... پرتووك چاپ بۇو، دەستانا ھۆف.
تومانىيان يى "ئانۇوش" ب وەرگەرا فېرىك وىدا ھاتبۇو ب جى كىنى ...

پاشوهختىي مىكايل فېرىكرا گۇتبۇو:

- وەكە ھەلبەستقان ئەز قەدرى تە زانم، لى وەكە جامىر تە نەھەقى ل من كر ...

سالا ۱۹۸۵ مىكايلى رەشید چۈو سەر دلۋىانىا خوه. و فېرىك نېيسى:

مىكايلى رەشيدرا

تو چۈسى، پىمامق، تو چۈسى،
ب قەولى كۆتىياقا، دنيا "حق"،
ئەم ھەلا كر- كاش و كامچىبۇوى
مانە ۋى دنيا هان نەھەق ...

ئەمردا ئاقاس ژى دل و جەد
مە شورىيا ھەفالتىي نەدكر،
لى تم ژى، لى تم ژى ب حىرىت
من مىلا خەيسەتى تە دكر.

من ناخا مەتالا خوه نۇوردا
ل تاخەك پامپا خوه ھىزكى
چىدىكى ژ تەرا زاپ زوودا
تامەكى تۈوفىنى كلسکرى.

وی گوندی بەدئەوی بلندجى
ئەم دچوون سەرسال و عەيدى ھەف،
و لىسر كولاقى كورمانجى
گوه ددا مە شىيەر و بەيتى ھەف.

***

رۆزدكى نېسڪارى ئەرمەنى، دۆكتۆر - پروفېسۆر هارووتىيون مکرتچيان ھاتبۇو
مالا باشى من، پەرتۇوکا خوه ئانىبۇو دىيارى باشى منكە. ئەز و فيرىك ژى ل ور
بۇون باشى من رازىبۇونا خوه ئىلانى وي كىر، پاشى گۆ:
- فيرىك، لى تو زانى، وەكى هارووتىيون وەختا سوودا مە، تەقى هراجىا
كۆچار، مىنبا برى ھەلال پېشگەریا من كىن...
- ھەيران، - ئەوي گۆ، - من تەنلى راستى گۆت... وان سالا من يەكىتىيا
نېسڪارادا كار دىكىر، وەك كاتبەكى يېكىتىيەتلىكەن ئەم دەپەتلىكەن. حەجي منرا
گۆ: "دخوەزم پەرتۇوکىين دەرسا و چەند رۆزئىنامىن رىيا تەزە بشىئىم سوورىايى،
بەدرخانرا. من ژى ژ كاركىرى (ناشى وى ۋى ڈەمىن نايى بىرا من) پارتىيا
كۆمۈنۈستىيە پرسى كانى ئەم دكارن پەرتۇوک و رۆزئىناما وانارا بشىئىن؟ ئەوي گۆ:
"ئەزە سېي بەرسىيە تە بدم. ھلبەت، ئەوي ژى ژ مەزنى خوه پرس كىرۇو، و پشتى
دو رۆژا ئەوي گازى من كىر، گۆ: "ھەفالى مکرتچيان، ھون گەرە خۇھخۇو وان
پەرتۇوک و رۆزئىناما بشىئىن. بشىئىن، بەرا بىزانىن، وەكى ل ئەرمەنيستانى ج تو
مەجال ھاتنە ساز كىرنى بۇنا پېشىدا چۈپۈننا چاندا كوردا..."
دە، پېشىرا، حەجي پەرتۇوکىين دەرسا، چەند ھەڙمارىن رۆزئىنامى ئانىن مالا
نېسڪارا، ئادرەسەك ژى دا من و من ژى سەر وى ئادرىسى شاند، ئادرىس ژى بر
دا وى ھەقالي.
ھەپپەن ئەرمەنى! دادىدا من دەرھەقا قىيىەتلىكەن دەپەتلىكەن زىنە كر: "ب
دەستتۈورا دىوانى من ب خوه ب رىيا پۇستىيە پەرتۇوک و رۆزئىنامە شاندە
سوورىايى."
فيرىك گۆ: - برا خۇھدى كۆمەكا وەرابە، وە مېرخاسىكە مەزن كريي، دې يەكى

دن بوویا ژ ترسا خوه قه نهچوویا دادئ، يانی ژ هەر تشت نکار کرا...
- ئى، كۆ، كورى من، لى ھەۋالتىيا ھەلال، براتى وى كۆ بىمانا؟...

خەبەردا ناسىدا ھارۇوتىيون مکرتچىيان كەتە بىرا من، دەمما پەيى وھفاتبۇونا باشى
منرا من ناسىدا خودا سووخول (دۇسىبا) # ٧٦٢٣، ياخىندا گۈزە خوه، ئەز
دەپكىرىم: "گەلۇ ئەو ھەڙمارىن رىيا تەزە و پەرتۇوكىن دەرسا گەيىشتبۇون دەستى
جەلادىت بەدرخان؟"

ئەز گەلەكى دلشا بۇوم، وەختا پشتى چەند سالا من بەرسىقىا پرسا خوه د
گۆتارا تىيمۇورى خەلەلدا، كورۇڭنامە دەمما نۇو" دا سالا ٢٠٠٨ ھاتبوو
وەشاندىنى، خوهند.

تىيمۇورى خەلەل نېھىيە: "... گاكا كۆفارا كوردى يا دەلال "ھەوار" دەستب
وەشاندا خوه دكە، چەند ھەڙمارىن "رىيا تەزە" و ھەنەك پەرتۇوكىن كوردى يېن ل
يېرىيقاتى دەركەتى ژ وانرا تىينە شاندىن. كۆفار ھەڙمارا خوه ياخىندا (سالا
١١٩٣٢) نېھىسا جەلادىت بەدرخان (ب ناسنافى ھەركۈل ئازىزان) سەر ۋىنى
مەسىلەنلىق دكە. ئەم بىھىن چىكلەر دەج تى گۈتنە:

"رۇڭنامەكە كورمانجى ب ھەرفىن نۇو ب كورمانجىيەكە خوھروول رەوانى، د
شەكلەكى سېپەھى و چەلەنگ دەدرىكەفە. ۋى پاشىيى چەند ھەڙمارىن وى
گەيىشتىنە دەستىنە. چاقىنى بىرى بىرۇھن بۇون، دلى مە شا و گەش بۇو.
كورمانجىن رەوانى ژ رۇڭنامى پېتە چەند كەتىپ ژى دەرىخىستنە. مە سى- چار
رووزا مەۋو ولاھىا خوه ب وان كەرن.

ژ ناف روپەلىن وان ئىين تەزە و تەر بىيەنا كولىكىن چىايى ئەلەگەزى، بايىن
رۇزانىن سەرەدان دەھاتن. د ناف رەسمىيەن وان د شال و شاپكى كورمانجى،
خەنچەر و پىشتكەنچەرا كال و كالكىن مە دەھاتن دىتن..."

***

دەمما جەقىنا بەشا نېھىسکارىن كوردا دبۇو، فىرىيك منرا دىگەن:
- بىلە، ئەم ھەۋرا ھەرن.
و ئەز ژى دچووم.

جارهکى تەنلى چووبۇ جۇينى. هات، مرووزكىرى، ھېرس. رونشت، تىشتكىنىسى، دورا قەلاشت. پاشى گۇ:

- زانى، ئەز ئېرۇچۇنىدا دلى يەكى كەتم...

- تىشت ناكە، - من وەكە تەن گۆتتى، - وئى بىاخشىنە تە... گەلۇ ئەفا ئىدا جارا چەندانە تو دلى خەلقى دكەشى؟

گۇ: - بەسى، تەرا خەبەردىن ناۋە!

پاشى خۇھ موکور ھات، گۇ:

- وەلە، خۇدەي چرا جارنا مەرقا شاش و فەش دكە؟ ۋى دىنيدا ھەر تىشت پۇشمانىيە... - گۆت و نېيىسى.

پۇشمانى

بىاخشىنە، بىرى دەلال،
كوب پىرسەك تەل
من دلى تە كرە خىال
تو ھىشتى مەتەل...

ئاخ، ئەمەدا توجار ئوسا
سەرت نىبۈومە ئەز
و نەگۆتىيە ھى تو كەسا:
"خرافى، تو نەس".

من دل وەكە بەلگى گولى
وسا نەرم بۇ، رەم،
مەرىيەد كريت، ھەوا چەلە
لى كىن سەقەم.

و گولا من قنجلی هەڤ،
خوبار رونشت سەر،
چارنقارئ تومى وى تەف
كەلەم دانە دەر ...

و ئەز ناھا كەلە سەرتەم،
نەيى خەبەر خودش:
منى ترى گشك بەدېختن-
مەرييەت تەلەقەش.

من نزان بۇو- هەنە، زەفن
يىد مينا تە قەنج،
و ئەرنووسىيى وەك مەرىيە رەش
دل نەدايە پەنج ...

نېيسارا خوه بەر من خوهىد، من گۆ:
- نېبۇو، تو ھەما ژىيەكى باخشاندى خوخىزى؟
گۆ: - نا، نا!... ئەز دخوهزم، وەكى ئەز دلى كىزان مەرقى كەتمە، قى ھەلبەستا
من بخونە و تەخمينىكە، كۆ خوتت بۇنا وى من ئەف ھەلبەست نېيسىيە...
***

سالا ۱۹۷۳ دەستانا فىرىك "ئووسقى نېچىا" ھاتە وەشاندى. ئەو ۋەچىتكەنەكە
بەيت- سەرهاتىيا جمەتىيە تەزەيە و ب سەرەجەمما خوه پى دەولەمەندە. قى
دەستانىدا دىھار بۇونە كارەبۈونىك شايىرە لىريكىيى، ئېپىكىيى و دراماتىكىيى.
فىرىك گلى دىكىر، چاوا جارەكى ئەو تەلدى مالا خوه، بەر كوچكى كارتۇلا
پالدايى بۇويە: دنهىرە دو لاوك ژ ئالىيى كەوشىنقا تىنە گوند... پېيى سالاف-
كلاڭارا ژى دېرسىن:
- گەلۇ مالا فىرىكتى ئووسق كىزان تانگىيە؟

فیریک دقی: - کەرمکن، پىشدا وەرن، ئەم ۋان كارتۇلى پژيابى بخون، پاشى ئەزى ژ وەرا بىئىم.

لاؤك تىين، روودنېن سەر شىنكاى، چەند كارتۇلا ب ھەواس ھۆچى نانى لۇشدا دخون. پاشى رازىبىوونا خوه ئەلام دكىن، دەستورى خۇدەن، وەكى ھەرن، فیریك بقىن.

ل ور فیریک دقی: - ئەقا مالا فیریكە، فیریك ژى ئەزم!
ئەوانا زۇور دىن -وى دنهىرن. دې پېرقىنا وانا، دكەن، خوه داڭىن پىسىرا وى،
پاج دكىن... گلى كربوون، وەكى خۇهخۇر ژ تىبىلىسىيەن، هاتنە جاموشقانَا چووك
ھافىنگەھى. دەستانا فیریك يا "ئۇسقى نەفيا" خۇدەن، پې بەگەم كرنە، لەما ژى
ھاتنە پامپى- دىتنا فیریكى ئۇسق.

***

زەستان سالا ۱۹۸۴ بۇو. شەف ژ زەنگى تىلەتىنى ئەز ھشىار بۇوم.

سەھىدى ئىبىّو گۆ: - خۇوشكى، خوه رازايى نىبۈون؟

ئەز پى حەسیام، وەكى سەھىدى ئىبىّو، من گۆ:

- بىرى من، قى شەقى، تە خىرە؟

گۆ: - شەر خىرە، گۆ من دەستانا فیریك دخوەند...

فیریك ئىدا بەر تىلەتىنى سەكىنی بۇو و دېھىست، تەتكا تىلەتىنى ژ دەستى من
گرت و بىسەبر ژ سەھىد پرسى:

- سەھىد جان، تە قى شەقى كىزان دەستان دخوەندى؟

گۆ: - فیریك، من "رەانا رەسىز" خوەند، ئەو تىشتەكى خودىتىيە... ئەۋى
ھوکومەكى مەزن سەر من ھىشت، كىفا من رابوو و من قە سەھەتى نەنھىرى و
وسا دەرنگ تەرا تىلى خىست. برا قەلەما تە ئادانبە و تو ھەرتەم مە شاكىيە

فیریك گۆتى: - خودى كۆمەكا تەرابە. گۆ، سەھىدى پىمام، تو بىزانبە، وەكى
تە ئەز پې كىفخوهش كرم، ئەز زاپ ژ بىرايى خوه رازىمە... - و وى شەقا دەرنگ
فیریك ديسا دەستانا خوه ۋەكەر و خوەند...

***

سالا بەرى، هافىنى وەكە ھەركاڤ ئەم مالىغا چووبۇونە پامپى هافىنگەھى.

فېرىك بۆستانى خودھا مژوول بۇو، برازىي فېرىك ژ سەر رىيا شۇشى كرە گازى:

- ئاپق... خۆرتهك مالا تە دېرسە.

فېرىك گۆ: - بىنە مالى...

هاتن، دېستدا چەند ھەزىمارىن رۆژنامى ھەبۇون. پەيى سالاف- كلاڭارا ژ

چەلتى خوه دېكتاۋۇن دەرخىست، گۈ:

- ئاپق، كەرەما خوه بەرسىقىن پرسى من بده...

فېرىك گۆ: - كورى ئاپق، وسا نابە، تو هاتى مالا من، جا سەبركە، بىزە تو كىي،

پېشترا پارى نان ئەمى بخۇن، دۇورا ئەزى بەرسىقى تە بدم.

مە ژى ئىدا تەشتى خاربۇو، فېرىك من و زەريرا گۆ:

- دە رابن، تەختە دايىن.

وئى سبى مەرىشكى مە شەش ھېك كربۇون. دە مە ھېكەرۇونا وان شەش ھەكا

چىكىر، ژ بۆستانى خوه پنچار ئانى، پاشى چەقلماست چىكىر، نانى لۆشقا بر

دانى بەر مىغانىن خوه.

ئەوى فېرىكرا دا گلى كربۇو، وەكى ژ لىينىنگرادى ھاتىيە، خوه خوه

كۈرەسىپۇندىتتە...

مىغانى مە نانى خوه خور، رازىبۇونا خوه مەرا گۆ، پاشى گۆ:

- ئاپق، ئەم دەستتى كىن؟

فېرىك گۆ: - كەرەمكە!

ئەوى دېكتاۋۇن پېيغا كر، گۆ، وەكى ئىرۇ ھاتىيە گوندى سىپانى و مىغانى

نېيسىكار فېرىكى ئۆوسقە و ژ فېرىك پرسى:

- كەك فېرىك، ئەم زانن، وەكى تە ھەلبەستىن كلاسيكى ئەرمەنيا و روسا

وەرگەراندە سەر زمانى كوردى، لى تە ب خوه كەلۇ ھەلبەست نېيسىنە؟

فېرىك گۆ: - كەرەما خوه، پرسا خوه دوبارەكە!

ئەوى ژى، ب دلى ساخ، پرسا خوه دوبارە كر. مە تەخمين كر، كو فېرىك ھېرس

بۇويە وەفېرىك ژ جىي خوه رابۇو، ب دەنگەكى سەرت گۆ:

- جا هما فى لهزى ژ مالا من دهركەفه هەرە، وهختى من تونه، بۆستانى
كارتولا بهندا منه و رند زانبه، وهكى نەزانلارا ئەز خەبەر نادم...

دە، لاوكى مىغان هىرسا فيرىك تەخمين كر، ئەجتىمایى من نھىرى، دىت، وهكى
ئەز ژى بەرخوە كەتىمە و گلىي من ژى ويرا تونه، لهزقىزق تەقى برازىيى فيرىك ژ
مالى دەركەت...

فيرىك گۇ:- زەرى، قىزى من، تە هيکەرۇونا چەند هيکا حازر كربۇو؟- و گافا
پى ھسيا، وهكى "شەش هيکا"، گۇ، - ھەيفا هيکى مريشكى مە...- گۇت و كەنيا.
من خوه زەفت نەكىر، گۇ:

- قە نە جايىز بۇو، تە وى لاوكىرا وسا خەبەردا، چوانبۇو، نزانبۇو، وهكى تو
ھەلبەستقانى، تە ژىرا بىگوتا، پەرتۇوکى خوه پىشىكىشى وى كارانا. خومدى
خېرکە، قورەبۇونا تە...، - خەبەر دەثى مندا، فيرىك دەركەت بەر دىرى، دىت،
وهكى برازىيى وى ب وى لاوكىرا بەر ب شۇشى دچن، كە كازى، گۇ:
- خدر، خدر، مىغانى منرا داڭەرن وەرنە مالى...

***

هاقنا سالا ۱۹۹۴ ئەم گوند دا بۇون. ئەم پى ھەسيان، وهكى شەف پۆلسىا
هاتىه مەمۇنىي تىيى من برىيە. گۇتنە: "تىيايىگرامى بىدە كورى خوه، برا ژ رووسىيائى
بى، ھەرە ئەسکەرپىنى قولخ بکە، گۇتبۇون- يان نا، ئەمى تە بىن بىگرن، ھەتا كورى
تە پى بەھەسە و لىيدە بى. مەمۇ گۇتبۇو:

- ئەز ئادرەسا كورى خوه نزانم، - و مەمۇ ھلداپۇون خوھرا بىرپۇون.
دەرەقا مەمۇدا هاتن فيرىكىرا گۇتن. فيرىك پىر خەمگىن بۇو، ھەما بەربانگا
سەقى رابۇو چوو ناقچا ساخكاھۋىتى، بال سەرۆكى پۆلیسيي. زاف ھيرس ژىرا
گۇتبۇو:

- بىرى من تەمەنلى خوددا مەزنە، زاف نەخوهشە، ئەگەر تىشتەك لى بى- ھۇنى
بەرسىيەن بىن؟
دە ل ناواچا ساخكاھۋىتى فيرىك وهك ھەلبەستقانى ب ناقۇدەنگ زانبۇون.
مەمۇ بەردا بۇون.

لئى باخچوئى كورى تىيى منى تەيۈز نا خوه ئەتىرا هاتن رجا فيريك كرن، وەكى شەف ۳ - ۴ رۆژا بىن مالا مەدا رازىن، دىكىت:

- كى زانه، دەھ ئىشەف ژى بۇنا كورى مە بەن پەي باخچو، ئىزار ويا خورا بقىن.

فيريك گۆ:- نەفەرى من هاتن، جىيى مە تەنگە، لئى شەف وەرن، ئەمىي يېلە ھەرن.

و ۲- شەشا مالا مەدا رازان، ئەز زاف بىنتەنگ دبۈم.

فيريك تەخمين كر، گۆ:- ئەسىۋانى تو نە دۆتا مەتا زەينەقىيى، دايىكا تە چقا بىن فەرە بۇو، چقا مەرەفەز: لئى ئەپ چاوا بۇو ژى كوندا دەهاتن ب مەھا مالا وەدا دمان، ئەويى ئۇدا بچۈوك دادا مەۋانان، لئى ھۇون ھەشت نەفەراڭا ئۇدەكتىدا دمان؟ و كەتە بىرا مە، وەكى ژ پامېتىي تەيۈز، ئەھىگىتى كورى خاتىا كدى، عەزىزى ئەشۇ زەمانەكى مالا مەدا مانە، چۈونە كورىسىن مۇوھەسابا (بۇوخالىتىرىيى). و دايىكا من قە رۆكى بىيەنا خوه تەنگ نەدەركەر، سەردا ژى خارنە وان چى دەركەر، كنچى وانا دشۇوشت. ھەمۆيى تىيى من ژى كەرە سالەكى بچۈوبىا دېستانا پۇلىسيما. ديسا مالا مەدا دما، لئى چار مەھى دن گۆ:

- ئاپى حەجي، ئىدا بازىردا تەياخ ناكم، بىرا گوند دكم، ئەزى ھەرمە گوند، ... - و چۈو.

پاشى كەتە بىرا مە چاوا تەيۈزىي بىرى فيريك پۇرسۇرا يەكى دىتىرا نىشانكىرى رەقانىدبوو، هاتبىوو مالا باشقى من، دىكىت: "ھەتا ئاپى حەسەن و ووسق وانارا پەھ نەكەقىن، ئەم نكارن ھەرنە گوند"، - و ئىمەنەكى درىز مالا مەدا مان.

لئى وەختا خاتىا زەقۇق تىمى چەند رۆژا تەشى ژنەكە گوندى خوه دەهاتە مالى؟ خاتىا كدى دەهات، ناس و نەناس دەهاتن - دى و باشقى من تم بەشەرخوھش ئەوانا قەبۈول و فەرى دەركەن ...

كەتە بىرا من، من ژ خوه شەرم كر، و ژ وى رۆزىتىدا من باخچۇ و ئەتى ب ھەزكىن و بەشەرخوھش قەبۈول دەركەر، و ئەوانا دو رۆژا ژى زىدە مان.

وەختا ئەم قئەگەريان، هاتنە يېرىقانى، من دىيىا خورا دەرەققا قىيى يەكىدا گۆت.

ئەوئى گۆ:- قىزى من، تو راستى زى يەكە بىسىءەبر و بىننەنگى. وسا نەپاکە، لاوق. مىغان مىغانى خودىنە... تو چرا بىننەنگ بوبۇرى؟ دەئەز، هلبەت، شامە، وەكى فىرىيكتى زەقا مىغانەزىيا مە بىر نەكىرىھە و ئانىيە بىرا تە... تە بىر كربۇ، چاوانە؟

***

سالەكى خالى ئووسق ژ گوند هریا فرۇتلىنى ئانىبۇو رەوانى. هرى فرۇتلىو و پشتى نىقىرقۇ هاتە مالا مە، پەسىنى خوه دا، وەكى ھەمما ٤-٥ سەھەتادا ئۇنى كارى خوه خلاس كرىھە، ناھا زى هاتىيە دىتىنامە و ئىسەھەتەكە دىنى رېتكە، ھەرە گوند. پشتى خوارىنا نان فىرىكى گۆ:
- ئووسق، دې ئاققىۋى راستى تە نەيى، چۈويىنا تە شەرپەزبە، تارى بىكەفە عەردى... ژ ئەلەگەزى تەرىيەتىدا توپى پەيا چاوا بگەيىھى گوند؟ ھەرە مالدا بىمەنە، سبى، سلامەتى، توپى ھەرى.

گۆ:- نا، ئەزى ھەرم، ئەگەر ھەيرا مندانى، راھە ئەم ھەفرا ھەرنە گوند.
و چۈونە فەرىك، گاڭا پاشتى سى- چار رۆز ژ گوند ۋەگەریا، گلى كر، گۆ:
- وەلە، بەختىرا، ئاققىۋى راست مە هات- دار دېرىن ئەلەگەزى، ئەم كېلەكا ئاققىۋى سىيار بۇون، چۈن. رېقا مىرك ژ ئووسق پرسى:
- كىرەققۇ، (يانى: كريغ) ئەف چىھە ئاققا تۆربى تەدا؟
گۆ:- پەرەنە...

بۇ پېرىقىنىيا مىرك، كەنیا، گۆ:- وەلە، كىرەققۇ جان، لاقىدىچىي، ها...
گەيشتنە ئەلەگەزى، ژ ئاققىيا مىرك ئەم پەيا بۇون، ئووسق دەقى تۆربى خوه ۋەكى، پەرەي رىيا مە ژور دەرخىست و دا مىرك...
مىرك شاش- مەتەل مائى، مە نەيرى، گۆ:
- كىرەققۇ، ئەگەر من باوھر كرا و تو زى تەننى بۇوييائى، من زانبۇو منى چ بانىا سەرى تە...

ئووسق گۆ:- كورى حەيف، وەلە ۋى جارى ژ دەستى تە چۈو...
و ئەم ھەفرا كەنیان، پىشتىرا خاتىئ خوه زى ئاققىۋى خوهىست و ئەم پەيا ژ

ئەلەگەزى رى كەتن بەر ب گوند.

***

وەزىرى ئەشۇ بىرانىتىن خودا نېيىسى:

... شاعيرى مە يى مەزن فىرىكى ئۈوسىف ب
ھەيرانمانا دەنگ و سەدا دەنگبىيڭ شەرۇپى بىرقرا
ھەلبەستەكە گەلە خوهش ئاقىتىيە سەر وى، كو باوهرا
دلى مندا سەرتاجەكە ھەلبەستىن كوردى دكارە بى
ھەسباندىنى. دەما نرخاندىنا فى ھەلبەستى مە گۇتى
تشتەكى ھەرى مۇوهيم ژى بىگىن بەر حەسىپ، وى
يەكى، كو فىرىكى ئە دەسپىكاكا ھەلبەستىن خودا
نېيىساندي، هى د سالا ۱۹۵۸ دا. ژېر كو ناشا
بىرانىتىن فريدا حەجى ناۋى ھەلالى وى فىرىكى
و. ئەشۇ و ف. ووسىف
1956

"دەنگى شەرۇق" بىنم ناۋى:

دەنگى شەرۇق

دەنگى شەرۇق پەروەزە بول ۋان كۆنا، شىئىن و دووزا،
گۆ: "ھەكىم، مالھەمەكى، پىشىكىشاتە مەمكى قىرا".

اگر گرتە دلى خۆرتا، ۋان جاھلا، ۋان تۇونسرا،
فەقىي تەيرا تربى رابو و دىلەر خوه رامووسا...

دەنگى شەرۇق كە زنگىن، چوو گەھىشتە ئەرشنى ئەزمىن.
ژەواس و ھەزمەكارىيى جى لەرزىن پىتىر و مىزىن،

بەرفا ھەچى ئەلەگەزى - كو ھى نەدە باھار، ھافىن،

ته گۆ، ھەلیا و ژۆردا ھات، چەم و جەوا کرە خولین...

پیرى دها ل دەف گۆرى، ب روو-ھەدەم كالى زەمین، -
دلى وان ژى تەۋەنۇ بۇو و ئەقىنتىا خوه بىر ئانىن...

دەنگى شەرق، تە گۆ، گەھىشت ھەيلۆ سىپان و جىزىرى:
رابۇون ھەقرا كىن سۆۋېت مەم و زىنى ژ كېرى...

ته گۆ، خەجى رابۇو و گۆت: "سياپەند، رابە، ھاتىھ باھار...
دەنگەك پىرا ژ وىدا تى، ئەز مام ھەواس و ھەزمەكار.

دبى: "ھەكىم، ھەكىم، دوو- دەرمانى خوه تو ھلەدە..."
رابە سياپەند، بەلكى ھەكىم بجەبرىئە بىرىنچى تە.

كوبرا شەرق پەروەزە بۇو ل ۋان كۆن، شىئىن و دوزىزا،
بەنگى فىرىك بۇو سەۋەدىسىر، ھلدا ھەزار ھوب و موسا،

گۆ: "بىستىئى، شەرق، برا، دلى من بۇو كورما ئىڭىر،
ئەز تىير نابىم كلامى تە، كو ھەلاندىن بەرى كىفر..."

***

خەجىيى جىندى مەھىيەن عەمرى خوھى داۋىتى كىيم خەبەر ددا، مە ئەو نەدا
خەبەردانى خەبەر نەددا. خوھرا مatalادا كەپ و لال روودىنىش. فىرىك ژى ھەز دكىر
كەپ و لال كىليلەكا وى روونى ولى مىزەكە...

رۆكى فىرىك ھەلبەستا خوه يا "خەجىيى جىنديرا" بال وى خوھند، باقى من كەپ
قەبەشرى...

حەجىيىن جىندى را

سونەتى حەجىيىن جىندى
ئادار ۱۹۹۰

نا، دەرنەكەشم قى شەھەرى ئانا،
ئەگەرم ل ئان سووک و مەيدانا،
نەكەن گوهى من تو دەنگ و دەو،
نەقىنەم بەنگزى كولفەتى بەدەو.

نختا من شىلۇو نەكە تو قرېز،
ل رەخ وى روونىم، مىزەكم درېز...
سووفەتى وىبى ھەلال، ئەدللى،
قام و قەدەمى كەقنى رتلى-

داپالە سەر من روحى رەھەتىي،
و... خەورا ھەرم ھەتاني - ھەتى...

۲۰، ۰۳، ۱۹۹۰.

كلاما چيانق (جازارنى يايى سارداريان،
خەبر يېد فيرييكتى ئۆوسىف).

خىن ژ قى كلامى، كلامەك فيرييكتى ئۆوسىف
رى ھەي، كو خودانى خەبر و مووزكا وى ئەو ب
خودىيە: "توبى منرا كلام"، (هاتىيە وەشاندىنى
روزىنامى رىيا تەزەدە)، ۶۶، ۰۱، ۲۲، ۰۷، ۲۸، ۰۶، ۰۳، ۱۰، ۱۲،

ناشا بەرەقۇكىن بەرھەمەن فيرييكتى ئۆوسىفدا (ب
سى جىدا) ئەف ھەلبەست ژى: ئىشارا چىي، رىيا
تەزە، ۶۶، ۰۷، ۲۸، ۰۶، ۰۳، ۱۰، ۱۲،
نەھاتنە وەشاندىنى.

***

Сабакта да Е. Сардарлан, хайр ئى. فەركىز ۋەزىر

Ч. 110

Балык тобу, коч чынчыны, Десен-деса шо түр көбүн, үйин,
Даңын же көрү өзүнүн!
Даңын же көрү өзүнүн!
Даңын же көрү өзүнүн!
Даңын же көرү өзүнүن!
Даңын же көرү өзүнүن!
Даңын же көرү өзүнүن!

۲- ئى مەها مىزدارى سالا ۲۰۰۹ تەمام بۇو ۷۵ سالىيا ژ دايىكبوونا فيرىيکى ئۈوسىف.

وئى سالىي دەرھەقا فيرىيکى ئۈوسىفدا گۆتارىن نۇو كەتنە دەستى من و من بىيار دانى وان گۆتارا نافا ۋىچى پەرتۈوكىدما بىكىم.

من ماقول رۆھات ئالاڭىزما نېيسى: "نافى گوندى دايىكا من بىنگۈوكى بۇو، لى نافا نېيسارا وەدا ئەو گوند نايى بىرئانىنى".

رۆھات ئالاڭىزما بىرسىغا من دا: "د وئى ليستىيىسا سالا ۱۸۸۹ دە نافى گوندى دايىكا تە و نافى گوندى حسەن جانۇزى تونە. چما وسا بۇويە، ئەز بىن زانم".

فۇتۈيى ف. ووسىف داۋىيىسا سالا ۱۹۹۷

نەتكورد

ئاكتوهلبوون: ٤٦:٥٣:٠٩ ٢١ - ٢٠٠٩

رۆهات ئالاکۆم

دەستانا "رزاپى كورمهت"

ئەنینقىسا ئەزدىيىن قەرسى

دېرۋۆك و سەرپىھاتىا كوردىن ئىزدى ل سەرەدئى كەلەك بالكىش ئە. د پەرتۇوکا من ئا لسەر كوردىن قەرسى دە بەشەكە درېز لسەر كوردىن ئىزدى كول دەردەرئ قەرسى ئامان، هاتىيە ئىقىسىن. د بەشا پەرتۇوکى ياب ناھى سەرپىھاتىا قەرسى يا كوردىن ئىزدى زىدەتر دېرۋۆكما وان ئا ل قەرسى، بەرى كۆچكىندا سالا ١٩١٨ دەستپىكا هاتىيە سەكىنин.[١] مىسىيۇنىرىن سويدى كود داوايا سەدسالا ١٩ دەستپىكا سەدسالا ٢٠ دە ل ھەريما سەرەدئى كەلەك ئاكتىيف بۇونە، وان بەشەكە سەرپىھاتىا ۋان كوردىن ئىزدى دەرباسى سەر كاخز كرنه.[٢] ئەزدىيىن سەرەدئى ھەرسا د ۋان سالىن داوى دە بۇون مژارا لىكۈلىنەكە فەرەھ كوش ئالىيە لىكۈلەر پىر دىما هاتىيە ئىقىسىن.[٣] ئىزدىيىن سەرەدئى ل دەقەرىن سۈرمەلى، بازىد، عايىنتاپ[٤]، قاخزمان (ل ئالىيە سىينەكى)، دىگۆر، رهوان و تەقلىسى ھەر وار گوهاارتىن، چاوا دېيىن: "مە دو مىرىيەن خۇھ ل جىيەكى گۆر نەكىرن!". پىشتى سەرۋېنۈبۈون و ھلوھىشىنا سۆقىيەتى، كوردىن ئىزدى ۋە جارى ل ھەموو جىهانى بەلاڭ بۇون. ل روسيايى، ئالمانىيى، بەلچىكا، فرانسا، ئاوسىتوريا، سويد و كەلەك وەلاتىن ماين ئىرۇ كۆمىن ئىزدىيىن ڇ سۆقىيەتا كەفەن ھەنە. ۋان كوردىن سەرەدئى د ناڭ دوسەد سالان د چار-پىنج جاران وار گوهاارتىن، دەرۋەدەرخ بۇونە، وەك كۆمەكە دوورۇھلات، دەرۋەلات يان ڇى بىتۇھلات ھانتە ناسىن. لى بەلى ئۇ وەك ئەلەمەنتەكە دنا ھەر دېن دىسا ل چاندا خۇھ، ئەرف-عەدەتىن خۇھ و ل كۆكا خۇھ ۋەرگەرن، ھەر وەك خۇھ دەمینن. كاڭلى چاندا وان نەگوھبىارە، وندادا نابە.

گوند	میلیه‌ت	مال	میر	ژن
قزلقووله	کورد	۲۲	۱۰۲	۸۸
سوسز	کورد	۱۲	۶۳	۶۰
بوجالی	کورد	۲۲	۱۰۳	۷۵
ئئیکۆی	کورد	۱۳	۵۱	۵۱
دوزگەچیت	کورد	۱۱	۴۲	۴۴
يەمەنچاير	کورد	۱۹	۷۵	۶۰
شريينكۆي	کورد	۱۷	۷۲	۵۸
شاترۆخلى	کورد	۲۶	۱۱۳	۹۰
قەرقەلا ئىزدىيا	کورد	۱۸	۵۴	۴۷
سچان	کورد	۱۵	۶۹	۷۴
يايله	کورد	۱۲	۵۰	۴۰
قۆزولجە	کورد	۲۲	۹۱	۸۸
ديگۇرا خەرەبە	کورد	۲۰	۹۶	۹۶
كۆسەسۆگوتلى	کورد	۲۴	۹۶	۹۵

نفووسى ۱۴ گوندىن ئىزدى لەرىيما قەرسى، ئانگۇرى ئاگاهىيەن

سالا ۱۸۸۹ (كارسىكايىا، تۈپلاست - سقۇد ستاتستىچەسكىشخ

(۱۸۸۹ دانىخ، كۆمىتەيى ئىستاتىسيكى ياكاڭماز، تفلىس،

د دېرۋىكا كوردىن ئىزدى دە ناقى بازارى قەرسى كول سەرحدى دەينە، ناقەكى ناسكىريه. ئەو كوردان د سالىن ۱۹۱۸ دە بەرى كوشەن ئەرمەنىستان و كورجستانى، لە قەرسى دمان، لە دەردوئى دىگۇرى چەند گوندىن وان هەبۈون. د وان سالىن رەف و بەزىدە هەن مالباتىن كوجانى خوه خەلاس كرن، دەرباسى ئەرمەنىستان و كورجستانى بۈون. ب سالان ل ور ھېورىن. ژخوھە ژيانەكە نۇو ساز كرن، بۈون خوبىي دېرۋىكەكى. ئان كوردان پاشى دېرۋىكا خوه يال سۆۋىيەت باش قەيد كرن، دەرباسى سەر كاخز كرن. تەنلى ئەو كۆلەكسىيەندا رۆزنامەي رىيا

تەزە ب سەرئ خوھ چاۋكانييەكە بىيھەمپا يە، نىزىكى ٥٠٠٠ هەزمارىن وى دەركەتنە. هەر وسا ژى گەلەك لىكۈلىن لسىر ژيانا وان يَا سۆۋىيەت ھاتنە نېيىسىن. لى بەلى تشتەكى بالكىشە كو دىرۇڭزان و لىكۈلەرپىن كوردىن ئەرمەنىستانى دەربارى دىرۇڭكا بازارى كۈزى ھاتنە، ئانگۇ دەربارى بازارى قەرسى، كوردىن قەرسىدە كىم تشت نېيىسىنە. دەما كوقەرس د ناف سىنۇرئ رووسىيايىدە بۇ (١٨٧٧-١٩١٧) ب سەدان لىكۈلىن ژئالىي رووسان ھاتنە نېيىسىن. چاوا ئەم فير دىن د ۋان سالاندە سالنامە و رۆزىنامە ب رووسى ل قەرسى دەركەتنە.

وەك مىيناك رۆزىنامەيەكە ب ناھىيەكارس يَا ھەفتانە ب سالان ل قەرسى دەر چۈوبىه. هەزمارا پېشىن د سالا ١١٨٨ دەن دەتىيە وەشاندن و ھەتا سالىن ١٩١٧ دەن ھەر بەردهوام كريي. ئەف يەكا تى وى واتەيى كود ناف ۋان سى سالان د نىزىكى ١٥٠٠ هەزمارىن وى ھاتنە وەشاندىن. ھەما ئەف رۆزىنامە ب سەرئ خوھ ھىئاىي لىكۈلىنەكە دىرۇڭكى يا دۆكتۈرایي يە. د ناف روپەلىن وى دە قالا كوردىن ئىزدىيىن قەرسى ژى تى كرن. لى بەلى چاۋكانييەن كوردى ئەوقاس بەحسا ئى رۆزىنامەيى ناکن.

ئەف چەند سالان فريدا حەجى جەوارى كول يېرىقانى دەينە، ب ئىمكانتىن سىنۇركرى ھن پەرتۈوك ئاماھە كرنە و ب تىپىن لاتىنى پېشىكىشى خۇندەۋانان كريي [٥] جارا پېشىن دەربارى حەجيي جندىدە (١٩٠٨-١٩٩٠) ب ناھىيە جەجيي جندى - ژيان و كار خەباتەكە بىۆگرافىك وەشاند. [٦] فريدا حەجى جەوارى، ژئالىي دن پەرتۈوكەكە حەجيي جندى يَا فۇلكلۇر ئەف ناشى فۇلكلۇر كوردا ئاماھە كر و ديسا ل رەوانى دەرخىست. د ۋىخەباتا داودىدە ھەر وسا ژى قاسى ٤٠ پېكەنۇكىن مەلە نەسرەدىن (نەسرەدىن خۆجە) جىھە گىرتنە كو جارا پېشىن ب كوردى د ۋى پەرتۈوكىدە تىن بەلاف كرن. حەجيي جندى ھەموو ئەف بەرھەمان بەرى مىندا خوھ ژ زارى گەل بەرھەف كرنە. [٧] فريدا حەجى جەوارى ھەر وسا ژى ھەموو بەرھەمەن ھەلبەستقان فېرىيکى ئۇوسىف (١٩٣٤-١٩٩٧) دەھبى بىيىن ماين نېيىسىنە و بەرھەمەن ھن نېيىسکارىن جىھانى وەركەراندە كوردى. [٨] ژ ۋان سى جلدان جلدى يەكەم ب ۋان رىزىن ھەلبەستقان فېرىيکى

ئووسق قه دهست پى دكه:

مینا تۆخم درەشىنم پرسىد مەلول سەر كاخز
وئى پەى مترا گولدن گەلۇ، بگەيىن، بىن رەز
يان ھىسىرى كەسى سەردا وئى نەبارن وەك باران،
و بىخۇددا وئى برزن، پۇوچىن، ھەرن بى دەنگ و ھەس...
وسا تى خويان كەد و ھەولداينىن ھەلبەستقان د رۆ دە، بادلەوا نەچۈۋى!
فرىدا حەجي جەوارى ب چاپىكىنا ۋان ھەرسى جىلىن ھەلبەستقان فېرىيکى ئووسق
(تۆمەرى ۱۰۰۰ روپىل) كارەكى گەلەك باش كريي. ھەر وسا ژى د دەربارى ۋى
ھەلبەستقانى كورد دە گەلەك زانىيارىن كېرەتاي د ناف روپىلەن ۋان سىن جىلان
دە ھەنە. د ۋان پەرتۇوکان دە چەند كەسىن كۆلسەر نەقىسكاريا فېرىيکى ئووسق
هن تاشت نەقىسىنە، وەك رەخنە و داناسىن ژى جىھ گرتە. وەك میناك وەزىرى
ئەشۇق و عەسكەرى بؤىك لىسر ھەلبەستقانىا فېرىيکى ئووسق دو نەقىسىن دىرىت
ئامادە كرنا. ئەف ھەردو نەقىسىن بالكىش و كېرەتاي د جىلى سىيەم دە جىھ
گرتە. فرىدا حەجي جەوارى د داوايا جىلى سىيەم دە نىشان دە كۆن نافى فېرىيکى
ئووسق و فېرىيک عەگىد پۇلاتېكۆف هاتنە تەقلەھەف كرنا، ھەلبەستقان فېرىيکى
ئووسق وەك میناك ب شاشى و خەلتى، مخابن لىسر فېرىيک عەگىد پۇلاتېكۆف
هاتنە ھەسباندىن [٩].

كال باقىين فېرىيکى ئووسق، وەك حەجيي جىنى، ئەمینى عەڭدار، جەردەپى
كىنجۇز گوندى يەمەنچايىرى نە. [١٠] ئەف گوندا يەك ژ وان گوندىن دىكۆرە ئېرۇ
كول دەفە را قەرسى دەمینە، تى حەسبىن، نافى باقى فېرىيک، ئووسقى ئىبىي، نافى
كالكى وي ئىبىيى ھەمۆ بۇويي. ژ ئىلا سىپكانە. دەما د سالا ۱۹۱۸ دە قەرس
دەكە قە دەستتى ترکان، كوردىن ئىززىدى درەشنى، دەرباسى ئالىي ئەرمەنيستانى دىن.
شەش زارۆكىن ئىبىيى حەمۆ ھەبوونە: حەسەن، زۆزان، چلى، كدى، خەزال و
ئووسق. ژ وان دو حەب د شەر دە دەمن، يېن دن حەسەن، كدى، ئووسق دچن
ئەرمەنيستانى و خەزال ل قەرسى دەمینە. چاوا ئەم دېبىن خەزال، دايىكا رزا يە،
رزاين كو پشتى ۶۰ سالان ژ قەرسى تى رەوانى ئۆز سەرەدانى. دەما سالا
1918 تۈرك ئىريش كوردان دكىن، مىرىغ غەزالى، كۆرۆخلى دكۈزىن، يەكى ب نافى
حەسەن ئەمالدىنى ب وئى رە دزەوجە و غەزال ل قەرسى دەمینە. ژ وان ئووسق

ژی باشی هله‌ستقان فیریکه، ژبه‌ر قی یه‌کنی ژی فیریک ب نافی فیریکن ئووسف هاتیه ناسین، چاوا تى زانین لیکوله‌ر و نقی سکار حه‌جی جندی ژی ژ قی مالباتیه، کوری ززانی يه.

د ئەدەبیاتا کوردىن سۆقیه‌تىدە تەمايا قه‌رسى ھەرتم بالا من كشانديه، رۆمانىن کول ئەرمەنىستانى هاتته نقيسین ب فرهەي قالا کوردىن قه‌رسى دكىن، وەك رۆمانىن عەربى شەمۆ، حەجبى جندى. لى بەللى د ھونه‌را هله‌ستقانىا کوردىن سۆقیه‌ت د قه‌رس و کوردىن قه‌رسى مژارەكە وسا خورت نىن، د كىم هله‌ستقان د ئەم راستى قى تەمايى تىين، دەستانا رزا يى كورمەت كوش ئالىي فیریک ئووسف هاتیه نقيسین ژبه‌ر قی یه‌کنگە كەنگە، ئەف دەستان لىسەر وى كوردى قه‌رسى، رزا كود سالا ۱۹۷۸ ان دە هاتیه رەوانى، تى گۆتن، فیریک ئووسف ئەف هله‌ستا درىز (۱۲ روپەل) ب دەستان ناف كريي، يەك ژ وان هله‌ستىن ھەرە بالكتىش، ب باودريما من ئەف بەرھەمە، فیریک، ئەف هله‌ست ئاقشيي سەر كورمەتى خوه يى ب نافى رزا كود سالا ۱۹۷۸ ان دە ژ قه‌رسى هاتيە رەوانى وەكى ناسىن خوه بىينە، رزا، بەلكى ژى كەسى یه‌كەم كو سىنۇرى سۆقیه‌تى دەرباس بوبويه و ب حەسرەتا ديتنا خال و خارزىن خوه هاتيە ئەرمەنىستان سۆقیه‌ت، ژ دەر قى هله‌ستى، ھەر وسا ژى فريدا حەجي جەوارى د نامە يەكى دە هن بيرانىن خوه يىن لىسەر قى هەۋدۇيىن و راستهاتنا گرنگ پېشىش دكە:

"نافى گوندى وى قىزلقوله بۇو. [۱۱] نافى خانما وى گولە بۇو، يەكە پى به‌دهو، خەبەرخوھش بۇو، دگۆتن ۳-۴ زارۆكىن مە ل ئىزىمرى زەوجىنە، مىر كرنه، دوور وانن، گوندى خوددا تەنلى كورد خەبەر ددن، لى دچنە بازاران، وى دەمىت تەنلى ترك خەبەر ددن، ھەما دەما گىھشتى يېرىشانى، تەلەفۇنەك ژ مە رەھات، پاشى فېرىك پېرا ئاخىف، پشترا ئەز و فېرىك شەف رى كەتن چۈونە ھۆتەلا وان، رزا ب كراس و دەرپى ۋە دەرى ئۆدا خوه ۋەكى، وى و فېرىك ھەف ھەمېز كىن، ھەف بەرنە ددان، ھەي يەك دىگو، بىرى من، ھەي يى دن، ئەز و گولى ژى سكە- سكا مە بۇول دۇرا وان دچوون، دهاتن، پشت رە رۇونشىن، ئىجار فېرىك گۆئەز كى مە، ئىجار ئەم چۈونە رووبىن ھەف، رزا د دەرەقا خال و خاتىا ژ مە پرسى، فېرىك گۆت، ئەو چۈونە ئاخ و بارى سار، بۇو كورنيا وى گریا، گۆئاخ، ئەدى، ئەز دەرنەنگ هاتم

دتنا خويشك و بريين ته، واخ، واخ... رزا ژ فيريكيره گوت، گدي، بهختي ته مه، من زوو بگهينه گوند، ئهز هرم سهر مهزللى وان.

ئيدى بەربانگ بۇو، ئەم هاتن مالا باشى من، لور ژى گريى شابۇونى بۇون. فيريك ب تەلەفۇنى ھەمۆيى برى خودە خەبەر دا، گوتن بەرف زاف هاتىه، لى ئەمى ھەما ئىرۇ ب ئاڭتۇمۇپىلا ۋالىسى بىن. هاتن، ئيدا نىقىرقۇ بۇو، باشى من نەھشت وى رۇزى رىكەقىن، سقەترە پەى تاشتىرە رىكەتن. بەرى چووينا خوه يا رۆمى، رزا و گولى داگەريان يېرىقانى، مالا باشى من مان. كوردىن مە ئىين ناس و نەناس دهاتن دتنا وان. رۇزا سىسيا ئەم چوونە هوتەلى، وەكى رزا حەق-ھەسافى ھۆتەلە بىدە، پشتىرا ب ئاڭتۇپەن لوكىن گوندى پامېرى رىكەتنبەر ب بازارى گومريي، وەكى ژور ب تەرنى ھەرنە قەرسى. ل گومريي، دەما خاترى خوه ژەھ دخوازن، رزا ب دلشەوات دېيىزە: "قوربانا وەبىم، ئەزى ديسا بىيىمە ديتنا وە. دە د وان سالاندە چووين-هاتن پە چەتن بۇو". [١٢]

دەستانا رزايى كورمهت كو ھەلبەستىنانى كوردى سۈقىيەتا كەقىن، فيريكى ئووسىف د سالا ١٩٨٥ ان دە نفسييە، ھەلبەستەكى گەلەك ب دلشەوات ئە كو سەر تەمايا سىنۇر، ھەسرەت و مىنى يە. د ۋى ھەلبەستى دە خانما كورد ئا ب ناڭى غەزال دەستى كورى خوه دىگرە، تى سەر سىنۇر، بەرى خوه دە ئەرمەنىيستانى، ب سىنۇرپارىزان رەپەيىقە و سلافان خويشك و برايىن خوه يېن كو ئەرمەنىيستانى نە، دشىنە:

غەزلى نوخريي دايە دو خوه
هاتىيە خامى دەلى قازى
و دەيل سىنۇرغان كريي
دۇورقە كريي ھەوار - گازى:
"ئەز خەزال م، ئىيزىدا سىپىكى
قىزا ئىقۇ، خوشكا حەسەن، خوشكا ئووسىف
كەقانىكا حەسەن ئى جەمالىنى
سىنۇرچى، ئەز بەختى تە مە
توئى جابەكى ژ من رە بىنى

حهـسـهـنـ سـاـخـهـ ؟ـ نـوـسـفـ سـاـخـهـ ؟ـ كـدـيـ سـاـخـهـ ؟ـ

گـلـقـلـ وـانـ دـهـرـاـ دـكـنـ

پـرسـاـ هـالـىـ خـوـهـينـگـاـ خـوـهـ ؟ـ

ئـهـفـ زـارـوـكـىـ كـوـ دـايـكاـ وـىـ بـ دـهـسـتـىـ وـىـ دـكـرـهـ، دـقـىـ هـلـبـهـسـتـىـ دـهـ تـىـ سـهـ سـيـنـرـىـ تـرـكـيـهـ وـ ئـهـرـمـهـنـيـسـتـانـىـ، ئـهـفـ رـزـايـىـ كـوـ بـ رـاسـتـىـ دـ سـالـاـ ١٩٧٨ـ دـهـ هـاتـيـهـ ئـهـرـمـهـنـيـسـتـانـىـ بـ خـوـهـ يـهـ.

دـ بـهـشـهـكـهـ قـىـ دـهـسـتـانـىـ دـهـ چـاـواـ ئـهـمـ دـبـيـنـ رـزاـ دـچـهـ گـورـسـتـانـاـ گـونـدـيـ پـامـپـىـ، لـ وـرـ گـورـيـنـ خـالـ وـ خـاتـيـانـ زـيـارـهـ دـكـهـ وـ هـنـهـكـ خـوـهـلـيـاـ سـهـ گـورـيـ هـلـدـدـهـ وـهـكـيـ پـاشـىـ بـبـهـ قـهـرـسـىـ، باـقـيـزـهـ سـهـ گـورـاـ دـيـيـاـ خـوـهـ غـهـزـالـىـ، غـهـزـالـاـ كـوـ "ـئـاخـ وـ كـهـسـرـ دـلـداـ مـاـيـ"ـ ...ـ

تـهـقـىـ خـزـمـ وـ خـوـونـاـقـىـ گـونـدـ،
خـوـهـيـ-ـ خـوـونـاـقـىـ دـهـرـهـنـگـ هـاتـىـ
دـچـهـ پـالـاـ چـيـاـيـىـ بـلـنـدـ
سـهـرـ مـهـزـهـلـىـ خـالـ وـ خـاتـىـ.

وـ ئـهـوـ مـيـرـىـ مـوسـولـانـىـ
دـيـنـىـ خـوـهـدـاـ زـكـرـىـ زـقـرـ
هـلتـيـنـ بـقـ خـاتـرـىـ خـالـ
تـاسـاـ سـولـتـانـ ئـيـزـيـدىـ سـوـرـ.

چـهـنـگـهـ خـوـهـلـيـاـ مـهـزـهـلـىـ وـانـ
وـ مـهـزـهـلـىـ كـدـاـ خـاتـىـ،
دـكـهـ نـاـقاـ دـهـسـتـمـالـاـ ئـالـ
بـ تـبـهـرـكـىـ، تـولـزـمـهـتـىـ.

وهـكـىـ بـبـهـ هـهـرـهـ وـراـ
برـهـشـيـنـهـ بـ شـيـنـ-ـ شـاهـىـ،

سەر مەزەللى خوشكا وانه
ئاخ و كەسەر دلدا ماى.

باشقى هەلبەستقان، ئووسق، ئى جارى گازى كورى خوه حەمۆ دكە و ب ھەقرا
بەرى خوه ددن وەلاتى كال و باقان، ئالىيى دىگۈرى، خويشقا خوه غەزالى ب بىر
تىنن: "كار- غەزلا قونتارا چيا"

ھەمۆ، لاۋق ئووسق دېلى
مرن ماين ئالىيى خوددى
لېز ئالىيى قەرسى، قولپىن
دىگۈر شىئە وەك دەستىنى دى.
ھەركى خوددى ھونەرمەزن
نەكىدە پارا گۇرى
سەر- بەراتى خوهىنگا من
وئى كەش بىھ ل دىگۈرى.

ھەلبەستقان فېرىكى ئووسق د داويا دەستانا خوهدا پىشىيارەكى ژى، ژ
كورمەتى خودره تىنە و ھېڭىشى دكە كورزا، كەچەكە ۋان كوردىن ئىزدى ل
ئەرمەنيستانى ژ كورەكى خودره بخوازە:

تەقى برا- بەلەدىد خوه
بگەرە جى- وارى خوهىستى،
زېۋىنا ئەولەدى خوه
نىشان بکە قىزىك ئىزدىي

د داويا دەستانىيە ئەم دېيىن كورزا ئىيدا ژ رەوانى دەرباسى قەرسى بۇويە.
چەند سال شۇندا خەبەرەكە نەبخىرى دىگەيىزە رەوانى و تى گۆتن كورزا چوویە
دلۆفانىيا خوه. ھم د داويا دەستانا ب نافى رىزايى كورمەت، ھم د نامەيا فريدا
حەجى جەوارىدە ئەم فېر دىن كورزا ژېۋەر نەخوهشىكە گران، وەفات كرييە.[12]

جارهکه دن ئىدا رىيا وي بەرب رهوانى ناكەفە. لى بەلى شك و گومان لسىر مىنا وي د قى هەلبەستا فېرىيكتۇرسىدە هەر بەردەواامە: "كى دزانە.. حەسباندىن چاوا جەسوسوس". [١٤] ھم سەرەداندا رزا، ھم ژى دەستاندا رزايى كورمەت ب دىتنا من ژى هەر ئالى ۋە گەلەك بالكىشە، رزا، بەلكى ژى كەسىتى يەكەم بۇويە كو د ۋان سالان د چۈويە رهوانى بۇنى زارۇكىن خال و خاتىا خۇو بىبىنە. ژئالىي دىرۋەكىدە ژى ئەق بۇويەر، نۇوچەيەكە بالكىش و ھەواسكار پىك تىنە.

فېرىيكتۇرسىدە ھەلبەستەكە خۇو ياخىن بەرلىكىشە دەن ب ناشى چىا - بانىدە ژى بەرى خۇو دەھقەرسى يان ژى بەرى شەقان ئىسا دىزقىرىنە وى ئالى: "شەقدار تۈۋەز كر ئالىي قەرسى". چاوا د قى ھەلبەستى د ھۇيىا دەھقەرسا ۋى شەقانى، ژئامپا ھەلبەستەقان زىدەتر شەقىنترە (پامپ: گوندى فېرىيكتۇرسىدە ئەرمەنىيەتىنە).

وى دەرى بۇو، برى ئاپقۇ
وەكلاند وى جارەكە دن
پاشى ھىزىكەنەتى و گۆت
"شام شەكىرە، وەتنى شەرين".
ئەز شاشمايى بەر خۇو كەتم
وەكى دەوسا پامپا بىك
ئاپقۇ عىسا گوندەكى دن
ھەساو دىكى "شام و شەكىر". [١٥]

پامپا كول قوتارا چىايى قەمەرداخ دەمینە، گوندى ھەلبەستەقان فېرىيكتۇرسىدە بۇو.

وى، گەلەك سالىين خۇو ل ور دەربىاس كىر. [١٦] لسىر گوندى پامپى ھەر وسا ژى وەزىرىئى ئەشۇق پەرتۇوكەك ئەشىسىيە، ئەق جارا پىشىنە كو گوندەكى كۆرد ل

ئەرمەنیستانى دە مژارا پەرتۈوكەكى. [١٧] فيرييکى ئۆسۈف، تەمایا وەلاتەقىنىيى د گەلەك ھەلبەستىن خۇدا كرييە مژارەكە بنگەھين. د ھەلبەستا ب ناھى كوردىستاندە وەلاتى خۇھ يى كوب سالان ڑى دوورمايى وەك "دىا من دوور- دەرای" دناھىنە و دەدە ناسىن. [١٨] د ھەلبەستىن وىدە ئەم ھەر وسا ڙى ئەنېنىشىسا كوردىن ئىزدى دخويىن، ئەنېنىشىسەكە كو ڙ سرگۈونى، دووروەلاتى ۋ كۆچبەرىنى پىك تى. ئەو دلى خۇھ ڙ كۆچبەرانرە، غەریب و بىستارانرە دكە ھېلىن:

قولنگۇ، ھەى واخ، ھۇون چوون

ئىور نەبوون ۋى مەسکەنى

دلکى من وە رەھىلەن

وە نەھات لى دانەنى. [١٩]

ئەف رېزىن ب دلشكەستى ھەر وسا ديسا سەرىيەتاتىا رزا يى كورمەت تىنە بىرا مە. پاشتى مىرنا رزا، ئىدا تو دەنگ و بەحس ژ ئالىي قەرسى نايىن. ئەف سىنۇردى بەدېن ب سالان ھەموو تىكلىيەن مەرقۇشان دەقەتىنە. ب كورتاهى چاوا ئەم دېننە تەمایىن وەك سىنۇر، كۆچبەرى، مەرن و تونەبوون ل ۋى وەلاتى سەرەدەتى كەتنە زكى ھەف، گازى ھەف دەن.

پەرأويىزەكان:

[١] رۆھات ئالاکۆم، كارس كورتلەر، ئاھەستا، ٢٠٠٩، رووبەر، ٤٤٣، ٤٠٥.

[٢] رۆھات ئالاکۆم، مىسىزنى رېن سويدى ل سەرەدەتى (١٨٩٨- ١٩٢١)، نەھەل (٢/٢). (٢٠٠٨).

[٣] دەرتى پربارى، ئەزدىيەن سەرەدەت (ب رووسى)، تفلیس- مۆسکوۋا، ٢٠٠٨.

[٤] بەرئى ل ئالىي ئەلەشگەتى، ل نەھىي ئاينتايپى (يىنتاپ) كوردىن ئىزدى دمان. ل دەقەرە توتاخى رە جارنا ئاينتايپ دەكتەن. تىكلىيا ۋى ناھى كەفن، ب ناھى وى بازارى مەزن ئى ترکىيى، (گازى) عانتەپا ئىرۇينىرە قەت تونە يە.

[٥] فريدا حەجى جەوارى، كەچا حەجىي جندى و خانما ھەلبەستىغان فيرييکى ئۆسۈف ئە.

[٦] فريدا حەجى جەوارى، حەجىي جندى - ڇيان و كار، ٢٠٠٣، يېرىقان (چاپا دوھم، .(٢٠٠٧).

[٧] حەجىي جندى، فۇلكلۇردا كوردا، ٢٠٠٩، يېرىقان. ئامادەكار: فريدا حەجى جەوارى.

[٨] فیریکن نووسف، بەرھۆکا بەرھەما، جلد ١ (٢٠٠٨)، جلد (٢٠٠٩)،
بیریقان.

[٩] ئانگورى فریدا حەجى جەوارى، ئەف تەڭلەھەنى د ئانتۇلۇزبا ئەدەبیاتا كوردى كۈز
ئالىي مەممەد ئوزون دە سالا ٢٠٠٣ ان دە وەشىايە، جىھە گىتنە. فیریکن نووسف،
بەرھۆکا بەرھەما، جلد (٢٠٠٩)، بیریقان، رووب، ٣٤٢.

[١٠] رۆھات ئالاکىم، رۆزەك ل گوندى حەجىيى جىندى يەمەنچايىرى، نەتكورد (٩/٢٢)
. (٢٠٠٨).

[١١] گوندى قىلقۇولى، گوندەكى دىكۈرىي يە، ئەف گوند ھەرسا زى گوندى مالباتا
جاسمى جەللىل تى ناسين. بەرى سالا ١٩١٨ ان گوندەكى كوردىيىن ئىزدى بۇ.

[١٢] نامەيا فریدا حەجى جەوارى ياب ١١/١٢ ٢٠٠٩ تارىخى.

[١٣] د دەريارى سالا ھاتنا رزا و سالا وەفاتبۇونا وى دە فریدا حەجى جەوارى وە
دېپىدە: "من سالا ھاتنا رزا د جلدا ١ يَا بەرھۆکا بەرھەما فیریکن نووسف دە نېسىي
١٩٧٩، لى بەلى سەر فۇتىيا رزا دە باقىي من نېسىيە وەكى، رزا ١٩٧٨ ان دە ھاتىيە
بیرىقانى، ئەف ئاگاھىيا داوى راست ئە. پىشت چەند مەھان، ئەز دەقىم پايزا ياب سالا
١٩٨٠ ئان دۆختەركى ترک سەر كاخەزەكى مۆركر نىش بۇ، وەك رزا وەفات كىرىه"
(نامەيا فریدا حەجى جەوارى ياب ١١/١٢ ٢٠٠٩ تارىخى).

[١٤] فیریکن نووسف، بەرھۆکا بەرھەما، جلد ، ٢٠٠٩، رووب، ٨٤.

[١٥] فیریکن نووسف، بەرھۆکا بەرھەما، جلد ، ٢٠٠٨، رووب، ٢٢٥.

[١٦] فیریکن نووسف، پامپا من، بیرىقان، ٢٠٠٩ دەقى بەرھۆكىيە هن ھەلبەستىن
فیریکن نووسف جىھە گىتنە. بەرھۆك ژېز زارۆكان ھاتىيە ئاماھە كەن.

[١٧] وەزىرى ئەشق، پامپ- سىپان، ١٩٨٦، بيرىقان، ئانگورى وەزىرى ئەشق، دو پامپ
ھەنە: پامپا كوردى (كىرىدى پامپ) و پامپا ئەرمەنلى (ھاي پامپ). د دەما سۆقىيەتىدە
ناشقى بامېتى كرنە "سىپان". ئانگورى وەزىرى ئەشق، گۇتنىا پامپ ژ ناشقى چەمەكى تى.

[١٨] فیریکن نووسف، بەرھۆکا بەرھەما، جلد ، ٢٠٠٩، رووب، ١٥٨.

[١٩] فیریکن نووسف، بەرھۆکا بەرھەما، جلد ، ٢٠٠٩، رووب، ١٥٤.

میرئ هۆزانان فیریکی ئووسق

هەرچەند کو ھەقال و ھۆگرین فیریکی ئووسق يىن شیرحەلال ھیژايان: وەزىرى ئەشىق، عەسکەرى بۆيىك، چەركەزى رەش و زندهبىر شاكارۋىي مەق و يىن ماين ل بارا بەرھەم و ژيان و خۇو خەدىيەن فیریکی ئووسقدا ب ھورگالى نفىيسىنه و ل وى بارىدا تشتەك ژ دىتە نفىيسكار و ۋەكۆلەرانرا نەھىشتە، و چەندىن گۆتار لسىر وى و بەرھەمەن وى نفىيسىنه، لى كوردىن دىسان ژى وسان كۈپىدەن بە، مە كوردان فیریکی ئووسق باش ناس نەكىريه. فیریکی ئووسق ھەرچەند كول نافا كوردىن ئەلەكەزى ب تايىپتى و ل نافا كوردىن سۇۋەتستانا بەرىدا ب گشتى، هۆزانەكى ناسكىرى و ھەزكىرى بۇويه، لى رەوشما وەلاتى مە يىن داگىربۇويى و بندەستىيا گەل، بۇونە ئەگەرا وى هندى، كۆئەلەستقانى ھېزى و بېرەنگىيف و خەبەرخوهش دورناس ل پاشت پەردەيا سىنۇرلاندا دوور ژ ئاگاھيا پىشقا زۆرە كەلى خوه ل تارىتى، خەربىي و بىدەنگىيدا بىينە. لى د گەل وى هندى دىسان ژى كافا كو مرۆف ھەلبەستىين وى دخونە و وان دور و گەوھەرتىن ناياب ب چاف دېينە، مرۆف مات و زەندەگىرتى دەيىنە، و ژ خوه دېرسە؛ گەلۇ چما ئەقى ھەلبەستقانى ل جىهانىدا دەنگ ۋەنەدايە. دې كۈز بلى بندەستىيا گەل و داگىربۇونا وەلاتى وى هندەك ھۆ و ئەگەرین دى يىن قىيى بىدەنگىي ژى ھەبن. ب دېتنى من يەك ژ ئەگەرین سەرەكە كۆنەھىشتىيە فېرىك هندى زانىن و كارينا خوه، هندى پلەيا ھەلبەستىين خوه بىتە ناسىن و ناساندىنى، ئەو بۇويه، كۆ فېرىك هۆزانەكى راستېبىز و دورىستىگ بۇويه. ئەو مرۆفەكى دەۋدۇشاب، زمانلۇوس و مىسەر نەبۇويه. ئەو نە خۆشخوانى ھېزا سەرەدەست و دەستتەلت بۇويه. ب كۆتنا وى بخوه ئەوى دورا ھەلبەستىين خوه وەكى ھەستيان ناۋىتىيە بەر سەيىن در، لەما ئەو وسان نەناسكىرى و بىدەنگ مايە:

مېرخاسىيا تە حەقىي
كوتە شىرا خوه دور

نەکر ھەستوویی دەستپىّى

كەلبىد خاين و در

فييرىك ل ۋى ھەلبەستىدا نىشان دده كو مىرانيا ھەلبەستقان ئەوه كو ھەلبەستا خوه يا وەكى دور و گەوهەران، نەكە ھەستىيەن ل ناڭ دەس و پىيەن سەيىن دىر و ھار دا. مەبەستا وى ژ سەيىن دىر و ھار، ھىزاسەردەست و زۆربىتۇر و زۆردارانە. تەنچ ئەف بەندىا ھەلبەستا وى تىرا وى ھندى ھەي، كو دەستەلەتدار ئەۋلى بىيەنگى و نەناسىنىدا راڭرىھە ول ناڭ سىنۇرىن خودا قىلەبەند بىكە و سانسىرى دانە سەر. لى تاڭ ھەرددەم ل پشت ئەوراندا نامىنە. رۆزەكى بى تاڭا وىزەيى، ئەورىن رەش و تارى يىن سانسىرى بچىرىنە و تىرىزىن خوه پىيشكىشى مەرقۇانى بىكە.

ئەزى ل ۋى گۆتارىيدا تىېتكۈشم كوب بەرچاڭقا تۆرەيى ل چەند ھەلبەستىن فييرىكى ئووسق مىزە كم و وانا ئانگۇرى زانىن و كارىن و پىشىانا خوه ھلسەنگىنەم و بىنرخىنەم. ئەز دېتىزم ئەزى ل چەند ھەلبەستىن وى مىزە بكم، لەورا كو شەرقىيە باھمۇ بەرھەم و شۇونەوارىن وى كارى مەرقۇكى تەننى نىنە و پىدىشى ب جەقاتەك ژ ليقەكىل، وىتەنس، زمانزان، تۆرەقان، پېيقاتاس، رەوانناس، جەفاكناس و ب كورتى دورناسىن مەرقۇانىي يىن پىپۇر ھەي، دا كوب مەھان لسەر بەرھەم يىن وى بخېتن و وان دور و گەوهەرىن بىر و ھزىرىن ھۆزانى مە بى گۆرپەيىشت، ھۆزانى غەربىيى، دورا ل دەست نەزانان ژ خۇندەقانىن كورىيرا شەرقىيە بىن، ئەز لسەر وى باوەرىمە؛ ھەر كەسى كوبخوازە ل گەل زاراڭە، تۆرە، عورف، عەدەت، رى و رسم، رابۇن و روونشىتن و ژيانا كوردىن مە يىن سۆقىيەتسىانا بەرى ناسىيار بىبە، دەبى كوبەرھەم و شۇونەوارىن فييرىكى ئووسق بخۇونە و ب رىكى وان كوردىن مە يىن قافقازىيای ب باشى بناسە. لۇرا كو فييرىك لسەر گەلەك تاشتان نەقىسىيە، ئەو سوارى قەلەمما خوه ياسەركىش لى رەوانزۇ و ئازا بۇويە و ل ھەممۇ واران گەريايە و ژ ھەر كانىيەك ژ كانىيەن وان واران مەستەك ئاڭا حەلال و زەلال ۋەخوارىيە و سەرى ل ھەممۇ قونج و كۈز و رەخىن دەب و رەسم و عورف و عەدەتىن گەل دايە و ب تۈوركى داڭرتى ل كاخەزى زەقىيە. فييرىك لسەر ئەقىنى، لسەر شىن و گەرينى، لسەر رەشكىيدانى، لسەر ژىنى، لسەر شقانى،

بەرخفانى، رىنجبەرى، گوندىتى، كۆچەرتى و كوردىتى و ب گشتى لسەر ھەمۇو كاروبارىيەن ژينا رۆزانە يا كوردەوارى، ھەلبەستىن بالكىش نېيىسىه. بىهنا گوندىتى، كۆچەرتى و كوردىتى ژ تەك تەكى ھەلبەستىن وي تى. مروق ب خوهندىنەن ھەلبەستىن ويرا ئاگادار دې، كو دو تشت ل ژيانا ويدا پىر گۈنكىز: ئەفيين و نېيىسىن. لى ئەو بەرئ ئەفييندارە، پاشى هۆزان و نېيسكار. ئۇ فىزارى بازار و سووكان، ئەفييندارى سروشت و كەچ و بووكان، بەنگىز چل و چيان، سەوداسەرى دەشت و بانيان، تىھنىي ئاقىد كانيان، هزمەكارى گەلى و گەبۈز و زۆزان و بەركىزىن وەلاتى خوه يە.

ئەگەر مامۆستا ھىمن موڭوريانى بېزە:

"عاشقى چافى كەزال و گەردەنى پېخالىم

عاشقى كىف و تەلان و بەندەن و بەردىم ئەمن"

لى فىرييکى ئۆوسق ھەم ئەفييندارى چاقبەلكە و بىسک خەلەكانە، ھەم ژى ئەفييندارى چل و چيا و گەدووك و مىرگ و چىمەننەن كەسک و شىن و چىايىن سەركەۋەرە وەلاتى خوهىيە. ئەز ل ٿى بارىدا نموونەيان ٹاهىنەم، ديوانىن ھەلبەستىن وى گۇوايىن ڤى گۇتنى نە.

فيرييک ل ئەفينا خودا راستېيىز و دوروستكارە. نە خوه دخاپىنە و نە ھەفالى خوه دلىپىنە. ئەو ل ئەفيينىدا بېباڭ و بېپەروا يە و ژ كەسى ناترسىدە و ژ كەون-شۇپىان ناپرسە و ئەفيينداريا خوه ب ئاشكەرەتى رادكەھىنە و ھەيلۆ نازكترىن سر و رارىن خوه يېن تايىھتى و كىسىنى ژى ژ خوهندەغانىن ھەلبەستىن خوهرا سەرۋەتكە. ئەقە پلەيا ھەر بىلدە چالاكى و بېباڭكى يە. فيرييکى ئۆوسق هۆزانەكى نەترس و بېباڭ و بېپەروا و خەبەرخوش و زارشىن و قىسەزان ئە. ئەو هند سەربەستە، ھەر چى يَا كو دلى وى دخوازە دېيىزە. ئۇ دەرەوان نە ل دلى خوه، نە ژى ل خوهندەغانىن ھەلبەستىن خوه دكە. ئەو ل راستېيىدا تالاشا خوه ژ فەلەكتى ژى ناگرە. ئەو ل ج دەم و جياندا خوه سانسۇر ناكە. فيرييک باش زانى، كو خوهسانسۇرى بەلايەك مەزن ئە ژ ھەلبەستقان و نېيسكاران را. لەورا ئەگەر نېيسكار، يان هۆزانەك ل بەر ھۆ و ئەگەر يەن جقاڭكى، رامىيارى، دىنى، يان ھەر ئەگەر دى خوه سانسۇر بكە، ئىدا نكارە يا دلى خوه بېزە. ئىدى نكارە ب دلى

خوهرا ب راستى و دوروستى بژى. خوهسانسىرى مەزىتلىرىن ئاشىتە كو لىسر
ھەست و نەستىن ھۆزان و نېيىسكاراندا تى، لى خوهشىپەختانه ئەو ئاشىتارا رەش
لىسر فىريكدا ۋەھاتىيە.

ھەلبەستىن وى ھەموۋىزى خوهشىك و نازك و رندك و روھىسىڭىن. ژ بلى
بەدھوى، خوهشىكى و رەوانى و شىيەپەيا تايىبەتە راچنینا ۋان ھەلبەستان، ھەبوونا
ب سەدان پەيىن كورمانجى يىين رەسەن، ب سەدان پەيىن كول ھىچ فەرھەنگەك
كۈردىدا نەھاتنە بەرەف كىرنى زى، سەراتىيەكە دى دەن ھەلبەستىن فىريك. يەك ژ
ئەركىن سەرەكە يىين نېيىسكار و ھۆزانان پاراستنا پەيىن رەسەن و ئافراندا
پەيىف و ھەۋېند و بويىزىن نوول گۆرەكى رېزمان و رېشالناسىيا زمانىيە. فىريك ل
ئى واريدا ژى گافىن پەبلەنە ھاھىتتە:

پىگار، نېقەكار، زەقزەقك، خۇونكەلک، تالاش، پەزال، خىف، خىنگىلە، گەنەفس،
دلهافىز، دنيدور، روورژە و ب دەھان پەيىن دى.

ئەگەر مەرۆڤ ب پېغانەيا ھەلبەستناسىيە ل ھەلبەستىن وى مىزە بکە، مەرۆڤ
دېيىن كوشىكا زۆر ژ ھەلبەستىن وى ل بارا قالب، واتە فۆرم و وېنەيا ھەلبەستىدا
مەسىنەوى، چارپارە و ھندەك ژى ب شىيەپەيا سەربەست ھاتنە ۋەھۇونانى. ل
چارپارە و مەسىنەوياندا ئەو پە جاران كىش و پاشبەندان راچاڭ دكە و دپارىزە،
لى ھندەك جاران سەربەستىي دەد وان و وانا بىيى كىش و پاشبەند رابەرى
خوهندەقانان دكە. پاشبەند واتە قافىيەيىن ھەلبەستىن وى ھەموۋىزى خۆمالىنە و
دوھىن پاشبەند و ھەۋەھانىنى ستران و كلامىن كوردى.

فىريكى ئۆوسق ھەلقە و پرا نېقەكا ھەلبەستقانىن كلاسيك و يىن نۇوزەنە.
ھەلبەستىن وى ب قالب و وېنەيىن خوه يىين رۇوقەيى ب تەونا خوهقا كلاسيك، لى
ل ھۇونان و بادان، رىستان و ۋەھىستان، راچنин و داچنин، راهىشتن و داھىشتن، و
لىكىن و نەخش و نىڭار و نىتراندى دا، ل زمان و وېنەسازى و جوانكارپىن
تۆرەيىدا نوو نە.

من بەھىستىيە كو دەنگى وى پىر ب شەوات بۇويە، لى ئەز نزامن گەلۇق فىريك
وېنەكىش ژى بۇويە، يان نا. لى ئەول وېنەسازىيىن تۆرەيىدا ب راستى
وېنەكىشەكى قەراھ و كارا و شىيا يە. ئەول ھەلبەستىن خودا و سان پەسنا

سوروشتى دده، وسان رهشا سوروشتى دنترىنه و شرۇقە دكە، مروقۇ دېيژە قەى، هەما راستى مروقۇ ھەلبەستەكى ناخونە، بەلكو تابلۇيەك وىنەكىشىرى مىزە دكە و ب چاڭ دېينە. لى ھندەك جاران فىرىكى ژ وى ژى زىدەتىر دچە و تابلۇن، لى فيلمەكى رابەرى خوندەقاتىن ھەلبەستىن خوه دكە. ئەف چىشىتىن ھەلبەستىن وي ب راستى ژى زىدەنە، مروقۇ خوه د ناڭ واندا دېينە. مە ھەمۇبىي گەلەك جاران قولبىنا تاڭى دىتىيە، لى قولبىنا تاڭى ل دەرىچە يا چاقىن فىرىكىن ئۇوسقىدا ب جورەكى دى يە. ئەو ئەۋى ب جورەكى دى دېينە. كەرم كن ئەقى ھەلبەستا فىرىكى مىزە بىكىن:

ئىسرى مىنالى دايىكا دەركۈوش
شەمسى نور دايىھ ملى خوه دچە
تەقنا كەراسىيى ھېشىنە ھەرمۇوش
سىنۇرى چىيغا بەرژىر رادچە.

با دەفيتىنە قايدەكى يەكھانگ
نىكتارا گولا دايىسە نەقسەك
تىرنجا رۆپى كريي دۆلەدانك
خوه تىدا دكلى چىيىكا زەفرەشكە

ئەم ل ڤان ھەردو بەندىن ھەلبەستا فىرىكىدا چەندىن تابلۇيىن زندى دېين. ئەۋى پىشدا دانى بەرىيەقەرە وەكاندىيە دايىكەكى و تاڭ ژى وەكاندىيە زارقەك خوهشىك و نۇورانى كو "ئىسرى" ئەۋى دايىھ ملى خوه و دچە.

پەيىشا ھەرى بالكىش ل ڤى وېنەسازى يې دا، پەيىشا چووين ئە، ل ڤى پەيىشدا ھەزىيان و لەپەيان و جانپىدانەك ھەيە و مروقۇ ب چووينا وى دايىتىرا ب چووينا دەم و گاڭان و دانى رۆزى ئاڭادار دې، ئەقى چووينى كەسايەتىپىيدان ئا (پەرسۆنەجاتقۇن) ھەلبەستى تەكۈز كريي.

ژ بلى وى ھندى پەيىشا "شەمس"، پېرۆزىيەن دىنىي ئىزدىتىيى ژى تىنە ھشى مروقۇ و مروقۇ ئاڭادار دې، كو ھۆزان خودانى بىر و باوھرىيەك تايىبەتە.

ل دوو چووينا ئەسرى واته بەرييىقشارى، و بەرەبەرە ئاقابۇندا رۆزىرا سى دادگەرە و ئەو سى پىشىدا ل بىنتار و قۇنتارىن چىانرا دەستت پى دې و هندى كو تاڭ بەر ب ئاقا دچە، ئەو سى زى بەرەبەرە درېئىر دې و بەرژىر تى. لى فىرىك ناپىزە سى بەر ب ژىر درېئىر بۇو، ئەو وى بەرژىربۇندا سىپەرە دېپەرە بەرژىر رادچە و ب پەيقا راچنىنى راچاندى تەونا وى مافورا ھەرمۇش تەكۈز دە.

ب گۆتنەك دى هۆزانى مە، ئەوئى سى و كەراسىيا بەرى ئىشارى دوهكىنە تەونەك ئارمۇشى شىن، كۆئە و تۇن ژ سىنورى چىا بەرەبەرە بەر ب ژىر تى راچاندى. ل بەندا دوييم دا، ئەوئى گفىينا بايىن وەكانىيە فيتىنا مەۋەكى دەمساز و بىخەم كۆ ب يەك ئاھەنگى سترانەكى دېپەرە، يان ئاوازەكى دەيتىنە و ب نەفسەكى و دلبژۆكى شىرە و ئەشقەرا گولان دالىسە.

ل دوورا ئەو تىرىيىزا تاشى دوهكىنە ھىزۈونك و دۆلىدانكەكى و فەرەنە جووجكەكى كۆب چىقەچىف ل بەر تىرىيىزىن تاڭى سەرمەستانە ل ھەوا با دې زى، دوهكىنە وى هندى كۆ چەپىك خوھ ل ھىلەكانا تىرىيىزىن تاۋىيدا دكلى.

ئەولەلبەستا پايزا دەرنگدا وەها جان ددە بىستى و چۆپىن گول و كەرەنگان يېن بەھى و ھشكبوسى:

ھەيامەك ھەيە، پايزا دەرنگ
بەتا ۋەدبىن كولىلەك و كەرەنگ
دەوسى چەند چۆپى گەورە قودووممىسىت
گوھى ھەۋىدۇدا دكىن پىستەپسىت
نظام دەرەققا بايىن ھارى دىن،
وەكى تالان كر رەوشان وان رەنگىن
يانى دەرەققا وى مۇ ئىزىك،
وەكى سەرى چىيى لەف دې گزىك.

ل ۋى ھەلبەستىدا چاوا كومىن ل ژۆرى ئەقىسى، هۆزان روح و جان ددە بىستى و چۆپىن گول و كەرەنگان يېن ھشك و ھۆلا. ئەو ھەز و لەغا وان بىستىيەن ھشك ل بەر بايىن و دەنگى ھەۋىانان وان دوهكىنە پىستەپستا مەۋەقان. مەۋەقىن كول ترسا زۆردار و سەردەست و داگىركەران نكارە ئەشكەرە و ب دەنگى بلند باخثە، لى

ده‌ردی خو دزیفا و ب پسته‌پست ل گوهن هه‌فال و هه‌قده‌ردی خودا دبیژه.
 ئه‌و کفه‌کفه بایی سار و هار دوهکینه نرینا زالمه‌کی زورداری تازانک ل دهست، و
 بستیین رهقه روت‌ری دوهکینه بنده‌ست و ته‌سه‌رین داگیربووی و روت و
 تووت بی‌برگ و بی‌کراس، کو رهنگ و بی‌برگ و کراسین وان، خوهشی و کهشی و
 شینی و شایی و سه‌ربستیا وان ژ‌لایی وی داگیرکه‌ریقا هاتیه تالان کرنی.
 ئه‌و مژا کو تئی چینی ژی داگیر دکه، لشکه‌رکی داگیرکه‌ر کول وار و وهلاتی
 گول و سوئسنا هه‌ولیه و لسهر سه‌ری چینی بوویه گزیک و ل چینی ئالیايه.
 د ژئی هه‌لبه‌ستیدا چهند تشتین بالکیش هه‌نه. یهک ئه‌و کو چهند که‌سین
 بیده‌سته‌لات کو روشا وان با رهنگین هاتیه تالان کرنی و ملک و مال و وار و
 وهلاتی وان هاتیه داگیرکرنی، لئی ل سه‌ردا ژی ئه‌قین زورلیبووی ل ترسا
 زوردارین داگیرکه‌ردا نکارن دهنگی خوه بلند بکن و پینه‌خوشیا خوه ل دژی وان
 داگیرکه‌ران راگه‌هین، بهکوو ژبه‌ر زورداری و چافسوزیا داگیرکه‌ران دزیفا و ب
 ترس و لهز ل گوهین هه‌قدودا دکن پسته‌پست.
 ب شروق‌هیا ژئی هه‌لبه‌ستی روشان کوردستان داگیربووی و کوردین بنده‌ست و
 بیده‌سته‌لات و ته‌سه‌ر، کوردین کو روشا وان يا رهنگین هاتیه تالانکرنی و ژ
 ترسا داگیرکه‌ران نکارن باخفن ژی، تئی به‌ر چاقی مرؤقی.
 ئه‌و ل هه‌لبه‌ستا خوه يا ب ناهنی چیا بانی دا، هونهرا خوه يا وینه‌نگاری (یماز)
 و که‌سایه‌تی‌پیدانی (په‌رسون‌فجاتون) دگه‌هینه راده‌یه‌ک پر بلند. ژ وان هه‌ممو
 تابلوین رهنگاره‌نگ و فیلمانا ئازی ته‌نی بنده‌کی وک نموونه بینم:
گیدووکا وک پشتا ده‌قی
خانی دکر ته‌ر و ته‌میز
داکه‌تبوو سه‌ر نه‌ق‌ه‌قی
شقه‌ریا گهور مینا وه‌ریس
 فیریک ل ژئی هه‌لبه‌ستیدا گیدووکا چیا و هکاندیه پشتا هیشتاره‌کی و شقه‌ریا
 گهور کول نه‌ق‌ه‌با چیئرا ده‌باس دبه ژی و هکاندیه وه‌ریس‌ه‌کی کو باری هیشتاری
 پی‌هاتیه شداندن و لسهر نه‌وقا هیشتاریا ده‌باس دبه. پیقا نه‌ق‌ه‌ف هه‌م نه‌ق‌ه‌ف
 چینی و هه‌م ژی نه‌وقا ده‌ق‌ه‌تینه هشی مرؤقی.

گافا کو مرۆڤ ھەلبەستىن فيرىك دخونە، مرۆڤ دېينە کو فيرىك نەتەنى ل
رېكا خوهىدىن و ناسىياريا تۇرىدیا جىهانىدا بۇويه سۆمەكارى دەريايىا تۇرىيى،
بەلكوو ھەلبەستىنانى ل زاتى وى دا، ل ناڭ گىانى ويدا پىترا ھاتىه جىهانى و ل
ناڭ ھش و ھەدامى ويدا پەرفەدایە. ھەلبەستىن وى وەكى عەرەب دېيىن: "سەھل
و مومتەنۇ" ن. واتە ل رووقا مرۆڤ وە سەھ دكە، کو سادە و ساكارەن و مرۆڤ
دكارە وەكى وان بافرىنه، لى گافا کو يەك بخوازە ھەلبەستەك وسان بنقىسى، يان
ئى نكاربە، يان ژى بى گەلەك زەممەتىيان بکشىنە.

ھەلبەستا وى يا ب ناڭى سەر مەزەلى دىيىا من ژى يەك ژ ھەلبەستىن وى يېن
بالكىشىن. ھۆزان دچە سەر مەزارى دىيىا خوھ و دېينە، کو گولەك خودشىك لسەر
گورى ھېشىن بۇويه. ب دېتنە وى گولى ھەلبەستەكى دەقىسى و دېيىزە دلى دىيىا من
ھند گەرم و نازك بۇو، کو ئەۋى دلى دو گول پېشكىشى جقاتى كرن، يەك گولا
لسەر گۇرا وى، يەك ژى ئەز کو گولا جقاتا خوھە.

يەك ژ ھونەرىن فيرىك رەوانبىيىزى و رەواننۇقىسى يە. ئەو وەك ھۆزانەكى
پايدەلند و پىسپۇر، ب ھۆستاتىيەك تام، لى وسان سادە و ساكار و رەوان دەقىسى،
کو ھەم گۈندىيەكى نەخوھندەوار و بىسەواد و ھەم ژى ئاكادەمىسىيەنەكى
ھەلبەستەفىن لەززەتى ژ ھەلبەستىن وى دېيىن. ئەو ب زمانى گۈندىي خوھ، ب
زمانى شەفان و كاۋان و رېنجلەران ژ ئاكادەمىسىيەناردا دەقىسىه.

ھندەك جاران ئەو ژ مۇارەك سادە و بىۋاتە جىهانەك پې ژ فەلسەفە و پرس و
پرسىyaran دافرىينە. مە ھەموپيان ل ژيانا خوھدا، ب تايپەتى ل ژيانا گۈندىيەن
كوردىستانىدا دېتىيە، كو كالەمېرىن گوند ل بەر دىواران روودنېن و ژ ھەڭرا خەبەر
دەن. فيرىكى ئۆوسق ژ قى روونشتىن و ئاخفتىن ھەلبەستەك وەها فەلسەفى
دافرىينە:

كالا بەر دىويىر، سەرېيد خودىيە سىيس
دانە بەر رەما تەقى دەرەنگى،
دادگەرپىن رۆزىيد خوھ عەزىز
ب شىنگا شىنگا تىزىيە رەنگەنگى

چقاس بەدئەوی شیرینی دنیا
 دخوهزم بژیم هەتانی هەتى
 عەشقى تە ب ستران دشخولم دنیا
 و ئەمرى من وسا سەر هەقدودا تى.

فېرىيکى ئووسق سوروشتى و بەدەوەتىيا وئى باش ناس دكە. ئەو ب دووربىنى و كۇوربىنىيەك ھۆزانانە ل ھەمو توشتى دنهىرە و بىتونە و سادەل بەر ج تشتيرا دەرباس نابە. ئەو دەنگى كو مەرقەكى سادە نابەئى، ئۇ دېبەئى، ئەو رەنگى كو مەرقەيىن ئاسايىي نابىين، ئۇ دېبىنە. دېمەنەك كول بەر چاھىن مەرقەكى سادە، ئاسايىيە، ژەش و ھەدام و ھەست و مەزىي فېرىيکرا دې مەزارەك تۆرەيى يە پە گرنگ و بلند.

فېرىيک ھۆزانەكى گەلىرى، نىشتمانپەرەر، مەرقەقىن، سوروشتپارىز و تىكەشتى يە. ھەرچەند كو فېرىيک ل ئەرمەنستانىدا ژيايە و ب فېرمى و ديوانى ئەرمەنستان وەلاتى وىيە، لى ئۇ ھەرددەم ھەستا خەريپى و دووروھلاتى دكە. مەرقە ۋى ھەستا دووروھلاتى ل تەك تەك ھەلبەستىن ويدا دېبىنە. ئەو ھەند ل ھەسرەتا وەلاتى كال و باغاندا، ل ھەسرەتا ديتنا كوردىستانىدا يە، كونالىنى وى دلى كەفر و كوچكان ژى داھىنە. ديتنا كوردىستانى ژەپەرە كول و كەدەرەك مەزن. ئەو دزاڭانە كۈز ويرال ھەف نايى كو ھەرە كوردىستانى و وەلاتى خوە دوور ژەستى قلىرىنە داگىركەران و دوور ژەپەرە خۆفروشان زىيارەت بکە، لى دېيىزى قەى نقتىيە دلى وى كو كۈرىي وى زۆرۇ يى ل دەوسا ويدا ھەرە كوردىستانى. لەورا ئەو بنى پېيىن كۈرىي خوە كو دى پاشى ھەرە كوردىستانى و ل ئاخا كوردىستانى بکەفە، ماچ دكە. ئەغا پەلەيا ھەرە بلنە خۇزىك و ھەسرەتى يە، كۈز كۇورانىا دلهكى بىرين و ئەقىندر دەردەكەف.

فېرىيک ل دژى ھەمو سىنۇرانە. ل دژى سىنۇرەن دەستكەرە. سىنۇرەن كو وەلاتى وى پەرچەپەرچەيى كرنا. سىنۇرەن كو دەستىن چىا و زۆزانىن وەلاتى وى ژەف قەتادنە. لى ئۇ سىنۇرەن كو دىن، مەسەف، جفاڭ و كەونەشۇپان ل ناف مەرقاندا ئافراندە، ژ سىنۇرەن دەولەت و ھوكومەتان خەرابىر دېبىنە.

فیریک نه‌ته‌نی سوروشت‌دان و ئاخارپاریز و و‌لات‌قیتە. نه ته‌نی هایا وی ژ مافى مرۆڤان، بەلكى هایا وی ژ مافى لاور و هەممو گیانلېران ھەيە و دژى مرۆڤین حەیوانخۇر دەردكەفە. دەما کو كەلۈكەك ل رەخ ۋارك و مريشكان پەرىن خوه يى سپى چىل ل ھەف دەد و بانگ دەد، بانگدا نا وی ھەستەك ھۆزانانە و تايپەتى ل دلى فېرىكدا دافريتە و فېرىك وەها دېتىزە:

ئاخ ج شەرم ئە، ج عەبىب

ئەم بى خۆف و بى خەم

قان روھبەرى رىندك

دكىژن و دخونە

ل ھەلبەستەك دى دا، ئەول دژى ژنكا كوترا نىن خوه ب مىرئى خوه دكە، كو نكارە پەزەكى سەرژى كە، وەها دەقىسىزە:

ژنكا داودىزىرە

قەرفَا مىر دكە

كۆ مىر ناوازىرە

پىز شەرژى بکە

ژ كوفەم بکە

ژنكا داودىزىرە

كۆ ب رەما خوه

مىر ھەما مىزىرە.

فېرىك نه ته‌نی ھۆزان، بەلكوو ئەو وەرگىر و فۇلکلۇر زانەكى قەراھە ژى. دەما كۆ مرۆڤ وەرگەرىن وى دخونە، ھەتا مرۆڤ ل سەردىز و بندىزىن نېيساران نەنتىزە، مرۆڤ نزاھە كۆ ئەو نېيسارا ژ زمانەكى دى ھاتىھ وەرگەپاندىز. دينا خوه بەدنى كا چاوا روحى كوردىنىي كريي بەر قى ھەلبەستا نەي كوردىدا :

بەر بەرا شىن ھېبوو مالەك

وردا دمان پىر و كالەك

كالى بەرئ ماسى دىگرت

پىرئ مالدا تەشى درست...

ژ بلى و هرگوندنا تورهيا بيهاني، فيريک چهندين چيرۆك و ئەفسانەيىن كوردى ژى قەزانديه. يەك ژ وان خۇونا مرمه شاهكارەك ژ تورهيا گەليري، كو فيركى ب ھۆستاتى ب پەيقيەن رەسەن و نەخش و نىڭارىن ھۆزانانە ئەو نۇۋەن كريي. د وى ئەفسانەيا بالكىشدا فيريک ب ھۆستاتىك تام ئەو وسان قەزانديه كو خوهندەفان خوه ل نېقەكا دو جىهاننىن كەفن و تەزەدا دىيىنە. پەيف و خەملاندن و نتراندن نوو نە، لى دىسان ژى بىهنا تورهيا زاركى ژ وى دفوورە. ئەو ئەفسانە وەها دەست پى دې:

میرمە رابۇو بەر مىنى
و بۇو تەركەسىردى دىنى
گۆ/ئەز ھەرم وى وەلاتى
من تۆبە و لى قاتى ...

ھەرچەند كو ھەلبەستىين فيريک پر خوهش و دلكلەشن، لى ھندەك پەيقيەن شكەستى و نەرسەن ژى وەكى بىزارى (ئالاخى) خوه ئاڤىتنە ناف باخچى ھەلبەستىين وى. پەيقيەن وەكى: قەند و بەند، ل جىيەقەيد و بەنددا، ئىساف ل جىيەقەي ئىنساف، ئىسانەت ل جىيەقەي ئىنسانىيەت، ھەفسوود ل جىيەقەي ھەسۈد، حەقاماق ل جىيەقەي ھەممەق و گەلەكىن دى. لى چاوا كومان ل ژورى ژى نېيسى، فيريک ب زمانى گۈندىيە خوه، ب زمانى ششان و گاشان و رىنجبەرىن وەلاتى خوه دنېيسە. ئەف پەيقيەن كومان نەمۇنە ئانىن گۈندىيەن وى ھەرسان وان پەيقاناب كار دىن و ئەو ھندا ژ كارىن فيريکرا قەت نابن كىيماسى.

ب گىشتى ژى چاوا كوفىريک ژ ئەسکەردى بؤيىكرا گۆتىيە، ھەما راستى ژى ئۇمى باخچەيەكى وسان رەنگارەنگ چانديه، كوش شەختە و با و باگەرەن رۆزگارى نكارن كول و سۆسن و نىرگز و بەيپۈنەن وى باخچەيى بچىلىمىن. تا كوردەك تەنلى ژى لىسەر روويى ۋى جىهانى ھەبە، فيريک ژى دى ھەبە.

بازارى زىرچەم
ئاۋەستا، س. ۲۰۰۹

دەرەقا فىرىيكتى ئۇرسقىدا

من دەف- دەقى نىڭ سەھەتى ئىشاريا ۵۰ سالىما فىرىيكتا خېبىدا. من كۆت، وەكى وەتنەزى، دلگەلى، هوب، حسرەت، تەبىعەت، خىالىد ئەمەر روحى ئافراندىنى فىرىيكتى ئۇرسقىن، ئافراندىن، كۆپ مەجالىيد ئانگور: ب كورمانجىك دەولەمەندە بى قىسقىر و فەرە، ب نەخش- نىكارى گەش، چاپىد تەقل هاتنە ھوناندىنى، شىيىرىد فىرىيك مينا كانيكە خوبىر بلقىن پى بىكەۋە- ژ دلى وي دكشه.

من قىرىك حەساب كر شاعيرى كوردىي مەزن.

ھەجىيى جندى، ۱۹۸۴

***

ئەز قى پەرتۈوكى ب دل و جان پىشكىشى فىرىيكتى ئۇرسق - شاعير و ھەلبەستقانى كوردى سۆقىتىستانى يى هيئىزا، ب خىرەت، قەدرگەر و وەتنەپەروپىر دكم.

قاناتى كوردو، ۱۹۸۴ ۱۹۰۱، لىنىڭراد
(پەرتۈوكا "تارىخا ئەدەبىتە كوردى")

***

فىرىيكتى من، "چەڭكانى"- ناقى كتىپەكە تەيە چۈوكە پىشىن - ئەو ئىدا پۇيىزىيا. ھەرتىتەت ئەتكەنلىكىنى... ئەو چەڭكانىيە مىزكىنى، ژ وى چەڭكانىي شىيىرىن تە، كۆ مينا ئاقا تەزدىيە زەلال، سار و خوهش دەرتىين- مە زاف شا دكىن .

ئەمېنىڭ عەقدال، س. ۱۹۶۱

***

دەمەكە درىزە - دىبىا من لىيە، چىكاج نېمىسىكارىتىن تەزە تىنە دىنیايى. و ۋايە - نە تەنلىكىنى ئەرمەنى، لى يىن ملەتتىن ماين ژى بن كەفرە دەركەقىن وەك كانىيەن زەلال، كۆ قى لەپا ئاخا كال- باقىي مە ئەرمەنیا سترىنە. ئاها يەك ژ وانا ئەڭ، يەكى ب تالانت، خودانشورەت فىرىيكە، كۆ من ب خوه ژى تەرجمە كريي.

ئەز د وى باوھىيىدامە، وەكى ئەو گەلەكى ھېڭىزىيە، كۆپبە ئەندامى يەكىتىا
نېيسىكاراھ

ھۆقەناتىس شازان، س ۱۹۶۴، (ھەلبەستقانى ئەرمەنلىيى مەزن : ف.ھ)

***

ناشا ئەدەبىيەتا مەدا جىيى فىرىكى، دەستنەشىسار- ستىلا وى دىيار بۇو. كورمانجىا
بىيىسىور، پىزنان بۇونا زارگۇتن، عەرف- عەدەتىن مە كوردا، قەدرگىرتىنەر
پەيچەكى و ب ھۆستاتى جىدا كارانىتىا وان، فانتازيا ئەفراندىيىھە مەزن، ب
سەربەستى زانەبۇونا ھەمۇو سورىن شايىتىيى فىرىكى ئۆوسىف كىرن نۇونەرەكى
ئەدەبىيەتا مەيى ھەرى بەرىچەۋ...

... فىرىكى ئۆوسىف ھەرتىم ب دەرد و كولى كوردستاندا خوهقا دېيت و دكەوگرى.

شەكرقىي خودى

***

... د ناشا ئەزمانى ھەلبەستقانىا كوردىن سۆقىيتا بەرىدا، ژ سالىن ۵۰ يىن
سەدسالا ۲۰ و ۋىردا چەند سەتىرىكىن كەش يىن وەك سەتىرىكا سەرئى سبىّ دەركەتن
و د ناڭ واندا يەكە ھەرە كەش سەتىرىكا فىرىكى ئۆوسىف بۇو...

فىرىكى ئۆوسىف بارەكى گران، بارى دەرد و كولىن وەلاتەكى بەرفرەھ و گەلەكى
بىيىرى ٤٠ مىلييۇنان ھلگىرتبۇو سەر ملىتىن خۇو. لۆما ژى ئەوى نكاربۇو دەمەكە درىز
ئەو بارا راگرتا، و لىسەر پىيان بىما. ئەو د بن وى بارىدا مىل و خار بۇو و كەتلىنى
چقاسى ژى دەردى وى كەتنا فىرىكى گران و دژوارىبە، دىسان ژى بەرىبىنەكە مەزن
ژەمرا ب وى رامانى چى بۇويە، كۆئەو وەك ھەلبەستقان ب بەرھەمەتىن خۇو
زىيىندى مايىە، و ۋېھر كۆئەوى گىيان، بىر و باوھىن گەلى خۇو خىستىيە ناف
ھەلبەستى خۇو، ئەو دى ب گەلى خۇھرا ژيانا خۇو بەردەوان بکە.
لۆما ژى ئەم بى شوبە دكارن بېشىن، كۆھەتاني گەلى وى ل جەهانى ھەيە،
فىرىكى ژى زىيىندىيە.

وھىزىرى ئەشىق

***

... فیریکی نووسف ئولەدکی گەلی کوردى خودى شورەت، مەریفەتا خۇزايىھ
(تەبىەتى) ئەرەھەدە و مەزىنە ... د گۆڤەکا خودىاركىدا شايرتىيىدا فیریکی نووسف
دەستپېكى گرتى ھەتا داۋىخە خە تەستىق كر چاوا شەخسەكى ئەفراندارىيىي
ھەلال و ب تەمامى دلەتكىرى.

... ناكا فیریکی نووسف وەك شاعيرەكى ئەسلىزادە بىمەنەت دلە دچە بەرب
پېشەرۇڭ ئەدەبىەتا كورد و كوردىستانى، پۆيىزىيا وى ب تاقىن خالسە كۈور و ب
خەمل- رەنگىن شتافقا نترييە ... ئەو ھەر تەنلى لايق- ھىزىھى ھەزىرنى و
قييمەتكىرنا بلندە.

چەركەزى زەش

***

... دەنگى ھەلبەستقانىن كورد دەت بەھىستن.

دەنگى ھەزىرنى، كوتەقى ژى ھەز دكىر، دەنگى فیریکی نووسف بۇو.
... فیریکی نووسف ھەلبەستقانەكى خودىيدايى بۇو، ھۆستى خەبەرا بەدەھەتىي.
ئەوى ب ھەلبەست و دەستانىن خە خە بى دەلال جوورە، رەنگ و نافەرۆكەكە نۇو، ب
ھەقى نۇوزەنىكە ئەسلى ئانى نافا پۆيىزىيا كوردىايە پرقولنە.

عەسکەرلى بۆيىك

***

شاعيرى كورد و ھەقالى قەنج فیریکی نووسقرا. گەلەي مە موحاتاجى قابليەتا
شاعيرى مينا تەنە.

لېيى ئەقدىلەھمان (دى، ۱۹۶۵ ۱۵، ۰۹)

***

شاعيرى خەبىي شورەتا پەزىن فیریکی نووسف تەقل و ئاكلەكە تەزە كرە نافا
پۆيىزىيا كوردىايە سۆۋەتىيى. ھەما ژ كاۋىيد ئەفراندارىيىيە پېشىندا ئەوى نەخش و
ئاوازىد شايرتىيىيە تەزە خودرا ئانىن، كەتە نافا "جىريدا" ئەدەبىەتى، چاوا سىيارى
ھەسپى پىتىگاسى كەيل.

بابايى كەلەش

عەسکەرلى بۆيىك

... دنيا ل ههـف كـهـت. دهـستـنـ مـهـ تـهـقـاـ زـهـفـ قـهـتـيـاـ. وـئـ شـهـقـيـ تـهـنـيـ، لـ دـهـقـنـ
خـمـ وـ خـيـالـيـنـ خـهـرـبـيـيـ دـاـ، تـهـقـيـ هـهـسـتـ وـ بـيرـانـيـنـ خـوـهـ روـونـشـتـبـوـومـ، خـهـواـ منـ
نـهـدـهـاتـ. دـلـيـ منـ دـشـهـوـتـيـ، ئـهـفـ خـهـتـيـنـ سـهـرـخـوـهـشـيـيـ چـيـ دـبـوـونـ ...

سـهـرـخـوـهـشـيـاـ منـ

ژـ بـقـ بـيرـانـيـنـاـ فـيـرـيـكـيـ ئـوـوسـفـ

كـهـسـهـرـيـنـ تـهـلـ هـيـسـرـادـاـ شـلـ بـوـونـ، وـاخـ،
گـرـانـ بـوـونـهـ ۋـئـقـارـىـ سـهـرـ دـلـيـ منـ،
جاـوـ ئـانـيـنـ، جـاـوـ نـبـخـيـرـ، جـاـوـ دـلـيـشـ،
وهـفـاتـ بـوـوـيـهـ هـهـلـبـهـسـتـقـانـيـ مـهـيـ مـهـنـ.
ئـوـ ژـ خـوـونـاـ جـزـبـرـيـ بـوـوـ، ژـ مـالـبـهـتـاـ فـهـقـيـيـ تـيـرـانـ،
قـهـوـالـهـكـيـ لـالـيـشـىـ بـوـوـ، پـيـشـيـمـامـىـ هـهـلـبـهـسـتـقـانـاـ،
دـهـورـيـشـهـكـيـ زـهـرـدـهـشـتـىـ بـوـوـ، چـيـرـقـكـيـشـ بـوـوـ،
كـوـ بـانـگـ دـدـاـ ژـ كـوـورـاـيـاـ دـهـورـ - زـهـمانـاـ.

پـالـاـ چـيـايـىـ ئـهـلـكـهـزـيـ، ئـيـلاـ كـورـدانـ،
ئـهـمـ هـهـشـالـ بـوـونـ، ئـهـمـ هـؤـگـرـبـوـونـ، هـهـثـراـ بـراـ،
جـ فـهـرـمـانـ بـوـولـ مـهـ رـابـوـ؟ـ كـيـ زـانـبـوـ،
وهـكـىـ ئـيـرـقـ ئـهـوـىـ وـربـهـ، ئـزـ لـ قـراـ.

خـمـ وـ خـيـالـ، حـسـرـهـتـ - هـيـسـينـ وـ بـيرـانـيـنـ،
هـهـفـ كـهـتـنـهـ مـيـنـاـ لـيـيـاـ دـهـرـ بـهـارـىـ،
لـ نـافـ وـانـدـاـ روـونـشـتـمـهـ تـهـنـيـ، مـهـلـوـولـ،
هـيـسـرـنـ تـهـكـ چـاـفـيـ مـنـرـاـ تـيـنـهـ خـارـىـ.

نهـ كـهـسـ دـهـنـگـىـ منـ دـبـهـىـ، نـهـ ژـيـ رـيـتـيـهـ،
وهـكـىـ رـابـمـ، بـهـرـيـخـ بـدـمـ پـامـپـاـ وـيـرـانـ.

خودئ برا خراف بکه ڦي خهريبي،
ڦي رهف- بهزئ، ڦي قدهرا مهيه گران.

وى پامپيدا خورا کوشک و سهرا چي کر،
بهنگي بورو سهه: توجار نه هيست پامپا خوه دئ،
پامپيدا ڙي ئه بورو هه يکه، ئه بورو کلام-
هه لبه ستثاني گله خوي هه تا هه تي.

ئه زئ ٽيشهٽ خوه باقیزم ل بھر بهختي
فان تهيرهدا، برا نه کن منهت، قسورو،
دلئ مني تره هيسر باسكى خوه کن،
بُهن پالا ئه لگه زئ، ته پي دبور.

سه رخوهشيا من بدن کوما ٽيزديخانئ،
و رامووسن دهستي دايکا مهيه شيرن،
برا ئهوان کلامه کت باقیزن سهه
فيزيكي مه، هالي کوردا، خهريبيا من.

خه م و خيال، حسرهت- هه ستين ڦي ٽيقاري
هه ڦ جقيانه، گران بونه سهه دلئ من،
جاو ئانيه، جاوا نه بخير، جاوا دليش،
وهفات كريهه هه لبه ستثاني مه زن.

نافه‌رۆک

7	پیشگوتن - وزیری ئەشتو
16	سالین ٢٠ بىن سەدسالا ٢٠-ى
28	سالین ٣٠-ى
38	سالین ٤٠-ى
50	غەزال
53	پىلا دودا
55	سالین ٥٠-ى
57	بال ئىساهاكىان
62	سالین ٦٠-ى
67	سالین ٧٠-ى
69	سالین ٨٠-ى
69	هاتنا رزا
74	"توب ڦان چېرۆکا ئەبۇورا خوه دىكى؟"
78	سالین ٩٠-ى
79	حەجيي جندى هاتىه رەواكىنى
80	سالا ١-١٩٩٨
81	سالا ٢٠٠٨ يا ١٠٠ ساليا ڙ دايکبۇينا حەجيي جندى
81	سىسيما زانىارىي ل يېرىغانى
82	جېپىنا ئەنسىتىويا كوردى يا پارىسى
82	ئەز چوبۇومە كوردىستانى
88	كۆنفېرانس لىسر حەجيي جندى (دۇھۆك)
92	پرتوكىن كوب مۇونەسەبەتا ١٠٠ سالىي چاپۇينە
92	كۆتارتىن كوب مۇونەسەبەتا ١٠٠ سالىي چاپۇينە

بی. ڤاسیلیتیشا، ژ. موسایلیان - بۆنا بیرانینا زانیاری کورد یۆ مەزن 93
ن. هۆفهانیسیان - مەزنانی کوردزانی 98
س. هارووتیونیان - ئەمەکداری زارگۆتنا کوردایی مەزن 101
و. ئەشۇ - مەزنى خودانى کەدا مەزن 109
ر. ئالاکوم - رۆزهک ل گوندی حەجیی جندی یەمەنچایری 117
دۆتین حەجیی جندی 123
دۆكتۆر فریجا حەجی جەواری 123
زینا حەجی جەواری 153
دۆكتۆر نورا حەجی جەواری دەرھقا خودا 154
نازا حەجی جەواری 164
عەسکەری بۆییک - پیرەکا حەجیی جندی چوو سەر دلۆقانیا خوه 165
دەرھقا چەركەزى رەشدا 166
وەزیرى ئەشۇ - چەند نېرین و بېرانین سەر حەجیی جندی 174
ئەز بۇوم روونشتەشانى بېرىيەنلى 177
ح. جندى گۆڤەند ددا ئامادەکرنى بۆنا سەتكىكىنا 181
"گافا تە ھلدا يېڭى ، ئەز زاتم چ ل دېڭى" 183
رۇناكىبىرەن كورد بىن ناشا دويەمین 187
حەجیی جندى ئالىكار و شىرەتكارى ئەپەنلىكىار و زانیارىن ئەرمەنلى و كورد 189
حەجیی جندى وەك ئوراتۆرەكى (پەيغەركە) ناسكىرى 196
حەجیی جندى بەشەكى زانینىن خوه ژ ئاقلەندىيا گەلتى خوه ھلدا 200
حەجیی جندى پشتى مەنە ھۆگرەن خوه بىن پىتۇوسى خودەي ل مراتا 202
مرازى ووزق جەفارۇق - پەرتۇوك دەرھقا کوردزانى مەزن 206
كاوا نەمر - حەجیی جندىيەكى نەمر 210
بېرانىنىن من دەرھقا فېرىيکى ئۇوسىدا 213
رۆھات ئالاکوم - دەستانا "رزايى كورمەت" 235
پەرويز جىهانى - مىرى ھۆزانان فېرىيکى ئۇوسى 246
دەرھقا فېرىيکى ئۇوسىدا 257

